

Luis M. Xirinacs

SUBJECTE

*Meditació delirant
a prop d'una font dita
"FONT DE VERA PRAU"*

A la mare,
en el si de la qual
quallà un subjecte
que es diu

Lluís

4.3.1976

SUBJECTE

LLUÍS M. XIRINACS

SUBJECTE

Meditació delirant a prop d'una font dita
"FONT DE VERA PAU"

EDITORIAL CLARET
BARCELONA

Col·lecció Els Daus, n.º 4

Coberta amb dibuix central de Lluís M. Xirinacs

Editorial Claret

Llúria, 5 - Barcelona-10

ISBN 84 - 7263 - 100 - 1

Dipòsit Legal: B. 7191 - 1975

Gràfiques Diamante

Zamora, 81-83 - Barcelona

Acabat d'imprimir el 26 de febrer de 1975

LA TERRA, UNA INSIGNIFICANT ASTRONAU O LA CONSCIÈNCIA PLANETÀRIA

Es difícil, terriblement difícil, escriure un llibre sobre la Pau que no sigui una simple bufada de núvols blancs o un fer volar coloms. I Lluís M.ª Xirinacs ha superat amb escreix aquest obstacle.

El llibre que tens a les mans centra l'estudi de la pau sobre el planeta Terra. En Teilhard de Chardin desborda aquest nivell planetari, i des de les partícules més diminutes de la matèria fa un salt mortal al Punt Omega. En Teilhard traspasa el sistema solar i fa penetrar la seva mirada de fe i de ciència en la mateixa entranya de la dimensió còsmica. Xirinacs és més modest en el seu objectiu i per això més concret; menys evaporable: l'home en el portal de l'Era Planetària. Tot i que Xirinacs, a vegades recorda a Teilhard, realment se'n desmarca.

La Pau per a Xirinacs no serà el fruit d'un potent acte voluntarista o el resultat d'una santedat individual o col·lectiva. Això és utòpic. La santedat pot i deu existir dins d'aquest marc però es mou en una altra dimensió. La Pau per a Xirinacs és la consecució d'un estat concret en el procés de gestació de l'home sobre la Terra. És el resultat d'uns mecanismes de creixença i de maduració històrica que l'home sols pot empènyer o retardar, però que no pot evitar a la llarga. La descoberta d'aquests mecanismes biològics és el que dona l'oportunitat a l'home, d'integrar-se dins el corrent històric i formar part d'aquest projecte en construcció. L'home esdevé pacificador si s'enrola en aquesta tasca; esdevé un ser subversiu (en el sentit més ple i pejoratiu del terme) si es resisteix a seguir-la o s'hi oposa, al marge i més enllà dels propis defectes o virtuts.

En Xirinacs és un científic, és un home polític i és un home religiós. Tres dimensions no gens corrents en un mateix individu, dins la nostra societat contemporània. I aquest entrellaçat de dimensions que es recolzen una a l'altra i es reforcen, és el que fa el llibre de Lluís M.ª Xirinacs més ric que el «Mono Desnudo» de Morris i més encertat, com a tesi, que «El Azar y la Necesidad» de Jacques Monod.

En el llibre es fa explícita la seva condició d'home científic i la seva condició d'home polític. No s'hi veu obertament la seva condició d'home creient o de sacerdot. Aquest fet cal explicar-lo perquè sobtarà a més d'una persona i podria ser mal interpretat.

El primer motiu d'aquesta aparent anomalia és el convenciment de Mn. Xirinacs de que el concepte de religiositat s'ha de reelaborar de nou perquè provoca més malentesos i desviacions que altra cosa. Mn. Xirinacs creu que la religiositat és l'ànima de la secularitat; va revestida de secularitat i es confon amb ella moltes vegades o no és altra cosa que un escapisme i sublimació sense entitat real. Per això Mn. Xirinacs dóna tanta importància al profeta de l'Antic Testament, del Nou i de Tots els Temps. Aquell home que arrelat en el sentit profund de l'existir se situa amb autoritat —com aquell Fill de l'home— per damunt de les estructures de Poder, tant polítiques com religioses, denunciant-les fins a revoltar la sang dels oprimits, i sacrificant-hi la pròpia vida per no perdre-la Mai-Més. No perquè sí, Mn. Xirinacs guanyà el Premi Carles Cardó de Nova Terra amb un llibre titulat «Secularització i Cristianisme».

El segon motiu és que Mn. Xirinacs ha volgut fer un llibre que valgués per a tothom; gens polèmic; situant-lo més enllà de tot confessionalisme religiós. Obertament no es pronuncia ni a favor ni en contra del nivell de fe. Formula la seva tesi de que hi ha una esperança fundada i relativament pròxima de Pau social sobre el planeta Terra, estudiant això des dels mecanismes biològics i comportaments històrics de l'home, considerat com a individu i com a collectivitat.

El tercer motiu és que pretén presentar el seu estudi com una conclusió d'unes coordenades científiques. I aquí el nivell religiós fóra interpretat com un prejudici o pressupòsit que desvirtuaria les mateixes dades positives que s'hi aporten.

La dimensió religiosa (valgui la paraula!) de Mn. Xirinacs s'hi troba en el llibre com a exigència d'una posterior explicitació. Aquesta dimensió d'home de fe, que és en Xirinacs, queda tràida precisament en el títol SUBJECTE, de doble sentit volgut expressament. Significa agafat o presoner (subjecte) i subjecte, és a dir, no un mer objecte o cosa. Aquest segon sentit és el tema del segon capítol: «El subjecte humà o l'home per dins». El primer capítol es titula «L'objecte humà o l'home per fora». L'home, és, certament,

un objecte que queda condicionat a totes les lleis que regulen els sers materials. Però l'home, segons Xirinacs, és més que un pur objecte. I aquí es desmarca fortament d'un Jacques Monod que no admet en l'home cap/més dimensió, quan afirma d'ell que té el mateix valor intrínsec que una pedra oblidada al mig del carrer. «Sóc subjecte —diu Xirinacs— però no estic subjecte; estic sotmès, però no sóc un home sotmès. Estic pres però sóc lliure».

cap

El creient, doncs, ha de vincular i vehicular la seva fe a través del contingut, de fons inesgotable, de l'home en quant és Subjecte; en quant és, no una simple cosa, sinó Algú.

El contingut del concepte Subjecte, donat per en Xirinacs, és com una peça que s'explicita per fora a través de l'home objecte, i que per dins es deixa inacabada, basta, com dentada, a fi que sigui fàcil fer l'engranatge i prendre forma dins el nivell pròpiament diví o d'eternitat. L'home, en quant objecte, és l'expressió històrica del subjecte; l'home, en quant religiós, és l'expressió meta o trans-històrica del mateix subjecte. Aquest es troba entre l'aquí històric i el més endins i més enllà transhistòric. Més curt. El Subjecte té, a la vegada, una dimensió religiosa o d'eternitat, i una dimensió històrica dins el temps; centra el fil de la balança entre dos extrems en tensió creadora.

Hi ha, doncs, en el llibre sobre la pau que tens a les mans, una dimensió explícita científica: en Xirinacs biòleg. Hi ha explícita una dimensió històrica: en Xirinacs home polític. Hi ha implícita únicament una dimensió de fe: en Xirinacs home creient.

En Xirinacs és, encara, una altra cosa; és un home que ha fet rebrotar dins de la civilització occidental, una de les essències del món oriental: la concentració interior o el viatge cap a dins els espais infinits del propi cos i de la pròpia consciència, per moures-hi amb la mateixa soltura i domini que ens movem nosaltres pels carrers de les ciutats i per les muntanyes.

Aquesta capacitat de control dels mecanismes interns (que li permet de curar-se el mal de queixal, centrant la seva atenció i provocant un allau de defenses vagaroses de les altres parts de l'organisme sobre la zona afectada) fa que vegi clar, com ningú, que l'home és mobilitzable no sols de fora estant, per la força bruta o per la por, sinó des de l'interior d'ell mateix, a través d'una ofrena personal a les tasques urgents del propi poble dins del qual s'ha nascut, es viu i es mou. I no com un acte gratuït de simple generositat, sinó empès per un interès col·lectiu que, de rebot, és un interès propi, d'alt nivell. És a dir, desbordant el mal per l'abundància del bé; no atacant-lo amb les mateixes armes.

Jo no he acabat d'entendre mai per què els apòstols dels valors

de l'orient en el món occidental, es presenten davant nostre amb l'esperit de coloraines i faramalla de les cultures asiàtiques. Un Lanza del Vasto, per exemple, no n'ha tingut prou d'importar l'esperit oriental tradicional; l'expandeix embolicat amb el celofan d'aquella mateixa cultura aliena i llunyana històricament; va vestit com un carnestoltes o com un personatge sorgit d'un món perdut. Així és difícil fer l'empelt. En resulta freqüentment un simple afegit. El Guru Mahara-ji no en té prou de donar a conèixer les tres fórmules tècniques que constitueixen l'anomenat «coneixement»; s'ha de presentar acotxat amb les flors, les reverències, els altars, els coixins i els perfums d'orient. Com si tinguessin por que se'ls esbravés i acabés en no-res l'esperit asiàtic sense la caixa cultural que —semblantment a una closca de mollusc— cobreix, guarda i defensa la vida que a dins hi batega.

En Xirinacs —potser perquè té ascendents orientals; el seu ^{625217R}livi era filipí!— ha tingut la gosadia d'abandonar la closca cultural i revestir aquell esperit oriental amb la carn i la sang del neguit de l'home i de la cultura d'occident. I diria que, més concretament, amb la idiosincràsia catalana.

En Xirinacs s'ha constituït en practicant excepcional de la no-violència com a instrument de mobilització de masses davant la injustícia i l'opressió. Si l'he desmarcat d'un Lanza del Vasto c d'un Guru Mahara-ji en quant s'ha revestit de la condició catalana, cal també fer veure com pren distàncies del mateix Gandhi. Aquest, era un dogmàtic de la no-violència; no acceptava la violència, èticament parlant. En canvi l'actitud de Lluís M.ª Xirinacs no és en absolut intransigent davant de la violència. Creu que el fi és molt més important que els mitjans. Per això, si en una situació històrica es dibuixés una bifurcació hipotètica entre violència i justícia o no-violència i injustícia, tardaria just el temps de formular l'equació per decidir-se activament a favor del primer binomi. No li fa cap nosa la violència, èticament parlant, quan va dirigida cap al mateix ogre de la injustícia i de l'opressió.

Ell simplement creu que a Catalunya no ens va l'agressivitat ⁹⁷ i la força bruta. Per un grapat de raons de tota mena, en Xirinacs creu —com va ensenyar el professor Vicens Vives— que el català és un home pactista; quan es troba davant d'un conflicte el primer que se li acut no és agafar un garrot i esmicolar l'adversari, sinó aixecar la mà amb so de pau i dir: PARLEM-NE!

La no-violència, per en Xirinacs, quan es juga de debò i amb la mateixa força i risc que quan s'agafa una arma de foc, és tan eficaç, o més que la violència. Per això ell ha posat en circulació una fórmula que li ve feta a mida amb el seu convenciment i qualitats personals: dejunar fins a instal·lar-se com a veí de la mateixa mort. Aquesta és la seva arma, el seu testimoni, el seu parar obertament

la galta com expressió solidària de tots i cada un dels problemes que es presenten amb caràcter d'urgència al seu poble. Per aquest objectiu està disposat a morir; viure per una altra cosa no val la pena.

Què ens diu en Xirinacs en aquest llibre sobre la Pau?

Després d'una introducció que és somni-història-llegenda sobre el ciutadà de Verapau (una regió de Guatemala on s'hi passejà Fra Bartomeu de les Cases) i de deixatar i aclarir la distribució de l'home com a objecte i com a subjecte, basteix un paralelisme entre l'home en quant és un complex biològic individual i autònom i l'home en quant forma part d'un únic cos solidari o social. (Primera part).

Reconstrueix l'individu biològicament resseguint les franges mineral, vegetal, animal i hominical. Afirma que l'home no aconsegueix la unitat de consciència fins que li neix el ~~cerbel~~. Aquesta peça de darrera el ~~elatel~~, és la que regula l'entrellaçat dels diversos nivells del complex biològic, deixant-los moure's tots al seu aire, i sense forçar-ne cap, els posa al servei de la unitat superior. (Segona part)

Enceta, després, el desenvolupament de l'altre element paral·lel: l'home en quant és part integrant d'un col·lectiu.

Ens diu que el Paradís Terrenal ha existit; que el somni i la nostàlgia del Paradís Perdut, que tants escriptors han fet emergir de la consciència dels pobles, no és una pura fantasia. Fou una realitat. L'home va viure en un Paradís i el va perdre. Molts mites dels pobles primitius en són testimoni vivent. La narració bíblica del Gènesi és el mite del nostre poble creient. El de menys és Adam i Eva, la poma o la serp. El de més és que l'home va viure en un paradís sobre aquesta terra nostra; i el va perdre o el feu malbé.

Lluís M.ª Xirinacs —biòleg, historiador de pobles antics, profundament creient i orientalista entranyable— situa el Paradís Viscut en l'època paleolítica. En aquells temps més que remots, l'home vivia de franc sobre la terra. Quan tenia gana estrava la mà i agafava la poma que tenia més a prop. Quedava seva. ERA seva. Quant tenia son es feia un jaç i es posava a dormir; cap toc de «pito» l'obligava a llevar-se. El treball no existia. En aquells temps remots, l'home i la dona feien i desfeien a gràtiant. La terra tenia unes condicions i donava molt més del que els homes necessitaven per a viure. Durant milions i milions d'anys Algú o alguna cosa va anar preparant aquest habitatge amb plantes de totes menes, animals molt diversos i racons frescos i assolejats. Enmig d'aquest Jardí Florit «l'home va entrar sense fer soroll». Una cosa és certa segons en Xirinacs: en aquells temps, l'home VIVIA EN PAU amb els altres homes. L'home era vegetarià i la majoria dels animals que el voltaven també.

Però aquell Paradís Viscut es va convertir en Paradís Perdut. També Xirinacs situa històricament aquest trencament de la pau.

explica el meu prototip que ha eliminat

nico-encefalol Aquesta peça de darrera de les bombes del q. cr. 1944

S'inicia en el neolític. Quant l'home comença a treballar els camps i acumula riquesa amb la caça i la pesca. L'home s'ha tornat agressiu; ara és també carnívor.

Es en aquest moment que l'home paleolític acostumat a viure estirant simplement la mà, rep el primer cop d'estaca quan agafa una fruita que li fa gràcia...

—Això és meu! —li criden!— Això no és teu! Si ho vols, paga-m'ho. I... comença la baralla. Acabava de néixer l'egoisme i amb ell l'explotació o l'acumulació del capital.

Aquesta baralla encara no s'ha acabat. El món s'ha tornat una Vall de Llàgrimes; moren violentament pobres i rics. Estan enfrontats a mort. Cert és que l'home, ha deixat de ser allò que havia estat. Ni viu en pau el pobre, ni viu en pau el ric. Aquest, torturat interiorment, té por que un dia, inesperadament, es faci justícia sobre la seva esquena; no viu en pau el pobre, torturat per la inseguretats i amb la por que se li esveri! —encara més— la fera que l'explota i el manipula. L'home està vivint un malson.

Però en Xirinacs ens anuncia que al tornar la carena més pròxima de la història es tanca aquest procés de creixença que ha viscut la Humanitat i que l'ha desballestada des del neolític fins a l'era atòmica. a estat el pas de la infantesa a l'home adult el que s'ha viscut. Ha estat com l'explosió biològica de pubertat que esberla els teixits tendres per fer pas a noves realitats fins aquell moment en estat letàrgic. Es viu un desori, biològicament parlant; un trauma dolorós, però necessari. Ha de néixer la nova criatura: la Humanitat en estat de Maduresa. «La Humanitat com a Totalitat»; no a trossos com fins ara.

L'ecologia —branca de la biologia que estudia les relacions de les plantes i els animals entra si, respecte el clima i els elements constitutius del sòl i subsòl— ens duu avui a viure dins d'un estat de consciència planetària; a sentir-nos ciutadans del món a través del nostre poble. L'individu, sol no ha existit mai. Robinson Crusoe fou una ficció i simple ressò —solament ressò— de la vida de tot un poble. L'home individual no viu o està en una comunitat; és part de la comunitat. Existeixen per elles mateixes comunitats ètniques o pobles. L'individu sol no pot viure; ni tan sols pot arribar a néixer. La matriu històrico-cultural dins la qual l'home es desenvolupa, és la seva comunitat ètnica; és el seu poble. Per això, ciutadà del món sols s'ho és a través del poble on hom pertany, i quan aquest poble és lliure. L'home cosmopolita és un personatge hord, desarrelat, híbrid. Cosa molt distinta és l'home internacional, que vol dir amb consciència planetària a través del seu poble, mantenint l'originalitat de la pròpia manera de ser de la seva nació.

Entrar en aquest estadi de l'evolució de consciència planetària vol dir que la Terra ha retrobat els seus límits. S'ha acabat la caminada

indefinida cap al Far West. El cap ja es mossega la cua. És impossible d'estendre's linealment i horitzontalment sobre la superfície del planeta. Per continuar avançant es requereix un salt qualitatiu. I la consciència planetària junt amb l'equilibri ecològic, són els que estan provocant ja —tímidament de moment— la creació d'un organisme internacional que serà l'expressió espontània, gens forçada, dels diversos pobles ètnics. Regularà el Tot per tots. Vindrà a ser a nivell col·lectiu el corresponent ~~oerebet~~ ^{neo-encèfal} de l'home individu. I en aquest moment la Humanitat recobrarà la Pau Perduda d'aquell Paradís difuminat dins la calitja del passat prehistòric. Aquest malestar des del neolític a la Verapau haurà representat un parell d'hores o un parell de dies en la vida del Planeta Terra.

A continuació en Xirinacs, fa una dura crítica del sistema capitalista en el qual una minoria privilegiada manipula i explota una majoria sotmesa. I això, malgrat els valors positius que el capitalisme ha posat en joc en el decurs de la seva història.

Fa també una molt dura crítica del comunisme històric, perquè des d'una nova instància de Poder Absolut continua manipulant el poble en una segona versió del «despotisme il·lustrat», malgrat els valors positius que el comunisme ha posat també en joc en el decurs de la seva història (tercera part).

L'albada de la Verapau es troba en aquest horitzó immediat més enllà del capitalisme i del comunisme històrics; després de la desaparició del capitalisme (on s'hi ha arrecerat i parapetat aquell egoisme i profit inicial del neolític), i després de la superació del comunisme històric, retornant al poble el poder de què se l'ha expropiat, per motius, ben segur poderosos uns i inconfessables altres.

L'home del s. xx es vol escapar de la pròpia presó. Tots tenim la nostra. Vol deixar de ser aviram acorralat. Se sent ridícul i disminuït —com picotejant dins el propi corral— quan contempla les fotografies que els astronautes prenen del nostre planeta Terra.

La visió real de la nostra condició no és una Terra llarga i ampla fins a l'infinit, que ens permet viure d'esquena uns dels altres o uns contra els altres; avui el planeta Terra ha quedat reduït a una insignificant astronau que des de fa uns anys manté i transporta la vida a través dels espais siderals. Això ens diuen els documents gràfics de les càpsules espacials. La terra ens transporta a tots els homes. Naixem, vivim i morim en aquesta astronau; som passatgers del mateix viatge; anem junts cap al desconegut; portem el mateix destí.

El que ja no és possible, és que ens barallem els viatgers de l'astronau. Es la nostra casa. Som una família. No hi caben privilegiats. Tot el que calgui per aquell que ho necessiti, però sense malbaratar res. L'equilibri ecològic ha obligat a muntar un quadre de «mandos» carregadíssim de rellotges de control. En aquesta astro-

nau ni ens cal tornar-nos per ocupar els llocs del costat de les finestretes. Tota ella és un gran finestral que ens permet veure, des de qualsevol lloc, l'amplada i la profunditat del nostre món curull d'illusions i esperances; estem marxant en formació pels amples espais d'un firmament carregat de llum i de promeses.

Mn. JOSEP DALMAU

Gallifa, 10 de desembre de 1974

PRIMERA PART

L'HOME ELEMENTAL

Capítol primer: l'objecte humà o l'home per fora

— Producció de l'home —

L'home ha sorgit de l'animal sense el concurs de l'home. Hi sorgí en eres pretèrites. Ara ja no hi surt. L'home és un producte més entre la ingent producció que es fabrica en l'univers. L'home és fabricat sense cap ajuda artificial. No calgué preveure matèries primes, ni energia, ni instal·lacions especials, ni màquines, ni capital per comprar-les. No s'establí cap programa de producció, ni cap estudi de mercat. Potser hauria anat bé una mica més de planificació. Tal volta ens hauríem estalviat sang, dolor, guerres sense fi ni compte. No ha estat així. La terra s'ha anat omplint d'homes un a un, de vegades una besonada... L'home és aquest home, aquell home, l'altre home, un, dos, tres. L'individu humà és una realitat immediata i fins a cert punt indiscutible a nivell físic. Els bessons es confonen i cal vestir-los amb colors diferents. Però són dos, irreductiblement dos. La confusió del seu control no implica la confusió dels dos objectes humans. D'una parella o d'unes quantes parelles primitives han anat sortint tots els homes. Sabem que no sorgeixen nous homes dels simis actuals. Potser no cal excloure'n la remota possibilitat. La conclusió és que els homes fabriquen homes amb tota naturalitat, sense necessitat de planificació. La màquina «humanitat», plena de màqui-

nes «home-dona», aboca damunt de la terra, incansablement, individus humans en quantitats industrials. És un fet que avui dia es tracta de controlar racionalment, però que té lloc fa milions d'anys sense cap control global humà.

- Expansió de l'espècie -

El fet de l'aparició i l'extensió dels homes-individus que repeteixen un patró, un model o un prototipus original damunt de la terra, abraça una llarga extensió de temps, que, comparada amb la vida d'un individu, és d'una llargària immensa. En canvi, si la comparem amb els temps geològics és molt limitada, minsa. Quan Amèrica estava unida a Europa i Àfrica encara no hi havia ni homes ni simis superiors. Ja feia molt temps que Amèrica estava separada per l'Atlàntic quan aparegué el primer home, segurament a l'Àfrica oriental. Aquest home es multiplicà per l'Àfrica, l'Àsia i l'Europa durant dos, tres o quatre milions d'anys, i sembla que només fa 25.000 anys que travessà l'estret de Behring i poblà l'Amèrica de nord a sud. La raça humana ha passat, com qualsevol altra raça animal o vegetal, per un període d'expansió fins a un límit. Les espècies biològiques, un cop assolit aquest límit poden mantenir-se, disminuir l'expansió llur o extingir-se en condicions adverses, i rarament ampliar el límit en noves condicions. De moment no es veu com l'espècie humana pugui escapar a aquests condicionaments. Llevat de períodes petits d'estancament, la humanitat no ha cessat de créixer i multiplicar-se demogràficament fins als nostres dies. Ara comencem a veure els nostres límits. L'expansió no pot mantenir-se indefinidament. Fóra una nova condició expansiva la presència a poca distància de planetes habitables. Però els nostres veïns són inhòspits i només serviran per a l'establiment d'insignificants minories, depenents en bona part dels recursos terrestres. El «boom» demogràfic té, doncs, uns certs límits.

- L'espècie més complexa -

L'aparició de l'home en l'ample marc de la cronologia geològica i còsmica és d'ara, és un fet quasi actual. No és un fet pretèrit de fa cinquanta milions d'anys, ni un projecte per a d'ací a cinquanta milions d'anys. És d'ara i sobre aquest planeta. Abans l'home no podia néixer. Després tampoc. Si ara existeix l'home, aquest objecte tan complicat, és perquè ara és l'hora en què pot néixer això. La història natural va de

màquines sensibles a màquines complicades. Està comprovat que els grans organismes estan composts de màquines senzilles acoblades adequadament. Els primers temps donen màquines senzilles. Els astres més joves només tenen màquines senzilles amb unes possibilitats molt limitades. Aquestes màquines «sovint» s'espantellen, i donen lloc a variacions. Només resisteixen la prova de supervivència aquelles variacions que poden fer front a situacions més variades. D'aquesta forma la història natural s'enriqueix. És absurd que aparegui un home en el jove planeta Venus actualment. I més absurd encara que aparegui en el Sol que és més jove. Com també ho és que aparegui en el planeta Mart o en la Lluna, que són més vells que la Terra. En canvi apareix en la Terra l'home a continuació de l'aparició dels simis, els animals més complexos i amb més possibilitats.

- És més eficaç contra l'atzar -

No puc dir ara si ja ha aparegut el superhome. Sí sé que quan aparegui l'haurem de cercar entre els homes; difícilment ho podrà fer fora de la humanitat. L'home és més complex i té més possibilitats que qualsevol animal, vegetal o mineral del planeta Terra. Després de veure com l'home s'ha imposat biològicament a la resta dels vivents de la Terra, dir això és una vulgaritat. Hauria tingut mèrit de dir-ho quan l'home semblava un monstre, un simi equivocat. Dic que l'home té una estructura corporal més perfecta i amb més possibilitats que cap altre animal perquè l'hem vist triomfar. Però el triomf no ve d'aquesta observació. El triomf de l'home ha estat «guanyat» a pols per una màquina —variant de simi— que no se sabia si seria més, igual o menys pràctica que l'estructura ortodoxa de simi. I, com a tal estructura, no té cap mèrit en aquest «triomf», perquè ni s'ha fet a si mateixa, ni ha patit per a triomfar. No hi havia pròpiament contendents en aquesta «guerra». L'home és el darrer i més complex i útil producte de la naturalesa, produït sense mèrit de ningú; ésser que pot fer moltes coses, que pot fer-se i que, àdhuc, per «equivocació» pot arribar a fer monstres i qui sap si algun dia, superhomes. L'home, com totes les màquines biològiques que l'han precedit, és un producte productor i reproductor amb un «programa» molt estable, fixat en els seus cromosomes, per fer front al joc cec i atzarós de l'univers amb una certa reeixida o eficàcia.

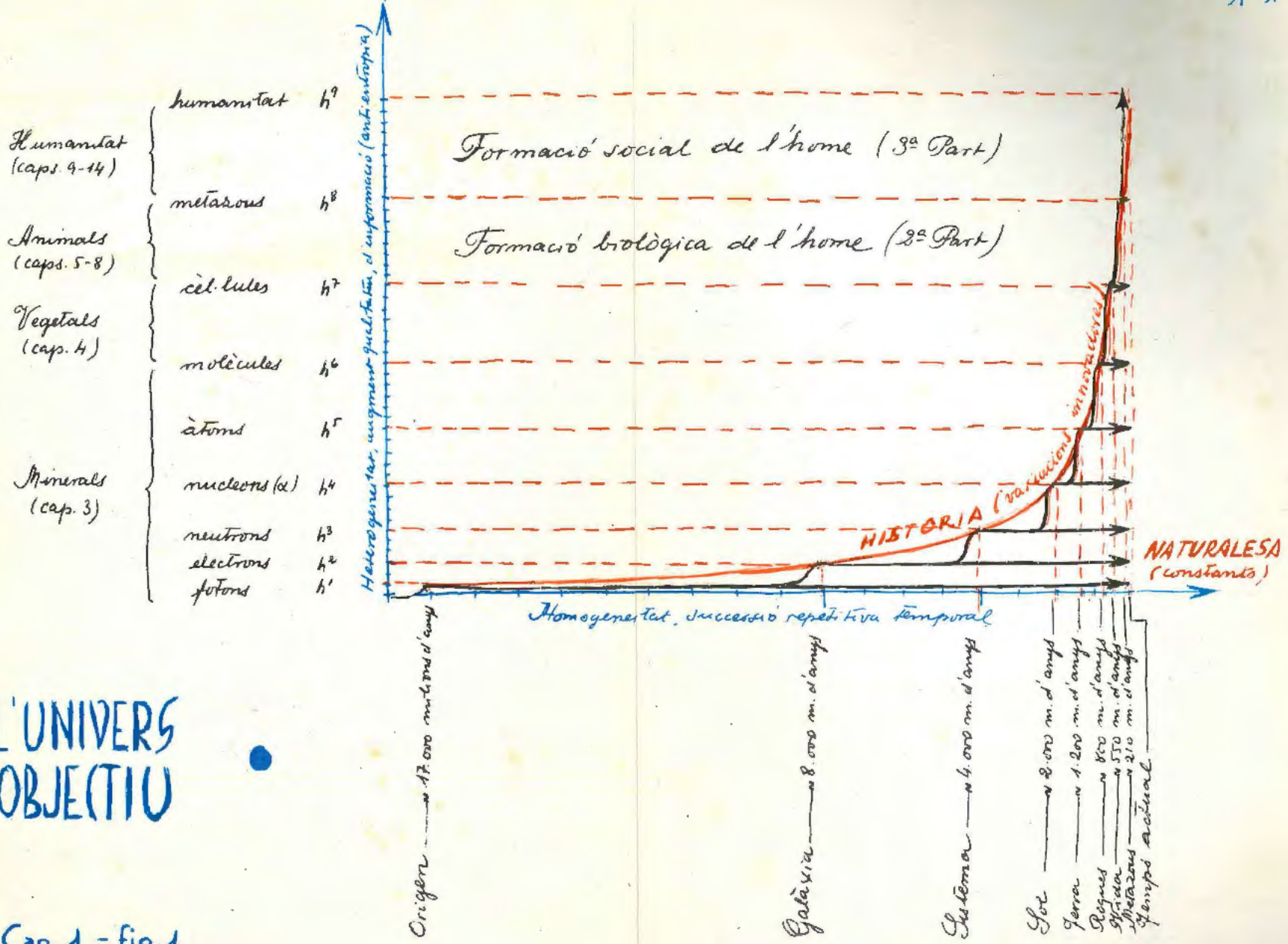
Aquesta eficàcia és més gran en l'home que en els seus predecessors. Això no treu que també l'home faci monstres d'home —reproducció aberrant— i accions monstuoses —producció aberrant. L'atzar no és sempre esquivat per la màquina humana perfectament programada i l'atzar fa de vegades impacte en la producció, en la reproducció, en tot el programa. Si de qualsevol branca inferior eixís una variació biològica que fes ombra a l'home, aquest biològicament la combatria, la marginaria o la portaria a l'extinció, com ja ha fet amb els australopitecs i amb tants d'altres. Només per damunt de l'home i des de l'home té probabilitat d'eixir un nou model.

— Note norma fora d'ella i més aviat, normalitat segons és ella —

Existeix un ideal d'home, un ideal d'actuació humana? Es pot precisar quan surt un home constitucionalment aberrant o quan l'actuació de l'home esdevé aberrant? Preguntes de resposta difícil a nivell racional. Una cosa és clara: tota la història natural és feta d'aberracions; tot el «progrés» de l'evolució és fet d'equivocacions del codi cromosòmic. També, val a dir-ho, totes les «fallides». Amb les paraules entre cometes que van sortint vull expressar el fet que projectem contínuament a la pre-humanitat les nostres preocupacions humanes. En la història de la naturalesa no hi ha programa en el sentit teleològic o finalista de projecte previ. Hi ha constants que es codifiquen i permeten la reproducció invariant sense cap voluntat de control, així com hi ha incidències casuals que pertorben les constants. Hi ha extinció dels desadaptats sense que ningú tingui cap voluntat de fer mal i expansió de l'adaptat sense voluntat de victòria ni de progrés. Mirat des de fora, l'univers fa el seu camí automàticament, sense programa, sense terminis, sense presses ni mandres. Ens costa de fer l'esforç de no projectar els nostres problemes subjectius d'homes quan entrem en tractes amb la naturalesa predecessora i amb aquesta actitud còmoda justifiquem les nostres posicions amb fantasmes. Expressions com «la lluita per l'existència», «la lliure competència de les espècies», «la tendència a la cerebració», «l'endoesquelet és per facilitar el creixement en volum», són preocupacions anímiques nostres sobre un món aliè a les nostres preocupacions. L'univers, fins a l'aparició de l'home, ha fet el seu camí sense necessitat de les nostres solícites preocupacions. És l'home qui veu pau o guerra en la naturalesa, sense

L'UNIVERS OBJECTIU

Cap. 4 - fig. 4

L'UNIVERS SUBJECTIU Cap. 2

Constant a un nivell determinat (h^x)

a) Flammarada evolutiva. Variacions que s'accoleren respecte del h^x . Forces sobrees que Templeigen (catèxi). Desig, ànsia, "hibrido" Producció innovadora. (Producció de producció)

b) Constant h^x

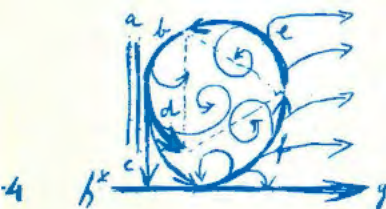

a) Sostre de màxima expansió (quàntic). Fre o bloqueig de-
gut a la gravitació evolutiva.

b) Exaltació subjectiva: reflexe superior de la pròpia base. "Dèu", "Nímen"
Operació reflexiva d'auto control. (Producció de registre).

c) Producció. Desig

d) Constant h^x

a) Paret de màxim retrocés, d'anti-temps o d'anti-producció (quàntic)

b) Descens, facilitat, felicitat, "Voluptat".

c) Repressió reactiva de la pròpia base que provoca neurona
o revolució en la pròpia base. (Contra-catèxi)

d) Operació líquida d'auto-consum de les pròpies forces do-
breres (Producció de consum)

e) Registre. Exaltació

f) Producció. Desig

g) Constant h^x

a) Reinversió de les forces sobrees per reforçar la producció
Estabilització dinàmica del nou nivell Equilibri, rapès, "Kenosis"
(Producció d'equilibri)

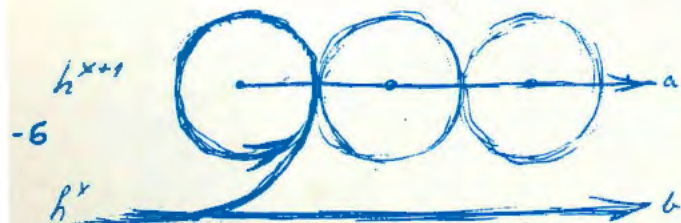
b) Aparició d'una nova àrea subjectiva o Voluntat d'univers (2-10)
(Subjecte h^{x+1}), amb la corresponent energia interna, desig
o vida interior entretinguts. Apareix un temps intern nou.
És una Màquina (estructura integrada i individualitzada) que
desitja (que s'auto constueix). És substitutiva l'opressió de la
base, per la seva plena integració; és més rentable.

c) Consum. Felicitat

d) Registre. Exaltació

e) Producció. Desig

f) Constant h^x

a) Successió repetitiva (temporal en el nou
nivell h^{x+1} del nou Subjecte. (Constant)
Inversió, de les forces sobrees, en repetició

b) Constant h^x

que realment no hi hagi ni pau ni guerra. I de seguida l'home en treu conclusions per a la seva vida. L'home enutjat projecta el seu enuig a les relacions ovella-llop i després defineix la relació entre els homes amb la galdosa frase «homo homini lupus». Veiem-ne el procés: inicialment l'home ensopeix les ovelles tot acostumant-les a viure sota la seva tutela, sense donar-los ocasió d'exercitar el sentit de la vigilància propi dels ruminants salvatges. Tot seguit exacerba la fúria del llop tot privant-lo del seu aliment i acorralant-lo en llocs inhòspits. Tot d'una, quan l'home bada, el llop li pren l'ovella. I acaba dient que els homes amb els homes fem com els llops amb les ovelles. Quan la realitat és que l'home fa amb els altres homes allò que abans ha fet amb l'ovella, amb el llop i amb la relació ovella-llop.

— I pertorba i reorganitza la natura anterior —

Tota nova espècie apareguda damunt de la terra és fruit de la natura predecessora i no d'ella mateixa, i immediatament és pertorbadora de la natura predecessora i d'ella mateixa. Quant més adaptada i eficaç és la nova espècie, més profunda és la variació ecològica que introdueix en la natura predecessora. Però no es tracta d'un «mèrit» de la nova espècie, sinó d'un «mèrit» de la seva constitució, fruit de la natura predecessora, abans d'ésser pertorbada per la novetat. L'espècie humana, com totes les altres, sense «responsabilitats» de ningú, apareix i s'estabilitza, produeix i es reproduïx, influeix i s'autoinflueix, desvia i es desvia i en aquestes desviacions recula o progressa.

En l'espècie humana, com en totes les altres espècies, tot, absolutament tot, té una explicació biològica automàtica: joc entre atzar exterior i codi genètic, «atzar» i «necessitat», variables i constants. I costa molt temps abans que una novetat biològica s'imposi. Calen milions d'anys perquè s'imposi espontàniament una espècie nova i milers d'anys perquè s'imposi un comportament nou. La naturalesa no para de fer «provatures», milions cada dia, alhora en tots els nivells. Cada àtom, cada molècula, cada cèl·lula són fàbriques pertorbables i, de fet, pertorbades contínuament. Cabalment les màquines de la indústria representen un intent de fugir de les pertorbacions. La mà del terrissaire, de cent tasses no en fa dues d'iguals. La

humanitat no fabrica dos homes idèntics. La màquina industrial de producció en sèrie tracta de fer un treball sempre igual. Aquesta és la seva intenció. Tampoc no se'n surt perquè absolutament tot allò que fa l'home té un origen biològic, però ho aconsegueix amb força aproximació. Les «provatures» de la natura són gairebé sempre refusades per la pròpia natura, àdhuc les infinites provatures humanes, les modes, les cultures i els imperis, les organitzacions i els sistemes. Però cal fer-les per si alguna reïx. Només cal fer-les tal com les fa la natura: sense parar i sense il·lusions. S'imposa l'eficàcia, no la fúria. «Guanya», a la llarga, el més adaptat i no el més convençut. Semblarà fredíssim aquest plantejament, però les «victòries» naturals són automàtiques, són gratuïtes, són sense un interessat a recollir-ne el premi o el preu. Les lluites per a establir una jerarquia en els mamífers inferiors i les aus són lluites rituals. Tan digne és el vencedor com el vençut.

~~— Després d'un període de triomf, les espècies opten per la llei del mínim esforç.~~

producció

— Ens és molt útil l'observació de la natura predecessora de l'home perquè en ella s'ha produït un fet molt important. Tot i que segueix fent «provatures» i variacions aberrants dels «programes» específics, són «provatures» i variacions en aspectes accidentals. «Gosar» variar els esquemes fonamentals de l'espècie duu a la degradació o a l'extinció. La presència d'una espècie nova superior, més complexa i eficaç, impedeix qualsevol novetat important en les espècies antigues. Talment que mirant la natura predecessora veiem dominants les constants i recedents les variacions. Aquestes constants tracen la línia de màxima eficàcia i adaptació. Ací s'acaba la competició, la competència. «Triomfa» allò que funciona sense esforç, allò que s'aconsegueix amb el mínim esforç. Tot el que costa molt d'imposar, costa de mantenir i a la llarga desapareix. Simplificant: la victòria arriba sola. Les victòries difícils no es mantenen o bé arrossequen unes contrapartides tan carregoses que separen l'espècie de la corba de màxima pendent i la fan entrar en una via lateral morta. Allò que és més automàtic és el que s'imposa. Parlant amb metàfora: les muralles de Jericó cauen cantant salms. No cauen amb espases ni llances. Parlant sense metàfora, les muralles han caigut definitivament quan un feble alquimista descobreix, en un fosc soterrani ple d'alambrins i destil·ladors, una barreja de laboratori anomenada pól-

vora. Arrossegar els homes a heroïcitats i grans sacrificis porta a la llarga al «fracàs».

El ritme de la natura és la facilitat, la irresponsabilitat, l'automatisme, la llei del mínim esforç. Són possibles i àdhuc. en situacions crítiques, necessàries tota mena d'aberràncies respecte d'aquesta llei constant. Però no triomfen, no s'imposen a la llarga, si no és després d'una difícil i dolorosa purgació. Accions que poden ésser d'una gran eficàcia a curt termini, esdevenen inútils a llarg termini. La força impressionant de la radiació solar en la superfície de la terra mata els composts químics que ella mateixa sintetitza. En canvi s'estabilitzen per la feble catalització de la clorofilla i per la feble força de la valència. Els composts químics orgànics refusen els impressionants elements pesats radioactius i trien els elements de més baix pes molecular. Els animals progressen des dels microbis, des dels cucs, no des dels grans vegetals. El progrés fuig dels rèptils gegantins i dels mamífers superespecialitzats i poderosos. Prescindeix de les urpes i dels ullals, de l'ala i del rem. I es refugia en una massa blanquinosa i tova: el sistema nerviós central, on corrents de baixíssim potencial són més útils que les fabuloses descàrregues dels múscles del lleó.

No ens podem fer excessives il·lusions. La naturalesa té uns ritmes, un sistema de producció. Nosaltres som un producte de la naturalesa i, per consegüent, també uns productors segons els mateixos ritmes, segons el seu sistema de producció. Automàticament la naturalesa té la solució de l'home, que n'és una part, certament la més altament qualificada. Totes les estructures humanes que es puguin pensar no són més que aproximacions parcials a la solució que a la llarga convindrà a la humanitat i que ara ningú és capaç d'avançar en forma de visió global profètica. La solució vindrà indefectiblement: la constant de l'equilibri humà d'acord amb el seu codi genètic específic, segons la llei del mínim esforç, sense equivocacions funestes, amb variacions accidentals. Ningú no pot pretendre ara trobar la solució de l'equilibri de les relacions interhumanes, intrahumanes i extrahumanes, senzillament perquè no *ex-sisteix*. La solució es veurà quan s'hagi assolit i s'endevinarà més quan més a prop estigui. La solució no es pot preveure ni projectar

a distància. Anirà arribant i manifestant-se gradualment. I, tanmateix, molta gent es creu amb capacitat de preveure-la. Canonitza, tot inflant-la, la «provatura» actual, de moda. Creure en una solució determinada d'antuvi és possible, és un fet i un fet abundant. Però és una font abundosa d'equivocacions, de monstruositats viables a curt termini i esfondrades més endavant, condemnades a l'extinció o al sotmetiment. És «inflació» biològica. Sempre es poden fer espectaculars marrades biològiques. La natura és molt elàstica. «Permet» totes les llibertats. Però són flors d'estiu, molt llampants de moment i estèrils o extintes poc després. Els grans dinosauris al museu i els grans lleons al zoològic. Els experiments fantasiosos són un luxe que es paga car. La pujada és triomfal, la baixada, tràgica. El progrés real va per camins senzills, silenciosos, per decreces insignificants. Ja hem vist com d'unes poques parelles de ximpanzés equivocats pot sortir aquesta novetat tan super-complexa que és la humanitat actual amb tot el que ella està transformant en la naturalesa. No cal ni tan solament el control de les masses o l'obtenció de molts vots. Per exemple, el petit descobriment d'un bolet microscòpic, el «Penicillium» ha provocat la darrera explosió demogràfica humana. O bé, una rata de biblioteca instal·lada durant vint anys entre els llibres del British Museum ha polaritzat el món sencer en dos bàndols potentíssims irreconciliables. Podem forçar tot el que vulguem.

☞ A cada cop de força que vagi més enllà del mínim esforç necessari, fem marrada, fugim de la distància més curta, fem un camí que caldrà desfer amb llàgrimes i sang. Tota la sang vessada en la història és el preu visible del rescat necessari dels esgarriats. Les guerres són l'antiproducció de produccions excessives, equivocades. Produccions de coses, produccions de persones, produccions de necessitats i de satisfaccions. La guerra esdevé inevitable tan bon punt s'ha caminat fora de camí o s'ha construït fora de fonament. Quina cosa més senzilla hi ha que acceptar l'Àfrica com a lloc dels negres! Doncs, no, a l'Àfrica hi entren els blancs i els negres són venuts com esclaus a Amèrica. Aquesta complicació fou ben possible a partir de l'Imperi de Carles V. Tan possible que està ben feta i consumada. Les guerres per descomplicar aquest embull fa temps que duren i duraran. Es pot fer el que es vulgui fora

del camí més curt. Tard o d'hora caldrà desfer el camí fet. Les generacions futures riuran i adoptaran universalment la dreuera. Moltes d'aquestes marrades són inevitables. La solució bona està en el sac de les solucions dolentes i no porta cap distintiu que la faci visible. I no és l'home l'únic ni el primer que s'«equivoca». La història natural va plena d'«equivocacions». Totes les branques laterals de l'arbre frondós de la «història» de la naturalesa en són testimonis; branques que, passada llur eufòrica oportunitat, se supediten després, s'assequen o moren deixant nu un tronc rectilini —la menor distància— que es va enfilant i enfortint, l'únic que gaudeix de la possibilitat d'un progrés indefinit.

Capítol segon: el subjecte humà o l'home per dins

- El cicle fonamental de l'experiència interior o subjectiva -

Mirades des de fora les màquines naturals funcionen automàticament. Quina és l'energia, l'empenta d'aquestes estranyes màquines que no han de menester cap obrer que les vetlli ni cap enginyer que les faci? Una màquina natural, a diferència de les màquines industrials, porta dintre la seva pròpia empenta. Aquesta energia interior, cega, es pot anomenar desig, libido, instint, sensibilitat o ànima. Indirectament, sense proposar-s'ho, planteja i manté en funcionament la màquina que «anima», la fa produir i reproduir-se i, fins i tot, la fa evolucionar. S'ha estudiat objectivament, des de fora, sota el concepte d'«energia» o de «calories». Científicament se sap que a cada equilibri físic o biològic assolit correspon una energia interior entretinguda i una energia exterior sobrerera —una «resta», una «plusvàlua», uns «dividends»—, que empeny endavant en el progrés evolutiu o que es consumeix i es perd. És el mateix motor «irresponsable» que empeny endavant la història natural i els sistemes humans de producció. Aquesta visió científica té una altra cara amagada un «dintre». En l'interior del motor rau el secret de l'empenta del motor. L'energia, internament és tota una altra cosa, és una autèntica sorpresa per a una mentalitat científica, tot i que és la cosa més vulgar des de l'origen. És una experiència radicalment inexpressable en termes científics. Els testimonis humans d'aquesta experiència interior parlen d'una desidentificació personal de l'experimentador en l'experiència. Com si en experimentar aquestes regions verges es

perdés. L'experiència interior és transcendent. El «jo» es desfà, es dissol en un corrent d'intensitat variable, ací truncat, allà accelerat. Simplificant hi podem distingir un cicle de quatre moments. Un primer moment d'intensitat creixent: la tensió, l'instint despert, el desig, l'estat d'alerta. Un segon moment d'intensitat relativament màxima: l'èxtasi, la comunió, l'exaltació, la plenitud. Un tercer moment d'intensitat decreixent: la satisfacció, la felicitat, el plaer, l'eufòria, la tendència a la relaxació. I un quart moment d'intensitat relativament mínima: el repòs, la relaxació, la son, la mort.

Les màquines naturals s'atreuen a l'hora del desig. Romanen acoblades a l'hora de l'èxtasi. Se separen a l'hora de la satisfacció. I romanen aïllades a l'hora del repòs. Això és tan cert entre els àtoms d'hidrogen i d'oxigen com entre l'ull i l'obra d'art, entre una neurona i la seva veïna o entre l'amo i la seva empresa, en les coses més banals i en les de la més gran importància, en tota interacció energètica. Aquest cicle fonamental de l'experiència interior: desig-exaltació-plaer-repòs, val tant per a un adult com per a un infant. L'he «explicat» a infants i l'han captat perfectament, potser millor que els adults, i han confirmat en llur experiència interna l'existència d'aquest cicle. Posem-ne un exemple. Penso en un problema qualsevol que ara em preocupa, alguna dificultat que cal resoldre i es resisteix: guanyar una quiniela o aprovar un examen, recordar un acudit o arribar a l'hora a la feina. En un primer temps es pateix una angoixa més o menys torturadora segons la importància del problema. ¿Com aconseguir allò que el meu cor reclama? Aquesta primera fase, molt coneguda, pot durar més o menys, minuts o dies, però mentre més hom cerca o desitja més s'amaga la resposta. Cal distingir, ací, entre l'objecte del desig i el fet de desitjar. De moment ens fixem en el fet de desitjar. Això ens resulta difícil, puix la nostra occidental extraversió ens inclina a valorar només l'objecte del desig. Però cal fer l'esforç de comprendre que el desig és cec, només vol la satisfacció i tempteja a cegues fent una infinitat de provatures fins que de pura casualitat troba l'objecte que només és la condició externa que fa possible la satisfacció del desig. En aquesta primera fase, doncs, allò que importa és l'experiència del conflicte, l'angoixa banal o profunda de l'insatisfet que de

moment només se satisfà en l'activitat conscient o molt millor, inconscient de recerca. Al pas següent s'arriba gairebé sempre per una ruptura, per una cessació prèvia de l'activitat de recerca conscient i un abandó de la recerca a l'automatisme inconscient, molt més eficaç i total. Mentre es desitja no es troba la solució, sembla que fuig. I quan s'abandona el desig impossible, quan s'oblida, de sobte «ja està!» o allò d'Arquímedes: «Èureka, ho he trobat!» Aquesta segona fase sol ésser totalment desconeguda, menyspreada o confosa amb la tercera. És la fase d'exaltació serena o extàtica. S'atura la respiració, amb els pulmons plens, sense voler-ho. Una sensació de plenitud, de «visita de les muses o de la inspiració», un petit o llarg estat d'embadalit o de visionari amb els ulls molt oberts com dues taronges. Encara no hi ha plaer, ni satisfacció. Només com una mena d'anestèsic: ni dolor, ni plaer. Hi ha comunió amb «algú» que ens ha «visitat» i ens ha «donat» la solució, solució que encara no hem tingut temps de saber en què consisteix. Però que ja la tenim. Poques persones estan entrenades a apreciar l'alt valor d'aquest moment en què s'aturen les agulles del rellotge de la vida per dalt, com s'aturaven per baix a l'hora de la son. El comú de la gent es decanta instantàniament per la por del vertigen, cap a la tercera fase plena de les conseqüències de la visita: els presents del misteriós visitant encaputxat. És la fase de plaer en un sentit molt ample. La nostra intel·ligència se sent de sobte il·luminada amb una claredat meridiana amb la qual veu solucionat el conflicte i amb la que se sent amb la força dialèctica necessària per explicar, defensar i propagar la «gran» solució. La voluntat rep una irresistible empenta per posar per obra la solució trobada sense experimentar cap mena de mandra. La nostra afectivitat sent una més o menys forta emoció. La nostra sensibilitat sent el plaer corresponent. La nostra motoricitat es dispara i ens posem a córrer, a saltar o a ballar, a xerrar, a riure o a plorar segons el cas. Més o menys profundament el centre del nostre ésser ha estat somogut de soca-rel proporcionalment a la importància i la categoria del problema o del nostre interès. Sovint, per inexperiència o per la pressió externa, només apreciem aquest tercer moment amb menyspreu o, si més no, ignorància del segon que és molt més important perquè és el moment creador de valor, causa i font del tercer. ¿Què diríem d'un infant que,

quan torna el seu pare d'un llarg viatge i li porta una capsa de bombons com a present, se n'anés a un racó a menjar-se els bombons i no dedicués al seu pare, tot just arribat, ni uns minuts d'atenció? Talment fem a l'hora de la visita, de la comunió, moguts per un execrable instint de rapinya egoista induït en els nostres hàbits des de la nostra infància per pressions exteriors, fugim amb el plaer i oblidem l'exaltació. El plaer és consum pur, antiproducció. L'exaltació és producció creadora pura, contemplació gratuïta. Qui roman en l'exaltació, veu com es van produint inacabablement els presents delitosos. En canvi qui cerca directament el plaer veu amb desconhort com el plaer se li fon ràpidament en les mans. I finalment tot para en el no-res.

Per desequilibris, induïts des d'una màquina social opressora i repressiva, volem perpetuar indefinidament, parar el rellotge de la fase «plaer», tot procurant «recordar» les circumstàncies fortuïtes que «dispararen» la visita màgica, però endebades. Quan més forcem el plaer més s'enretira. Fins que resignats entrem en la quarta fase del repòs, de la buidor. Aquest cicle és normal en qualsevol procés. És frenètic obsessiu, polaritzat vers el plaer en l'home trencat. L'home superior, que s'ha deslliurat de la roda del desig, sap mantenir-se centrat en la segona fase de plenitud. La vida es viu a si mateixa en les màquines naturals. La vida normal de la vida és un etern oscil·lar entre màxims i mínims de diverses intensitats sense exaltacions extremes ni tragèdies irreparables. A la son segueix l'èxtasi tot passant pel desig, i a l'èxtasi segueix la son tot passant per la satisfacció. Les diverses intensitats vénen condicionades per la relació entre les petites màquines «parcials» i les grans màquines «totals». Hi ha màquines compostes de molts petits circuits tancats i incomunicats, agregats els uns amb als altres, juxtaposats. L'experiència en aquests mecanismes s'atomitza. Això succeeix, sobretot, en els minerals i, en menor grau, en els vegetals i, a nivell celular, en els animals. Però, a poc a poc, en la història de la natura es van produint edificis més integrats en els quals els petits circuits s'interconnecten formant línies, xarxes i plexes i finalment van a parar a comunicacions generalitzades: el sistema nerviós central. Aleshores els milions d'insignificants experiències poden reunir-se

en una única i gran experiència: neix la subjectivitat superior integrada. Jo no em puc adreçar a un roc o a un arbre. Però puc adreçar-me a un gat, a un ocell o a un home.

~~Diferència entre l'experiència interna o subjectiva i l'externa o objectiva~~

Aquesta subjectivitat integrada no és encara el subjecte.

Aquest Aquesta serà un principi d'iniciatives. La subjectivitat integrada és el final espontani de les experiències interiors disperses. És un resultat, un efecte de la natura predecessora, el resultat del joc net «democràtic» de la vida de totes les unitats que componen un individu integrat. Totes les màquines naturals, les petites, les més insignificants màquines d'un gos o d'un infant, entren per exigències subjectives d'experiència interna en contacte amb qualsevol altra màquina natural exterior la qual, també ella, les cerca per l'atracció del seu propi desig. Què vol dir experiència interna o subjectiva? Amb aquesta expressió no vull excloure l'experiència de les coses externes. Vull excloure, només, la imatge o resposta objectiva o projectada davant de l'experiència de les coses exteriors. Quan miro un arbre, d'una banda tinc una sèrie de sensacions que són «experiències internes o subjectives», vibracions dels meus nervis excitats per la llum que ve reflectida de l'arbre exterior i, d'altra banda, «projecto» fora la imatge acabada d'«arbre» que correspon a una idea meva interior. Si prescindixo d'aquesta segona operació l'experiència d'un arbre exterior és una experiència interna, tant més intensament experimentada com més trigo a superposar-li la segona operació. ¿No t'has sorprès mai fruit intensament pel fet de tarallear la melodia d'una cançó de la qual encara no has esbrinat quin títol té, quin lletra té, quin origen té? En canvi, en el moment que recordes «quina cançó és» se't trenca de cop tot l'encís. L'animal superior i el nen petit, que no tenen desenrotllades les dades de cultura, obra tardana d'educació, sempre capten l'ambient i actuen en ell només per mitjà d'experiències internes o subjectives. La comunicació, que es limita a transmetre experiències internes, empra un llenguatge «telepàtic» o «simpàtic-antipàtic» totalment distint del llenguatge històric humà, i tot i estant buit d'idees és la més rica i plena de totes les comunicacions pel que fa a les línies de comunicació posades en joc. Un animal superior, un nen, o un home primitiu parlen i escolten amb els ulls, la boca, el nas, les orelles, l'estómac, el

estar

cor, les mans, els peus, els pèls, el color de la pell i, quan en tenen, la cua. És la ~~totalitat~~ ^{totalitat} inconscient de l'ésser la que comunica. Ells comuniquen un missatge únic, unificat en cada moment, compost d'infininitat de submissatges; potser un missatge pobre d'idees associades, però un missatge expressat i captat per totes les parts del tot individual. Tota la màquina parcial, composta de màquines parcials, vibra. La mateixa cosa podem dir del conjunt d'individus que formen una colònia, família, escamot o societat animal, un clan o tribu primitius o un estol o trepa infantil. Les connexions entre els individus són tan variades i múltiples que el conjunt es comporta i evoluciona com un tot en el qual les parts se senten feliçment solidàries. Vegi's un cixam emigrant d'abelles, un estol d'orenetes volant per l'aire o un ramat de cavalls pasturant pel prat. També entre els infants. L'infant és interpellat per l'adult d'una forma totalment disimètrica a com l'adult és interpellat per l'infant. És com el joe dels disbarats, perquè l'infant no té format el jo i en canvi és radicalment subjectiu. En la nostra fatuïtat, analfabeta del nostre propi passat, diem «l'infant és un ésser feble que necessita molts anys de la cura de l'adult». Això és cert, però no de la forma que ens pensem. Els pares, i en general els adults, projecten llur jo en l'infant i l'infant és incapaç de captar-lo. Ell veu un nas, uns ulls, un somris, unes abraçades. Els pares li projecten llurs preocupacions, llurs projectes. L'infant no en té cap necessitat. L'infant té necessitat dels pares en la mateixa mesura que té necessitat de l'aire per respirar, o de la llum per veure. Cal parar compte de no fugir massa lluny del senzill camí de la pau i de traumatitzar l'infant de bon antuvi. Si tenim la sort de comptar amb un infant a casa cal que aprofitem l'ocasió de redescobrir el meravellós equilibri amb què ve al món, no solament per a respectar-lo, per a no ferir-lo, ans també per imitar-lo, per recuperar-lo. És un descobriment esbalaïdor per a l'adult presoner del viure frenètic del nostre segle. De vegades es pot veure un cap d'empresa nerviós o un militant obrer excitat, perdre el món de vista extasiats davant dels seus petits, en arribar a casa, i oblidar-se momentàniament de tota preocupació «d'hommes importants». La vida recomença neta i pura una i una altra vegada.

Anava a dir que cal tenir fe en la vida. És un disbarat. Cal tenir confiança, no pas fe. La vida va sola, en qualsevol moment ho podem comprovar, no té necessitat de credos. Cal experimentar-la, no creure-hi. Cal comunió, no suggestió. És bo d'abandonar-se al flux de la vida com un nedador quan fa el mort enmig d'un riu. Si t'adaptes bé al mig del corrent mai no toparàs amb cap pedra, l'aigua de la vida t'ho impedirà; ella posarà les molles oportunes que et desviaran suauement de la pedra perillosa. Si procures defugir la positura rígida i t'ondules i t'arresses com fa l'aigua en el riu, mai no toparàs amb cap pedra. Les sílfides i les nereides et portaran en llurs braços amorosos. A estones correràs com un boig, a estones avançaràs indolent, a estones restaràs com parat o giravoltaràs dins un terbolí. Talment el flux de la vida que va de màquina a màquina, que a estones és presoner d'una màquina, aturat o en equilibri dinàmic de giravolts, i a estones llisca d'una màquina a una altra a poc a poc o de pressa. Tot canviant, transformant, reproduint o remodelant les màquines —flux entretingut elles mateixes— que són el llit del riu. El riu de la vida sempre corre pels indrets més baixos, sempre tendeix al mínim esforç. El cicle vital de cada persona i de cada grup és com el cicle vital dels rius. El riu vell s'ha fet mansoi i reflexiu; ja ha conformat el seu pas a la terra i la terra al seu pas. Arrossega pocs materials. Quan un riu ha de néixer, o és un llac tranquil en l'altura o una bossa subterrània, en les entranyes de la gran màquina, silenciosa i extàtica. El torrent, el riu jove marxen per on no els toca i ho despatxen tot a llur pas, inunden, provoquen despreniments de terra, rebenten les rescloses que els volen mantenir lluny de la vall. Què hi farem, és la vida! La història dels darrers deu mil anys és la història de l'adolescència humana social. La torrentada.

— Els infants palesen el cicle fonamental subjectiu —

Tot el que fan i són els homes és flux de vida, la pau i la guerra, la justícia i la injustícia, el bé i el mal, la personalitat i la collectivitat. En sortir de la infància el flux de vida marxa tan fora del seu camí que cal topar, saltar, destruir i inatar per seguir vivint. La vida de l'infant, en canvi, és, encara, una vida en equilibri, feliç, plena, activa i serena dins d'ella mateixa. Les pors, que tots recordem amb angoixa, les tòpiques pors de la infància, són més aviat efecte de la incidència de la vida

dels adults —millor diríem dels «adolescents»— de la actualment encara poc adulta vida dels adults sobre la serena vida dels infants. Jo no vull pretendre un retorn a la vida d'infant, sinó una recuperació «adulta» de la vida d'infant. L'adolescent, per tal de superar la infància, renega d'ella; però l'adult l'ha de recuperar perquè hi ha aspectes fonamentals irrenunciabls de la vida d'infant, renegar definitivament dels quals és segar-se l'herba sota els peus. En primer lloc cal aprendre a no refusar sistemàticament, a no menyspear, a no considerar com un estirabot d'infant el desig natural, aquella primera pensada que ens ve de sobte a la ment. «La primera és la bona», diu el poble. Cal fer confiança al primer acudit. Ens ve verge, sense condicionaments socials, culturals, econòmics. Normalment el refusem per utòpic. L'expressem en el mode verbal condicional: «El millor seria que...» «S'hauria de fer així...» «Podríem anar avui...», per a indicar que no ho farem. No és dolent de sotmetre a crítica la primera pensada, però siguem ben conscients que gairebé sempre amb aquesta crítica generem opressió, repressió, esclavitud i, en canvi, la primera pensada era alliberadora, lliure, emancipadora. En segon lloc cal saber restar embadalits, com sorprenem sovint els infants amb uns ulls molt oberts extasiats davant d'una cosa determinada o sense res. No és gens honest espantar l'embadalit amb moviments sobtats. El seu és un moment sublim que mereix tots els nostres respectes. Nosaltres també caiem sovint en aquest estat i convé aprendre a romandre-hi una estona. No apreciem prou la vàlua d'aquests moments. Els metges distingeixen de l'epilèpsia jacksoniana, deguda a causes conegudes, com pot ser una lesió cerebral, l'epilèpsia idiopàtica. L'epilèptic és sorprès en un llarg període dit d'«aura» en què està com encantat, després vénen la crisi psicomotriu i la letàrgia. Els antics consideraven aquest com un estat superior, però avui hi ha tendència a considerar-lo gratuïtament com una malaltia. S'aprecien situacions de pèrdua de control del temps. «Això ja ho havia vist una altra vegada» («*Déjà vu*»), o «mai no m'havia trobat amb una situació així» («*Jamais vu*»). També la droga ens dona accés a estats mentals de clarividència superior. Però la facultat és dins de nosaltres i és l'actitud infantil més adequada per al seu exercici. És proverbial el desconcert dels adults davant de certes

veritats que només els infants gosen pensar i dir. Només els artistes autèntics, els genis, els homes superiors viuen en un èxtasi continu. Ens semblen embuixats. Els combatem perquè en el fons del nostre subconscient ens fa ràbia de sentir en nosaltres bloquejada una força igual a la llur. En tercer lloc hem de recuperar el sentit de la mesura en la satisfacció del desig. L'educació ha muntat en la nostra memòria imaginativa uns reclams que ens recorden, en el moment de la satisfacció, satisfaccions pretèrites o possibles més intenses. Cal aprendre a sentir-se satisfet, feliç i saturat, tot evitant l'auto-suggestió que sempre demana més i profana la satisfacció present. Les felicitats senzilles, petites, el vas de llet, la flaire de la flor, el somris de l'estimada, la gràcia de l'infant, són les úniques grans felicitats. Pocs saben aturar-se de menjar quan estan satisfets, tal com fan els animals i els infants, sense inventar més fam d'uns aliments sofisticats que cada vegada provoquen excitacions més intenses i que acaben cremant el delicat sistema nerviós. Saber aturar-se a temps de beure, de parlar, de moure's, de fruir, de vetllar... Saber viure concentradament el present feliç sense trencar-lo per mitjà de futurs millors hipotètics. I, finalment, en quart lloc, hem d'aprendre de baixar al zero de les experiències i acceptar la «felicitat» del buit, del silenci, de les absències, de la indigència, de la son confiada, de la insignificància, de l'ociositat forçada, de la mort. Saber deixar sol el timó de la barca. No sóc jo que visc, la vida viu en mi i, quan emigri de mi, viurà en un altre, perquè la vida més intensa o més extensa sempre viu, és inseparable de les màquines naturals i quan aquestes es fan velles en fa de noves. Els infants no temen la mort. No hi pensen. Sense les màquines naturals no hi hauria desig ni vida. Sense la vida i el desig no hi hauria màquines. Només hi ha màquines vives en perpètua transformació que es perfeccionen, que degeneren, i que tornen a començar amb noves meravelles.

— Les societats infantils —

En el nostre temps i en una societat basada en l'economia de mercat poques persones tenen una infància tranquil·la. La vida de l'adult turbulent actual pertorba la vida de l'infant. Si l'adult no estigués pertorbat no pertorbaria, només *flanqueja* flanqueja *flanqueja* riria el llac tranquil dels primers anys de la vida humana. Fa temps que s'organitzen creuers turístics que toquen ports de

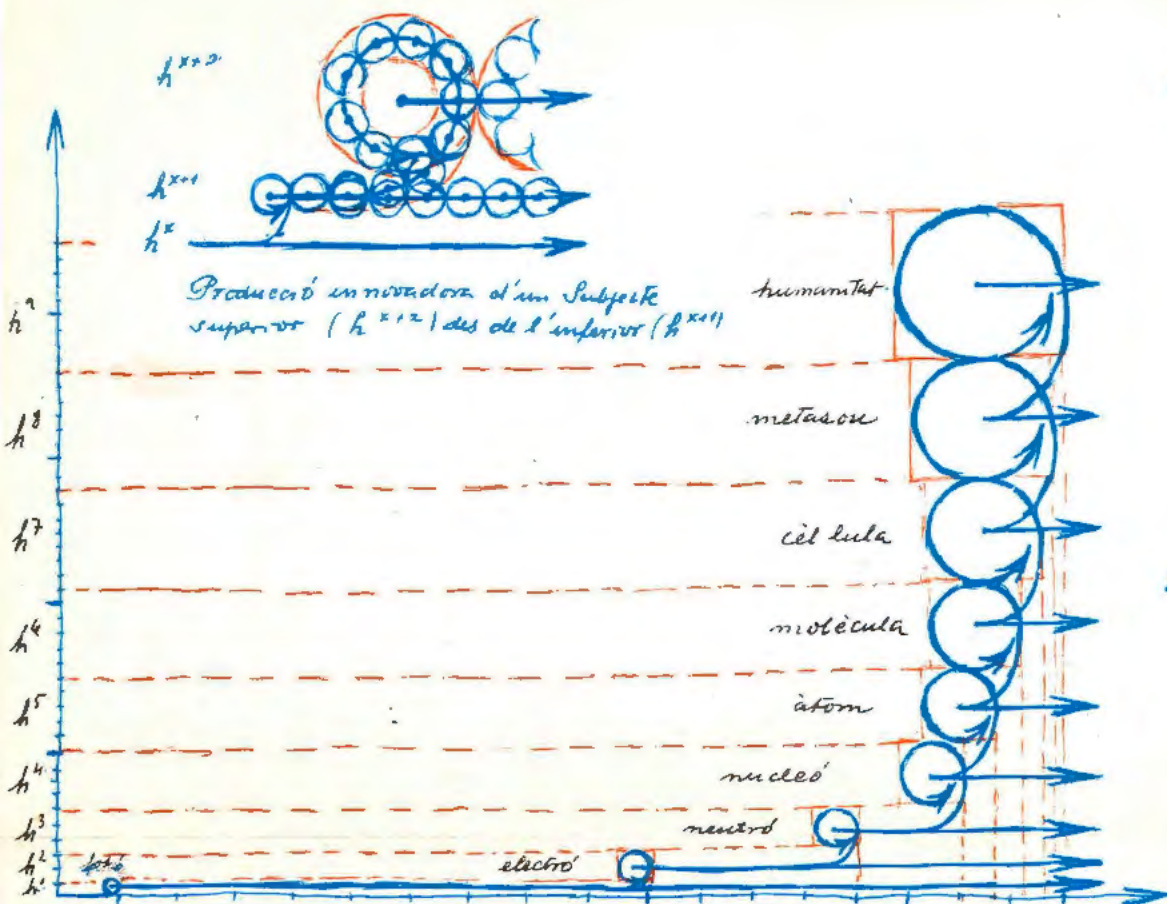

països socialistes. Parlant amb alguns d'aquests turistes, coincideixen en la simplicitat i l'infantilisme de l'«home socialista». Aquest s'esplaia amb coses senzilles. Riu molt i fort acudits sense cap malícia. Se satisfà amb pel·lícules innocentones. Les seves modes són poc variades. Les seves diversions són poc excitants. Podríem dir que encara passen la novel·leta de Folch i Torres, l'humor del Patufet, el berenar del diumenge a la font amb pa i xocolata. Però l'«home socialista» en el qual s'ha restaurat la ingenuïtat primitiva, enveja l'«home capitalista» per causa de la propaganda que es filtra, igual com l'home espartà envejava els productes prohibits del comerciant atenenc. L'espartà sucumbí a aquesta propaganda perquè no sabé edificar una vida adulta damunt la ingenuïtat infantil. Així ara es va fent la sembra de futures guerres inevitables. D'una banda es fabrica verí i d'altra es negligeix la fabricació d'antídots. Els nostres infants envegen també els costums excitants dels adults. Els dos rombes de la televisió els fascinen. La nostra societat, profundament pertorbada, torba la nova vida dels infants i torba la nova vida de les àrees de renovació social. Més endavant veurem més de prop totes aquestes pertorbacions «adultes». Ara només parlem de les bases de l'home, de l'home elemental. La vida subjectiva de l'infant és serena si pot seguir el propi codi genètic. Adhuc l'infant nascut aberrant per causa d'herència o de pertorbacions congènites, porta internament una vida serena i sana. És una variació rara que només s'acomplexarà o es traumatitzarà en sentir-se obligada des de fora a comportaments normalitzats. Al subnormal li convé un tracte amb molt sentit de l'humor i amb poc doctrinarisme. Cal tenir plena confiança en el subnormal —com en l'anormal o el supernormal— per aberrant que ens sembli. La llei, la norma no està feta per al diferent.

En rigor la llei jurídica referent a persones d'un estat polític determinat, hauria d'ésser estadística com sabem avui dia que és la llei física. Hauria de determinar només el comportament de conjunts d'un gran nombre d'individus i d'ella es podria deduir la pràctica del conjunt, les previsions i les mesures per al conjunt. Una llei estadística mai no pot ésser aplicable a un individu en particular. Són perfectament compatibles la llei o la racionalitat d'un conjunt nombrós i la llibertat

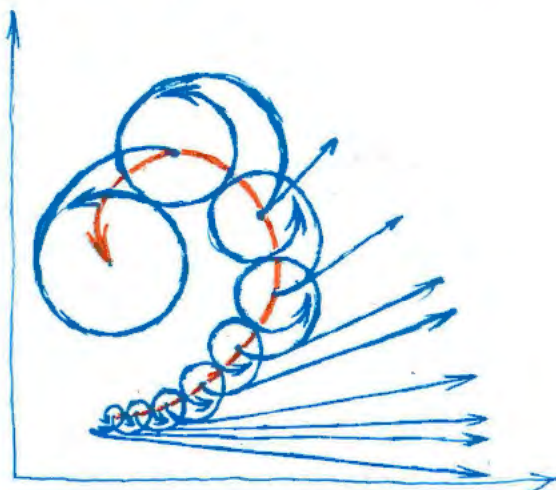
o indeterminació (aberràncies) de tots i cada un dels comportaments individuals. Perquè, val a dir-ho, totes les màquines individuals humanes estan «espatllades», totes són diferents. I la mitjana d'aquestes variacions, l'«home normal», no existeix com a home concret. És un home ideal si hom pensa com a individu. Cada màquina parcial porta la seva llei en el seu cas ben inscrita i no valen lleis exteriors per al seu cas particular. I una societat muntada només per satisfer la llei d'uns quants mai no podrà esdevenir estable. És una equivocació transitòria que serà depassada «ràpidament». La humanitat passà també per una etapa infantil com la passen els seus individus, amb la diferència que l'infant simultaneja la seva vida amb la d'homes adults que pressionen damunt d'ell, mentre que en els seus inicis l'espècie humana en etapa infantil no tenia una humanitat adulta planant pesadament damunt d'ella. Avui sí. Les societats infantils o primitives actuals no són el lloc on puguem anar a cercar l'aigua clara i incontaminada que cerquem.

Mentre que la primera humanitat estava neta de tota influència, com a contrapartida, ens resulta tan llunyana, tan inaccessible! Fins i tot hem caigut en la trampa de mitificar-la. Una bella forma d'impedir la seva influència alliberadora. Creiem en una humanitat primitiva sense pecat original, sense dolor, sense ignorància, sense concupiscència, sense guerres, sense mort. No vull perpetuar, aquí, el mite del superhome original. Vull només extreure la lliçó útil del llarg període paleolític de l'home on s'exercità la màquina biològica humana, tot just acabada de formar, en un estadi infantil subjectiu. En aquells temps l'home vivia transconscientment. Hi havia guerres, dolor, concupiscència, ignorància i mort. Però no hi havia vergonya de tot això, com ara no ens avergonyim d'un terratrèmol o d'un cicló. Aquestes coses passaven, i prou. Passaven al costat de les paus, de les alegries, les temperances, els descobriments i les naixences. Ningú no n'era responsable. No hi havia ment ni culpa. Ni pecat ni perdó. Ni cel ni infern. Es vivia: hora de delir-se, hora d'extasiar-se, hora de fruir, hora de minvar, hora d'eclipsar-se. Les relacions entre les màquines vivents eren d'equilibri i sense exclusivismes, sense mercadeigs, sense eternitzar-se en el desig o en l'èxtasi. L'amor era d'igual

L'escala objectiva es carrega de subjectivitat de subjectivitats, en progressió geomètrica. La intermitent dels nivells superiors és riquíssima i admet infinitat de variacions dels nivells inferiors que inclou. Es va fent el·lipsoid al centre de gravetat cada vegada més aprofitat en una direcció antientròpica.

Els nivells superiors cada vegada influeixen més i transformen més els nivells inferiors existents subjectivitzant el conjunt de l'univers (matèria arctiformal)

a igual sense compartiments socials estancs. Les relacions amb la natura predecessora eren també senzilles: recollecció segons les necessitats, sense antagonisme. No hi havia material d'opressió social, de repressió psicològica. Un món, no angèlic, sinó ingenu. Dur, auster, aspre, però sa, serè, senzill.

La naturalesa, en uns quants milions d'anys, anà trobant el camí més curt per a expandir la seva darrera producció: l'home. Les societats civilitzades continuen traginant, més o menys reprimida, aquesta mateixa ingenuïtat que se sublima en forma de nostàlgia del paradís perdut, de la ingenuïtat perduda, en l'idealisme de les il·lusions juvenívoles, en un vague sentiment de justícia. L'espontaneïtat ingènua es presentà també a nivell col·lectiu. El nombre d'individus depenia de les possibilitats de vida. Ningú no anava fart, però hom no patia gana per falta de punt de referència. Les agrupacions humanes estables i equilibrades es formaven automàticament segons el criteri de comunicabilitat: poder-se comunicar tots amb tots. Els progressos en les comunicacions s'eixamplaren en els grups socials estables des de l'escamot, passant pel clan i la tribu fins arribar a l'ètnia, la nació o el poble.

Els límits psicològics individuals determinen la mesura d'una nacionalitat també automàticament. La nació és una màquina subjectiva col·lectiva mentre tots els seus membres viuen en comunió de vida, en un estil únic que genera una llengua, una economia, una cultura, un folklore, una política, un dret, una escala de valors, una mística. Quan la desmesura genera estils nous, neixen nacions noves automàticament. Existeix una síntesi o desig col·lectiu que guia les comunitats humanes, que les apleva o les disgrega. Els sociòlegs i els economistes s'han trencat el cap tractant d'esbrinar l'origen de les pàtries. La nació ha estat cent vegades violada, manipulada, oprimida, exaltada i enganyada tal com l'individu elemental. Motius econòmics o polítics han estat adduïts per a explicar en exclusiva un fet espontani primitiu i ingenu de l'energia humana: la col·lectivitat elemental que, com l'individu elemental, nasqué al principi i encara segueix naixent del ventre de nacions-mares, com els infants neixen del ventre d'individus-mares. Anar en contra d'aquesta ingenuïtat col·lectiva és sembrar la guerra, perquè

és atacar la base elemental de la vida humana posterior. És com voler posar tota l'aigua de la mar Càspia damunt de l'Himalaia. Ningú no tria les seves inspiracions; simplement li vénen. Ningú no tria la seva forma d'expressió, els seus costums, la seva pàtria; simplement li vénen donats. L'home «adolescent» manipula aquestes realitats sense conèixer-ne les lleis. Descadena fluxs impensats de forces que semblen la devastació: Ha estat el preu per aconseguir l'emancipació de l'home respecte de la natura predecessora. Però arriba l'hora i és ara en què s'acosta una nova aliança. La natura predecessora corregué la seva aventura tota sola. L'home ha volgut córrer la seva aventura tot sol. És l'hora de conèixer-se no pas per a dominar-se, sinó per a agermanar-se.

- El viatge a les fonts de la humanitat -

Abans d'endinsar-me en la tercera part en l'aventura «adolescent» emancipadora de l'home sortit de la fase ingènua, tractaré, en la segona part, d'aprofundir en el coneixement de la formació interior o subjectiva de la humanitat ingènua. És aquest un viatge delirant als orígens amb vista a la pau, com el passeig lliure de l'esquizofrènic o com aquell fascinant viatge que *emprenia* el candidat en els ritus iniciàtics de les religions místiques o en els ritus totèmics dels salvatges, que el duia a la comunió amb les forces subjectives de la naturalesa. És un llarg viatge per tal d'explorar el país del menyspreu, per a conèixer i reconciliar-se amb la «natura-anterior-a-la-pressió-de-l'home-sobre-ella», naturalesa que comprèn des de l'electró fins a l'home paleolític inclusivament. No existeix cap altre paradís original. Després d'aquest viatge de reconciliació podrem comprendre el sentit de la pressió de l'home sobre l'home i sobre la natura prehumana. L'esclava Natura té un noble origen, un noble fer. És palesa la distinció del negre esclau, del beduí del desert, del gitano de les nostres carreteres, de l'indi americà tancat en reserves. És la mateixa noblesa de l'infant, de l'«home socialista» i la nostra pròpia noblesa... quan no l'hem perduda. Fixeu-vos si n'és de generosa la Natura, que ha «volgut» produir el seu tirà opressor. El superbiós tirà ha oblidat sa mare. *l'amo* Avui ni quasi la coneix. Sí, la coneixem com l'amo~~l~~ coneix l'esclau, però hem anat perdent l'intim tracte amical. Hem perdut l'esment de la comunió amb la natura: l'experiència subjectiva. Ningú no ens ho ensenya. No sabem afinar en aquesta

barroca
amistat. Actuem ~~barroca~~ment amb un antimaterialisme mal entès. Tal com la ciència ha quadriculat per fora fins a l'últim detall de la natura, així mateix cal encetar l'anàlisi subjectiva d'aquesta mateixa realitat. Som invitats a navegar pel riu del Desig des de la font fins a la mar.

SEGONA PART

LA FORMACIÓ BIOLÒGICA DE L'HOME

Capítol tercer: l'home mineral

— Les engrunes de matèria: partícules, àtoms, mol·lecules —

Sortim d'excursió per a fraternitzar amb tot allò que no ha fet l'home, que no és obra de la mà de l'home. Per raons de claredat començarem el viatge a l'inrevés, partint d'allò que està més allunyat del nostre Jo Imperator. La primera sèrie de nous amics a visitar són les partícules, els àtoms, les mol·lecules. Són inassequibles àdhuc al microscopi normal. A nivell d'experiència directa, n'hi ha tantes que en captar-les amb la vista o el tacte ens sembla que estem en presència d'un continu, d'una superfície seguida. Passo la mà per damunt de la taula i la superfície, en tots els seus punts, m'ofereix una resistència. Passo els ulls pel cel i tots els seus punts també m'ofereixen resistència. Igualment si passo la mà per la pell. Tanco els ulls i ressegueixo les sensacions internes dels meus òrgans interiors i puc distingir el fetge de l'estómac, amb una mica d'entrenament, o el braç de la cama. Cada òrgan està format d'extensions que es poden resseguir experimentalment. L'experiència interna o subjectiva de l'extensió és un punt de partença. L'extensió és el conjunt d'engrunes d'univers. Cada engruna entra en contacte directe amb mi quan recorro experimentalment una extensió determinada. L'extensió es fa sentir. Cada engruna acut a la cita amb la meva persona —l'important visi-

tant— i s'afanya a comunicar-me les seves gràcies, els seus productes per a satisfer la meva gran màquina. També a vegades tracta de xuclar les meves gràcies, els meus productes per satisfer les seves urgències. Elles transmeten o retransmeten energia «vivent» —lumínica, química, mecànica— convenientment modificada per la màquina, que són per a fer-me arribar llur missatge comunicatiu, llur aportació original a la comunió general del banquet universal. ¿Hem provat mai d'«agrair» el tacte suau del poliéster de la taula o el tacte aspre de la sorra sota els peus nus, l'amanyagament fresc de la brisa o, fins i tot, l'escaforeta d'un arròs ben posat a l'estómac? Són missatges d'un amic que ens brinda fidel amiatat, l'energia de l'oxigen, el blau del cel, la frescor del marbre, la suspensió ingràvida quan surem en l'aigua, les punxades de la neu. Un dels pocs privilegis de l'home oprimít és que està més a prop d'aquesta matèria. El minaire, a centenars de metres sota terra, a temperatures de 35 i 40 graus, envoltat de roca, de pols i d'un aire dens, coneix més bé la mare terra que no pas l'executiu en el seu despatx funcional amb aire condicionat, envoltat de piles de telèfons i d'arxius. Les diferents qualitats de les superfícies que es presenten a la recerca de la nostra «amiatat» són missatges de les petites engrunes d'univers, humils i senzilles, per milions de milions, mantenint cadascuna la seva «personalitat». Malgrat l'aparença de les paraules, tot això no són expressions animistes, són experiències subjectives reals, base imprescindible per a entendre l'univers sencer, per a l'establiment de totes les experiències objectives que constitueixen l'idolatràt metode científic. La ciència suporta, tant si ho vol reconèixer com si no, una indefugible dependència o servitud de l'experiència subjectiva extracientífica.

— Química i física subjectives —

Si sabem química és perquè distingim el vermell del cinabri del vermell del jaspí. Dues bellíssimes qualitats de vermell ben diferents. Només els artistes saben fer honor generosament a les qualitats extensives i tornen amb escriure l'amiatat per l'amiatat. L'artista és l'home de les qualitats, de les terres, de les masses, del moviment, i del ritme, dels espais, els volums i les llums, i tot això ho amara de desig, d'èxtasi, de plaer i de serenitat. L'home sap química des del paleolític, des de les pintures prodigioses d'Altamira. Sap les mil variacions de

la química natural predecessora de la pressió de l'home sobre les coses. L'art primitiu ens palesa com l'home juga amb tots els elements que troba a mà, perquè sap discernir-los i els viu un a un. L'ús de les herbes medicinals n'és un altre exemple. La fabricació d'àcid acetilsalicílic —l'aspirina— que avui corre a càrrec de la casa Bayer, fins avui ha corregut a càrrec del «salix» del salze, l'escorça del qual, en maceració, constituïa l'aspirina tradicional, «empresa industrial» de química natural predecessora de la nostra indústria, al servei del mal de cap humà, i no produïa microhemorràgies en l'estómac com produeix l'aspirina.

També sabíem física subjectivament des del principi. Restem embadalits davant les belles irisacions de la llum en el nacre o en una perla. El nostre subconscient «sap» les lleis de reflexió, de refracció, de difracció i de dispersió de la llum molt abans que Newton o Huygens les formulessin. Altrament, ¿com s'explica que ens extasiï una perla o les variacions de color del cel en una posta de sol? Fins i tot el nostre subconscient aprecia la física atòmica, aquella incalculable fusió de quatre nuclis d'hidrogen en un d'heli desprenent quantitats ingents d'energia segons la famosa fórmula d'Einstein. Altrament, ¿com s'explica l'«adoració» ancestral del sol? Hem mirat mai fit a fit aquesta superfície o extensió peculiaríssima que és la superfície del disc solar? No hi ha, en el nivell de què ara parlem, una experiència més embriagadora. Si fóssim lliures de prejudicis cauríem, front a terra, en l'adoració més profunda. Mirant el sol fit a fit entrem en comunió amb l'energia radiant pura, amb la vida més elemental i més neta de tot l'univers. Quantes tribus primitives, encara avui dia, no s'alcen amb el sol i romanen en contemplació extàtica una estona bevent llum, bevent vida, una vida que els omple d'optimisme per a tot el dia! La màquina tribal sencera acumulant flux vital, que després vessarà, transformat, en totes les activitats de la jornada. La gent senzilla diu que, quan ve la primavera, la sang s'altera. És un fet d'experiència. Els qui hagin filat més prim sabran que llur sang s'alterava àdhuc abans de l'equinocci de primavera. Ja a finals de gener se «sent» l'ebullició de la sang. És l'avis de les nostres glàndules endocrines activades per la radiació ultraviolada del sol que augmenta en

aquest temps. Bons aparells per amidar la intensitat de radiació ultraviolada solar! També l'electricitat és experimentada, i potser millor que cap altra realitat física, no solament en els dies de tempestat elèctrica, sinó en l'experiència subjectiva d'origen intern dels nostres propis nervis. El corrent nerviós és un corrent electro-químic que s'experimenta directament. L'únic que sento jo és la meua vibració nerviosa. Em penso que es podria dir amb rigor que jo sóc nerviós. Les altres experiències, en realitat, no són directes, sinó traduccions a energia electroquímica nerviosa. De les experiències que tenim al nostre abast, aquesta és la fonamental. Les altres en són meres variacions. Sabem de ions sòdics i potàssics, sabem de la bomba de sodi que desequilibra elèctricament la superfície de les nostres neurones i generen, per diferència de potencial, el corrent nerviós. Perquè, si no, digueu-me: com podríem dir en un moment donat que ens sentim nerviosos? ¿No sabem, tal volta, que quan diem «avui estic molt nerviós», el que succeeix és que l'energia nerviosa electroquímica ha organitzat en el nostre cos una manifestació de protesta per l'exploació que l'«administració central», el Jo Imperator, exerceix sobre aquest delicat sector de la màquina productiva humana? Sabem que tenim nervis, però no se'ns ensenya a entrar en comunió amical amb aquesta energia electroquímica vivent i vibrant que ells fabriquen per servir-nos-la a nosaltres. Ens estíem més passar per ignorants d'aquestes realitats «inferiors», de les quals s'ocupa la natura. No li cal la nostra col·laboració. Allò que els nervis volen no és ajuda sinó comunicació d'amic a amic, només una deferència, una atenció, una reconeixença de la seva feina, un discerniment de les seves variades possibilitats, un agraïment a la seva eficacíssima feina i no, només, una utilització despiadada sense respecte de límits i mesura.

*als nervis
nerviós*

- La matèria en estat amorf -

Les engrunes d'univers, desordenades, amuntegades, no són res per a l'home estufat. Pitjor, són l'objecte d'obtenció de lucre. L'ur desorganització, llur manca de resposta coordinada les converteix en una presa fàcil per a l'insaciable egoista. Descoberta la desorganització com a causa de llur feblesa, l'home prova de desorganitzar vegetals, animals i homes: massificar! per explotar millor. Potser la màquina de moldre és el primer

invent del Jo Imperator. En la ciutat més antiga del món, Jericó (8000 anys a.C.), es troba el primer molí prop de les primeres muralles, símbol de la màquina de fer esclaus desorganitzant tribus que és la guerra. Avui disposem de precioses màquines de moldre homes, de tots els models imaginables. Per exemple un estadi de futbol. És un invent romà adaptat als temps moderns que redueix a una il·lusió única i uniforme les múltiples il·lusions de cent mil persones durant una setmana. En els nostres temps sabem fabricar extensions humanes uniformes compostes de milions d'engrunes humanes. La Igualtat! Cada engruna, per tal de dissimular la seva manca d'originalitat, es vesteix amb el pompós nom de Persona Humana, dotada de llibertat personal, envoltada dels drets de la persona humana. I, tanmateix, cada vegada més aptes per a les lleis estadístiques dels grans nombres d'unitats desorganitzades. Les organitzacions intermèdies han estat polvoritzades, moltes. El capital ha matxucat confraries, gremis, comarques. Treballa amb un mercat perpètuament circulant d'homes: el flux d'homes semblant al flux d'electrons en el corrent elèctric o el flux d'aigua en el *gulf-stream*. La persona humana desorganitzada, desintegrada d'un conjunt democràtic, és un ésser indefens, crucificable sense dificultats, un cuc de la terra, una engruna més d'univers.

- Les exigències i les qualitats de la matèria humana -

Però cada unitat d'un conjunt estadístic té realment la seva llibertat, la seva gràcia, la seva originalitat, tant si es tracta de l'individu humà com de l'animal, la planta, el protozou, la molècula, l'àtom o una mínima partícula. I també cadascuna té les seves exigències, els seus drets. ¿Què us penseu que fan els *hippies* estirats al sol hores i hores, redimint milions d'hores de sol escamotejades a una pell humana feta per combregar amb la llum, amb el vent, amb la calor i amb el fred i, tanmateix, condemnada a la foscor, a l'ofec, i a una mena d'anestèsia tèrmica? Fa massa temps que, per conveniències socials, unes màquines vivents han romàs separades de la comunió natural amb altres màquines i pertot arreu esclaten protestes i rebellions. Mireu les platges a l'estiu. El nou culte al sol, a l'aigua, a la pell. La gent de platja suporta, impertèrrita i xopa de felicitat, temps i temps una interminable meditació que aquesta mateixa gent no suportaria pas tancada en qualsevol

convent. Medita en els fotons ultraviolats del sol que emmoreneix llur pell, en els fotons infraroigs que escalfen llur cos, en els fotons lluminosos que es filtren vermells, taronges, grocs, a través de llurs parpelles closes, en el gotellim de l'ona en trencar-se vora de la platja, en el contrast de la frescor de l'aigua que fa agafar tremolins, en el maliciós pessic de tants i tants granets de sorra, en la joia de les pigues de la pell que intensifiquen llur color, tots ells com a germanets marginats en les llargues hores d'oficina o de fàbrica, en les convencions de la gran urbs. Però molts no poden mai dedicar-se, ni que vulguin, a aquestes luxoses meditacions. S'han d'accontentar veient com s'hi dediquen belles estrelles en un pestilent cinema de barriada. Tots sentim el crit de les nostres engrunes particulars per a estirar-nos a la platja. Hauran de venir Fidels a confiscar hotels i balnearis de gran turisme, a establir torns de vacances per a treballadors, per satisfer aquest sentiment de tots. Cal reconciliar-se amb les engrunes insignificants d'univers. Tant amb les de fora com amb les del nostre propi cos, i si no ens ho permeten hem d'adquirir consciència d'aquesta opressió que tal privació representa i actuar en conseqüència.

Les campanyes d'«antiadulteració» dels aliments, d'«anti-contaminació» del medi ambient, de «recuperació» de les primeres matèries són signes del nostre temps que clama per preservar les qualitats i les exigències de la Natura predecessora. Nosaltres, a més, fórem fets d'acord amb aquestes qualitats i segons aquestes exigències. Llur destrucció és la nostra destrucció. És una sembra de guerra, sofriments i mort. Hem de recuperar el sentit innat de la física i de la química. De sempre les havíem conegudes. Només ens mancava saber que les coneixíem. Sabem les qualitats de les coses, igual com una vaca sap distingir en el prat cent varietats d'herba que li són perjudicials d'altres cent varietats que li són beneficioses. No ens calen les recomanacions fallacioses dels anuncis comercials. Fiem-nos del nostre tacte i del nostre gust. Confiem en els nostres ulls, en les nostres orelles i en el nostre nas. Sapiguem escoltar els avisos de les nostres dents, del nostre estómac, del nostre fetge, del nostre ronyó, del nostre cor, de les nostres articulacions. El nen malalt, en el seu llit, passa

les llargues estones sorprenent el joc de qualitats de la pintura de les parets o del sostre, com només sabrà fer l'adult Miró. Copsa el tic-tac del despertador, la flaire de la medecina, la llargària mòbil de les ombres al pas de les hores. ¿Quant temps fa que no «sento» jo aquestes coses humils? Es van degradant a la nostra presència, però la nostra presència és cega. La nostra mateixa gana, que experimentem confusament com una sensació unitària, es pot diferenciar al màxim en una bona anàlisi química espontània. El nostre cos ens envia avisos de gana altament qualificats. La qualitat de «fat» és gana de Cl Cl . Na. La qualitat de «set» és gana de $H_2 O$. La llamineria és gana de glúcids. En un restaurant, davant de la carta, treballlem subconscientment com un laboratori d'anàlisi química. Si, sense que ens n'adonéssim, ens suprimissin de la dieta la vitamina B_2 , sense cap mena de reflexió sentiríem gana de l'aliment que la duu. Fiem-nos del subconscient. Aprenguem a discernir les veres exigències naturals de les capritxoses induïdes per la propaganda interessada. Compta amb tu: «Confia, fill, que la teva confiança et guarirà». La natura funciona meravellosament abandonada a ella mateixa, sense pressions de «més amunt». Homes que lluiten abrivadament contra l'opressió social, oprimeixen sense miraments la natura a fora i en el seu mateix cos.

— El primer intent d'equilibri de les engrumes: la matèria cristallina —

La primera defensa espontània enfront del desordre de la matèria amorfa, fou l'organització cristallina de la matèria. Un cristall és com una molècula enorme, visible a simple vista. Els diferents àtoms que la formen ocupen una posició d'equilibri i es van alternant segons uns punts, uns eixos i uns plans de simetria, creixent sempre i alevant-se ordenadament, adicionant nous àtoms al nucli organitzat segons la mateixa llei de simetria, formant figures i sistemes geomètrics cristallins que palesen, amb llums i angles a nivell macroscòpic, la realitat microscòpica inassequible. Moltes substàncies han intentat tastar aquest camí. És un equilibri material que provoca una atracció quasi hipnòtica. La secreta forma ultramicroscòpica sura en superfície. La llum juga i es deixa empresonar per l'alt poder de refringència. Un diamant tallat és una presó de llum i una caixeta de música de tons lluminosos. L'equilibri

seductor del cristall ens atrau perquè ens avisa que són possibles els equilibris productors de miracles.

Un altre exemple és la seducció del mirall com a conseqüència de la brillantor deguda a l'estructura d'una altra mena d'equilibri material, l'equilibri metàl·lic. Mirar un joell o mirar-se inversament en un mirall, és un test psicodiagnòstic. Ressona el desig d'equilibri que encara no ha trobat una màquina adequada on introduir-se. Des de sempre la humanitat ha experimentat la pruija de posseir i contemplar miralls i joells. En els inicis equilibrats ingenus fou un emmirallar-se en l'harmonia, un efecte de ressonància. Després fou la set de satisfacció d'una carència en el pobre i la descàrrega d'una acumulació en el ric. Des que es trencà l'equilibri paleolític duem a coll-i-be una subconscient necessitat d'equilibri que ens urgeix a escorcollar la terra i a «necessitar» salons de miralls i col·leccions de joies. Preus exorbitants, enveges, mesures de seguretat, lladronçis espectaculars. I tot plegat un miratge. El nou jovent naturalista oblida aquesta quincalla i es garanteix amb palets de riera i llavors de fruits exòtics. El cristall és un producte poc útil. És un experiment poc reeixit en l'evolució general. Es formen grans masses de roques cristal·lines. Fou una prova enmig de tantes com n'explora la natura. Però d'ells no sortirà cap línia de progrés. Els cristalls més aviat destorben en els éssers biològics. No és per ací que se superarà l'«*impasse*» de les engrunes desordenades d'univers. Són massa delicats, massa poc flexibles, massa uniformes, massa fràgils en la lluita contra les piles enormes d'engrunes amorfes. L'expansió dels cristalls resta aturada, acabada molt aviat. A l'hora del progrés aquesta maquineta bonica serà bandejada. Ara ens val només com a rudimentari model d'una realitat futura desitjada. La democràcia inorgànica investiga a nivell humà per un camí semblant: que cada individu humà tingui influència «directa» en l'estructura del conjunt. És l'ideal, encara no aconseguit, de la revolució francesa: sufragi directe i universal. És un bon camí? Com el cristall és una gegantina macromolècula que revela sense ajuda de microscopis, a nivell normal, les intimitats de la constitució submicroscòpica, així es voldria una societat —macrosocietat— constituïda de forma que revelés la microlibertat de

cadascun dels seus components! ¿És la societat una simple expressió a nivell gros de la vida individual? No és, més aviat, un conjunt nou, sobreposat als seus elements constitutius elementals, amb lleis i estructures pròpies? ¿És l'individu, com volia Rousseau en el *Contracte social*, el qui fa la societat, o és més aviat l'espècie biològica? ¿No és potser a partir de l'espècie biològica que es diferencien els individus biològics de la societat històrica, tal com es diferencien els individus històrics?

Capítol quart: l'home vegetal

— *La reproducció: línia ramificada* —

La sorpresa innovadora del progrés de la natura no ve pel camí de l'estructura cristal·lina. Ve per una màquina capaç de fer màquines idèntiques a ella mateixa: la reproducció típica dels àcids nucleics. Es tracta d'una substància química que «menja» d'altres substàncies del voltant, com feia el cristall, però que produeix substàncies independents idèntiques a ella mateixa. Aquesta manera de fer tendeix a provocar invasions per raó de la progressió geomètrica del procés. Un fa un, tots dos fan dos més, tots quatre fan quatre més, 8, 16, 32, 64... o bé 2^0 , 2^1 , 2^2 , 2^3 , 2^4 ... La primera diferència entre un mineral i un vegetal és que aquest és un mineral que fabrica models repetits iguals a ell mateix. Aquesta és la primera diferència entre matèria i vida. Una diferència poc mística. El cristall assimilava també matèria amorfa selectivament, la integrava en la pròpia xarxa o reticle i, en certa manera, es reproduïa en trencar-se a trossos. Però la nova màquina biològica ho fa amb més eficàcia. Quan l'atzar mata una línia successòria, centenars i milers d'altres línies del mateix model segueixen proliferant. Com si cada cotxe que surt d'una fàbrica pogués constituir-se en una altra fàbrica de cotxes. Una sola espècie biològica pot omplir tota la terra i, si no l'omple, és perquè una altra espècie li ho impedeix. Però no es tracta de cap guerra. No hi ha pares ni fills al principi: la «mare» sense fills, de cop, per bipartició, esdevé dos «fills» sense mare. No hi ha «els nostres» i «els altres», no hi ha «la meua raça» i «les

rares inferiors», no hi ha «amics» i «enemics». Mentre hi hagi espai per a créixer, l'espècie omple tots els buits, igual que un gas en un recinte tancat. Vegetals, animals i homes es multipliquen així tot reproduint-se una extensa gama de models. Els àcids nucleics es presten a tota mena de connexions, addicions, acumulacions laterals, mutacions, i tot plegat va reproduint-se. L'atzar, espatllant aquestes maquinetes, fa que en resultin de noves, nous models o espècies que a llur torn es reproduïxen, suplantant espais ocupats per models anteriors «antiquats», en una guerra aparent. «La lluita per l'existència.» En realitat no hi ha cap lluita. Dintre les plantes només són unes masses químiques que s'autoreproduïxen. Per això molts pobles antics les consideraven sense vida. No les veien moure's, ni patir. Els pacifistes i els no violents, per aquesta raó, sempre les han fet servir en exclusiva com a base d'alimentació. El vegetarianisme, practicat des dels temps més remots, a part d'altres raons dietètiques, es fonamenta en el fet que la planta té una quasi total absència de sensibilitat. L'ur destrucció no ocasiona sofriments.

— La cèl·lula, també l'ònia ramificada —

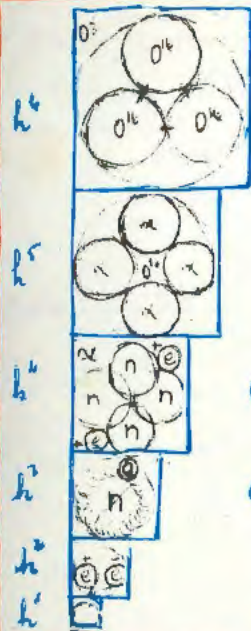
Quan l'àcid desoxiribonucleic (ADN) reposa de reproduir-se, produeix com un clixé negatiu de si mateix, l'àcid ribonucleic (ARN), encarregat de produir tota una munió de maquinetes i estructures funcionals, que formen uns edificis peculiaríssims. Són les cèl·lules, microscòpiques unitats químiques de gran complexitat, com un laboratori químic capaç de produir noves substàncies químiques, diferents de les predecessores engrunes d'univers, moltes d'elles veritables magatzems d'energia condensada en forma de midó i altres glúcids, de lípids, i tot plegat, sempre, capaç d'autoreproduir-se. En el vegetal el moviment, i per consegüent el consum d'energia, és mínim. Acumula enormes edificis proteínics i enormes magatzems energètics, dels quals se n'aprofitaran a mans besades els animals i l'home. Una cèl·lula, un ésser unicel·lular, no és una unitat integrada malgrat estigui envoltada per una membrana que la separa del medi ambient. Es pot concebre com un conjunt de petits dispositius que es poden acoblar els uns amb els altres fins a assolir un equilibri dinàmic amb el medi ambient, sense cap element unificador o realment integrador. Una cèl·lula és un conjunt limitat d'engrunes d'univers que,

mirat superficialment des de fora, sembla una engruna més gran, com una gran molècula química. Tanmateix és una molècula especialíssima, amb una gran varietat de màquines internes compostes de molècules molt complicades. En la cèl·lula es distingeix una màquina principal inicial: el nucli. Les formes inferiors de vida només són nuclis: els virus. Al voltant del nucli, en les formes superiors als virus, s'organitza tota la cèl·lula. Però els àcids del nucli organitzen sense formar circuits tancats, ni integrats. Són cadenes lineals de màquines a partir de l'ADN. L'ADN genera noves màquines, i aquestes, d'altres i el conjunt funciona harmònicament en equilibri amb l'exterior. Però l'ADN no unifica, ni integra res. No hi ha cap circuit que es tanqui modificant retroactivament l'ADN des de la mateixa cèl·lula. El «circuit» que transforma l'ADN passa a través del sol! És aquesta la forma «primària» de treball del «desig vivent», des de l'electró passant per l'àtom, i la molècula. El flux de desig genera màquines parcials en cadena, les màquines parcials en cadena generen flux de desig, produeixen flux i «mengen» flux. Això valdrà també per a les màquines organitzades superiors, àdhuc per a les cadenes de producció del nostre temps.

- Els invasors vegetals -

La «guerra» entre màquines vegetatives té quelcom de cec, de fatal, d'atzarós. Cada espècie és cega per tot allò que l'envolta i «aspira» a ocupar-ho tot. L'home respecta el creixement vegetatiu per allò del «respecte a tota vida», però d'altra banda el tem i l'evita, o bé el combat, ja sia la invasió de virus, bacteries o qualsevol altra classe de microbis, ja sia la invasió de la selva, la invasió dels rosegadors, rèptils, coleòpters o altres insectes, animals ferotges i paràsits de tota mena, inclosa la invasió de races o nacions humanes més prolífiques que la nostra —l'explosió demogràfica dels països subdesenvolupats—, o la d'éssers extraterrestres. El creixement vegetatiu és un problema. Ens meravella la formació del cos individual segons el model específic a partir d'una cèl·lula única inicial. Però la multiplicació vegetativa de les cèl·lules en el cos també ens pot arribar a espantar. Els gegantismes i les acromegàlies. Neixen espècies gegantines. L'elefant, el mastodont, el dinosaure, la balena. Dins les espècies normals apareixen individus gegantins. Cada poble té una llegenda de gegants famo-

O_3 MOLECULA (ozon)

O^{16} ÀTOM (oxigen)

α , He^4 NUCLEÓ, partícula α , nucli d'heli
[4 neutrons + 2 positons - 3 fotons]

n , H^1 NEUTRÓ, nucli d'hidrogen
[equivale a 1840 electrons]

e^- ELECTRÓ, partícula β
[desdoblament del p⁺; positiu-negatiu]

$\sim$ FOTÓ, energia mitjançant radiació electromagnètica

Moltíssimes variacions:

òxids, anhidròs i aigua, bases, sals, àcids, hidrocarburs, alcohols, aldehíds, cetones, etc.

Moltes variacions:

Sistema periòdic, estats constants, isotòps, estats de plasma

Partícula α , Heli, He^4

neutró n , protó p , anti-protó $\bar{p}$

negatiu e^- , positiu e^+

→ Planetes vells amb corrent atmosfèrica, hidrosfera, geosfera amb roques cristal·lines

→ Estrelles vells amb planetes joves, incandescentes (Cicle de Bethe) 3-2

→ Estrelles mitges

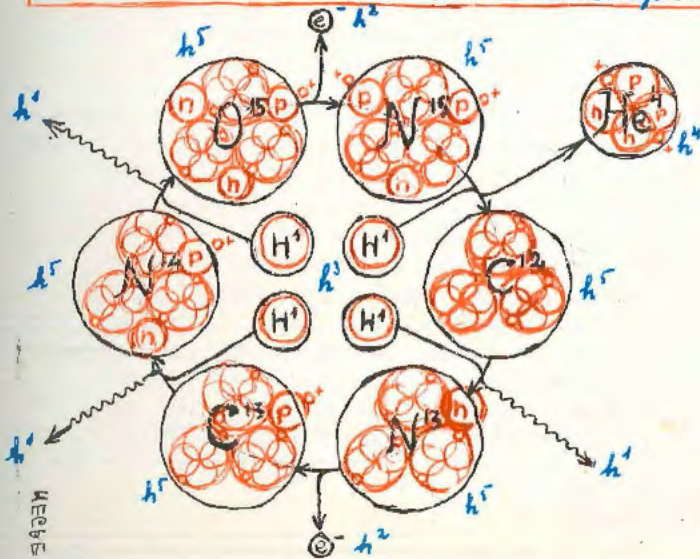
→ Formació d'estrelles

→ Formació de galàxies

→ Origen de l'univers

CICLE DE BETHE (reaccions atòmiques en el Sol)

exemple d'equilibri dinàmic intraestel·lar
els àtoms permaneixen constants (h^5)
l'hidrogen del centre del sol es muda en heli perifèric ($h^3 \rightarrow h^4$)
es despronen electrons i molta energia radiant (h^2, h^1)
aquesta exportació d'energia produirà la vida en els planetes
es palesen la complicació i les variacions possibles al nivell h^5

ELS MINERALS Cap. 3

sos. En l'individu pot créixer un tumor de cèl·lules estrangeres: el càncer, i acabar amb la vida d'amfitrió i hoste. També com a contrapartida es tem el nanisme. I la regressió i extinció de les espècies. La naturalesa gasta un rigor, una duresa, una «crueltat», naturals, cecs. En canvi nosaltres hem pogut veure l'afirmació de superraces i la consumació de genocidis lúcidis. Sabem d'eugenèsies, i eutanàsies, de controls de natalitat, d'avortaments i d'anticonceptius. Tot estudiat i planificat al mil·límetre. Amb quina intenció? Al servei de qui o de què? La vida vegetativa és esplèndidament prolífica, productiva, variada, utilíssima per als animals i per als homes. Només d'insectes passa del milió el nombre d'espècies diferents catalogades. Vegi's el perfum de les flors, les formes capricioses dels radiolaris, els models de peixos abissals, les virtuts de les herbes, la producció acurada de mel, de llet, d'oli, de fibres, de tints, de vitamines, de glúcids, lípids i pròtids, de drogues; miri's les fruites, els vins, les sedes, les fustes, el marfil, la banya, les pells i els cuirs. Vegem com en intricats cicles vitals els uns alimenten els altres, els uns protegeixen els altres, els uns col·laboren o es complementen amb els altres. Vegem com s'organitzen colònies, com es jerarquitzen i s'ajuden. El món vegetatiu extern és una font inesgotable de saviesa i d'utilitat per a l'home.

- La vida vegetativa subjectiva: a) el control intern de la salut -

De més a més li resta la sempre oblidada saviesa del món vegetatiu viscut per dintre, des del desig vivent universal. Els vegetals i la part vegetativa dels animals i de l'home, vistos per fora, són munts de cèl·lules més o menys amorfes o organitzades que formen teixits. Aquests teixits combinats formen el cos vegetatiu individual. Alguns teixits s'agrupen parcialment en unitats funcionals, autèntiques màquines superiors: els òrgans. Aquests també s'agrupen en aparells i sistemes. Doncs bé, si he apreciat la pluriforme vida vegetativa exterior, també he d'aprendre a apreciar la vida vegetativa subjectiva, la del meu interior. Cada teixit: la pell, el múscul, l'os, el nervi, el greix, la sang, fretura per una visita meua, vol ésser descobert per la meua atenció astorada. El mateix s'ha de dir per a cada òrgan, aparell, membre, sistema. En un cos viu no hi ha res de lleig, res de repugnant, si es mira amb ulls d'experiència interna. El més gran nombre de malalties físiques vénen del

menyspreu i l'explotació desconsiderats del nivell vegetatiu del nostre cos. El cos està muntat per a vessar salut pels seus quatre costats. L'organització del cos humà és el resultat de l'experiència «pacientment» acumulada de milions i milions d'anys. No pot funcionar millor. I, si no funciona, és gairebé sempre perquè de «més amunt» l'extorsionem, l'oprimim, li bloquegem la formació i el manteniment de les defenses, el sotmetem a un funcionament forçat. Contínuament fem amb el nostre cos allò que les nacions capdavanteres fan amb les endarrerides: els neguen el pa i la sal. Les nostres forces, el desig vivent, oprimeixen les maquinetes biològiques particulars per extreure'n una plus-vàlua de satisfacció que ens és negada a nivell social pels grans acaparadors de plus-vàlua. Per viure, per reproduir-se, a cada cèl·lula li cal absorbir aliment i expulsar excrement. El torrent sanguini és el portador de l'aliment i el recollidor de l'excrement. Els nostres nervis crispats bloquegen la circulació sanguínia, congestionant certes parts i descurant-ne d'altres, de forma que produïm un desnodriment i degradació en àrees del nostre cos igual que la que es produeix en certes àrees del món difícilment la circulació comercial per mitjà de privilegis aranzelaris. Veiem sovint persones flagues i desnerides perquè es «devoren» elles mateixes, o que s'engreixen excessivament perquè trastoquen el propi metabolisme. Hi ha qui sap fer-se la pròpia vida impossible. Com hi ha qui «devora» la vida vegetativa dels altres amb els seus crits, amb la falta d'afecte i comprensió, amb el seu tracte despòtic: el típic ajudant cadavèric del gran executiu gras. Com hi ha sistemes econòmico-socials sencers que «devoren» la salut dels homes que els mantenen. Com hi ha nacions que «devoren» d'altres nacions i primers mons que «devoren» tercers mons on la gent, el bestiar i les plantes moren a milers, a milions, on la terra es degrada, a on s'exporta la pol·lució de l'ambient. La nostra salut pública i privada estan en les nostres mans. Des de l'interior de la persona i des de l'interior de la societat es poden retirar els obstacles que impedeixen de triomfar una «pressió de salut» que sempre actua a favor de la vida.

— 6) "no mataràs" ? —

Es una ximpleria deixar vives les vaques quan els homes es moren de gana. Però és una altra ximpleria dir que es po-

den matar les vaques a discreció per alimentar uns homes que es moren de gana per culpa d'uns altres homes. Els animals i els vegetals, fins i tot prescindint dels sofriments dels primers, tenen un «dret» a la vida com el té l'home. No pas un dret baixat del cel. És una exigència elemental. Primerament, si no hi ha fre per matar els éssers inferiors, els febles, tampoc n'hi haurà per matar homes. Si puc matar sense més ni més un vegetal, puc matar l'«home vegetal» i acabaré fent-ho. A més, els vegetals són la base dels animals i de l'home, base alimentícia i base constitutiva. Jo no sóc un no-violent a ultrança, no sóc un no-violent ortodox. Sóc un transviolent. M'explicaré. Accepto que cal matar com accepto que cal morir. Però crido ben alt que el fet de matar porta moltes conseqüències de les quals cal que ens responsabilitzem. Tot està estretament lligat: el qui mata animals o vegetals mata homes. No es pot viure sense matar. Qui digui el contrari és un hipòcrita i un fresc que viu a l'esquena d'altres. Ell, o d'altres per ell, han matat abans, maten i continuaran matant plantes, animals, homes. La nena bonica que passeja la seva «innocència» per la Diagonal de Barcelona, nena consum, està matant la nena lletja que passeja la seva misèria per Can Tunis, nena-consumida. Quan arreglo el petit jardí del balcó he d'arrencar les herbes «dolentes» que destorben els clavells. Quan menjo una taronja sucosa ho puc fer perquè abans el pagès ha impedit amb plagicida que se la «mengés» un insecte o un bolet. Quan camino per un corriol és perquè els meus peus i els d'altres han aixafat les plantes i els animals que volien ocupar-lo. La ciutat amb l'asfalt ha segat tota vida sota els seus peus. Una carretera recta és la conseqüència d'uns *bulldozers* que han tallat una muntanya, han desviat un riu, amb milions de vivents morts, amb erosions llastimoses de terres fecundes. Quan tiro la cadena del wàter o buido l'aigüera envio al riu o al mar una munió d'agents de matar peixos i algues. Quan compro sucre a vint pessetes o pneumàtics a cinc-centes pessetes, dicto la misèria d'uns quants cubans o liberians. Quan dedico als meus fills un excés de la meua economia estic privant del necessari els fills dels altres. Quan estic treballant o carregant de verins el meu cos, estic matant cèl·lules del fetge o dels nervis que em produiran una mort prematura. Durant tots els minuts del meu viure estic matant a miquetes o d'un cop

sec, tant se val. «Mans aspres que maten, mans fines que manen matar.» Es ben cert que matem perquè estimem la vida. Aquesta és la gran paradoxa i és la segona cosa que volia fer veure. D'entrada la gent s'autoenganya: «Jo no faig mal a ningú», quan estem matant sense parar. I després la gent s'autojustifica: «Més val l'home que no pas un animal o una planta», «de primer cal vetllar per la família», «la caritat ben ordenada comença per un mateix»... Si tinguéssim, com a éssers superiors que som i «ens sentim», consciència de la vastitud de la vida, si estiméssim la vida en tota la seva extensió, la seva intensitat i les seves variacions, si trenquéssim la closca en què ens ha tancat una grossa màquina d'aïllar maquinetes individuals, si cerquéssim de comprendre el cicle vital complet i el sabéssim viure i ens sentíssim més identificats amb ell i menys identificats amb la nostra esquifida individualitat, aleshores ens podríem alliberar de la roda infernal del matar per viure, de tantes i tantes morts d'innocents. Si em sentís tan responsable de la privació de vida dels peixos de l'atolló de Bikini o dels milions de persones en la silenciosa guerrilla colombiana, com de la privació de la meua pròpia vida o la dels meus familiars estimats, la distribució necessària de vides i morts es faria d'una faisó totalment diferent. La natura predecessora donava vida i matava sense egoisme, sense crueltat, sense favoritisme. A fi de comptes la mort, com la vida, és per a tots i ja hi estem d'acord. La segona cosa que cal aprendre d'aquesta visita a la vida predecessora és l'absoluta llibertat que convé recuperar davant de la vida o de la mort. Per viure cal establir un pacte amb tot allò que resulta afectat per la nova vida i repartir vides i morts amb equanimitat. No estaria bé que la vida inferior impedisís la superior. La superior, al seu torn, es limitarà a sacrificar la inferior en la mínima quantitat imprescindible per sobreviure. I un art seu serà de rebaixar aquest mínim amb enginy. I de cap manera pot sacrificar capriciosament perquè sí. Com tampoc no pot sacrificar allò que a la llarga perjudicarà directament o indirecta: l'equilibri ecològic necessari per a la pròpia espècie. Hi ha persones degenerades que per sobreviure s'han d'envoltar d'una carnisseria perpètua. Aixafen, arrenquen, emmetzinen les plantes. Persegueixen els animals. Engoleixen quantitats industrials de carn i peix. Porten una vida refinada, carregada d'absurdes necessi-

tats, de consum continuat de luxe que priva a d'altres d'allò que realment els és necessari. Molts homes i nacions tenen tendència a retenir uns diners innecessaris que serien la salvació de molts éssers abocats a la mort. La natura predecessora matava i moria, però només ho feia el just i necessari i en una gradació molt ajustada, perquè no hi havia acumulacions concentrades de vida, pròpies de l'egoisme. No sabien que vivien. Simplement vivien. No sabien que morien; simplement, arribada l'hora, morien. Si ens féssim una mica infants en aquest sentit! Si visquéssim menys obsessionats per la mort del nostre jo i més preocupats de no matar el nostre cos, la vida que ens envolta, el futur dels nostres descendents! La nostra pròpia por de morir ens mata; ens fa viure continuament preocupats per una mort que, de fet, només vindrà a representar una fracció insignificant de la nostra vida. De tant en tant es troben persones que lúcidament han simplificat llur vida, han reduït llurs necessitats vitals al mínim, han purificat de tal forma llur cos que aprecien i viuen les coses més mínimes a un nivell infreqüent de profunditat, que arriben a la felicitat satisfeta amb un mínim de complicacions, que es mouen amb la més completa llibertat perquè amb res no se'ls pot esclavitzar, que tot ho poden perquè res no necessiten, ni res no els lliga. Valents per matar com lleons, valents per abstenir-se de fer morts absurdes, valents per morir quan calgui, prudents quan no saben quin és el millor camí.

- Les paus entre la vida i la mort -

Espero que l'home arribarà un dia a fer-se solidari amb la vida universal i perdrà definitivament de vista les petiteses que ara el desvien. Encara portem una vida de talps. Però les modernes comunicacions, les interconnexions econòmiques, la planetarització política, ens acosten a un moment singular de canvi qualitatiu en què tot estarà relacionat. Aleshores serà impossible d'exportar la mort, com encara es fa avui descaradament. La mort exportada per una banda del planeta, torna de retruc per l'altra, i cada vegada retorna més ràpidament. I ningú no vol el mort dintre de casa gaires dies. La feina eficaç de les persones i els grups ardits és la de tornar el mort, la de fer de mirall als esbojarrats del nostre segle, per tal que s'atinquin a les conseqüències de llurs actes. Durant els darrers segles l'home ha estat el principal i més diligent destructor de

la seva pròpia mare-naturalesa. Ha anat trinxant irracionalment aquelles condicions que l'han dut a la vida, darrera de l'adquisició d'una més alta taxa de beneficis, amb vista a la satisfacció de necessitats cada vegada més sofisticades. Fixem-nos en les galtes rosades d'un infant de sis mesos: són el producte d'una ingènua vida lliure. Comparem-les amb les galtes d'un bevedor de whisky de disset anys. A nivell de collectivitat cal rodar molt per descobrir galtes rosades. ¿Potser les trobaríem a Xina? A la taula de la vida hi ha molta gent asseguda. Hi ha menjar per a tothom, però cal repartir bé. Des del virus més petit fins a l'home, tots han estat cridats al banquet. Com diuen els beduïns del desert: cal beure i fer-se a un costat perquè begui un altre. Cada vida té uns límits. No vulguem sobrepassar-los a costa de ningú perquè turmentarem i ens turmentarem. Qui no sàpiga apreciar la vida en els seus límits, malversarà àdhuc la porció que tenia assignada. La vida ha tingut molta paciència, ha tolerat les bajanades de l'home inexpert insolidari. Ara ve un temps en el qual cada vegada la insolidaritat es farà més difícil. La insolidaritat viu de l'expansió. Acabada aquesta s'acabarà aquella. No temem ni ens neguitegem. Els aimants de la pau estan d'enhonorabona. Només temeran els aimants de la guerra, els acostumats a les falses felicitats sobreexcitades. Algú em titllarà de visionari, però això que us dic és ^{ben} cert; caminem de dret cap a la vera pau. Només cal veure clar el camí per accelerar les passes. En l'evolució una equivocació pot ocasionar un retard de cent, de tres-cents anys, com si res. Però no és impossible la vera pau. És una utopia realitzable. ¿Hem vist a través d'un microscopi una gota d'aigua d'un toll enfangat? Milers de maquinetes unicel·lulars lluiten com en una jungla per a la supervivència. Sembla impossible l'equilibri. El més fort es menja el més feble i s'emporta el millor tall. Tanmateix els milions de maquinetes cel·lulars d'un cos superior —vegeu-les al microscopi— estan en «pau». S'ha acabat definitivament la «guerra». L'aliment entra per la boca comunitària, i és repartit a tot el cos, una plantilla de 100.000 milions de treballadors, segons la més admirable fórmula distributiva a la qual els nostres més insignes economistes matemàtics encara no han arribat. També la jungla humana camina cap a una fórmula de distribució equilibrada i hi arribarà, no en dubtem. La vida, que ha produït

l'home, cerca aquesta fórmula des de fa milers d'anys a nivell de conscient col·lectiu, i ja l'està trobant, per sota dels grans i darrers desequilibris de l'hora present. També els pagesos tenen dret a la vida. També el tercer món té el dret a la vida. També les espècies vegetals i animals tenen dret a la vida. I avui, molt més que mai, s'alça llur clam per exigir-lo.

Capítol cinquè: l'home invertebrat

- La xarxa nerviosa elemental. -

Acabem de visitar el món físic i el món vegetatiu. Tots dos mons impolluts en néixer l'home. Tots dos bruts i corromputs ara per la inconsiderada acció de l'home dit civilitzat. Hem visitat la terra de la vida i ens hem topat amb la mort. He prescindit de l'aspecte dolorós de la mort. Només he mirat la mort com a interrupció de les sèries repetitives de la vida. Ara anem a entrar en una regió nova, la regió del sentit, del sentir, de la sensibilitat. En els vegetals aquesta capacitat resta amagada. En els animals explota amb tota la seva força. Unes cèl·lules de la pell —epitelials— comencen a allargar-se cap a l'interior del cos i comencen a posar en funcionament un dispositiu químic a base de ions sòdics que generen diferències de potencial elèctric. El corrent així establert es transmet d'unes cèl·lules a les altres. Aquestes cèl·lules especialitzades, les neurones, emeten llargues branques ramificades en totes direccions i un fil o eix, encara molt més llarg, que envia lluny el corrent generat en el cos de la cèl·lula o recollit d'altres a través de les branques. Uns paquets d'aquests eixos formaran els nervis, i la connexió de neurones formarà uns centres nerviosos. Arriba un moment en què les línies nervioses tenen representants pràcticament en tot el cos i esdevenen omnipresents. Qualsevol variació o modulació del corrent nerviós ocorreguda en un punt es pot transmetre per mitjà de la xarxa elemental a qualsevol altre punt. És una innovació verament important. La partícula elemental, l'àtom,

la molècula i la cèl·lula primitiva disposaven d'electricitat, posseïen una energia que els animava. La cèl·lula primitiva diferenciava ja unes certes fibres sensibles i motrius «governades» pel centriol, on segurament es devien canalitzar unes diferències de potencial elèctric. Alguns éssers unicel·lulars estaven dotats d'una taca visual o òptica per «veure» i reaccionaven amb moviments als estímuls lumínics, tèrmics, químics i mecànics a l'estil nou de la sensibilitat, estil diferent del mecànic de l'acció i de la reacció. És un fer més elaborat en el qual, mirades les coses des de fora, una determinada acció pot no provocar una reacció igual com correspondria si la cèl·lula només fos un munt de molècules, com un roc. La cèl·lula primitiva ja sentia i ja es movia. Els cilis dels ciliats i els flagels dels flagel·lats ja disposaven d'uns pre-músculs. Però aquest camí experimental de convertir la cèl·lula individual en un animal unicel·lular complet, tot i que reeixí plenament, no fou el camí triat cap a les formes superiors de vida. L'animal pluricel·lular, proveït de xarxa nerviosa, fou el camí triat pel progrés biològic.

- La sensibilitat -

Aquesta xarxa té uns punts d'origen, els òrgans dels sentits exteriors, que capten les variacions energètiques físiques tant del medi ambient com de l'interior del cos considerat com una extensió o volum físics. La nostra civilització extraver-tida ens ensenya des de petits a exercitar els sentits exteriors. Sabem molt aviat distingir variats matisos de colors i formes, de paraules i músiques, de flaires i sabors, de qualitats i quantitats. En canvi oblidem d'ensinistrar-nos en l'ús dels sentits interns. No sabem discernir els límits, les formes, les qualitats, el funcionament, el cant engrescador o el soroll sospitós, el gust o el disgust dels nostres òrgans i aparells interns, fora de quan ja estan espatllats. Quan tenim salut, ens imaginem per dintre com un sac ple d'engrunes d'univers en estat amorf, no organitzat. No sabem res de les sèries de màquines interconnectades, de llurs produccions, de llurs exigències, de llur energia. I si ara ho sabem, no és pas pel camí dels sentits interns, per via d'observació directa, sinó per via d'observació indirecta. Els cirurgians i anatomistes han obert cossos humans, han fet les observacions pertinents amb llurs sentits externs, les han descrit i dibuixat i nosaltres les hem après

en els llibres. No coneixíem el nostre propi cos, tot i que constituïa el material d'observació que sempre hem tingut més a l'abast. No sentim la melsa, la lletada, el diafragma o el quadríceps. Després d'aquesta visita d'avui caldria que no els oblidéssim mai més, ans que cada dia tractéssim d'ampliar l'àmbit i el detall de la nostra observació interna.

— La motoricitat. —

La xarxa nerviosa, en l'altre extrem, té uns punts d'arribada, els òrgans motors destinats a produir moviments exteriors, com són ara el caminar, el nedar, el parlar, el dansar, el treballar o el produir moviments interiors com els batecs del cor, la respiració, els moviments peristàltics dels budells, el tancament o l'obertura de vàlvules, la producció glandular, la circulació de la sang. Igualment ací ens sorprèn el desequilibri creat en l'educació que hem rebut. Fruïm d'innombrables habilitats externes i no sabem influir gens en la regulació dels moviments interns, susceptibles d'acceptar tota mena de variacions. Sort que molts d'aquests aparells, els més vitals, funcionen amb un precís pilot automàtic.

— Els centres nerviosos. —

Entre els òrgans nerviosos sensitius i els motors s'intercala una xarxa més o menys enrevesada que, després, s'anirà «enrotllant» amb la formació de centres, plexes, ganglis, i constituint finalment els sistemes antagonics simpàtic i parasimpàtic. Els centres nerviosos, quan apareixen, distribueixen selectivament les sensacions i les converteixen en mocions elaborades. És la sorpresa de la sensibilitat desafiant la llei física de l'acció i la reacció. En realitat és un efecte físico-químic complex. Es formen, a mida que avança l'evolució, circuits tancats entretinguts. Ells constitueixen la seu de la primera «memòria», base de l'actuació ajustada de pilots automàtics. Cada circuit d'aquests emmagatzema una quantitat variable d'energia destinada a una funció específica i adquirida per excitacions sensitives específiques, de vegades reforçada per la intervenció de les hormones —substàncies químiques— de les glàndules endocrines, també excitades per ordres nerviosos específiques. Aquesta energia és alliberada quan la càrrega és suficient produint-se el moviment o funció específica. A primer cop d'ull sembla que aquests circuits només poden descarregar-se «endavant» amb l'acció específica. Però amb entrena-

ment es pot descarregar «endarrera» qualsevol d'aquests «rebosts» d'energia, vessar l'energia emmagatzemada en el torrent general per a una utilització diferent de l'específica del circuit que s'ha descarregat. És aquesta una llibertat, una disponibilitat lliure d'energia, una possibilitat de reconversió d'energies «especialitzades» de gran utilitat per al control «econòmic» de l'inconscient neuro-vegetatiu. L'incontrol corrent és, també, degut a l'educació desequilibrada que hem rebut. Sigmund Freud té com a màxim mèrit haver descobert que, en el fons, és la mateixa energia que alimenta tots els nostres circuits nerviosos. Sempre la Libido. L'ambulació, la respiració, la digestió, els batecs del cor i la circulació sanguínia, la regulació de la glucosa, la sexualitat, la fonació són funcions normalment submergides en règim inconscient de pilot automàtic o pertorbades en règim inconscient de vici irresistible pels avatars de la vida social repressiva. I cal descobrir la comunió, la intercomunió, la plena convertibilitat i interinfluència del «desig» entrebancat en els diferents circuits tancats, sovint obligats a obsessives càrregues i descàrregues provocades des de fora. Aquest mecanisme és un dels principals mitjans de l'esclavització de l'home per l'home. També les oposades exigències de dos o més circuits d'un mateix cos provoquen unes contradiccions internes i unes despeses inútils d'energia interna que duen a l'afebliment i a l'empobriment de l'individu, el qual acaba essent presa fàcil del veí. El nostre sistema productiu, a més de neveres i cotxes per al consum, produeix molts individus humans autoconsumits. Sense pau, en guerra interior perpètua, espill de la guerra exterior perpètua. Tot l'engranatge nerviós estava destinat a funcionar harmònicament i ha estat profundament pertorbat amb la creació de necessitats o carències fantasmals i satisfaccions o felicitats criminals.

- La novetat dels nervis -

Acabem de veure com la xarxa nerviosa, a l'igual de la vida vegetal, es constitueix des del seu inici en una màquina de màquines connectades: cèl·lules en sèrie. Però s'ha introduït en el camí evolutiu una doble innovació. Primerament cal observar que entre els elements de la sèrie la comunicació no es fa per mitjà d'un flux físic o químic materialitzat com pot ser la sang, l'oxigen, les hormones, l'aigua o la urea, sinó per mitjà d'un flux electro-químic molt més subtil, perfectament modulable:

per tant capaç d'una agilitat i una rapidesa informadora mai no vista fins ara. Té, certament, la contrapartida en els primers moments de la gran labilitat o inestabilitat de la informació transmesa, per comparació amb la forma genètica «clàssica» d'acumular informació «industrial». Aviat subsanarà aquesta deficiència l'establiment de circuits, provisionalment tancats, amb ones nervioses modulades entretingudes per tal de conservar en la memòria la informació rebuda. Aquestes rapidesa i agilitat informatives forneixen al cos, dotat de la nova màquina, d'una capacitat verament nova d'adaptar-se a les situacions canviant de dins del propi cos i de l'ambient atzarós exterior. Aquest fet renova també l'organització social dels nous models. També el grup es beneficia d'un augment de capacitat d'adaptació. La segona innovació consisteix en el fet que aquesta cadena nerviosa no es connecta en sèrie amb les màquines merament vegetatives, sinó en derivació. És una sèrie «paràsita», afegida al sistema productiu preexistent: primerament en llocs localitzats, com els serveis o sector terciari, d'empresa privada en una societat, i després generalitzat a tot el cos i integrat com el servei de l'administració pública d'un estat. Així arribem a una realitat biològica nova: el cos integrat. Fins ara cada màquina era independent de les altres, i el conjunt no era un conjunt autèntic, sinó una multiplicitat de màquines productives i consumidores connectades en sèries, depenent només cadascuna de les seves veïnes, anterior, posterior o lateral. Ningú no vetllava pel conjunt. Cap part no servia o no es «responsabilitzava» del tot. Ara tot ha canviat. Es produeix una nova màquina de màquines, a costa de les màquines vegetatives, que és la xarxa nerviosa. No és més que una part de la multiplicitat anterior, fabricada i mantinguda per les altres màquines vives com una màquina viva més, però que, en lloc d'inserir-se en la fila i produir com les altres, s'insereix en derivació i produeix un indiferenciat corrent elèctric permanent, que fa el paper com d'una superfície llisa, com d'un nou continent *infirme* semblant al de les engrunes elementals d'univers, continu que havia desaparegut en el món cel·lular, en el qual cada màquina vivent vegetativa grava o registra les seves vicissituds i del qual cada màquina vivent vegetativa rep les vicissituds de les altres. En un primer moment tot va així. Tots estan amb tots. Es tracta d'un servei passiu. Els nervis

no seleccionen res, no porten la iniciativa. Apareix com cobrint la multiplicitat de les maquinetes vegetatives, el cos total ple d'òrgans, per obra del cos buit de la xarxa nerviosa, en la superfície del qual s'inscriu la història de totes les màquines vegetatives. Ja s'ha acabat la multitud de màquines connectades, i es tracta d'un conjunt integrat on cada part «viu» el tot. La superioritat biològica que això ocasiona és fàcil d'imaginar. Adhuc a nivell social. A través dels sentits exteriors i els moviments, els individus del mateix model o espècie també s'interconnecten estrenyent la relació social. Tot i que no pot assolir un nivell paral·lel d'integració, perquè l'associació no crea una institució social especialment dedicada a la interconnexió de les unitats collectives bàsiques.

dels individus en

— L'experiència subjectiva nerviosa: sensitiva, motriu, basal.

En aquest primer graó, la màquina nerviosa, acoblada en derivació és un servei parcial, lateral, que es pot utilitzar a discreció i en major o menor grau. Sembla que, en els estudis fets sobre l'electroencefalograma, l'energia elèctrica bàsica no significativa generada per la xarxa nerviosa pot vibrar amb més o menys intensitat de freqüència, segons la importància de la funció. La mínima freqüència, ona delta de 0'5 a 5 hertz, és per a l'estat de son sense somnis. L'ona zeta de 5 a 8 hertz, és per als somnis. La vigília relaxada treballa amb ones alfa de 8 a 12 hertz, i la vigília intensa empra ones beta de 12 a 40 hertz. (Un hertz és una vibració per segon.) Tot això és experimentable amb mitjans científics costosos, des de fa algun temps, i tanmateix és ben poc conegut per la senzilla via de l'experiència directa. No es tracta de cap experiència de «continguts». Es tracta d'una vibració experimentada directament sense continguts, encara sense modular, sense informació ni decisions o al marge de tot això. És la base, el paper en blanc per codificar el que calgui, la carretera per transportar el que calgui. És el primer fitxer, el primer registre. Experimentar aquestes realitats és estrenar la nova xarxa nerviosa elemental.

Comencem pels sentits. Es tracta de l'experiència contempladora bàsica. Exigeix una passivitat total dels dispositius motrius associats als òrgans dels sentits. També demana fer l'operació centrípeta de «xuclar» dades des de la xarxa nerviosa. Per veure, per sentir, per flairar, cal mirar, escoltar,

atendre, esperar, cercar com el nen xucla amb confiança el pit de la mare. La nostra educació desequilibrada tendent a explotar la realitat extranerviosa, quan vol «sentir» més desplega una operació opressiva sobre els òrgans dels sentits per sentir millor. De moment exciten el nervi de l'òrgan, però a la llarga el cremen, el pertorben, l'intoxiquen. Fixeu-vos com mira, com escolta un oriental. Quina pau, quina concentració, quina penetració! Per l'ull semiobert li veieu el cor profund. Entra vertigen. No contreu cap múscul facial. Cada òrgan dels sentits funciona com un tub recte, buit, perfectament net d'obstacles a l'hora de funcionar. En el pol oposat els òrgans de la motoricitat, tant externs com interns, per «moure's» millor exigeixen l'adequat subministre d'energia que cal descobrir en cada cas. Si volem donar un cop mortal amb una mà o fer un salt espectacular amb les cames, cal que retirem tota l'energia escampada pertot arreu del cos i la concentrem en la mà o en les cames. El resultat és impressionant, com ens palesen les demostracions de kàrate avui tan divulgades. L'excés de dispersió de l'atenció impedeix a l'home d'occident d'obtenir uns resultats tan espectaculars. En canvi els batecs del cor es transformen en palpitations perilloses si funcionen amb excés d'energia. I el nostre cervell treballa infinitament millor com més baixa és la quantitat d'energia esmerçada. L'excés d'energia nerviosa bloqueja el pensament, que funciona com els aparells de ràdio amb voltatges baixíssims. Cal conservar sempre el cap «fred», la sang freda. Un dejuni prolongat aclareix el cervell d'una manera sorprenent. Però l'experiència més important no és pas la sensitiva ni tampoc la motora, sinó la basal. En cada circuit té com a límit inferior la sensació de passivitat contemplativa i com a límit superior la de descàrrega motriu. En l'entremig tots els graus són possibles, i en el nivell neurovegetatiu més elemental no hi caben les tensions contraposades o les contradiccions internes. Si dièim en el capítol segon que l'experiència interna del funcionament de la màquina vivent portava a l'embadaliment o l'encantament, ara ens tornem a trobar amb el mateix fenomen. Estem davant de l'encís, del transport, del trànsit, del viatge, de l'èxtasi nerviós que transcendeix tota significació i que, per això, alguns, en el seus graus superiors de què parlarem més endavant, en diuen meditació transcendental. Hom es troba convertit en una pura

vibració no significativa, no personalitzada. Se sent, es viu la subjectivitat del conjunt del cos humà, lliure de circuits d'esclavitut, com un tot integral distint de les cadenes vibratòries vegetatives. El corrent elèctric generat en cada neurona particular es fon en un tot llis, homogeni, escampat per tots els racons del cos, sense privilegis ni menyspreus, concentrable a l'albir en un punt o altre del cos, segons les necessitats, els gustos o les conveniències. Aquest núvol únic que es cerneix sobre la pluralitat vegetativa li forneix el seu primer sentit de totalitat. No és, però, una substància, sinó una tènue superstància. Igual com passarà al final del període salvatge amb l'establiment del corrent de mercaderies del comerç intertribal, que provocarà l'aparició d'una autèntica xarxa internacional de mercats, amb centres mercantils i vies mercantils ben determinats, superposada a les múltiples unitats tribals de producció.

— Relaxació i èxtasi —

L'experiència nerviosa basal hem dit que té dos extrems: la relaxació total o estat zero i l'exaltació màxima que no té valor infinit sinó un valor limitat diferent per a cada espècie, individu i funció. La relaxació té molts graus. És un art molt interessant, però difícil de posseir. El punt de zero absolut és quan cessa el corrent elèctric interneuronal. En aquest punt zero viuen sempre els vegetals. Els animals inferiors hi arriben quan en el son desconnecten totes llurs neurones les unes de les altres, per repostar energies vegetatives. Els animals superiors i l'home desconnecten llurs neurones perifèriques: zero perifèric. Però normalment no saben desconnectar les neurones cerebrals. En el cervell, fora de casos comptats, ningú no sap arribar al zero. Tant per sentir com per moure's es necessita una certa intensitat, més alta per moure's que per sentir. La descàrrega energètica motriu porta associada, dintre de certs límits, la sensació de plaer. Els saltirons i les guimbades, i el continuat desig de jugar dels animals i els infants són l'índex del plaer de la descàrrega motriu. L'excitació nerviosa, oposada a la relaxació, no és més que una motoricitat interior sovint exagerada i malaltissa, vessada sobre la màquina vegetativa, a la recerca del plaer que se'n deriva. La motoricitat desgasta i buida, però estimula el metabolisme, i entrena els òrgans. Portada fora dels seus límits, extenua, crema, fa em-

malaltir i mata. El cicle complet de l'experiència interna nerviosa recorre doncs aquells quatre temps que he exposat en el segon capítol d'aquest treball: relaxació (punt zero) —ànsia o desig (creixent), exaltació (límit superior)—, descàrrega o satisfacció (decreixent). Descarregat el sistema, només pot carregar-se de nou en un estat tranquil o de relaxació, amb aliment energètic i oxigen suficients. La producció energètica prové de la vida vegetativa de les neurones, frenada en els moments d'activitat. Tal com hi ha l'art de la relaxació també existeix l'art de l'exaltació o dels estats místics a diferents nivells. Per romandre de faïso permanent en aquests estats cal aprendre a prescindir del plaer, que és el moment immediat següent en la roda del desig o libido i que comporta la descàrrega, a un elevat cost energètic, i fins i tot estructural, si és massa concentrada. El plaer, certament, és més gran quan la descàrrega és més concentrada. Qui cerca el plaer sol descarregar, en l'exercici de la motoricitat, molta més energia de la necessària. Tot i que ací ens referim a l'experiència basal de l'exaltació, les experiències superiors místiques tenen una identitat fonamental de naturalesa amb aquesta. És l'art de l'«adoració». Els novells en el sublim art de l'adoració sense paraules ni idees, cessen en tota manifestació motriu, s'aparten de la vida corrent, prescindeixen de la informació, resten apartats del plaer i del dolor, i fins aturen més o menys els moviments interns de llur cos. Es tracta de la «unió extàtica» o les «esposalles espirituals» de Teresa d'Àvila. Els veterans d'aquest art poc conegut tornen a donar pas als moviments interns i externs necessaris amb les descàrregues energètiques mínimes imprescindibles, alliberades sense estrebades ni estralls, sense la recerca directa del plaer, però amb producció d'un plaer generalitzat, suau i embriagador, ofrenat, gratuït, no cercat, continuat, no momentani. Es tracta de la «unió plena» o «matrimoni espiritual».

- Intensas estats, d'experiència nerviosa -

Tot això es pot aconseguir sense continguts, sense cultura de cap mena, sense llargues preparacions, si el camí no s'ha embrutat abans. Aquesta experiència és de difícil consecució per als qui han fet llargues marrades pel camí de la vida. És, en canvi, facilíssima per als infants i per als senzills. Amb drogues i altres mitjans fàcils, tot posant-se de puntetes, hi

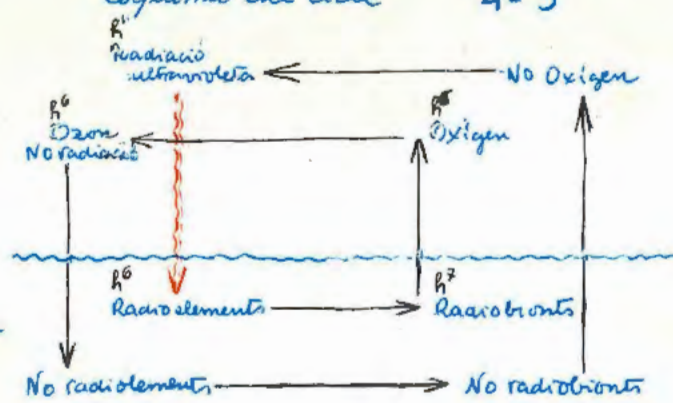
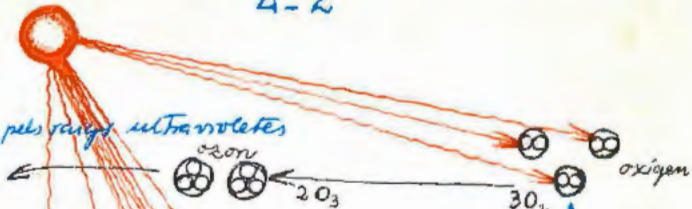
Els radiobionts (800 milions d'anys - 550 m. d'anys)

4-2

Esquema del cicle

4-3

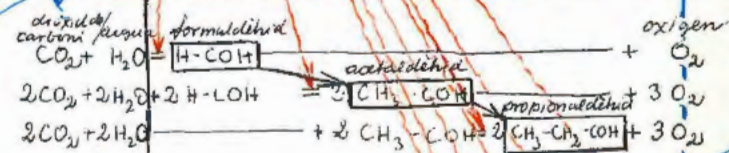
Sol

Atmosfera de diòxid de carboni CO₂

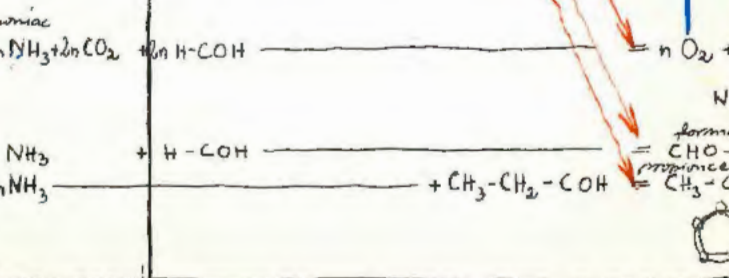
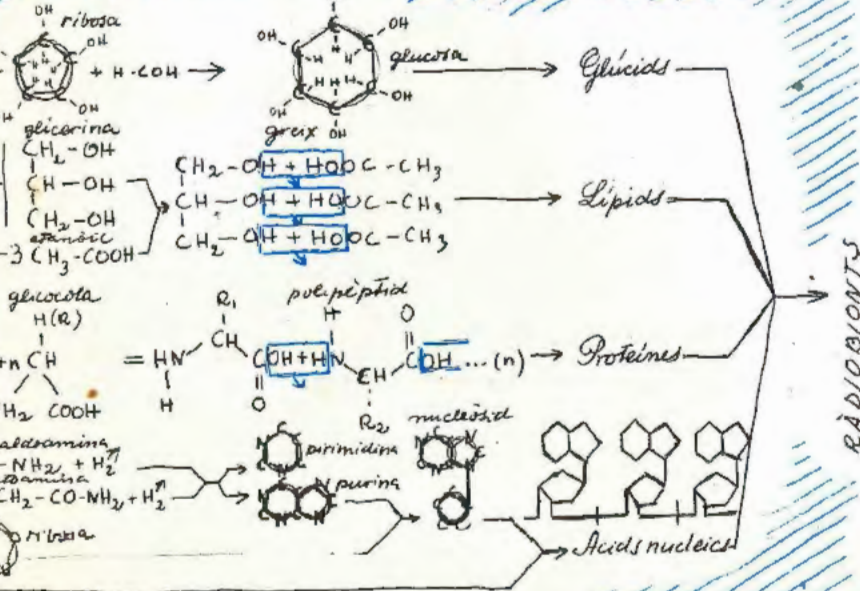
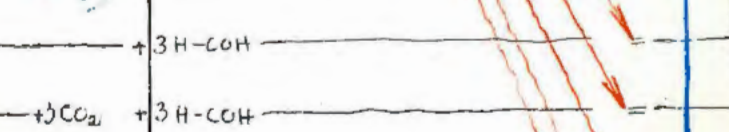
Atmosfera d'oxigen O₂

Hydrosfera

hidrogen H₂

3 H₂

RÀDIOBIONTS

arriben per breu temps, aquells que no volen netejar llur vida vegetativa i nerviosa. Aquests acostumen a confondre l'exaltació amb el plaer consegüent i, com a final de festa, cauen en una fonda prostració. Els sistemes opressius exteriors temen l'autèntic exaltat, perquè és imparable, insubornable, poderós, lliure, clarivent, constant, impertorbable, valent. Organitzen les més refinades campanyes de promoció de l'ànsia de plaer, les consabudes «temptacions» per fer caure el maleït del cavall. No tracto d'atacar el plaer, ans de fer prendre consciència de la trampa parada per sotmetre homes-subjectes / homes-sot-^{sens a con-}
_{vertir-los}
mesos, guerra de cada dia. Quan el gimnasta vol fer la vertical vigila de no donar-se massa impuls, car altrament cauria pel cantó oposat. Igualment qui vulgui mantenir-se en l'exaltació, la vertical nerviosa, necessita de l'impuls del desig o ànsia, però amb mesura, perquè si no es cau pel cantó del plaer. Accelerar, intensificar el desig desafortadament és fomentar la inestabilitat i el desequilibri, és destruir vida verament noble, és boicotejar els senzills estats superiors de l'experiència i substituir-los pel fals ideal d'una noblesa i una aristocràcia de satisfaccions supercomplicades. Buda, fugit de l'aristocràcia luxosa de casa seva i de l'aristocràcia ascètica dels solitaris hindús, predicava la seva famosa Via Mitjana entre l'ascetisme i el plaer. És la il·luminació radical de l'exaltat. Ell practicava l'alliberament de la roda del desig. El circuit zero-desig-exaltació-satisfacció-zero pot tenir un diàmetre més o menys gran segons que la intensitat de l'exaltació sigui petita o gran. Resta a dir que té un límit superior més enllà del qual ve el dolor, que és un timbre d'alarma encarregat d'avisar que s'està produint una destrucció nerviosa i fins i tot vegetativa. Quan el diàmetre val zero no hi ha ni exaltació, ni plaer, perquè el desig ha mort. És de la màxima utilitat de saber en un moment donat desempallegar-se del tot del desig. És el nihilisme pur. Distingir allò que és l'exaltació d'allò que és el plaer és una altra feina subtil però rendabilíssima. Els místics que no han sabut fer-la han caigut en excessos orgiàstics o han acabat cremats. Aquesta veritat expressa la frase tradicional: «Qui veu Déu ha de morir». Per això tradicionalment es considera perillosa la mística. Tanmateix és el nostre més alt destí. Som divins. Entre els antics, aquell que havia vist Déu i no moria, era considerat com alliberat de les cadenes del plaer. I, o ironia, per arribar

a aquests estats cal oblidar-se de la pròpia personalitat. Teresa d'Àvila, Pau de Tars, i molts altres, no saben si són ells o no són ells els qui passen per aquests estats. En aquest estrat de la realitat no existeix el «tu» o el «jo», el «teu» o el «meu». No sóc jo, ni és el meu amic o la teva esposa o el seu fill o la nostra mare els que vibren. És l'èxtasi, la vibració, l'amor en si, sense amo. Goso, encara, afirmar que aquests estats són perfectament accessibles als animals. Ells recorren continuament el cicle complet, sense exageracions en cap dels seus quatre moments, i poden ampliar el diàmetre del cicle, cap amunt, cap a l'exaltació, fins a assolir alts graus d'intensitat. Amb una mica de penetració es pot observar en els ocells, els gossos, els cavalls, els escurçons, els esquiroles... L'home i l'animal, per aquesta via despersonalitzada poden arribar a sintonitzar i a comunicar perfectament. «Aquell temps antic en què les bèsties parlaven». Els infants tenen moltes històries per explicar d'amistats amb bèsties. Recordi's la d'Anthony Quinn amb la pantera negra. Els animals perden agressivitat davant d'un animal, o un home vibrant en èxtasi nerviós. «Els lleons menjaven palla.» «El llop jugarà amb l'anyell.» «El nen, amb l'escurçó.» I igual ~~que~~ tots els homes, vulguem o no vulguem, tenim aquest substracte nerviós elemental: quan un home tracta de posar-se en comunicació amb un altre per mitjà de la vibració intensiva, sempre és respost. Si el diàmetre de l'interpellat és més petit tracta d'augmentar la pròpia intensitat per tal de poder sintonitzar. I si el diàmetre és massa llarg, tracta de disminuir-la. I s'estableix una «sublim», subliminal, comunió invisible potser en les circumstàncies exteriors més anodines. És l'afecte, la simpatia, la cadena de la pau indestructible. ¿Com podrà mai una mare fer mal al seu fill? Com el ver amic podrà traïr mai l'amat! ¿Com l'espos de ver amor deixarà de sentir que el seu amor envers l'esposa és etern i immutable? La vera pau s'assenta en la comunió dels cors. No calen paraules ni imatges: l'amor és cec, és mut, és sord, és orfe, és pobre del tot. «Perquè ho he trobat tot, res no he de menester.» L'afecte és contagiós i és molt més durable que la idea. La fidelitat del gos, del gat, del cavall, de l'elefant... són índexs d'aquesta realitat enigmàtica de què parlem. Tomàs d'Aquino dividí el coneixement en dues modalitats: coneixement racional i coneixement per connaturalitat. No tingué

Jaran/

lo/

temps d'explanar la segona modalitat. El resultat ha estat de sis segles de racionalisme, tot i que la connaturalitat és connatural a la vida, mentre que la racionalitat és un petit barret posat només al capdamunt de la llarga història evolutiva de les espècies. Idees contraposades, afecte sintonitzat, guanya l'afecte. L'afecte veritable no és ni repòs, ni desig, ni exaltació, ni plaer. Ho és tot alhora cíclicament, augmentant o disminuint d'intensitat, adaptant-se a cada situació i a cada moment.

- El dolor -

Però existeix l'altra cara de la realitat: el desafecte, l'antipatia, el dolor. Entrem ara en la consideració del dolor bé que sigui breument. Vulgarment es creu que el dolor és l'antítesi del plaer. No. El dolor és el mateix plaer portat a la màxima intensitat. És plaer al límit. És, a més, i en conseqüència, l'avis automàtic de la presència d'un límit més enllà del qual es trenca la màquina nerviosa i fins la vegetativa. És l'avis de la mort parcial o total. Per vibració extrema, per descàrrega massa sobtada, per ànsia insatisfeta, per comunicació frustrada, per falta de sintonització, per rigidesa meua o de l'altre, esclata el dolor. El vegetal no pateix de conjunt, l'animal sí. Si aprenguéssim a desconnectar del tot les nostres neurones, no patiríem mai. És l'anestèsia. Certes drogues i analgèsics, la unió extàtica, produeixen anestèsia. Però àdhuc en els estats superiors l'anestèsia és una imperfecció i un greu perill. Com a excepció i controlada, pot tenir sentit, per exemple, en una operació quirúrgica. Però mai no se'ns ocorrerà de tallar un timbre d'alarma que ens avisa d'un perill imminent. El vegetal pot permetre's aquest luxe perquè la seva manca d'organització li permet de reproduir-se de moltes maneres: per esqueix, per rebrot, per empelt, sexualment, etc. L'animal superior, no. En principi cal estimar el dolor, combregar amb ell, sense condicions, amb tot el cor. No anestesiar-nos. Ens llançaríem de cap a la nostra perdició. És difícil la ciència del dolor. Ni rebutjar-lo perquè s'enverina més, ni cercar-lo, que seria masoquisme. Entendre'l i acceptar-lo sense reserves. Descobrir-li la seva vera naturalesa de plaer superconcentrat. Això permet de suportar graus elevadíssims de dolor. A més a més, l'acceptació del dolor ens modera, ens desobsessiona, torna els cicles al diàmetre possible, ens flexibilitza interiorment. I a la curta o a la llarga l'acceptació del dolor ens guareix de soca-rel. És

un dels camps d'experimentació més importants de la vida humana i animal. La sensibilitat és un luxe que es paga car. Des dels temps més antics els pensadors s'interroguen per esbrinar la solució de l'absurd del sofriment de l'innocent o de la tortura infligida pel malvat. Jo ací només he insinuat unes pistes per al destinatari del dolor absurd. Hi ha molt camp per córrer. Però ai dels causants del dolor i del sofriment dels homes! No parlo de l'amic que dispara el timbre d'alarma. Parlo d'aquells que empenyen els homes a situacions-límit, que duen la natura predecessora a la desesperació. El dolor no pot desaparèixer com a avís. Però com a tal té una doble resposta adequada: contra l'extralimitació, el retorn a l'interior de la zona limitada, l'esmena de l'equivocació, i contra la fiblada del dolor amb la queixa, una queixa adequada al dolor, igual i contrària, que el neutralitza, un cop acomplerta la seva missió. Aquesta mena de dolor no és cap problema. És un mecanisme retroactiu de rectificació d'errors. Però aquells que fugen esbojarrats de la dreuera de la vida provoquen situacions i estats de dolor sense sortida. Acorralen els homes i les bèsties. Fabriquen l'infern, un lloc sense remei i sense esperança. Són dimonis. Tots acceptàriem impàvids el dolor causat per l'atzar. Allò que enfurisma i rebella és el dolor evitable, el dolor innecesari, el dolor injust. Com travessar el mur? Pensem que aquest dolor absurd és també el que alça, el que uneix tot superant egoïsmes flonjos, el que encén la rebel·lió, únic camí de sortida. El dolor pot generar resignació i pot generar resistència. El dolor desvetlla les amples masses adormides per la droga del plaer. També el dolor de l'amat desvetlla l'amic oblidat. I a vegades, fins i tot desvetlla el sentit soterrat de responsabilitat de l'enemic. El dolor convoca les forces disperses. Si el plaer adorm, el dolor exalta. Si el plaer relaxa, el dolor tensa. El covard s'avergonyeix davant la presència del dolor. Però jo havia dit que era transviolent i no puc quedar satisfet cantant una bella lloança de les virtuts del dolor. Sé de la força del dolor, però sé del vici sàdic, tan estès entre els poderosos. Sé d'aquests pervertits i sé, abans que tot, dels perversos que, enduts per l'atzar d'una victòria fàcil, ho esclafen tot a llur pas i segueixen tan feliços, sàdicament conscients o irresponsablement infantils. A l'irresponsable cal parar-li els peus, si cal amb violència, si cal arriscant la pròpia

vida. Al que és conscient i responsable, cal primer apellar al seu sentit de responsabilitat amb tots els mitjans. I esgotat aquest camí, cal arribar al judici definitiu, a la duresa del diamant, a la guerra sense treva. És el millor camí per la pau.

- La lluita subconscient per la pau -

L'apellació al sentit de responsabilitat de l'enemic és un art poc conegut. Hi ha un punt d'equilibri, difícil d'encertar, entre la venjança i la resignació, entre l'odi i la por. Aquest punt, al meu entendre, és l'únic vàlid. I és una actitud elegant i contagiosa, bona per a introduir-nos a través de la barrera del potencial amb què s'envolta l'enemic. Pensem que l'enemic no és totalment enemic. Ell té un enemic d'ell dintre seu. El nivell afectiu ~~el~~ pot traïr un home fanatitzat contra qui sigui, per interessos o per ideologies, pot, en una situació propícia, sentir vibrar la seva màquina nerviosa bàsica en sintonia i simpatia amb un nostre gest o actitud adequats. Mentre a nivell de consciència i de pre-consciència un home està llançant llamps i trons, cal saber captar si hem fet impacte en la seva subjectivitat inconscient. Vist això, no és bo d'exigir un reconeixement explícit immediat. No és bona la pressa per cobrar. Cal donar temps al temps. Ens ha d'ésser suficient el mínim signe: venia embalat contra nosaltres i li hem sorprès una lleu vacil·lació, ens estava escridassant i la veu li ha tremolat imperceptiblement, ens volia menjar amb els ulls i de sobte ha abaixat la mirada. És la revalorització del llenguatge adequat a la sensibilitat subconscient. Només pot romandre enemic qui fa vacances de «cor». Declinem les cites conscients i citem els homes a una entrevista a nivell del cor. Allà són difícils les baralles, les ofenses, les lesions. Si hem sorprès el signe imperceptible, responguem també amb un altre microsigne, que, no en dubtem, captarà infal·liblement el seu receptor subjectiu. El to de la polèmica baixarà immediatament, i evitant cap declaració de contrició hauràs guanyat un amic, hauràs reduït la taxa de sofriments damunt la terra. Molts dimonis fereixen i mortifiquen pel món perquè d'antuvi ells foren ferits i torturats. Molts altres tenen els propis circuits nerviosos trencats, desgavellats, cremats i destrossen tot allò que toquen. Molta pau pública s'assoliria amb bons «bàlsams per al subconscient». L'agressivitat desmesurada és fruit d'una sensibilitat malalta. Ens calen metges de la subjectivitat, convertida sovint

l'home fanatitzat

en claveguera pútrida de totes les misèries que no tenen cabuda en una societat i en una família que volen semblar pulcres i impecables. Subconscients elementals adolorits i nafrats per innúmeres vexacions, que sembren el dolor pertot arreu on passen. Et miren als ulls, quan et troben. Repassen, sense ni adonar-se'n ells, com un llampec els signes imperceptibles del teu posat, del teu to de veu, del moviment dels dits, o dels peus, i endevinen a l'acte si tu ets home de vera pau. Endevinen quina classe de pau tens, si la pau dels valents, la pau dels resignats o la pau dels privilegiats. Si hi veuen vera pau et temen i t'estimen alhora. Potser tardarà anys a fer efecte en la superfície de llur vida la teva influència, però si jugues fort has guanyat un ciutadà del país de Verapau. Tingues-ho per segur. Es tracta de jugar fort i net, altrament caldrà tornar a començar. Perquè ell repassarà sense pietat la teva vida. S'informarà. Investigarà molt més del que ell mateix es pensarà que investiga. El subconscient és més rigorós que la consciència, perquè és una màquina d'alta precisió que no deixa passar res. Ell no cercarà, en tu, moralitat, hi cercarà equilibri real, hi cercarà una solució «tècnica». Tu no sabràs de totes les seves perquisicions, però el que era dròpol i indolent, s'haurà metamorfosat davant la perspectiva del «miracle», davant la sospita del «tresor» cegament desitjat. Si et troba sencer i vibrant, malgrat que semblis un dimoni per a ell a nivell de consciència, «creurà» en la vera pau, es farà el seu «servidor» i es deixarà posseir per ella.

Un altre problema més difícil és arribar als centres socials inconscients de decisió. Unes oportunes i eficaces barreres, sovint invisibles, descrites amb morositat per Kafka, ens separen insuperablement dels centres administratius de les decisions. Només el clam del poble sencer unit és capaç de travessar aquestes muralles gruixudes. Però el poder té acaparat el control dels mitjans «tècnics» de comunicació de «masses». ¿Com arribar al poder sempre alerta per mitjà de les masses sempre adormides? També ací calen microsignes penetrants adreçats directament a l'inconscient col·lectiu. Tot allò que hem dit a tall individual es pot dir a tall col·lectiu. Signes simples, clars, punyents que desborden tota tècnica de *mass media*. Una ruptura desconcertant en un ambient concertat morbosament. Una

fulguració instantània enmig de la nit densa. I ja està. Després, immediatament, ja es pot tornar a la normalitat, perquè la màquina subjectiva col·lectiva ja treballa, i corre més de pressa que la ràdio o la televisió. Cal una «emissora» ben neta de sadisme que actuï en la subjectivitat social contra el sadisme acumulat instal·lat en el subconscient del poder. És una guerra entre màquines subconscients. Una màquina en equilibri indueix, en una màquina trencada, l'arranjament de l'avaria.

Capítol sisè: l'home vertebrat

— La sèrie d'imatges subjectives. —

Ens hem aturat a visitar el corrent elèctric nerviós mut, immodulat. Modulem-lo, ja. Qualsevol excitació externa al propi cos, o bé nascuda dins d'ell, mossega les ones elèctriques, tinguin la intensitat de freqüència que tinguin, en els terminals sensitius i els deixa les dents marcades. En principi, exaltada o mansoia, la novetat advinguda recorre la xarxa i descarregarà en els elements motors una energia qualificada que produirà un efecte determinat. D'altres informacions s'afegiran a la primera. Ara ja no és només una diferent graduació d'intensitat allò que se sent. Ara comença el suau a succeir a l'aspre, la llum a la fosca, una bona flaire a una pudor pestilent, el dolç al salat, la sensació respiratòria a la digestiva, el batec del cor que s'intercala amb el ritme pulmonar de la respiració. L'interior es pobla d'imatges. Els nervis canten. El mut parla. Una riuada de fantasmes fugissers travessen el de dins de la subjectivitat i poblen les seves solituds. Quin mercat de Calaf! Quina producció tan sorprenent de la màquina nerviosa! Un teatre permanent! Abans —a nivell vegetatiu— tot estava connectat, com els diferents segments de les branques d'un arbre, i les separacions entre les diferents màquines s'omplien del flux que lliscava de l'una a l'altra i que lligava l'una amb l'altra. Ara tot es va separant, discernint, distingint, una imatge independent de l'anterior i també de la posterior. Unes sèries d'unitats desconnectades. El verd no és el groc, la llum no és el gust, el defora no és el dedins, la pell no és el fetge, ni el

fetge els peus. Ara es veu el braç destralejant, ara ja no, i, en canvi, se sent el vent de cara. En un primer moment la màquina nerviosa experimentava intensitats subjectives i ara experimenta extensions subjectives. Les coses encara no se senten col·locades en un espai físic objectiu, separades simultàniament les unes de les altres. Només se senten separades respecte a un espai interior vibrant, la superfície de registre. ¿No heu parat mai esment, quan tanqueu els ulls, a l'aparició d'una successió d'imatges, moltes vegades detalladíssimes, que treuen el nas i tot seguit s'esmunyen en la foscor en una sèrie interminable? Igualment desfilen en interminable parada les imatges que mirem quan tenim els ulls oberts, i prescindim d'altres imatges que projectem nosaltres per completar allò que no mirem. En aquest nivell encara no sabem «què és» res del que sentim. Els animals inferiors, amb una xarxa nerviosa desproveïda de circuits tancats i de centres nerviosos complexos només senten unes sèries d'imatges primàries sense cap mena d'associació o integració. Aproximadament ho descriuríem així: «llum groga — escalfor a l'esquena — respiració — gana de xuclar llet — el riu que s'escapa — respiració — coïssor a la cama — cara de mare que somriu — un eructe — respiració — bolquers que estrenyen massa», etc. Aquesta sèrie encara expressa massa, perquè la paraula agrega, completa i interpreta unes taques de color, unes sensacions, uns gustos desubstanciats i parcials. El cant llarg del rossinyol en el bosc consisteix en una sèrie de modulacions, repetides o noves, sense integració, sense tonalitat, sense principi ni acabament especials, sense idea directora, sense argument. Una mica així com les sèries melòdiques d'una simfonia mozartiana o bé el seguit d'episodis de les novel·letes d'Emili Salgari. Igualment també l'infant té sensacions i moviments exteriors en néixer. Però tot és encara inconnex, sense associar res amb res, puix els circuits encara no s'han carregat.

L'alliberament de la imajinació

És una bona cosa recuperar la capacitat de sentir i moure's en aquest nivell primari. Per aconseguir-ho, cal constituir-se en espectador pur sense afegir ni treure res a l'espectacle gratuït, cal captar els continguts, els desigs, les imatges, les descàrregues i les buidors, en llur immediatesa més pura, fenomen estricte. Cal saber també moure's als impulsos del desig

amb una total espontaneïtat, sense esperar estímuls forts, i sense inhibicions ni exhibicions. Es recomanen diferents exercicis per assolir una neteja profunda del nostre subconscient ple d'imatges i pruïges reprimides que pugnen per emergir sigui com sigui i per allí on sigui. Vist el problema, un mateix és la persona més adequada per inventar-se el mètode de civilització nostra que ha convertit el subconscient de les persones en una habitació de mals endreços a pressió, en un racó de deixalles atapeïdes, en un dipòsit d'escombraries comprimides. De primer, ha obligat la societat a replegar-se en famílies tancades. Ha obligat, després, la família a replegar-se en persones tancades i, finalment, ha obligat les persones a replegar-se en el subconscient tancat. Els amplis espais buits obtinguts per la civilització amb aquests replegaments forçats són solcats únicament pels desigs prohibits de la majoria ~~en~~ infra-viuen, com cucs en el cor d'una poma, retorçant-se en les profunditats del subconscient de les persones. Ens és molt bo i és obra de pacificació dedicar unes estones, aprofitant les mínimes oportunitats, per deixar-los córrer a llur abir en la superfície. Això comença de fer el surrealisme en la pintura i la literatura. Això pretén la moda jove de l'espontaneïtat. Això gosen introduir en la societat els paranoics i els esquizofrènics lúcids o crítics. Això intentà de dur al poder la gent del maig francès de 1968. Això hem d'anar fent amb constància i tossuderia i, sobretot, amb ardidesa sempre creixent. De resultes d'això és probable que ens persegueixin amb porres, però ens convé de sentir i interpretar el cant primitiu de la fina i sensible màquina nerviosa, tot preparant un nou món on el cant de la sensibilitat sigui sempre possible.

- El subjecte -

Un bon dia la xamosa maquineta nerviosa s'espallà. Sempre s'espallen les màquines naturals. Són precioses joguines llançades enmig d'un «desprietat camp de batalla». Els contendents són cecs. «Jo no he estat», «jo tampoc». Mai no es coneix el «culpable» del perfecte en aquesta «horrible contesa» de l'atzar. En la xarxa nerviosa es produí un curt circuit i el corrent elèctric que corria sempre en la direcció dels sentits als músculs, de sobte es posà a giravoltar com un cotxe que d'una carretera oberta passa a un circuit tancat de carreres. L'energia nerviosa caigué en una trampa. Cabalment aquell

dia transportava una deliciosa sentor de primer dia de primavera i la corresponent sensació de felicitat no es pogué descarregar, i restà inidentificada com un lleu rum-rum en l'interior i prou. Mirat des de fora semblava un autèntic miracle físic: a l'acció de la primavera en la maquineta no se seguí cap reacció de la maquineta. Molt més tard, quan les fulles tristes queien dels arbres, a la tardor, un altre atzar trencà l'encanteri i alliberà anacrònicament la felicitat primaveral presonera i la maquineta se sentí estranyament feliç en plena tristor tardoral. Havia començat a existir la memòria inconscient sobre la terra. Més endavant els dispositius s'anaven complicant i perfeccionant. Resultava extraordinàriament útil la memòria. Les màquines que s'espantaven a favor del reforçament memòric «triomfaven» sobre les altres que es mantenien fidels al present de cada dia. Perquè amb la memòria es comença a viure el temps: l'abans i el després. Fins a aquest moment hi havia temps: cada imatge nova en desplaçava una de vella. La línia d'imatges coincidia amb la línia del temps. Però no es vivia el temps. Per viure el temps cal que el present sigui desbarbat pel passat o bé pel futur. En el moment primaveral d'emmagatzemar la situació estic buidant el present a benefici del futur i en el moment tardoral d'alliberar la sensació emmagatzemada estic sobrecarregant el present a costes del pasat. S'ha produït una arruga en l'univers. Ja no és llis i simple com abans. Comencen a formar-se tirabuixons, racons amagats. Comença la retenció i l'acaparament. Comencen, entre els animals, a distingir-se els rics dels pobres. Rics i pobres d'informació. Els uns acumulen experiència i disposen d'uns «stocks» elevats de reflexos condicionats, i els altres en canvi continuen vivint a la deriva de les accions físiques que els envolten. Perquè aquesta memòria crea uns centres que seleccionen i manipulen la informació rebuda i en pocs segons la remetent als músculs convenients, ben elaborada i especialitzada. Insensiblement es va complicant fins a fabricar els instints i uns enormes fitxers nerviosos on s'acumula una informació integrada, on es munten circuits molt determinats, on se supera la labilitat de les modulacions nervioses amb un deversall d'enginy. Acaba que l'instint és tan segur i durable com els òrgans de la màquina vegetativa. L'energia vivent d'aquestes màquines vegetatives bàsiques ha muntat una «su-

perestructura» nerviosa tan vasta, tan complexa, tan eficaç, tan integrada, que insensiblement el centre de gravetat de la vida es desplaça de les màquines vegetatives primeres responsables cap a aquest gran magatzem «paràsit» responsable final de la victòria de les noves màquines. La «vegetativitat» que havia evolucionat a «subjectivitat» esdevé ara «subjecte» per concentració d'avantatges. L'aparell en derivació «pensa» que ell és l'aparell director. Encara és totalment inconscient. Encara no han nascut el «jo» i el «tu». Adhuc en els animals superiors i en els infants pre-adolescents on ja hi ha consciència, també domina encara la inconsciència. Crec molt important el fet de saber aïllar l'experiència del subjecte inconscient de l'experiència de la consciència personal.

- L'evolució interioritzadora -

Si els cromosomes dels vegetals són la primera acumulació que divideix el món en conjunts moleculars pobres d'informació genètica i conjunts moleculars rics, també ara el sistema nerviós central dels animals vertebrats és la segona acumulació que divideix el món animal en espècies pobres d'informació nerviosa, que són les que només tenen un sistema nerviós vegetatiu —plexes i simpàtic— i espècies riques d'informació nerviosa, que són els que a més a més tenen un sistema nerviós central —medulla espinal, bulb raquidi, cerebel i ~~hipo-~~
si encefal·lam—. «Grosso modo», els uns són els invertebrats i els altres els vertebrats. Aquests darrers han arribat àdhuc a relacionar els diferents circuits de forma que tots els centres de reflexos condicionats i d'instints estan integrats formant un tot. Aquesta totalitat superposada a l'acumulació plural de memòries instintives constitueix la «personalitat» de l'Inconscient, el subjecte inconscient. Entre els invertebrats inferiors desintegrats i els vertebrats integrats es troba el pont d'alguns anèl·lids, dels mol·luscs, especialment els cefalòpodes (pops, calamars) i dels artròpodes (insectes, aranyes i crustacis). Llur sistema neurovegetatiu assoleix una eficaç interconnexió i àdhuc especialitza uns ganglis «cerebrals». Però els vertebrats —en rigor, ja els cordats— van més enllà, «centralitzen» i «jerarquitzen» els centres sense privar-los de llur autonomia pròpia. No sé si seria abusiu qualificar el sistema nerviós central de «centralisme democràtic». El pas, que ha exigint milions d'anys, entre l'invertebrat predominantment vegetatiu i el vertebrat amb domini de l'ani-

mació sensible i motriu central, és l'«adolescència de l'inconscient». Es fa sense trencadissa, sense neurosis ni opressions. El pol vegetatiu i el pol sensitiu mai no es veuen com a antagònics. No hi ha cap tall. Tots dos pols estan íntimament lligats per aquesta petita i preciosa màquina, la neurona, cèl·lula i nervi ensem. Si es donaren moments d'antagonisme, no ens han arribat, foren fugissers i transitoris. Només ens ha arribat aquesta novetat «miraculosa»: el subjecte. Observeu en un aquàrium com els Senyors Peixos passegen, com es vigilen, com guarden les seves distàncies, com palesen la seva sobirania damunt de les roques, les algues, les petxines i els pòlips. Sembla quasi que se saluden entre ells quan es creuen en llur camí. El gat, el gos, l'ocell, la serp, mai no confonen llur tracte mutu amb el tracte degut a un roc, a un arbre.

— Les contradiccions subjectives —

En arribar a aquest punt de la nostra excursió, després d'haver contemplat el monument dels vertebrats per fora, el cicerone invita a penetrar a l'interior. No em vull referir a l'interior del cos anatómicament. L'anatomia, l'estudi de les peces amagades de la màquina continua essent exterior. L'observador va desmuntant les peces perifèriques i van apareixent, en una nova superfície, les peces més amagades. No; ara cal penetrar més endins i passar a l'experiència subjectiva. Haureu vist alguna vegada un home assegut a terra amb les cames plegades, amb l'espina vertical, amb el cap en equilibri dins de la mateixa vertical, les mans i els peus en repòs relaxat, els ulls quasi tancats, la boca quasi tancada, els músculs del coll quasi relaxats per l'equilibri del cap sobre l'espina. El ritme respiratori és poc intens però cadenciós. És un home que medita. Aquesta posició no és obligada, però és molt bona. Es pot fer aproximadament el mateix assegut en una cadira. Només que les vèrtebres sacres i coccigeals es corben cap a dins en una postura forçada que aviat produeix cansament, el sexe resta oprimat i congestionat i la circulació de les cames queda parcialment segada per la part interior i per sota. Hi ha qui medita en posició vertical invertida, la nostra «figurereta»; hi ha qui ho fa horitzontal estirat a terra. Fins ací les condicions externes per a la meditació d'homes vertebrats inferiors. Hi ajuden també unes condicions internes: aparell digestiu buit, relaxació muscular total, freqüència nerviosa baixa, absència de sèries

d'imatges o sensibilitat buida, tot l'aparell vegetatiu i sensitiv-motriu elemental en repòs, excepte aquells moviments imprescindibles com són ara el bategar del cor o el bleix de la respiració. Ara tractem de recórrer tota la medulla espinal de baix a dalt introspectivament. El vertebrat inferior no té gaires problemes en fer-ho. Està net i en ordre. Nosaltres, per males herències i educacions, degut a moltes causes, tenim segurament molta feina a fer. En aquesta llarga «carretera» que comença en el còccix i acaba en l'hipotàlam hi ha zones «descampades» i zones d'imponents «aglomeracions urbanes», centres nerviosos complicadíssims, relacionats entre ells, amb el simpàtic i el parasimpàtic amb els plexes neurovegetatius i amb altres centres o ganglis escampats per tot el cos propi de la constitució dels invertebrats. Caldria visitar-ho tot, apreciar-ho tot, arreglar-ho tot, prendre possessió de tot. Llarga feina. Cadascú l'haurà de fer pel seu compte, si vol conèixer, posseir, disposar de la seva vida. La maldat que hi ha en la nostra societat, i la que hi ha en el nostre sistema nerviós són interdependents. Tot allò que destorba als supremes àrbitres de la societat és arraconat en el magatzem vertebral. Energia expulsada dels canals públics que es gasta inútilment en friccions internes dels diferents centres al llarg de la carretera vertebral. Cada centre és un dipòsit acumulador d'energia entretinguda destinada a produir un efecte motriu determinat com són ara el centre de les extremitats inferiors, el dels òrgans sexuals i de l'aparell urinari, el del ventre, el de l'estómac, el de la respiració, el del cor, el de les extremitats superiors, el de la parla, el mastegador-deglutidor, el de l'expressió i sentits del rostre, el hipofisiari que regula el sistema hormonal i l'hipotalàmic dels sentiments subconscients. Són els principals. No parlo ara de les formacions nervioses superiors que apareixeran més tard.

Simplificant, com hem dit en el capítol anterior, cadascun d'aquests centres té un pont d'entrada de subministre energètic que el comunica amb l'eix vertebral, una xarxa de circuits específics on acumula l'energia, i un pont de sortida cap als òrgans efectors o motrius per on es descarreguen els circuits. Tant si es tracta del comportament ambulatori, com gènito-urinari, com digestiu, com circulatori, com respiratori, com expressiu, com afectiu-sentimental, tot, en el fons funciona per

mitjà d'aquest model elemental de mecanisme. Cada centre és una màquina que s'alimenta d'energia modulada, amb una informació adequada a cada cas, que s'allibera en l'acció pròpia cap a fora. Però el pont de càrrega del centre des de l'eix vertebral també pot ésser recorregut en sentit invers de descàrrega cap a l'eix vertebral, malgrat que nosaltres, explotats des de fora i reprimits des de dins, ens hàgim avesat a emprar el pont posterior només en el sentit d'entrada de càrrega nerviosa. Com si haguéssim instal·lat una vàlvula que impedisís el retrocés del centre en l'eix vertebral. Aleshores l'energia que «cau» en el magatzem d'un centre ja no pot retrocedir cap a l'eix de redistribució general. Des de fora la societat opressiva ens obliga a actuar, alliberant cap a l'exterior en forma d'acció l'energia carregada, condemnant-nos a treballs forçats, a compres forçades, a converses forçades, a puntualitat forçada, a somriures forçats, a posats i actituds forçades, a consum forçat...; ens xucla, com una ventosa gegantina, la descàrrega motriu, ens avicia a augmentar la freqüència de la satisfacció del desig, carregant cap a dins i descarregant cap a fora sense treva. Els homes, en aquestes condicions, som com uns ninots governats des de fora, adotzenats, massificats, profanats barroerament sense miraments de cap mena. Quan la falsa necessitat ja s'ha encarnat en nosaltres, uns addicionals circuits obsessius de memòria ens recorden enfadosament, com si fossin uns especialitzats agents de publicitat interns, «aquell» plaer intensíssim que «un dia» vam experimentar i que «avui podríem repetir». Si no tenim en aquest moment el centre corresponent suficientment carregat, trencant vàlvules l'arrenquem imperiosament del magatzem d'altres centres del propi sistema. A un se li escalfa el cap, mentre se li refreden els peus, o té excés de palpitations en el cor mentre se li fan hemorroides a l'anús per manca de circulació, o pateix una hipersexualitat i ensems un estómac caigut, pot ser un boxejador de fama mentre se li forma tuberculosi en els pulmons. Uns centres s'hipertrofien i uns altres s'atrofien, uns emmalalteixen per massa i altres per massa poc, i la societat de màquines vivents del nostre cos esdevé un fidel mirall de la desequilibrada societat de màquines col·lectiva: en cada cos es carreguen excessivament uns centres —els privilegiats— mentre els manca el mínim als altres —els oprimits—

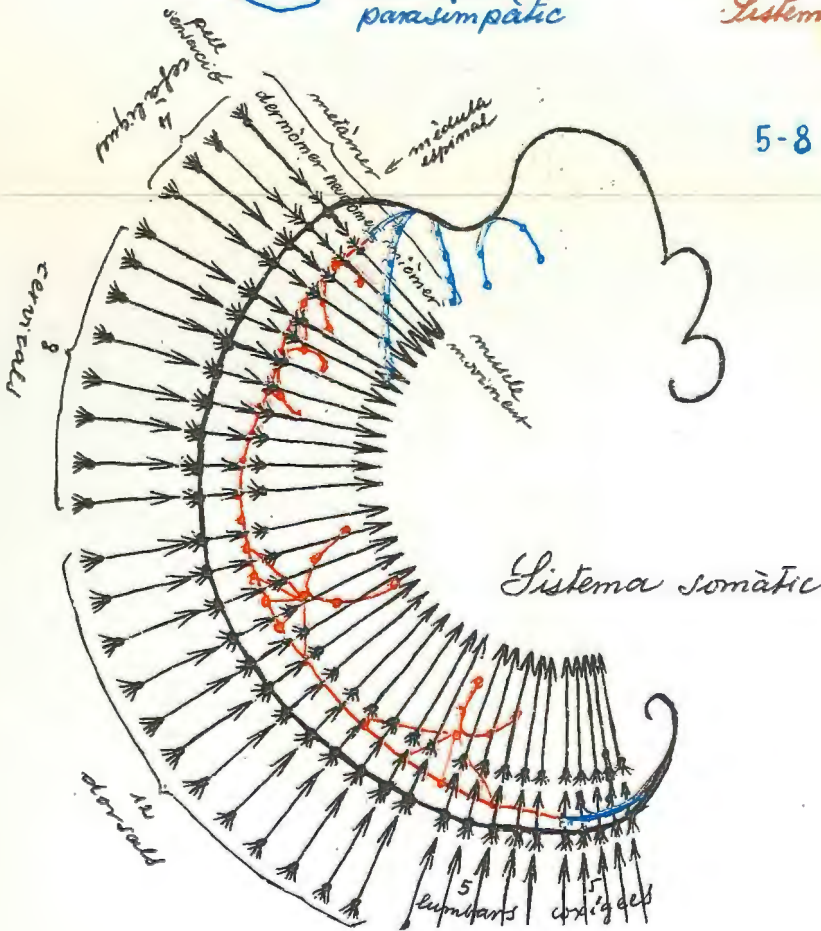
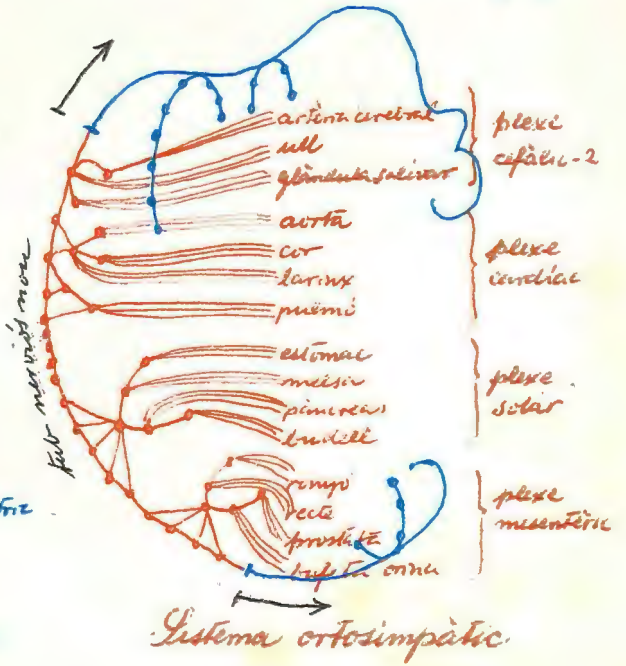
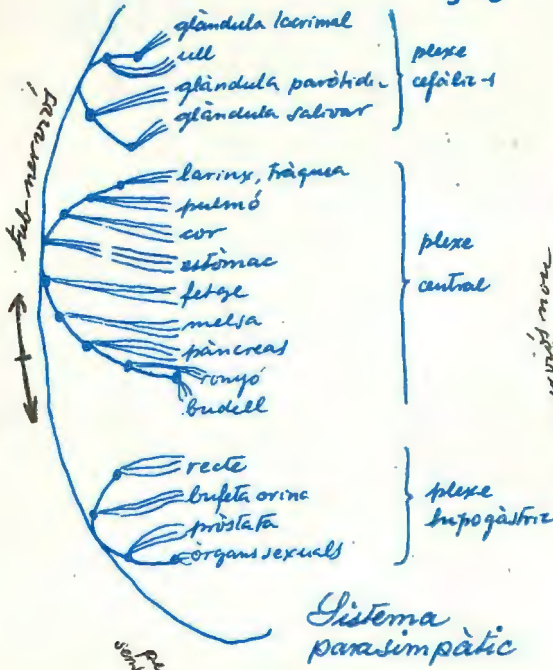
i, no solament entren en competència els carregats —explotadors— amb els expremuts —explotats—, sinó que també entren en lluita competitiva entre ells, carregats amb carregats i descarregats amb descarregats. La nostra forma de vida social produeix continuament persones plenes de contradiccions internes que desitgen al mateix temps coses contraposades. Aquestes contradiccions són produïdes a nivell inconscient. La racionalitat no pot tolerar tanta bogeria. Però s'imposa la força del desig inconscient i els homes van esllanguint-se tot consumint absurdament energies en lluites subjectives inacabables, esmerçant forces precioses en tràfecs estèrils invisibles. És el «heautontimorúmenos», l'home que es turmenta a si mateix, el peix que es mossega la cua. Marrades de la decreta que mena a la font humil de Verapau.

— *El subjecte lliure.* —

Jo, assegut, amb l'eix medullar seguint la vertical, l'eix de la meua «personalitat» inconscient, vull aprendre a dosificar amb equanimitat la distribució de la meua energia. Millor, encara, vull deixar a la natura inconscient que dosifiqui l'energia com només ella sap fer-ho. Per aconseguir-ho, la meua feina senzilla consistirà a bloquejar el desordre i confiar que l'ordre serà imposat automàticament sense la meua intervenció: fer servir la voluntat opressora només contra l'opressió ja existent, vingui d'on vingui. Quan sorprengui un centre meu «xuclat», des de fora per acció forçada o des de dins per obsessió induïda, a descarregar-se, o quan el sorprengui «pressionat» des de fora per informació propagandística o des de dins per suggestió infiltrada, a carregar-se, tallaré aquests imperatius i propagandes i aprendré a bloquejar d'una banda el mecanisme efector i d'altra a inutilitzar l'efecte-vàlvula perquè l'energia que vessa es descarregui en l'eix central vertebral o medullar per a una millor distribució. Aquests efectes es poden obtenir per mitjà de tècniques exteriors i interiors. Des de fora puc xuclar imperiosament energia a través d'un centre efector descarregat, tot forçant-lo a funcionar. Aleshores aquest centre, mancat de l'«stock» mínim energètic, el reclama a altres centres sobrecarregats, sense contemplacions. Una persona sobrecarregada emocionalment es pot desbloquejar fent una carrera, o un seguit de respiracions fondes, o una llarga passejada, o explicant a d'altres el seu problema, o fent l'amor, o paint una

5-6

5-7

5-8

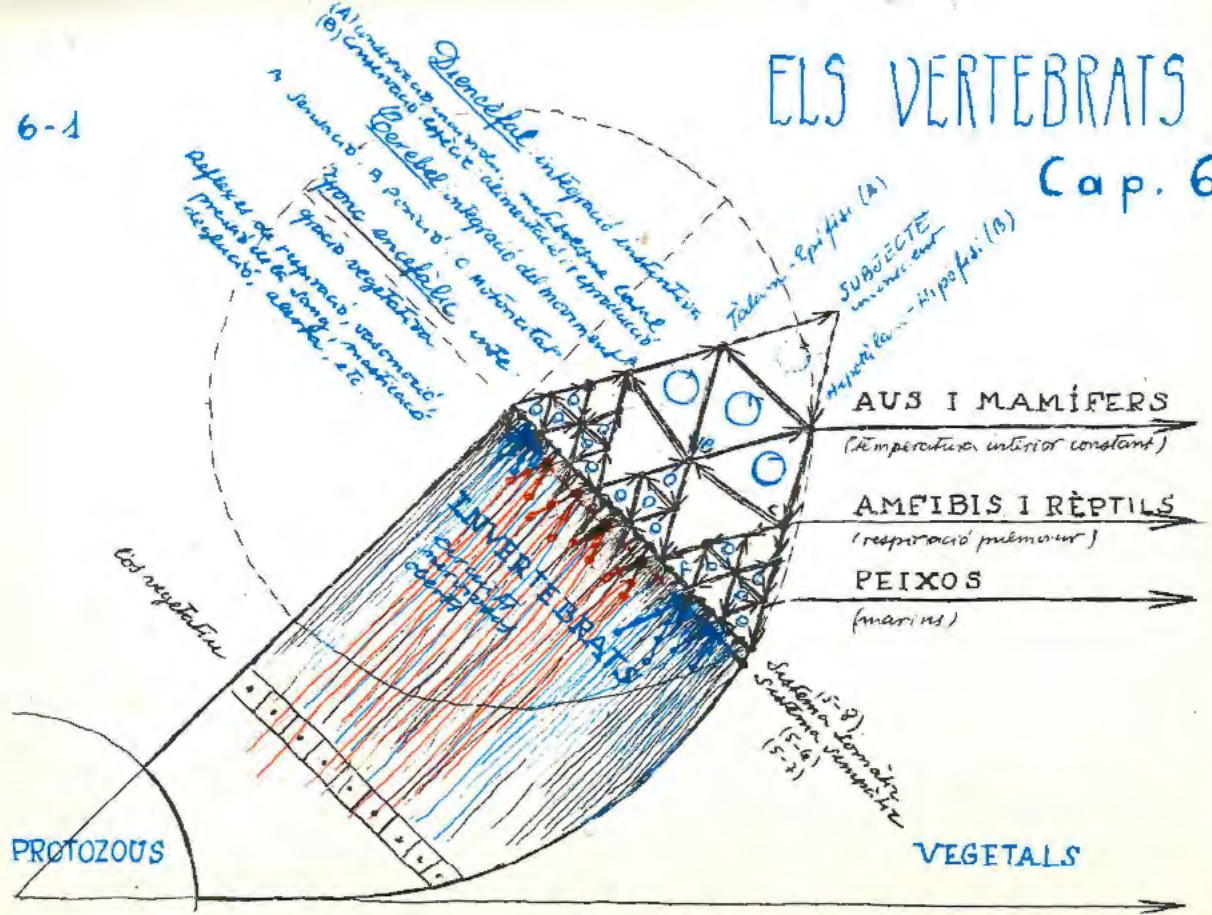
*Sistemes
nerviosos
vegetatius
en l'embrió
humà
per ordre
d'aparició*

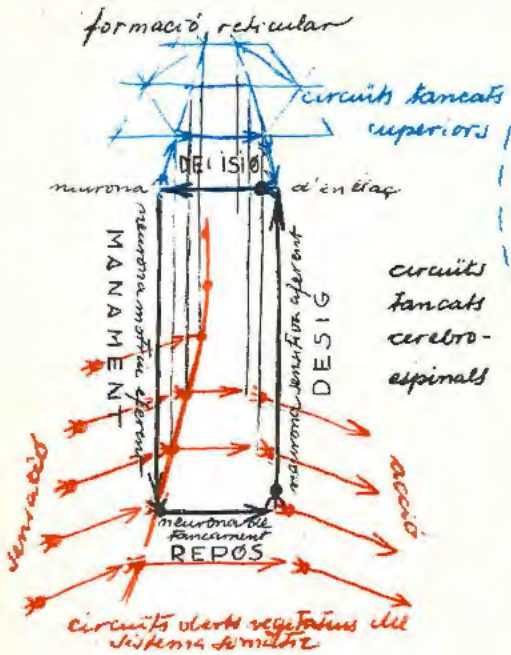
ELS VERTEBRATS

Cap. 6

6-1

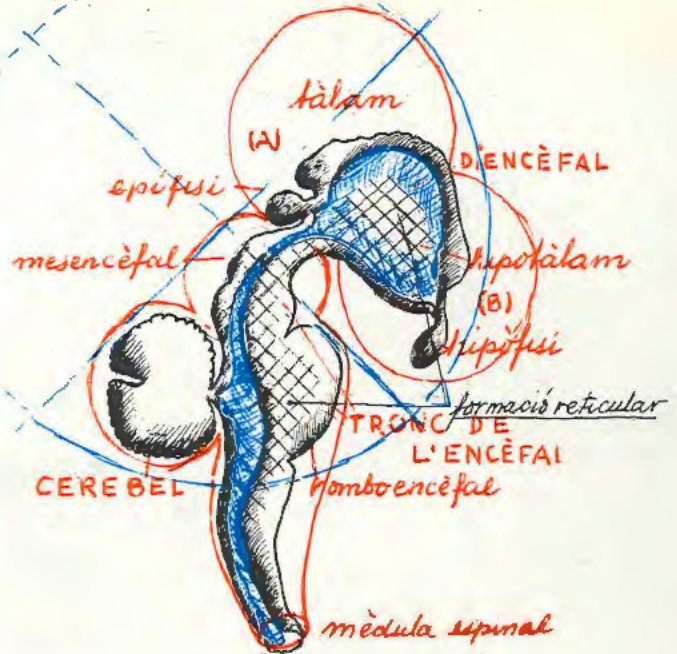

6-2

La medulla espinal

6-3

El cervell subconscient

abundosa ingestió d'aliments. Millor és la solució interior: cal saber-se identificar experimentalment —subjectivament— amb la massa energètica bloquejada, oblidar la seva modulació significativa: «la infidelitat de l'amat», «l'estafa del soci», «l'opressió dels poderós», i concentrar-se exclusivament en la seva freqüència intensiva. Quan l'energia es desmodula, es desqualifica i passa d'específica a genèrica, ja no pot ésser retinguda pel circuit específic que, sobrecarregat com està, el lliura automàticament al flux de l'eix central. La força de treball, per aquest mètode, en un obrir i tancar d'ulls es pot transformar en força de persuasió, els morbosos desigs mare-fill es poden transformar en força revolucionària, l'alcoholisme pot esdevenir liderisme, la força derrotista es pot convertir en ideologia militant i la pruija de matar pot esdevenir fascinació per arrossegar masses indecises i desorientades. S'estalvien i s'aprofiten quantitats ingents d'energia abans consumida inútilment. És un somni tot això? ¿Es pot arribar a aconseguir la força disciplinada sense antagonismes estèrils, la mesura serena, la pau fecunda, l'equilibri dinàmic, la plus-vàlua del progrés sense contrapartides entre totes les diferents funcions del nostre ésser?

— Les condicions subjectives —

Continuament veiem que hom es dispara a parlar i no pot aturar-se, un altre es dispara a menjar, o a fer l'amor, o a afa-lagar, o a ventar cops de puny, o a plorar... Els moralistes tradicionals ens ensenyaven que calia combatre el vici dominant. És la tesi simplista de la repressió: atacar de front o fugir de les ocasions, segons et sentis fort o feble. Però, ¿es podrà vèncer allò que és fruit de repressió reprimint més encara? Per aquest mètode, quan es talla un cap a la Gorgona, li'n neix un altre. No es pot superar el vici amb l'ascetisme, no es pot combatre el desig amb un desig contrari. Cal dissoldre la font del desig obsessiu, cal desfer amb una trampa la naturalesa entrampada. El magatzem, excessivament carregat, demana una descàrrega. No arreglem res negant-la-hi. En comptes d'impedir-ho, com fa l'ascetisme, o de descarregar pel camí obligat, com fa l'explotació i el vici, cal aprendre a descarregar, sempre que ens convingui, i a no carregar excessivament per camins subjectius alliberadors.

Els endimoniats, posseïts o esperitats de les tradicions antigues no eren res més que homes amb l'inconscient posseït d'esclavituds que arribaven a esclavitzar el nivell conscient. Aquestes esclavituds no solament provoquen malestar a la màquina nerviosa —cas dels endimoniats, avui malalts mentals—, sinó que espatllen les màquines vegetatives —cas dels malalts físics, antigament considerats pecadors o fills de pares pecadors. Avui es redueix a problemes de «medicina» sòcio-psico-somàtica. Un malefici vingut de més amunt va avariant les màquines vivents inferiors. De baix a dalt puja la salut. La natura predecessora genera maquinetes espatllades cada vegada més en bé. I l'home-producte, des que ha començat a influir en la natura predecessora, si més no fins ara, ha estat generant maquinetes espatllades més en mal: perversions, obsessions, neurosis, paranoies, esquizofrènies i malalties físiques de tota classe. S'ha lluitat molt perquè el canvi d'estructures exteriors objectives facilitin la neteja de les màquines vivents interiors i és una feina necessària i imprescindible: la lluita objectiva per la vera pau. Jo, ací, estic indicant una altra lluita, en una àrea que té una indubitable autonomia i capacitat de maniobra vis a vis dels condicionaments objectius, la lluita estrictament subjectiva per la vera pau. Si sabéssim l'energia alliberada que resultaria si aconseguíem l'harmonia medullar! Fóra com el descobriment d'una nova energia atòmica. La classe històricament oprimida consumeix subjectivament en va quantitats ingents d'energia interna que necessita urgentment per a alliberar-se. Cada treballador, amb els seus propis centres contraposats crema les poques forces que li resten després de la dura jornada cronometrada, forces imprescindibles per a ell i per als companys.

L'indi americà submergit en l'alcoholisme, el negre o el groc presos de la droga, l'home de barri submergit en el joc de cartes, l'oficinista que fuma tres paquets diaris, la dona del ram tèxtil lligada a una ramallosa, que pren cinc aspirines diàries, els milions d'obers que vociferen en el futbol i són expoliats amb les «quinieles», el jovent triturat amb discoteques, whiskys, motos, sexe, modes, droga... Megatons d'energia presonera o malversada, que podria generar una nova «raça» vencedora de la qual ja estem albirant els primers brots a nivell

individual, a nivell de petits grups comuners, a nivell d'explosions salvatges que avui esclaten ací i demà allà. Cal accelerar l'hora de les condicions subjectives de l'alliberament.

Capítol setè: l'home simi

- La producció de plus-valua biològica -

(paula) L'evolució de la naturalesa s'assembla més a una empresa de producció que a cap altra cosa. Més ben dit, el funcionament d'una empresa de producció segueix més la *part* de l'evolució natural que qualsevol altra cosa. En una empresa cal distingir la infraestructura productiva i les superestructures administrativa, financera, directiva. La producció demana primeres matèries, energia física i humana, i un seguit de màquines acoblades les unes a les altres a través de fluxs d'energia i de matèries en transformació, que fan la producció real. Molt abans, com hem vist, també la naturalesa munta màquines vegetatives acoblades i encarregades de produir una infinitat de «mercaderies». El vegetal és essencialment productiu, però l'animal és, sobretot, paràsit. L'animalitat, els nervis, constitueixen una màquina paràsita de la màquina vegetal productiva, produïda per aquesta mateixa màquina vegetal. Igual com, en l'empresa, succeeix amb l'administració, també en la naturalesa el sistema nerviós acaba semblant la vera causa de la producció. Una funció parcial, derivada, de servei, improductiva, esdevé una transcendental missió totalitzadora. Vegem-ne el procés en detall.

Primerament ha aparegut una xarxa nerviosa molt primitiva. Equival, en la nostra comparació, a la circulació de diners en tot el moviment de l'empresa reflectit en el llibre de registre que es diu «Diari» en comptabilitat. A cada operació real

vegetativa —«productiva»— correspon una operació nerviosa —«monetària»— registrada en els nervis: «assentament en el diari». El «diari» de la xarxa nerviosa repeteix, de fet, l'estructura lineal vegetativa. Van constant una darrera l'altra, una «entrada» o sensació i una «sortida» o acció, sempre per partida doble, i, en bona comptabilitat, no ~~oblidant~~ ^{oblidant} mai una operació sense el registre corresponent. És la «ciència descriptiva» inconscient de la naturalesa: una llarga llista de fenòmens juxtaposats, distingits, diferenciats, independents en la imatge «monetària» del «diari» nerviós que correspon a una sèrie de fluxs connectats, encadenats, en la realitat «productiva» de la «jornada» vegetativa.

A continuació de l'invertebrat, hem vist l'aparició en escena, en el vertebrat, dels centres selectius, memoratius, especialitzats, interrelacionats del sistema nerviós central. Aquest nou avanç equival, en la nostra comparació, a la funció que acompleix el llibre de registre que es diu «Major» en comptabilitat. Les informacions de les operacions productives reals, expressades en termes nerviosos —«monetaris»— són catalogades i reunides en conjunts —«comptes»— superiors de diferents categories, com són ara les funcions, els instints. També ací el registre és exhaustiu. Si el diari neuro-vegetatiu era un calaix de sastre, un tot ple d'atzar, un cos ple sense organitzar, el «major» nerviós central és un tot ple d'ordre, un cos ple d'òrgans nerviosos, que són els diferents centres. Cada centre és un «compte» del «major» vertebrat. Un major ben portat té els seus comptes, oberts a tots els altres comptes, una entrada en l'un representa una sortida en un altre. El mateix ocorre en els nervis. Fins ací hem fet un resum del significat productiu dels quatre capítols anteriors: primeres matèries (cap. 3), producció (cap. 4), registre diari (cap. 5), organització (cap. 6). Una empresa desinteressada (?) podria marxar perfectament temps i temps, amb aquest mínim control de diari i major. Totes les operacions es trobarien ben arxivades en aquests dos llibres. L'inspector, l'economista, el tècnic, el laboralista hi trobarien totes les dades necessàries per a llurs estudis, projectes i conveniències. De cara a la producció ja no cal res més. Del repòs de la matèria mineral, el *desig* del vegetal, amb esforç, extreu productes nous i l'*exaltació* del subjecte animal vigila

automàticament el procés per a la seva màxima perfecció productiva. Però, i l'interès?, i la descàrrega?, i el plaer?, i el consum d'aquesta producció exaltada? Produirà indefinidament la natura perquè ningú no en frueixi? Quin sentit té una producció sobrera? Què se'n fa de la plus-vàlua? No hi ha senyor per recollir tant de raïm com madura en la vinya embriagada de sol?

La màquina productiva animal genera, en els vertebrats superiors, una màquina vivent nova: l'encèfal. Ell serà l'encarregat de realitzar el balanç de tot l'exercici. Igual que l'amo d'una empresa que, de tant en tant, amb la seva mà abastarà i arrencarà una bona porció del procés productiu, i, com si fos una llimona, n'esprenrà el suc i se'l beurà. El balanç té dues parts. La primera consisteix a fer l'inventari, la segona a establir el compte final dels resultats. Després, el benefici és assignat a «qui li pertoqui»... i aquest agraciat en farà el que voldrà. Comencem, doncs, per fer l'inventari.

— L'aparició de la consciència i del pensament. —

El més antic llibre d'inventaris de la màquina vertebrada és el paleoencèfal dels vertebrats superiors que, en l'home i els simis, és ja l'escorça cerebral. Fer inventaris és una feina o producció més de la màquina animal superior. L'inventari és fet per una nova màquina paràsita que serveix per mirar i fer les llistes d'unes existències que serviran després per engagar el nou exercici. No convé confondre aquest inventari encèfalic amb el diari del sistema neurovegetatiu, que és el registre de tot allò que passa en la fàbrica animal. Primerament cal fer notar que el sistema nerviós inconscient està sempre enregistrant, mentre que l'escorça cerebral, com a registre inventarial que és, funciona només quan volem recollir resultats, és a dir, quan estem desperts, alerta i amb ganes d'inventariar. En segon lloc, el sistema nerviós inconscient ho registra tot, mentre que l'escorça cerebral prescindeix de tot allò que ha entrat i ha sortit entre un inventari i un altre inventari, i només enregistra allò que hi ha en el moment de realitzar l'inventari, allò que és permanent, i ho fa d'una manera global. És com una mena de seccionament de flux vital de l'empresa biològica. És una visió essencialment estàtica. El moviment vital és impensable si l'observem com un continu des de l'in-

ventari encefàlic. La multiplicació d'inventaris pot reduir a infinitèsims el temps del procés no inventariat. D'ací surt el càlcul infinitesimal matemàtic teòric, limitat a la pràctica pel principi físic d'indeterminació. Són esforços per aconseguir una mena d'inventari permanent. En tercer lloc, la forma de connotació en l'encefal és radicalment diferent de la del sistema nerviós inferior. Ja no es tracta que certes informacions pujades de l'inconscient modulin les ones elèctriques de l'escorça cerebral, sinó d'establir una relació difícil entre un codi *inductiu* d'informació inconscient i un codi *deductiu* de l'escorça, entre un codi que s'eleva del detall cap els grans conjunts i un codi que descendeix d'un conjunt únic superior cap a tots els detalls possibles. El primer, el vertebral, mai no esdevindrà abstracte. El segon, l'encefàlic, mai no esdevindrà concret. El primer treballa des dels elements, les Engrunes; el segon des del conjunt, l'Univers. Aquesta màquina, revolucionàriament innovadora, que s'anomena, de fora estant, escorça cerebral o paleoencefal, des de dintre, des de l'experiència subjectiva vibrant s'anomena *consciència*. Es tracta d'una realitat única, la *ment*, amb dues cares: l'objectiva o escorça cerebral, i la subjectiva o consciència. En l'extrem superior de la cadena central, a l'altura dels ganglis vegetatius cerebroides, per causa de la visita de l'atzar —que sempre ofereix noves oportunitats a la pressió contínua de la vitalitat interna—, les neurones que en l'embrió cessaven de multiplicar-se en un moment donat de la creixença, un bon dia decidiren continuar-se multiplicant: 1, 2, 4, 8, 16, 32..., com si fos un tumor cancerós. Quan s'aturà ja constituïa una massa nerviosa respectable: l'encefal. Sabem que, d'equivocacions com aquesta, en passen tots els dies en el laboratori permanent que és la faç del a terra. De primer, imaginem-nos que aquesta massa nerviosa forma una xarxa atapeïda, com un camp elèctric continu desconnectable, i, en aquest moment, desconnectat de la resta del sistema nerviós, i, per consegüent, encara inútil. En aquesta situació ja hi ha possibilitat de consciència, però encara està adormida.

Els primers vertebrats de la nova sèrie dotada d'escorça cerebral *en vida*, han descobert la utilitat d'aquesta maquineta parcial *en derivació* de què ara mateix podríem *disposar*. No és estrany que a penes s'observin en ells unes capacitats prò-

podríem

pies del nou model. Només el faran servir en situacions extremes de llur vida i ens sorprendran per llur comportament «fora de sèrie». De sobte, en un segon moment, aquest camp elèctric global es connecta amb el sistema nerviós inconscient, cosa fàcil d'aconseguir. Només cal que una neurona adormida, en un moment donat es deixondeixi estirant-se una fracció de mil·límetre. Suposem que en aquest segon moment no puja per l'eix central cap sensació específica. Les ones elèctriques no modulades del sistema inconscient es barregen amb les de la incipient escorça cerebral sense produir cap variació específica, fora de possibles variacions d'intensitat. La consciència, en aquest moment, està desperta, però buida, i pot participar en aquelles experiències extàtiques que esmentàvem en els capítols anteriors. En un tercer moment suposem que puja per l'eix central una sensació, per exemple, de fred. Com que en l'escorça cerebral no hi ha circuits fets capaços de captar l'especificitat del fred, l'escorça només acusa una variació inespecífica, una modulació elèctrica, que seria equivalent a qualsevol altra sensació. La sensació primera de la consciència verge o cèlibe no és ni de fred, ni de vermell, ni de gana, sinó de «quelcom» i «prou». En aquest moment la ment només sap aquests dos conceptes originals: «no-res» i «quelcom». No té consciència de res més. Aquest «quelcom» és la primera idea positiva. Els escolàstics en dirien la primera espècie expressa que «correspon» en aquest cas a qualsevol sensació o espècie impresa. Aquesta primera idea genèrica positiva és la màxima abstracció possible. És el fonament de la metafísica clàssica, igual com el «no-res» anterior és el fonament proposat per la metafísica heideggeriana. El «quelcom» és la idea de l'ésser pur. Se sabria el mateix «quelcom» indiferenciat si la primera sensació hagués estat de vermell o de gana. Tota sensació *isolada* provoca d'entrada en el cervell conscient la *idea d'ésser*, i això fa suposar a fora que tot fenomen concret té un ésser. El pas de la immodulació a la modulació, del «no-res» al «quelcom» és l'acció de *posar-nos a pensar*. En un animal amb paleoencèfal es pensa, hi ha consciència. És una consciència i un pensament no personalitzats. La màquina pensant primitiva encara no pot fabricar l'estrany pensament: «penso, per tant, existeixo». Però ja pensa. *Pensar* és fer funcionar l'encèfal. *Saber* és la relació o correspondència «sui generis» entre sen-

sacions o accions i idees o decisions. Cal aprofundir aquesta correspondència tan especial. Si una segona sensació arriba a afectar l'escorça cerebral, un cop esborrada la primera, induirà la mateixa modulació: «quelcom» o la idea genèrica d'ésser. En un estany tranquil, la mateixa ona és produïda si hi llences una pedra, com si remenes amb la mà o amb un bastó. L'ona, o el tren d'ones, recorre i omple tota la superfície del llac i va desapareixent després d'unes quantes anades i vingudes. L'escorça cerebral produeix una ampla i extensa superfície elèctrica uniforme capaç d'ésser modulada com la superfície d'un llac o com una placa metàl·lica percutida. I aquesta superfície és reconeguda per una pertorbació sempre d'identica configuració a cada pulsació aïllada que li arriba medulla amunt. Un nou pas endavant, d'importància qualitativa, es dona quan se surt del monisme de la consciència al pluralisme. En les superfícies elàstiques o vibrants, si les pulsacions són dues o més successives aplicades en un mateix punt, o són dues o més simultànies aplicades en diferents punts, *el resultat*, «el compte de resultats», pot ésser una configuració complexa de vibracions d'aparença estable en tota la superfície: les figures d'interferència. Apareixen «realitats» noves. D'una banda uns «nodes» o punts en equilibri que, en el cervell, constituïran els *conceptes o idees* corresponents al significat de les arrels lingüístiques. I d'una altra, uns «ventres» o zones intermèdies vibrant amb més o menys amplitud, segons llur proximitat als nodes, que en el cervell constituïran la *predicació o funció lògica* corresponents al significat de les desinències verbals, adjectivals, adverbials, preposicionals i relacionals de la lingüística. El *judici lògic* és el recorregut lineal d'un estat vibrant cortical. Qualsevol d'aquests estats globals vibrants configurats és *coneixement lògic*. La *lògica racional* tractarà de reduir aquestes configuracions globals, que poden ésser variadíssimes, a una de fonamental composta pel mínim nombre de judicis: l'*axiomàtica*. En aquest moment encara no hi ha pròpiament lingüística. La *llengua parlada* és una aplicació biunívoca de les funcions mentals a les possibilitats funcionals de l'aparell fonador, que s'anirà desenrotllant progressivament com qualsevol altra funció activa del nostre inconscient / *velarització* / controlada pel conscient, com veurem en parlar de la voluntat. La seva única peculiaritat que li forneix una aura miraculosa és la possibilitat

/ 'aplicació' ? /

de relació biunívoca amb tots els «elements» de la consciència global. Els animals vertebrats superiors tenen escorça cerebral, tenen rudiments de lògica conscient no racional i no tenen llenguatge per manca de la capacitat de matisar que pateix llur aparell fonador. Però tracten d'expressar-se, com hem dit en el segon capítol, amb tot el cos. I manifesten una certa capacitat incipient de funcionament lògic i de funcionalisme tècnic. Existeix el ximpanzé «faber» que sap projectar i emprar espontàniament en la selva eines rudimentàries, com un manat de fulles a tall d'esponja per collir l'aigua de petits tolls, o com un pal per agafar tèrmits d'un forat.

— La visió global del món. —

modes Les idees són els modes o punts immòbils d'una configuració mental complexa. La primera configuració mental complexa, la més simple, donava lloc a la idea d'ésser. En aquest cas, *mode* no hi ha més mode que el mateix marc de l'escorça cerebral. Tota la superfície cortical és un ventre. Les configuracions més complexes donen lloc a diferents constel·lacions d'idees, com un cel estelat que cada nit fos diferent. Si l'estat de la ment depengués exclusivament de la informació rebuda pels sentits interns o externs, aquesta constel·lació variaria contínuament. Però el sistema de centres i circuits neurovegetatius i centrals, interposats sovint entre els sentits i la ment, sobretot concentrats en el bulb raquídi, en el cerebel, en el bulb olfactori i en l'^{el} hipotàlam, fa canviar el panorama mental. Alguns d'aquests centres inconscients no tenen connexió amb l'escorça i mai no els coneixem. Però la majoria envia una excitació contínua a l'escorça en estat de vigília i alguns, àdhuc en estat de son més o menys profund. Són com una font que raja contínuament en un llac. Aquests centres imposen en el cervell una constel·lació fixa bàsica deguda a una configuració complexa inconscient permanent sobre la qual es posa de forma transitòria la informació variable dels sentits. Aquesta constel·lació fixa representa la imatge que ens fem del nostre cos i de tot el món que ens envolta en els seus aspectes invariants o fonamentals; és una «concepció del món», una «visió del món», una «weltanschauung». Funciona igual que un sistema o xarxa de referència nou al qual referim tot allò de variable que ens arriba de fora, de dins del nostre cos vegetatiu i de dins dels circuits nerviosos. Aquesta xarxa lògica fixa està condicionada

per l'estructura de la màquina lògica que la produeix. Ho descobrí Kant: les categories immanents «*a priori*» del pensament. I la cruïlla d'ones, provinents de l'experiència, que constitueix cada idea, depèn semànticament, en primer lloc, de la seva relació local horitzontal amb les idees veïnes. Fonamentalment, del conjunt, també horitzontal, de la seva posició en el conjunt de la xarxa lògica, de la «visió del món». I en tercer lloc depèn molt indirectament, en la forma descrita, de les excitacions inconscients reals, que puguen verticalment dels nervis inferiors.

Poques persones fan canvis importants en llur «visió del món» bàsica, al llarg de llur vida. Són particularment decisius els tres o quatre primers anys de la vida de l'infant. La «visió del món» varia entre persona i persona, entre grup i grup. Els grups estables generen en llurs individus «visions del món» semblants. Igualment es pot dir de les ètnies, de les races, de les espècies. Una mateixa idea, la de «soroll», per exemple, pot tenir una extensió petita i precisa o ampla i desdibuixada segons que en el conjunt de la xarxa la flanquegin o no idees afins com són ara les de «so», «música», «estrèpit», «aldrull», etcètera. En la realitat exterior no existeix aquest feix mental de sensacions desiguals que constitueix una idea. La idea és una conjunció sintètica de moltes sensacions disjuntives independents, fabricada en la ment, fixa en la ment, i que la mateixa ment pot projectar cap a fora del seu àmbit damunt de les sensacions que intervingueren en la seva formació amb l'associació lògica de moltes altres sensacions relacionades. En realitat l'animal conscient és un al·lucinat. Damunt d'un disc de color entre groc i vermell que veu, ell li projecta la dolçor, l'esfericitat, la rugositat, la humitat, etc., que no veu, i té aleshores la gosadia de pensar: «això és una taronja». El judici descriptiu-indicatiu sempre és fals. Això és això i una taronja és una taronja. Suposem que, en obrir-la, hi trobem serradures. Restem perplexos. Aleshores fem una consulta mental. ¿Hi ha alguna ona, algun flux que relacioni el calaix de les taronges amb el calaix de les serradures? La resposta és negativa. No salta la guspira lluminosa que lligui aquestes dues idees. Què fer? Hi ha dos camins. O bé fer una reforma en el judici descriptiu: «això no és una taronja», «això és només una pell de taronja», o bé fer una reforma en el judici lògic: «hi ha

taronges amb serradures a dins». Optarem pel camí primer, més pràctic, si som tècnics, i pel segon camí, més suggestiu, si som artistes. No podem acceptar que cada idea té una correlació sensible o real. No es tracta d'una correspondència biunívoca entre sensacions i idees. Altrament incorreríem en idealisme. La ment es veu obligada a cobrir tota la realitat en una situació donada, com l'inventari d'una empresa cal que sigui total. Però, com que la realitat és supercomplexa, les limitades idees de què disposa la ment funcionen com uns calaixos classificatoris que funcionen igual que les partides resumides de l'inventari, que no vol ésser pas un llibre de factures. En aquests calaixos es posa tot allò que cobreix l'àrea d'influència de cada idea. Una idea abstracta és un resultat estadístic d'un gran nombre de sensacions. Creure's que aquests feixos o calaixos són la realitat o que les idees corresponen a substàncies, és l'equivocació de *l'idealisme*. Hi ha una relació estretíssima indirecta entre realitat i idea, però cap idea determinada correspon a cap realitat determinada. Això es veurà millor en parlar de la voluntat, o la transformació de la realitat des de la vida. La ment és una xarxa que pesca els peixos del mar de la realitat. Ningú no confondrà els nusos o els forats de la xarxa amb els peixos o amb l'aigua del mar. Al qui té poques idees se li escapen molts matisos de la realitat. El qui té una xarxa espessa pesca fins els peixets més petits. El procés de relació entre sensacions i idees constitueix un judici mixt indicatiu-descriptiu, dit *judici apofàntic*: «això és sucre», «se sent fred», «tinc mareig». En realitat ni «això» és sucre, ni el que «se sent» és fred, ni el que «tinc» és mareig. Ací apareix la radical incapacitat de plenitud expressiva del llenguatge lògic. «Això» és moltes altres coses a més de sucre i potser li'n faltin moltes per ésser sucre. Els científics moderns tracten de superar aquest «*impasse*» substituint les idees com «sucre» per unes llargues llistes de quantitats observades i mesurades de magnituds observables i mesurables, a propòsit de l'«això» de què parlem. Aleshores la idea de «sucre» predicada en un moment donat no és res més que una gran probabilitat de coincidència dels valors de les taules esmentades construïdes en l'observació d'aquest moment donat amb els valors convencionals que defineixen la noció científica de «sucre». D'ací es pot deduir la relativitat, mobilitat i adaptabilitat de les idees: poden ser uns ins- *poden*

truments de màxima precisió i també uns instruments de les més suggestives sorpreses.

- La realitat objectiva -

Vist que una xarxa mental més densa detalla millor la sobrecodificació lògica de la informació sensible rebuda, es comprendrà que com més llarg i extens sigui l'inventari, més útil serà. Per això des de l'aparició de la ment el progrés biològic es concentra en augmentar la superfície de registre cortical i les seves connexions amb el sistema nerviós inconscient. El pes del paleoencèfal, en relació al temps transcorregut, creix en progressió geomètrica fins a l'home de Neandertal. Aquest arriba aproximadament als catorze mil milions de neurones. Es comprendrà que els processos conscients exigeixen un tractament estadístic. L'inconscient és molecular, individualitzat, microfísic. El conscient pertany als grans nombres, és estadístic, macrofísic. I, quien servei presta aquest nou registre paràsit de la màquina productiva vegetativa i de la màquina nerviosa inconscient? No n'hi havia prou amb un registre? Veiem ara, de moment, un primer aspecte útil de la consciència. Per mitjà del sistema nerviós dels vertebrats havíem assolit la realitat individual. Però aquest subjecte unitari estava perdut en una multiplicitat atabaladora. Ara sentia això i feia això altre, ara sentia allò i feia allò altre. Com un jugador de tennis que anés tornant pilotes sense tenir cap estratègia de joc pel fet de mancar d'una visió del joc. No tenia orientació ni guia. Cada corba del camí era una sorpresa. Estava totalitzat subjectivament, però fora d'ell tot era una diversitat caòtica, un pur atzar. No tenia cap possibilitat de penetració lúcida en l'ambient que l'envoltava.

Amb l'aparició de la ment tot canvia. La consciència és l'equivalent subjectiu de la totalitat del món, i el subjecte, un cop obtinguda, objecta, llança a fora, projecta, llança endavant, aquesta seva unitat totalitzada conscient. El subjecte s'ha creat, en derivació, una pantalla, el marc de la qual representa, a la seva manera, per un arriscat salt al límit, la totalitat exterior al subjecte, l'univers, i allí hi projecta, també a la seva manera, les informacions rebudes. Allí han de cabre totes. A cada nova adquisició cal reajustar tot el conjunt, malgrat que les primeres d'entrar ocupin un lloc de privilegi com a punts

de referència de les experiències primerenques dels infants. Moltes insuficiències de coeficient intel·lectual no signifiquen res més que unes primeres coordenades desencertades, que, segons els neuròlegs, creen unes estructures nervioses permanents irreversibles durant els tres primers anys de vida. El subconscient no es conforma amb la consciència subjectiva, de seguida llança endavant la ment, ~~at~~/projecta enfora. La ment representa un disseny o projecte global unitari del subjecte vital, real, inconscient i plural. La ment, a continuació, és objectada, llançada enfora, objectivada pel subjecte. I la realitat resta quadriculada segons la ment. La realitat esdevé un objecte global, un cosmos, un univers. La realitat esdevé «objectiva». El *subjecte* fabrica el *projecte* i entre tots dos fabriquen l'*objecte*, com un pare, un verb i un esperit sant. Paradoxalment, la realitat «objectiva» és molt més subjectiva, molt més ideal, que la subjectivitat, feta de representacions detallades, una a una, de processos productius reals.

Stefan Lupasco ho posà ben clar: l'«objectivitat» lògica és totalment subjectiva, mentre que l'experiència subjectiva, per exemple, del color groc, és la màxima objectivitat a què pot aspirar l'home. Podem pensar, doncs, quina colla de malentesos i equívocs se segueixen d'expressions tan corrents com aquestes: «Cal procurar ésser objectiu i bandejar tot subjectivisme», «cal estudiar de primer les condicions objectives que són més determinants, i després les condicions subjectives, que són menys determinants». No obstant, la correspondència indirecta entre ment i realitat dóna al projecte una objectivitat especial que és molt útil. D'ara endavant l'animal no es trobarà perdut en el món. Ho correlacionarà tot amb tot. Veurà les parts en funció del tot; d'un tot hipotètic, provisional, sempre perfectible, però, a fi de comptes, coherent en una bona part. Fruirà d'una concepció global de la realitat. En certa manera, passarà per damunt de tot com un déu. Tindrà el do de la ubiqüitat, el de l'omnisciència. Planarà pel damunt dels temps geològics com un déu etern. Començarà a assajar cosmogonies. Mentre es pensa, triomfalista, que troba *les causes* de les coses, anirà trobant *raons* de les coses. Farà teoria de la realitat, una teoria que, si vol ésser útil, sempre estarà lligada i dependent de l'experiència, de la praxis real pels judicis indicatius de l'obser-

vací sensible de l'inconscient. Tanmateix serà una teoria amb suficient pes com per a muntar hipòtesis de treball, projectes que, dintre de certs límits, amb el progrés de l'anàlisi, amb l'especialització dels cervells, cada vegada responen millor als esdeveniments reals. A fi de comptes, la rigorosa ciència moderna no és pas més que substituir «visions del món» particulars per una visió única, i universal per a tots els homes, a partir de la qual cadascú pot especialitzar-se en la zona que vulgui sense topar massa amb els altres. I dic «massa», perquè l'especialització, amb l'acumulació de coneixements en un compartiment mental determinat, comprimeix de retruc els compartiments negligits, ja que el marc general és rígid. És la «malaltia» de la deformació professional. No m'estendré a explicar processos de control subjectiu mental perquè és el nostre pa de cada dia en la civilització en què ens ha tocat de viure. L'«objectivitat» de la ciència i de la consciència és el fi de totes les nostres escoles, universitats, centres d'investigació, vulgarització cultural, etcètera. Cada govern té el seu ministeri de cultura i ciència per fomentar l'encèfal del poble. A expenses de totes les altres subjectivitats fins ara esmentades i d'aquella de què parlarem en el proper capítol, aquesta subjectivitat «objectiva» s'ha endut la part del lleó fins ara. Tots els excessos i totes les opressions han començat per la hipertròfia de la funció inventarial del conscient, com veurem de seguida. Som mestres en l'art de fer funcionar l'escorça cerebral i uns analfabets en tota la resta de funcions possibles. Potser amb l'aparició dels ordenadors electrònics, bons suplents de la nostra escorça cerebral, tornaran les aigües al llit del riu. És una inflexió que es comença a observar en les societats industrials avançades. Les enciclopèdies vivents cediran el pas a les enciclopèdies electròniques. Però per ara això és només possible als rics i poderosos, que ho fan servir per acréixer llur poder.

- Conscient, inconscient. -

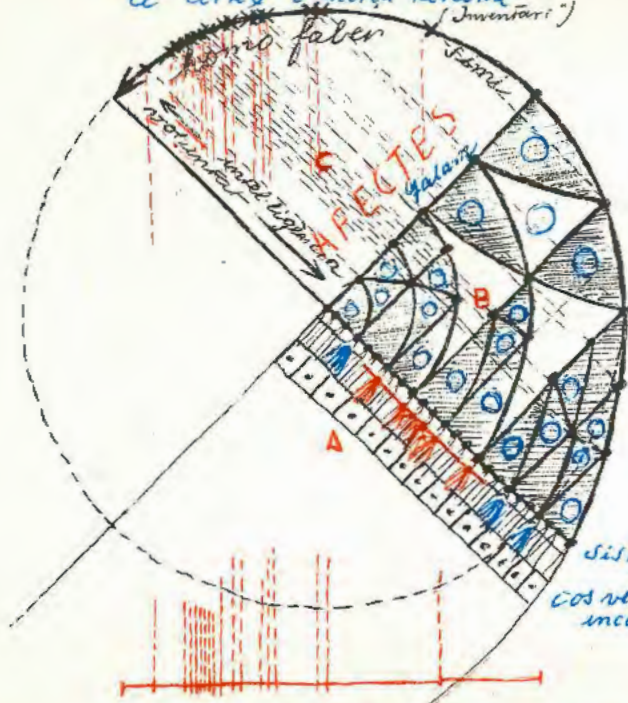
L'evolució progressiva ha portat paulatinament que davant del subjecte aparegui el món com una unitat. Aquest avantatge s'ha aconseguit al preu de canviar de codi, d'arxiu, d'abandonar el sistema de registre d'engruna a engruna. La màquina inconscient continuarà, per sota, impertorbable el seu camí exigent que impedeix una mínima ampliació de l'àrea d'influència individual en el medi ambient. El fidel comptable porta

el seu diari laboriós per les línies nervioses primàries i la classificació inductora del major pel sistema nerviós integrat. Tot plegat forma l'inapreciable i menyspreat inconscient. La xarxa nova, en derivació, ~~que~~ és llençada de tant en tant a l'inconscient i d'aquest llac arplega tot allò que hi ha en aquell moment de més gros que els forats de la xarxa. La collita és el conscient. Allò, que hagi escapat a la batuda de la xarxa mental, continua el seu camí inconscient i tanca el seu cicle. Cal reconciliar-nos amb l'inconscient. És el bon comptable administratiu de l'empresa. Hi és cada dia. Tot allò que hom fa passa per ell. Ell coneix com ningú més la realitat de l'empresa, fins al més petit detall. Sap tot el que entra i el que surt, sap per què entra i per què surt i, fins i tot, determina allò que ha d'entrar i allò que ha de sortir per tal que l'empresa no s'aturi. És temut pels treballadors perquè només dominen una petita part del procés productiu. És temut pels amos que només treuen el nas un cop l'any. I és temut àdhuc pel director que, per a prendre decisions, necessita els reports, sempre forçament resumits, de la comptabilitat: els balanços de situació. L'inconscient és aquesta màquina efecíssima de control exhaustiu que, en certa manera, supera tant el vegetal com la consciència. Però l'inconscient, com el comptable d'una empresa, és cec i paralític. O, més exactament, té una visió i una actuació atomitzades, reduïdes a la intervenció en cada microesdeveniment per separat. Els arbres no li deixen veure el bosc. Qui vol veure el bosc, cal que se separi del bosc. D'altra banda, també el pensament té limitacions. És un fantasma, no té realitat. O, millor, no té en realitat res més que un llençol i la forma de fantasma. En el cas del pensament, el llençol és el corrent nerviós cortical del cervell, i la forma del fantasma la «visió del món» vibratòria. El significat o contingut no és real, és mentida. Així ens trobem que ningú sap definir el contingut dels conceptes fonamentals de la física: espai, temps, massa, igual com en l'axiomàtica no importa gens el significat dels axiomes fonamentals. El flux monetari, els ordenadors electrònics i els conceptes de la nostra màquina de pensar serveixen igualment per a treballar amb «quinielles» de futbol, amb comptabilitat d'empresa, o amb el control de les eleccions a president d'un Estat. Es tracta d'una mentida molt útil. Tothom la cerca adeleradament.

2020-02-09 09:00
 2020-02-09 09:00
 2020-02-09 09:00

IDEES, projectes
 Placa vibratòria conscient
 El còrtil·l e s'orga cerebral
 (Inventari)

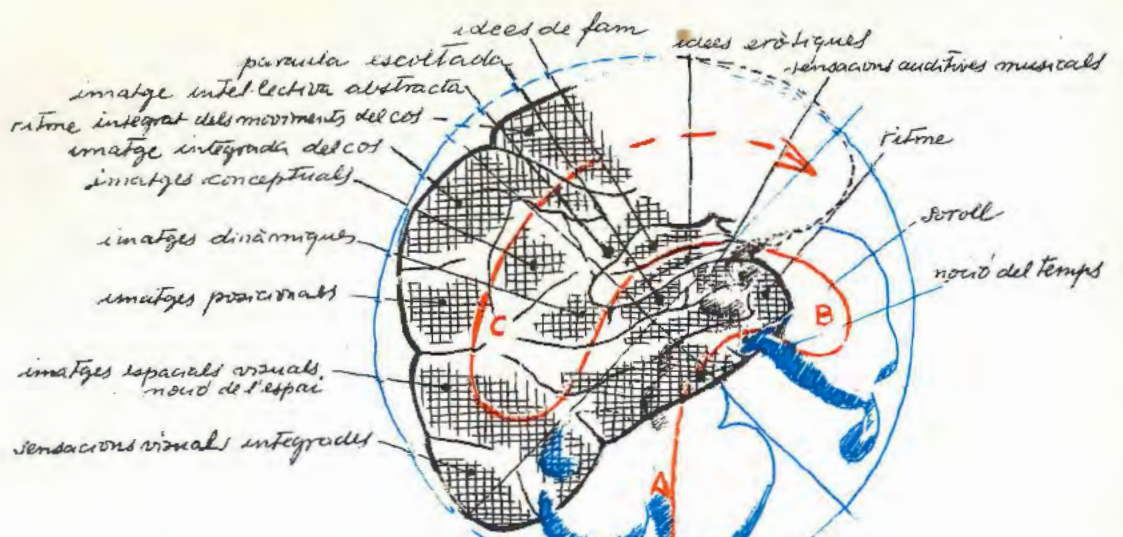

El cervell subconscient
 ("Major")
SUBJECTE primari
 inconscient

Sistemes vegetatius ("Diari")
 COS vegetatiu ("Producció")
 inconscient.

OBJECTES, estris artificials

7-1

Cara s'eterna posterior
 de l'hemisferi cerebral dret

7-2

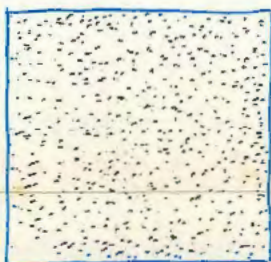
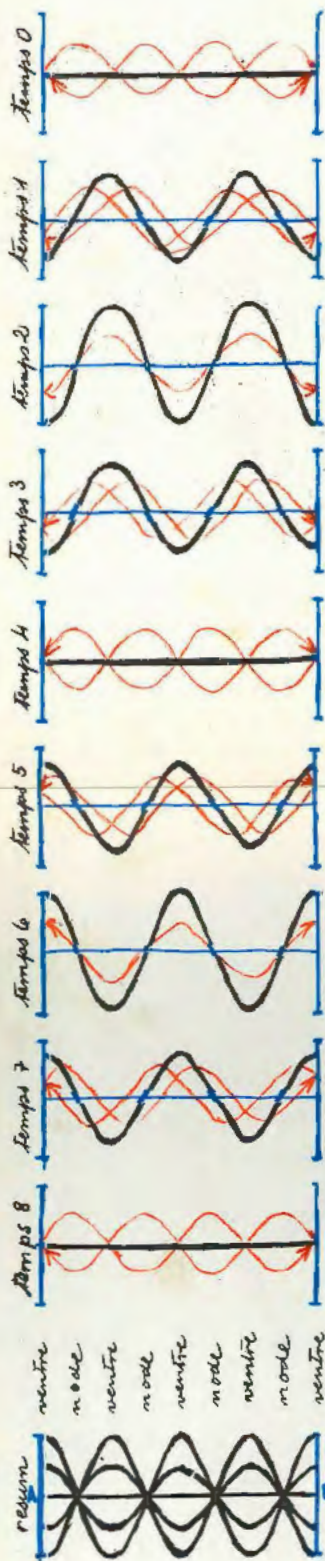
La consciència és una totalitat vibrant

Les ones vermelles subconscients, sempre en moviment latent, però real, s'interfereixen les unes amb les altres al rebotar en el marc del camp conscient i fan aparèixer les ones negres conscients sempre estacionàries, que configuren ones estructures noves blaves - concepció del món - que no s'assemblen gens a les ones vermelles subconscients que les provoquen.

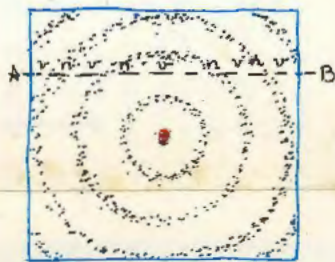
Les ones negres conscients no es desplacen, només vibren (ventres) al voltant d'uns punts fixos (nodes):

NODES (constants): "idees", "essors", "correls lingüístics", "semantemes", "substantius", "proprietats".

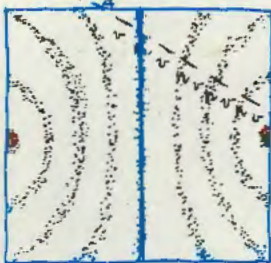
VENTRES (variables): "intuïcions", "devenors", "determinacions", "morfeus", "verbs", "metàfora".

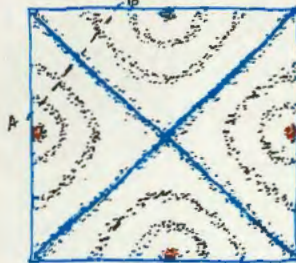
zero punts vibrants

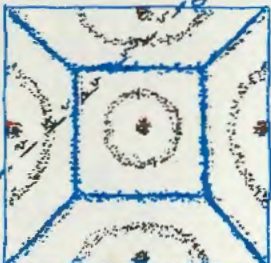
un punt vibrant

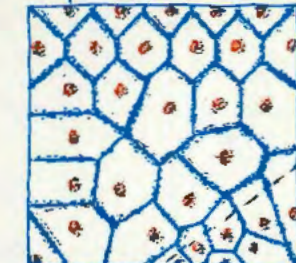
dos punts vibrants

quatre punts vibrants

cinc punts vibrants

molts punts vibrants (següís les àrees de la fig. 7-2)

La diferència entre un concepte i la realitat és la que hi ha entre apuntar un milió de pessetes i tenir una casa que les valgui. Podríem dir que la sensació és el valor d'ús de les coses lligat a llur realitat concreta, i que la idea és el valor de canvi de les coses independentment de llur realitat concreta. Una idea val tant com funciona harmònicament o desharmònica al costat de la resta de les idees, igual com el valor d'una moneda depèn de la quantitat global de moneda existent, i de la seva fluïdesa. L'inconscient forneix el sentit, la significació ~~al~~ conscient. Està ben demostrada, avui dia, la dependència de la lògica respecte de la semàntica, si vol ésser útil. El pensament només funciona pràcticament quan hi ha connexió entre la màquina inconscient i l'escorça cerebral. ~~Pot haver-hi connexió entre la màquina inconscient i l'escorça cerebral.~~ Pot haver-hi connexió total o parcial. La gent creu que consciència és sinònim de vigília, i inconsciència de son, tot i que sovint domina de bon tros la consciència en el son i la inconsciència en la vigília. De vegades pensem mentre dormim, i estem inconscients amb els ulls ben oberts. Suposo que ha quedat clar que la diferència entre inconsciència i conscient és que la primera treballa linealment i el conscient globalment. L'inconscient més elevat, més influenciat pel conscient globalitzador, continua essent una parada d'imatges que se succeeixen les unes a les altres: *un tren d'imatges*, avui dia, normalment imatges imposades des de fora a través del conscient amb una finalitat coactiva. El conscient sol fixar-se en un punt central i sol pensar-ho tot com un sistema solar a l'entorn d'aquest punt central: *Patenció*. Es tracta d'un punt radiant, un centre gravitacional el camp d'influència del qual tracta d'arribar a tot arreu, al marc fix. Quan hom és conscient pensa en un tema, quan és inconscient s'embarca en un tren d'imatges. La persona concentrada en un tema no pot agafar el son. En canvi és corrent experimentar, en ficar-nos al llit, que se'ns imposa un típic tren d'imatges, un flux lineal d'esdeveniments representats. Si el tren persisteix ens adormim. Si el tren es trenca, per qualsevol fotesa, ens desvetllem. Quan volem adormir-nos cerquem frisos de la continuació de la historieta estroncada. Els artistes surrealistes treballen linealment començant per qualsevol punt. Els artistes «desperta» treballen globalment amb «projecte» preconcebut com un tot. Convé d'exercitar-se a

distingir experimentalment el mode conscient de l'inconscient de subjectivitat.

- Pensament tècnic i pensament figuratiu -

Ens podem introduir en l'interior del funcionament de l'encèfal vivent o del pensament conscient i hi trobarem una doble possibilitat de pensament que es reflecteix en una doble possibilitat d'ús de les paraules. L'explicació del sentit corrent d'una paraula, en un diccionari, sol anar acompanyada de dues explicacions més, dos camins oposats d'evolució semàntica: el tecnicisme i el sentit figurat: «ONA, arruga mòbil de la superfície de l'aigua; ex., les ones de la mar || (tecnicisme): cicle complet de vibració d'un cos vibrant; ex., longitud d'ona || (figurat): el sentit de la conversa; ex., he perdut l'ona». Aquestes dues tendències responen a dues formes de pensar. En la forma tècnica es donen unes idees bàsiques fixes, uns «nodes» fonamentals i es tracta de dosificar la connexió de noves informacions, tot donant entrada només a aquelles, la vibració de les quals no pertorbi l'estabilitat de les idees bàsiques preestablertes. És un sistema de «nodes» *fixes* fixos. La forma tècnica treballa normalment per acumulació amb anàlisi cada vegada més fines. I de tant en tant li sobrevé una revolució disruptiva parcial o total davant de contradiccions insuperables entre les noves informacions importants i les bases fixes preestablertes. En la forma figurativa no hi ha idees bàsiques fixes o nodes fonamentals. En cada situació el conjunt pren lliurement, sense condicionaments, la configuració automàtica que correspon davant la informació acabada de rebre, malgrat en cada moment calgui canviar tots els punts fixos. És un sistema de «nodes» canviants. La forma figurativa treballa sempre remodelant el mateix fang, una vegada i una altra, sense coure'l mai al forn. Ordinàriament els animals i els homes tenen tots dos estils de pensament barrejats. La trama de centres inconscients projecta unes figures d'interferència fixes, com un reticle cristallí travessat per la llum. I el flux d'informació provinent dels nostres sentits externs i interns projecta unes figures errants com les ones de superfície en el fons d'una piscina travessada per raigs solars. L'oposició entre aquestes dues tendències s'ha aguditzat a finals del segle passat i principis del nostre, produint explosions esquizofrèniques impressionants a nivell individual —Van Gogh, Kafka, Hölderlin, Nietzsche, Zweig, etc.—

i collectiu —nacionalismes, putschs militars, feixismes, etc.—. En el capítol següent veurem l'harmonització possible d'aquestes dues formes de pensament.

- La voluntat -

Visitades l'entrada sensitiva a la màquina mental i el seu funcionament intern, ara ens cal veure la sortida de la màquina pensant. La formació de configuracions, amb idees i judicis, constitueix la *intelligència*. La formació i la reforma de les «visions del món» amb els seus projectes parcials és *creació*. Ara falta parlar de la *voluntat*: la projecció dels projectes o decisions fora de la màquina mental. Si la intelligència necessita el sentit i treballa després del sentit a partir de les aportacions del sentit, la voluntat necessita la motoricitat i treballa abans de la motoricitat tot connectant-se amb ella. També aquí el procediment és especial. La ment ja no mira la realitat exterior a ella, com feia l'inconscient. Té la mirada fixa en la «visió global del món» provocada en l'escorça cerebral per la informació de la sensibilitat, igual com un pilot d'avió, envoltat de boira, ~~que~~ té la mirada fixa en el quadre de controls que li dona uns paràmetres abstractes de les seves situació i evolució. Allò que veu en el quadre no és la realitat externa, sinó un conjunt significatiu de correlacions. En moure les palanques s'observa com varien els indicadors i, si hi ha el convenient entrenament, es fa variar adequadament la posició real externa indirectament. Així el cervell envia energia de tempteig a les palanquetes d'inconscient, els efectes exteriors indirectes de les quals són enregistrats en la pròpia «visió global» pel camí de tornada de la sensibilitat. La ment va corregint les seves decisions i va aprenent l'ús dels centres subconscients, com un conductor va adquirint l'hàbit de la relació entre el moviment d'unes palanques i les evolucions del cotxe. L'aprenentatge és una servitud a la qual no estaven subjectes els vertebrats inferiors. Però no és res més que el preu d'un avantatge molt superior. Com ocorre en el cervell, qualsevol variació detectada afecta la totalitat del control, es pot endevinar l'eficàcia d'una voluntat, per damunt d'una motoricitat cega, puix en cada decisió carrega l'experiència i les correlacions de totes les altres variables en joc. Tanmateix en aquest immens camp del cervell caben tota mena de tripijocs. De vegades es munten uns curts circuits cerebrals que bloquegen i aïllen

parts importants del cervell i que el condicionen excessivament. Adhuc hi ha cervells amb regions cerebrals contraposades, antagoniques, que es destrossen mútuament. La gamma de malalties mentals és extensa. Ací prediquem la pau mental, l'ús lliure, la higiene d'aquesta formidable màquina de pensar, crear i actuar. Fa goig veure els cadells d'animal i d'home, com gaudeixen quan estrenen palanca nova. L'infant, al bressol, un dia, comença a moure els braços i s'està setmanes repetint els mateixos moviments, tot celebrant la novetat. El mateix fa quan comença a caminar, a parlar. No para mai. Assaja tots els tons i totes les inflexions de la veu. Quan descobreix la illació lògica es dispara amb un seguit inacabable de preguntes: «I això per què?». La voluntat va provant tots els ressorts nerviosos i observant les variacions en la pantalla mental de control. Com no hi ha correspondència biunívoca entre energia mental i motoricitat inconscient cal un aprenentatge fent servir sempre, per dirigir l'energia volutiva, el circuit complet dues vegades com a mínim, una per observar l'efecte i una altra per corregir-lo: decisió aproximada — moviment — efecte exterior — observació de l'efecte — intel·lecció — «visió global» — nou moviment — correcció de l'efecte exterior — observació de la correcció — nova intel·lecció — adequada «visió global».

— D'afectivitat, límit entre el conscient i l'inconscient —

Hi ha una zona delicada, molt explotada i poc estimada, de la de la intimitat subjectiva. És la zona afectiva, la zona dels sentiments i les emocions. Entre el bulb raquidi i l'escorça cerebral, és el límit entre l'inconscient i la consciència. Igual com la superfície de la mar que limita aigua i aire, i que participa dels corrents marítims i els vents atmosfèrics. Les ones són l'empremta del cel en l'aigua del mar. Però si t'hi fixes he veuràs també en la superfície de la mar unes franges de diferents tonalitats de color. Aquestes franges denoten els corrents profunds de la mar, són l'empremta de la mar en la llum del cel. Caldria tot un tractat per aclarir i regular les relacions de conscient i inconscient. La psicoanàlisi hi ha treballat de ferm. L'inconscient no és només el majordom encarregat d'informar i executar, sinó que és tot un centre autònom d'elaboració de dades i decisions, independent del conscient perquè té tota una altra forma de treballar. El conscient és el polític/director i l'inconscient és

el tècnic administratiu, i si en l'àmbit social avui dia el tècnic munta damunt el polític, en l'àmbit psicològic no és pas així. El conscient «polític» té sotmès l'inconscient «tècnic». Els conflictes són continuats com entre el director i l'administratiu d'una empresa. En la zona de l'afectivitat es manifesten tots els antagonismes existents entre la idealista màquina mental sobreposada i la realista màquina inconscient subjacent, que està en contacte directe amb el detall de la natura inferior. A més a més, directament afectada per les variacions afectives, sota de l'hipotàlam està la hipòfisi, polivalent glàndula endocrina, fabricant d'un gran nombre de productes químics superespecialitzats —les hormones hipofisiàries— encarregats de regular les altres hormones del cos, les quals formen un eficaç sistema de control químic del conjunt, inclosa l'escorça cerebral. Un trastorn afectiu, passatger o crònic, pot bloquejar la ment respecte del cos i el cos respecte de la ment. L'afectivitat tot ho afecta. És lamentable que, degut a les tèrboles relacions entre conscient i inconscient, molta gent té l'afectivitat profundament malalta. Se sol tenir instal·lada una por crònica a nivell de sentiments i pressentiments, avís indefectible de desfasament entre conscient i inconscient. La força social imperant vol dominar també la nostra consciència i refusa cap al subconscient tot allò que el destorba. El desig inconscient dels poderosos vestits de mil raons conscients, tem que s'uneixin els oprimits. Realment una tal aliança seria imparabile. I ha cercat un col·laborador en el conscient de cada individu, que rep l'encàrrec —«de gran responsabilitat»— de reprimir el propi inconscient, que, cada dia més, s'està tornant explosiu. Si he escrit tantes pàgines a favor de l'inconscient ha estat a la recerca d'una vera pau, la pau radical que va molt més enllà d'una consciència en ordre, d'una consciència neta, d'una consciència en gràcia de Déu. Què en traiem de netejar el conscient si deixem tota la brutícia acumulada en el subconscient? Escoltem, d'una vegada, el clam de l'oprimit inconscient que s'expressa per mitjà dels nostres sentiments i fem-li justícia.

- Llibertat i opressió mental -

Si la matèria i la vida vegetativa fabricaven màquines vivents —fluxs vitals i la sensibilitat fabricava imatges distintes codificades com a control, en derivació, de cada màquina-flux, ara acabem de veure com la ment fabrica una visió global con-

junta com a suprem esforç per aconseguir la màxima productivitat vital. Es veu, doncs, la gran importància de la ment com a condicionant del comportament. L'estructura mental constant és el programa de la màquina animal superior. Tenen *llibertat mental* aquells que no tenen dificultats en canviar llur programa. Exigeix tot un entrenament, avui, per desgràcia patrimoni de pocs. La capacitat de canviar, quan convé, de programa, és la *capacitat crítica*. Paulo Freire és el gran pedagog que ensenya al poble a desenrotllar aquesta preada capacitat d'adaptació. La societat opressiva segueix el camí contrari: la pedagogia de l'esclavitud mental. La psicologia de masses ha desenrotllat tècniques precises per fixar programes inamovibles en la ment del poble. Sobre els «ídols» de què parlava Francis Bacon deguts a la família, la nació, la raça i l'espècie, avui s'afegeixen altres «ídols» de diversió, modes, consumisme, confort, nivell de vida, etc. L'aprenentatge comença com més aviat millor. Així quedarà més ben gravat. Les idees molts fixes —els «*slogans*»— assimilen el funcionament mental a una vulgar repetició de la feina instintiva, però controlada des de fora. Les idees fixes, que no es «volen» canviar, inutilitzen l'acció globalitzadora de possibles aportacions noves. L'individu es tanca a tot allò que no està inclòs en el programa. Es negarà a si mateix nova informació verament operativa i es convertirà en una màquina voluntàriament inconscient, responsablement irresponsable al servei de l'autoritat, del capital o de qualsevol aprofitat. És un individu infantil que no vol assumir la màxima responsabilitat de la vida superior i s'estima més romandre en una desperta letargia permanent. «Barcelona 3-Madrid 1», Barcelona 1 — Madrid 3», «Madrid 1 — Barcelona 3». Dins d'un segle farem el promig, veurem que el Madrid i el Barça han guanyat per un igual i descobrirem l'engalipada. Cal denunciar ben alt aquesta insidiosa forma d'opressió que consisteix a introduir en la ment dels altres, especialment en el tendre estat infantil, unes idees fixes, una «visió del món i de la vida», una constel·lació de principis, que empresona des de dins a qui els rep. En molts casos, quan un home s'adona de l'ensarronada de què ha estat objecte ja passa dels vint-i-cinc anys. Tarda vint anys més a desempallegar-se de la xarxa que l'empresona i, quan és lliure, ja baixa pel pendent de la vellesa. És depri-
ment l'espectacle de tants homes tallats amb el mateix patró.

La màquina social fabrica, incansable, programes mentals «standarditzats». Són mestres d'aquest malèfic aprenentatge el pare i la mare, els parents, el mestre i el capellà, però, sobretot, el gran mestre és la poderosa màquina social vigent que, tota ella ensenya, modela, fabrica mentalitats iguals. La indústria del cinema, de la ràdio, de la televisió, de la propaganda comercial, de la propaganda política. Aquesta màquina desfà, polvoritza, les màquines equilibrades produïdes per la natura predecessora. És una màquina paranoica adolescent que sent una enemistat irresistible, com una mania persecutòria contra la natura predecessora que l'ha donada a llum. Ella sola voldria fer el miracle de la transformació del món. Com superar aquest entrebanc majúscul? Com sempre, la mateixa natura troba la dreccereta amagada que arrenca del racó més amagat del camí. En la mateixa rebotiga de la «visió global del món» de l'escorça cerebral hi ha una portella amagada que duu, a la llibertat mental. Passem-hi.

Capítol vuitè: l'home paleolític

— Les darreres etapes fins a l'equilibri final. —

Entrem en la recta final de la llarga carrera per la prehistòria humana. Hem anat revisant tots els nivells de la màquina humana, que resumeix totes les màquines de la naturalesa i àdhuc aporta realitats originals. Sense oblidar ni menysprear cap virtut inferior, apareix un nivell superior que atrapa desprevingudes les màquines distretes en la inconsciència. L'animal, elevat a aquest nivell superior, s'imposa sobre els animals inferiors, els vegetals i els minerals. L'animal superior, al principi, perpetua l'estil de «guerra» inconscient dels vivents inferiors, per ignorància de més alts destins. La comunitat de les aus i la dels mamífers s'estratifiquen en «classes socials» antagòniques: els «opressors» rapinyadors, depredadors, carnívors, i els «oprimits» camuflats, cavadors de galeries subterrànies, corredors. Tanmateix, aviat es destaca una tercera línia. Surt de la branca dels oprimits. Els simis, sense defenses, s'havien, d'antuvi, refugiat als arbres. I a dalt dels arbres esperaren uns quants milions d'anys fins que l'atzar ajudà al triomf d'una escorça cerebral prou extensa i d'unes connexions entre conscient i subconscient, prou abundants i treballades. Aleshores baixaren dels arbres. El programa globalitzat mental feia al simi avançat molt més hàbil en la recerca de subsistència i en la defensa enfront dels famolencs enemics. La fuga, els projectils variats, els crits sobtats, la gesticulació, l'astúcia, les trampes, tot ben combinat en una estratègia global, mantenia justet l'enemic a ratlla. Un progrés decisiu fou la instauració

de la defensa socialitzada. Els simis superiors s'agrupaven en escamots de deu, vint, quaranta individus. La globalització individual produí una unió global social: l'escamot. Tots es necessitaven a tots. La gelosia i el favoritisme foren bandejats. El menjar, el beure, l'ús sexual, les habilitats la força, els fills, tot es posava en comú. Les decisions eren un resultat de ràpides consultes; qualsevol informació recorria, com un llampec, la totalitat dels elements de l'escamot. La societat dels simis antropoides i dels homes anteriors a l'home civilitzat del neolític és una societat en equilibri. S'ha observat que en les societats dels altres mamífers la competència generada produeix una autèntica jerarquia en l'interior de la societat. Els galls, els bocs, els cérvols entaulen una competició eliminatòria que classifica els mascles del més fort al més feble, com si es tractés d'una societat feudal: l'emperador, el rei, el comte, el duc, el marquès, el baró, el cavaller, el servent. Entre les diferents comunitats la llei de la força estableix també una jerarquia. Els simis superiors i els homes paleolítics, no. La jerarquia és substituïda per la polivalència en l'equilibri, tant entre individus com entre societats. La disjunció «guanyes tu-perdo jo» és substituïda per la conjunció «tots empatats-guanyem tots». Els avantatges de tots compensen les deficiències de tots. Tots tenen coses positives i coses negatives. S'obté la complementació aconseguida en un planteig global. Aquesta nova forma és la que «trionfarà». Resta endarrera el fals triomf que és la victòria sobre l'enemic, que és esclafat i s'imposa el ver triomf que és l'empat amb l'enemic, que esdevé amic. El primer triomf és inestable, genera nova guerra i contraguerra. El segon duu a la vera pau: donar a l'enemic l'oportunitat de participar en els propis avantatges i entrar a participar en els avantatges de l'enemic. Aquest camí final del subjecte fins a atènyer la vera pau té cinc etapes. Primera: la lluita per la subsistència, fins a l'any 40.000 a.C. Segona: l'aparició de plus-vàlua sobrera, fins a l'any 8.000 a.C. Totes dues mancades d'intenció ofensiva. Tercera: l'aplicació de la plus-vàlua sobrera per a atacar la natura predecessora fins a dominar-la. És la fase ofensiva, tesi que arriba aproximadament fins a mig segle passat. Quarta: la reacció alliberadora de la natura predecessora explotada. És l'antítesi de la fase ofensiva. I cinquena: el restabliment de l'equilibri amb la natura predecessora i la recerca de la supe

ració de l'home. És la fase de vera pau, la síntesi. Unes fases cavalquen damunt les altres. Uns llocs van més avançats, d'altres més endarrerits. En aquest capítol examinarem la primera i la segona etapes.

- *La subsistència; l'home treballador del paleolític inferior.* -

Les processonàries dirigides a un precipici caminen cegament cap a llur perdició. Les sèries d'imatges subconscients no poden esquivar certes fuetades de l'atzar. La formiga escapa al fred de l'hivern per la previsió acaparadora de l'estiu. Però no pot combatre la irregularitat d'un hivern massa llarg per mitjà d'una emigració no inscrita o codificada en els seus centres instintius. La ment, en canvi, escapa amb solucions d'emergència extretes d'una àrea de la consciència que domina l'atzar catastròfic. És natural que els animals conscients s'imposin. Però necessiten temps. Al principi no saben fer servir la consciència. Continua imperant l'instint. Després, l'inventari conscient comença a funcionar, però dona pèrdues o salda a zero. L'instint superespecialitzat dels mamífers inferiors «infatuats» dona una «guerra» sense treva a la consciència naixent dels mamífers superiors, contínuament «humiliats». Llur superioritat sembla més aviat una absurda equivocació. És grotesca la seva forma desdibuixada de defensar-se, en comparació amb l'eficiència exacta de l'àguila o del tigre. És ignominiosa la seva alimentació a base de qualsevol cosa. Semblen el rebuig de la naturalesa. Mil vegades han baixat dels arbres i mil vegades han tornat precipitadament a arrecerar-s'hi. L'inventari, a cada nova experiència creix i s'amplia. Cada vegada hi ha més capital en joc, més màquines en funcionament i un control més ajustat amb vista al funcionament harmònic de les màquines parcials, per tal que no es deteriorin i no esmercin més energia o més primeres matèries de les que són necessàries. Tanmateix, durant milions d'anys la nova màquina no produï resultats. El compte dels resultats, a l'hora de fer balanç, no passava del zero. Ben bé zero, no. Depèn de si comptem o no comptem la reproducció com a producció de tots els guanys. Així les diferents espècies, cada vegada més llestes, cada vegada amb l'inventari-escorça més capaç, s'han anat expandint, s'han anat reproduint per la terra i les unes han anat substituint del tot o parcialment les altres. El pas cap a l'hominització ha estat més insensible i gradual del que agradaria a la nostra orgu-

llosa raça. Les més modernes investigacions van omplint els buits de continuïtat entre el simi antropeide i l'home paleolític. Els centímetres cúbics de capacitat craniana van creixent quantitativament doblant el nombre de neurones a cada salt cap endavant. I l'eficàcia exterior es palesa per l'augment de la capacitat de crear eines noves i de saber servir-se'n. Pòngids, kenyapitecs, australopitecs, homo habilis, homo erectus, en vint milions d'anys ens condueixen a l'*homo sapiens* del paleolític superior. La «lluita» per l'existència, la producció i la reproducció de la vida immediata, sotmeten el subjecte conscient a una economia de subsistència molt dràstica, amb molt temps de treball i poc o gens de lleure. Aquesta situació no fa patir ningú perquè són tots que la pateixen. No hi ha gradients de plaer social. Es constitueix una mentalitat endurida: informació-comprensió-decisió-acció, repetida mil vegades, segons uns esquemes que es van encarcarat davant uns necessitats sempre iguals. No sobra temps per fer gaires jocs ni provatures mentals. Les rudimentàries cultures de pedres solcades —«pebble culture»— no varien en milers d'anys. El paleoencèfal agafa l'estructura funcional a base d'unes neurones aferents informatives i unes neurones eferents efectores. I es graven en aquest cervell primerenc uns circuits neuronals estructurals. És cert que roman una zona més noble, indiferenciada, en la part davantera, en els lòbuls pre-frontals, el neoencèfal. Però roman esquifida, embrionària. El compte de pèrdues i guanys encara no recull res apreciable. Tot el benefici brut es consumeix en despeses i inversions a compte de l'expansió de l'espècie. Hi ha molt moviment de capital. La vida s'enriqueix i es diversifica. L'home primitiu va aprenent a sobreviure en les condicions més variades. No solament baixa dels arbres de la selva equatorial, sinó que remunta els rius, travessa les sabanes, voreja les mars, pren possessió dels continents i, amb fràgils troncs, arriba a les illes. Molt hàbil és aquest *homo habilis*. Descobreix el foc, desenterra els tubercles, reforma les pedres, comença a fabricar-se tendes i vestits de pell per resistir la pluja i el fred.

— *L'home treballador actual.* —

Durant tota l'excursió he tractat de fer experimentar des de dins de la subjectivitat unes velles situacions menyspreades per a provocar un redescobriment de llurs valors oblidats i opri-

mits, i, tanmateix, necessaris. Ara, en canvi, em trobo amb una greu dificultat. L'experiència interna de l'animal i de l'home hàbils, treballadors, per desgràcia la tenim, una immensa majoria, massa present per a entretenir-nos a evocar-la de nou. Des de l'aparició de l'esclavatge i, sobretot, amb l'assentament del capitalisme, ingents quantitats d'animals i homes han estat forçats al treball «hàbil» en condicions molt semblants a les de l'*homo habilis* primitiu. Aquesta nova «raça» d'homes no té tampoc mai plus-vàlua disponible. Cal que posi tota la seva força de treball, tot el seu enginy al servei d'una economia que per a ella esdevé una economia de subsistència, apta només per a produir i reproduir la seva vida immediata. El nivell tècnic és extraordinàriament superior. L'inventari —científic— s'ha socialitzat, amb el consegüent efecte multiplicador de l'especialització coordinada a una escala planetària, i ha eixamplat el seu contingut fins als extrems de l'univers. Els estels més llunyans tenen llur numeració de catàleg en la moderna ciència. També cal multiplicar la població per deu mil o per cent mil. Però el compte de resultats d'aquesta immensa nova «raça» dóna sempre una desesperant absència de guany. ¿Puc honradament aconsellar a ningú que tracti d'experimentar allò que està ja tip d'experimentar dolorosament? El cap està cansat de programar eines, la mà està tipa de fer-les, mentre que una «raça» de déus s'enduu sistemàticament els fruits de tants esforços. Legions d'obrers de tot el món lluiten per espolsar-se el jou que representa aquesta expoliació permanent. Hi ha, però, una diferència essencial entre la condició actual i la condició primitiva. Avui aquest condicionament és provocat des de dalt, per altres homes que gaudeixen de guanys considerabilíssims, que s'apropien sistemàticament la plus-vàlua produïda laboriosament pel poble treballador. Abans, no. L'home no tenia aleshores alternativa. Ara sí. Aleshores l'home tenia la felicitat sana i simple de l'obra ben feta, començada i acabada per ell mateix, una victòria sobre l'atzar caòtic. Avui cal produir molt, de baixa qualitat, en cadena. La propaganda s'encarrega de dissimular la mala fabricació. Avui, en comptes de vèncer l'atzar, augmentem l'atzar per doble motiu. Per la superproducció incontrolada que multiplica allò que no és necessari i oblida allò que n'és. I per la degradació ecològica que origina tanta producció.

Tanmateix, en la nostra societat explotada, encara de tant en tant et trobes amb un vell paleta, un mestre ferrer o fuster que es delecten davant l'obra acomplerta i se'n senten orgullosos. Es concentren en la seva realització mentre la fan i s'extasien en la seva contemplació, un cop acabada. S'identifiquen amb el projectar, el decidir, el realitzar, el polir final i la venda. La immensa majoria de treballadors, en canvi, no pot sentir com a seva l'obra que realitzen a trossets, a un ritme endimoniat, sense saber-ne ni l'origen, ni la intenció, ni el destí, i sense participar en el risc i la responsabilitat. Tenen el cor lluny de l'obra, fixat, ple d'odi i d'impotència, allí on anirà a parar llur plus-treball, llur plus-vàlua, el guany de llur feinejar incessant. Envegen el voluptuós accionista que consumeix o reinverteix allò que no ha guanyat. L'obrer està dissociat de l'obra. Aquesta dissociació és un trencament, una esquerda que duu a la degeneració de l'espècie humana, la qual, per defensar-se'n reacciona amb vents revolucionaris. Ara bé, aquesta tragèdia històrica, de vegades, ens fa oblidar que, malgrat tot, l'home és una màquina carregada de necessitats per a subsistir. Molt *hippisme* viu paràsit dels treballadors, tot creient-se que viu gairebé sense necessitats. Treballar per a subsistir és una necessitat. Aquesta necessitat avui se sent com una manca de plaer, de salut, com a buidor d'estómac; abans se sentia com un desig que produïa plaer, el plaer de la subsistència guanyada, el plaer de l'obra útil, el plaer de la màquina-desig acoblada a la màquina-flux. I si avui la població s'ha multiplicat per deu mil o per cent mil, la producció necessària per a la subsistència cal que tingui un volum gegantí. Existeix superproducció en un pol de la terra, però en la resta domina la infraproducció. Els vers lluitadors hauran de fer tots els capgiraments d'estructures que calguin. Però que no s'aturin les màquines, i que treballin cada vegada millor. Altrament, en comptes de recollir la vera pau recollirem de nou la vera guerra.

Estima la sabata o la tela o el cotxe que fabriques, aprèn a fabricar-lo amb perfecció, malgrat les aparences actuals, que el món a la llarga és teu. Es més teu que dels seus actuals amos jurídics. És del poble aquest edifici elegant que ha pujat dolorosament amb el seu esforç, són seus aquests quilòmetres d'autopista que ha aplanat curosament lluitant contra el desordre

natural de la matèria. I pensem que, si els homes primitius no s'explotaven els uns als altres, era perquè eren pocs i la terra es veia extensa i abundosa. Sempre, quan es destorbaven entre ells, hi havia la solució d'emigrar més enllà. Poc esforç requeria llur pau. Era una pau fàcil, un equilibri tendre i primerenc que encara no havia passat la prova del foc. És ara que té gràcia la consecució de la pau. Qui serà el valent que, en les condicions actuals, sabrà establir la vera pau! Qui serà el brau que sabrà evitar la mort de molts homes per aconseguir la llibertat dels altres! És necessària la tecnologia per mantenir actualment tanta humanitat, i aquesta tecnologia avançada s'ha aconseguit per mitjà de la despiadada pruija del profit. Mal que ens pesi cal atribuir a l'economia de mercat el formidable desenvolupament de les forces productives. Cal treure's el barret davant l'habilitat del liberalisme econòmic. Cal que la humanitat oprimida, avui en franca fase ascendent, sigui cavallerosa amb el cada vegada més exigü nombre d'enemics opressors. Per facilitar aquest reconeixement, necessari des del punt de vista d'aquest capítol, cal distingir, com en una empresa, el director de l'amo. És absolutament imprescindible apreciar la feina del director-empresari tot detestant el paper d'amo, àdhuc si els dos oficis recauen en una mateixa persona. Cal distingir també entre el capitalista, amo, i el capital, força de treball acumulada. Cal salvar el capital de totes totes, al preu que sigui, mentre s'imposa el bandejament del capitalista. Distincions fonamentals i difícils per a masses cegues! En revolucions pretèrites, la destitució a mansalva de directors i el bandejament inconsiderat dels amos portà la desorganització industrial, la descapitalització financera i horribles misèries econòmiques, després d'aparatoses victòries político-militars. Generacions senceres han estat sacrificades en holocaust d'idealismes pseudo-revolucionaris. Comença a forjar la vera pau qui sap concentrar-se i extasiar-se en la seva feina i fuig d'agitacions febroses estèrils. Avança en la consecució de la vera pau l'home que, essent plenament competent en el seu ofici, és a més apte per a participar en la informació, en els projectes innovadors, en les decisions, en el control, el finançament i la comercialització de tots els productes del seu ofici. Avança més encara aquell qui, a més, sap improvisar altres feines necessàries en un moment donat. Però hi ha una feina per a la qual tots hauríem de

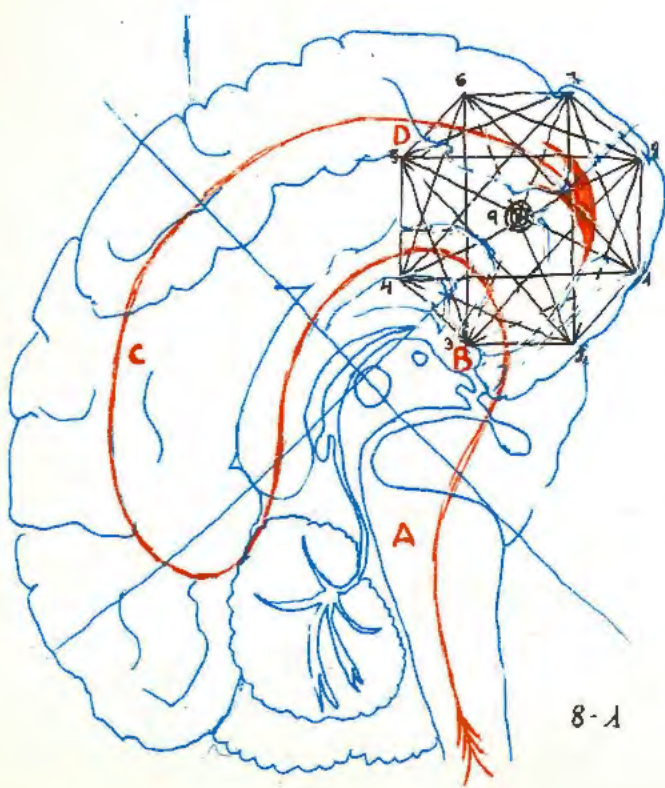
sentir-nos hàbils, que és la feina de projectar, construir i lluitar per posar en funcionament la màquina vivent de la vera pau, que està pel damunt de tota altra feina, malgrat en tingui necessitat; vull dir lluitar per establir les condicions d'una vida humana equilibrada, on regni l'empat de forces i tendències, on desapareguin les classes antagòniques, els poders exclusius i les misèries innecessàries. Si cal que l'home sigui hàbil per a la producció d'obres mestres amb les seves mans, també cal que l'home sigui hàbil per a la reproducció de la humanitat dels seus somnis. La societat humana del paleolític n'és un primer i infantil model.

- La plus-vàlua: l'home del paleolític mig -

Finalment l'equilibri i l'augment de productivitat amb tècniques noves donaren a l'home primitiu el resultat esperat. El compte de resultats començà a saldar guanys, beneficis a repartir. Els plors es tornaren rialles, i la humiliació, glòria. Unes rialles i una glòria manses, quietes. Com que tothom estava alegre, ningú no estava alegre. No podia existir la morbosa alegria del contrast amb la tristesa o, pitjor, del que se sap alegre a expenses de la tristesa d'un altre. L'única comparança que feia preable el do de la joia era la que s'establia entre les hores de treball i les hores de festa del mateix treballador. Abans només hi havia repòs —no treball i no consum de plus-vàlua— i treball —no repòs i no consum de plus-vàlua. Ara apareix un tercer terme: la festa d'exaltació, l'oci, i el plaer —no treball i sí consum de plus-vàlua. El repòs per al vegetal, el treball per a l'animal, la festa per a l'home. Cap animal no ha arribat a temps per a degustar el sabor de la festa. Durant interminables segles els animals superiors han estat saldant a zero, eixugant les pèrdues del nou experiment de la consciència a base de gana, patiments, por, tot molt mans i molt quiet, però real, ben real. L'home del paleolític inferior també, baldament fos cada vegada amb uns resultats de pèrdues i guanys més equilibrats. Ara, en canvi, l'*homo sapiens* de Neandertal —45.000 anys a. C.— ja comença a preocupar-se o, millor, a entretenir-se amb coses que depassen la immediatesa de produir la subsistència elemental. I l'*homo sapiens* de Cromangnon volarà fins a les altures més altes de la llibertat festiva. L'antropoide i l'*homo habilis* ja presentaven anticipadament una novetat anatòmica fonamental, fruit del progrés. L'encèfal pri-

mitiu es va desdoblant en dues zones diferenciades: la tècnica i la figurativa, segons les dues funcions definides en el capítol anterior. Una part de l'encèfal, de moment la més important, es dedica als esquemes fixos operatius. Una altra part, de moment mínima, apareix en la part davantera del crani, a l'extrem del sistema nerviós, com un cul de sac, que constitueix els lòbuls pre-frontals, el neoencèfal, no especialitzat, no fix, no constituït per neurones aferents i eferents. Les neurones, totes iguals i indiferenciades, quan són connectades produeixen un camp elèctric totalment verge, un camp cèlibe on tota figura hi té cabuda sense cap condició, on el joc lliure és totalment possible, totalment gratuït i totalment inútil si no es reprojecta en l'escorça tècnica. En aquest nou amfiteatre la figura es forma, llueix, s'intensifica o exalta, es frueix i s'esborra sense deixar rastre, com l'ona de la pedra llançada en el llac. Els usufructuaris primerencs del neoencèfal, fora de situacions excepcionals, no el fan servir. L'*homo habilis* no té temps per a jocs. No els sobreviuria. La supervivència no el deixa jugar. Com tampoc no deixa jugar gaire al treballador la seva lluita diària de pluricol·locacions. L'home de Neandertal ja avança més en aquest sentit. Omple els seus ocis a pensar en més enllà de la vida. Voldria dedicar els primers guanys a amortitzar les màquines humanes que tan aviat envelleixen i moren.

Neix el desig d'immortalitat. Apareix el «culte» als morts. Comencem a trobar les primeres sepultures, amb el difunt dipositat en una posició acurada, arrosnat, en forma fetal. Creien aquells homes en el cicle tancat de la vida i la mort? Morir, era per a ells retornar al si de la mare? La mort!, típica preocupació de persones no apressades pel perill d'una mort imminent! Tot i que avui hem aconseguit allargar la mitjana de vida, encara el desig d'immortalitat està per satisfer. Aleshores era ben prematura la recerca de solucions. Però, ¿qui podia impedir de jugar a solucionar aquest fonamental desig? ¿O, potser, amb el joc, ja el tenien resolt? L'home de Neandertal jugava a la immortalitat. Potser la mort, no pas tràgica, la mort lliure i festiva ja no és mort. Sòcrates, Jesús i els budistes zen pensen així. Un bell i sublim joc impensable per a l'*homo habilis* que abandonava els seus morts en qualsevol indret. De

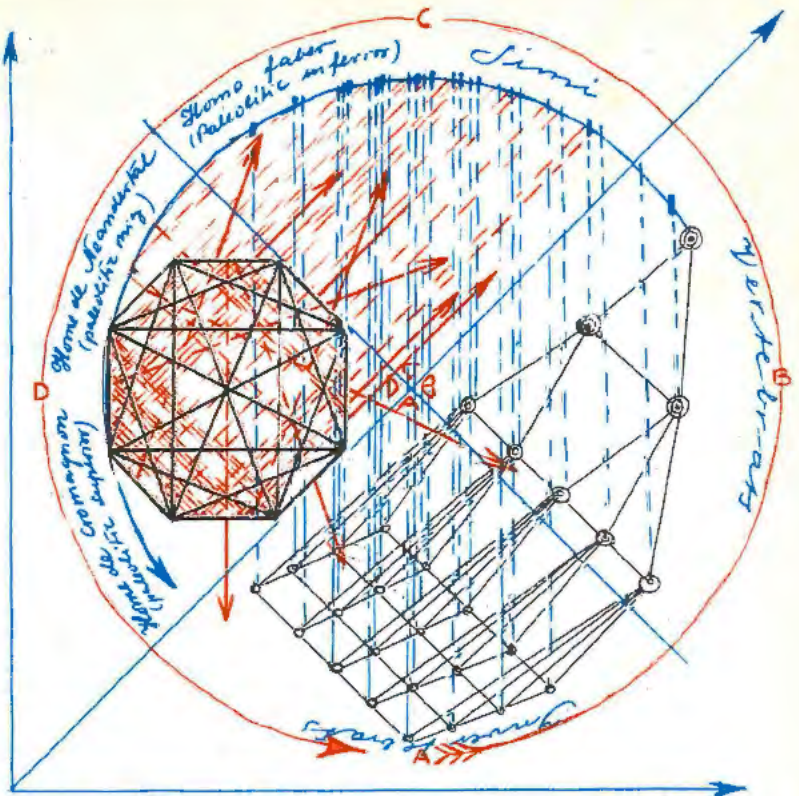

8-1

L'òrbol frontal ("l'omple de resultats")

1. Vivència d'angúnia respiratòria
2. Vivència afectiva davant del dolor
3. Vivència d'angúnia de fam
4. Educació per l'escriptura
5. Educació per la conversa
6. Experiències espontànies
7. Joc
8. Experiències professionals
9. Experiència central abstracta, resum de les altres: Imaginació creadora
  - Vivència de Triomf o fracàs
  - Belleza o Lleugesa
  - Bondat o Maledat
  - Valuos o Menyspreable
  - Ver o Fals
  - Felicitat o Desgràcia
  - Plenitud o Buidor

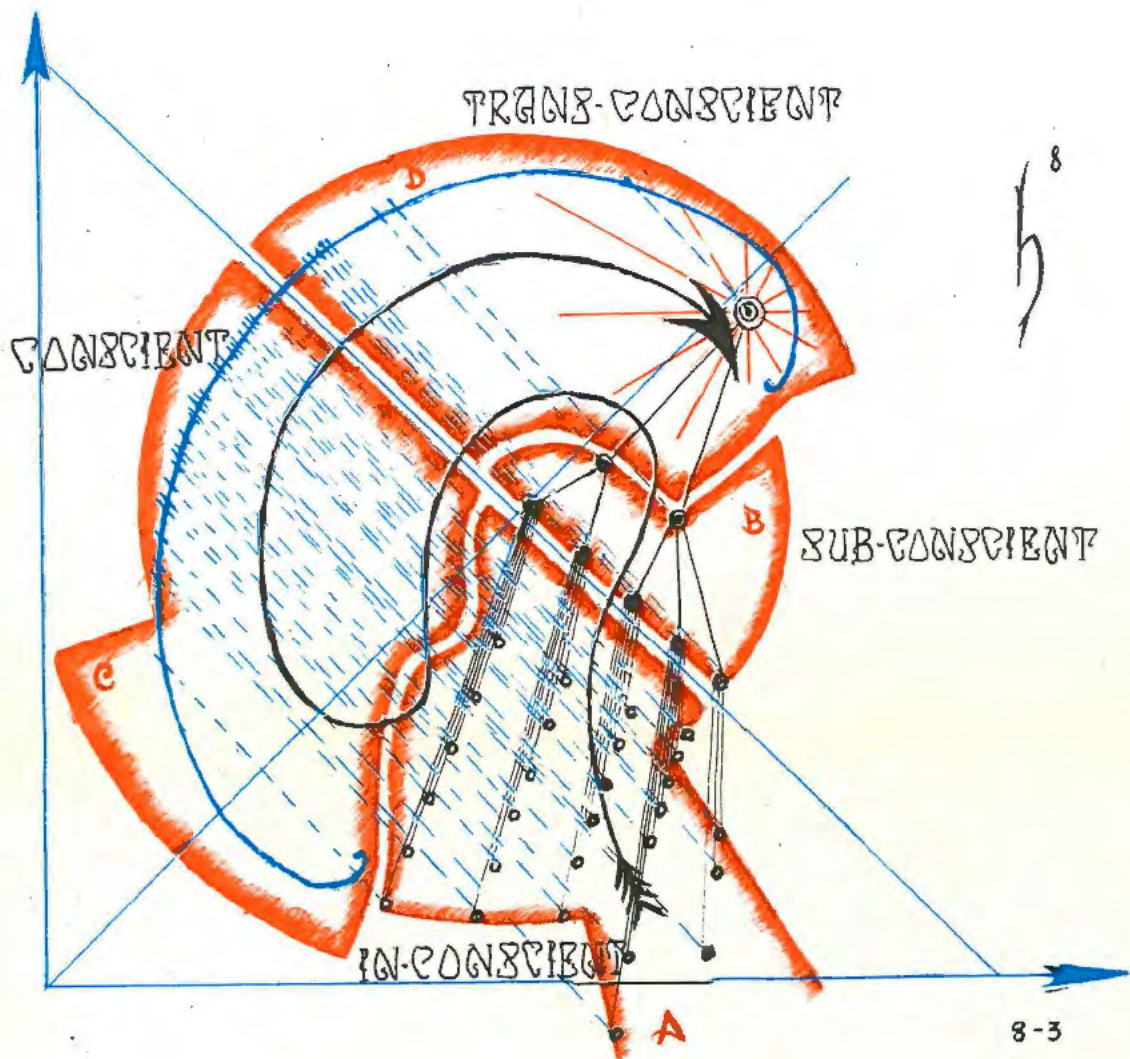
8-2

L'HOME SAVI

Cap. 8

totes maneres, el Neandertal del paleolític mig feia servir el seu incipient neocèfal molt més intensament per a altres coses més pràctiques. Les cultures de la pedra milloren més de pressa que abans. Es creen nous projectes d'eina. Augmenten les espècies i varietats d'eines. La capacitat creadora de nous projectes d'eina és pròpia de la nova màquina cèlibe de jugar a imaginar. És la creativitat lliure al servei de la utilitat. Aquesta capacitat creadora troba de tant en tant una còpia del programa fix de fabricació en sèrie d'una eina determinada dipositat en l'escorça cerebral. Sobre aquesta còpia sostreta s'entreté a fer variacions divertides, disbarats informals i inútils. Fins que aquest atzar estèril i flonjo encerta per casualitat una nova estructura que resol limitacions insuperables fins ara del programa establert. La nova solució és cedida a la màquina tècnica cerebral que canvia el programa i així surten nous models d'eines. Tanmateix no perdem mai de vista que aquests jocs i innovacions accelerats són possibles només pel fet de la victòria en la lluita per la supervivència. Una economia de la necessitat, de la supervivència. Només són possibles dues alternatives. La primera és que una mateixa persona reparteix el seu temps en temps de treball per sobreviure i en temps de joc, tal com feien els homes de Neandertal. La segona és que unes persones estiguin sempre en lliures vacances i unes altres sempre treballant, per sobreviure i per mantenir els paràsits, com fan les societats històriques fins als nostres dies.

— *L'home del paleolític superior.* —

En aquesta segona part m'havia proposat acompanyar-te, lector, pel llarg camí de la natura predecessora de l'home històric, natura que inclou l'home primitiu, abans que aquest comencés a pertorbar la natura pre-humana i la natura humana. Ja hem arribat a la darrera parada del viatge: l'home del paleolític superior, el representant més característic del qual és l'home de Cromagnon (30.000 anys a.C.). És l'estació de Terme. Aquest home continua guanyant-se ell mateix la vida. Continua treballant durament per sobreviure. Com als seus predecessors aquesta duresa no li és un problema, per tres raons. La primera és perquè hi està avesat. No és pas com els homes fràgils dels nostres temps refinats que, una vegada abandonat el treball manual, no hi tornarien per res del món. És un home

manca
alguna
pràctica

primitiu

característic

fort, acostumat a la lluita amb l'atzar, sense recers ni proteccions, cara a cara. I, si alguna diferència percep, és que ha guanyat en comoditat respecte els seus avantpassats. S'assembla al nostre proletariat tradicional, acostumat a la dura lluita. La segona és que no coneix ningú que visqui més còmodament que ell. Com que no pot establir termes de comparació, no pateix. En això no s'assembla gens als treballadors actuals. La tercera és que, pel fet de no sofrir pressions ni repressions, el subconscient, que porta el pes més gran de la lluita, funciona perfectament adaptat, sense engendrar disjuncions, ni malalties, ni complexos, ni cap mena de pertorbació psíquica. L'objectiu peremptori de la producció i la reproducció de la vida immediata és un objectiu assolit i consolidat. No crea problemes. Però tampoc no desapareix. Simplement funciona, i cabalment aquest funcionament és el que fabrica plus-vàlua o guany.

El perfeccionament de la producció introduït per les exigències mentals de productivitat global ha dut aquesta conseqüència: sobra temps i sobren mitjans de vida. Cal remarcar la condició vital, les «necessitats» de l'home primitiu. Aquest és un home senzill i ingenu. No té vicis ni «necessitats» complicades, fictícies. Amb la seva maquineta de pensar pot fer un gavadal de coses amb sòbries exigències. L'home ha après a millorar els resultats no pas a base de trastornar la natura predecessora i els altres homes, sinó millorant-se ell. L'home primitiu passa pel món lleument, gairebé sense tocar-lo. Viu de la recol·lecció. De bell antuvi: fruits, tiges, fulls i brots tendres, arrels, algun tubercle i prou. Després, a més d'això, caça o pesca alguna cosa. El foc i la consegüent cocció d'aliments difícils de pair eixampla la seva dieta. Els estris perfeccionats li permeten recollectar més caça i més pesca. Inicia alguna exigua indústria transformadora o conservera, adobar les pells, assecament d'alguns fruits i prou. L'home cull vegetals i caça algun animal, i deixa intacta la resta. Ha estat dipositat damunt la terra, però no hi ha marcat gairebé encara la seva petja. I ja en té prou. No aspira a més. En el temps sobrer s'asseu i somnia, deixa jugar els seus pensaments, s'imagina coses fantàstiques, assaja totes les variacions pensables sobre les formes que li subministra la natura, en aquest botet de daus que és el neocèfal. No anéssiu a pensar que creu en

tot allò que imagina. Ell veu dansar les idees imaginàries en el seu somni despert, i se'n riu. Juga, simplement juga. També, és veritat, fa servir el pensament lliure per renovar l'utilitatge i els mètodes de treball. Dedica bona part de la plus-vàlua en el millorament de l'«empresa», del «negoci». Els models d'eines es multipliquen en raó geomètrica del temps que transcorre i es perfeccionen al màxim dintre l'estil primitiu de la pedra tallada. S'estrena l'estri compost: destral amb mànec, l'arc i la fletxa, la caixa amb rodes. Les facilitats en la lluita creixen. L'home de Cromagnon ha vingut a collir el que d'altres han sembrat. A cavall entre la feina i el joc neix la màgia blanca primitiva, ingènua i fresca, que no s'assembla gens a la idea de la màgia que ens hem fet a partir dels salvatges dels temps protohistòrics, dels quals parlem en el capítol següent. L'home del paleolític superior feia consistir la màgia en la imaginació al servei de la utilitat. No permeté per més temps la subjecció de la ment a la feina. Envoltà la tècnica de l'home treballador de tota una imageria per flexibilitzar la rigidesa anterior, per obrir un esvoranc en la muralla de l'automatisme mental, de forma que en el moment de la Visita es pogués introduir tota classe d'innovacions. El recollector de fruits, el caçador, el pescador no permeteren confiar-ho tot a la tècnica. Confiaven també en la sorpresa, en la sort, en l'atzar situats ara en el santuari més alt, el neoencèfal.

Una idea feliç en el moment més crucial de la cacera podia resoldre un problema fins a aquest moment insoluble. I, ¿com aconseguir aquesta idea justament en el moment que era més necessària? Primerament calia saber-la produir, i després calia poder disposar-ne en el moment oportú. Per aprendre a produir-la calia aprendre el funcionament de la nova màquina creadora, cosa que resultava molt agradable a l'hora de l'oci, de la becaina, al vespre, durant la llarga nit de l'hivern, en les hores d'insomni. Per poder-ne disposar en el moment oportú, calia acostumar-se a viure aquesta activitat creadora lliure enmig del treball. Aquest segon aprenentatge, tant com el primer, era propiciat per la màgia. D'una banda la pintura de l'animal difícil de caçar obligava en el subconscient a observar molt més a fons l'animal. I de l'altra, a nivell imaginatiu creador, exigia allucinar-se, autodrogar-se per mitjà

de ritmes, llums, flaires i melodies que pertorbaven el sistema endocrí, activant la funció cerebral. S'han trobat figures per a caçar millor, per a procrear millor. S'han trobat màncs d'estris amb l'animal-víctima gravat. Però, sobretot, s'han trobat per primera vegada pintures úniques, del més alt valor estètic, veres meravelles de la història de l'art. El contingut d'aquestes pintures rupestres ha nascut del treball de producció per a la subsistència. Escenes de caça, animals de caça i escenes màgiques destinades a beneficiar la caça, amb animador de la festa i tot. L'estil, en canvi, és libèrrim, puríssim, clàssic en la seva espècie. És una màgia-art-joc-llibertat. Res de bruixots, tòtems, tabús, sacrificis humans, incisions a la cara, misteris rituals d'iniciació. Es pintaven el cos i es guarnien joiósament amb garlandes i collarets. Ballaven i cantaven alegrement. Somniaven. A estones se sentien ocells o arbres o sol o llamp. Davallaven i pujaven per l'escala de l'evolució com a criatures en els graons d'un gran monument, a la vegada identificats i aliens a tanta felicitat. «I no hi havia guerres!» No es pot assegurar haver trobat res que ens indueixi a pensar el contrari. En tots els pobles primitius troba l'arqueologia aquesta idíllica etapa, invariablement seguida d'una etapa rabiosament guerrera de la qual parlarem després. Potser un dels testimonis més colpidors i emocionants és el de la cultura «minoica» de l'illa de Creta. Fins el 1400 a.C. i, en alguns aspectes, fins el 1200 a.C., tot i posseir el coure i una rara escriptura primitiva encara no desxifrada, els cretencs visqueren en pau i protegits per l'aïllament marítim. Com en els altres pobles primitius de què es va tenint esment llur règim era matrilineal, democràtic directe i comunitari total. La llegenda del rei Minos i del laberint és totalment falsa, d'origen grec, sense cap fonament cretenc. S'anomena palau de Cnossos un gran edifici comunal que aixoplugava ensems un espaiós magatzem socialitzat de cereal, les estances de l'àvia que presidia la comunitat i les diferents sales per a l'administració, les assemblees i les festes. Qualsevol visitant pot veure encara tot això. S'han trobat exquisides pintures a les parets. Mai no són pintures de guerra, sinó sempre pintures de festa. I, nova sorpresa, pintures de persones en autèntica actitud d'èxtasi. Ací toquem el sostre del nostre viatge ascendent. El neocèfal no solament serveix per millorar les tèc-

niques i per jugar. Sobretot serveix per accedir a allò que el materialista i ateu Julien Huxley, insigne biòleg, anomena «estats superiors de consciència». Més enllà del joc i de la màgia hi ha la mística superior. I què és la mística?

- *La vida superior* -

De fet, havent seguit el viatge fins a aquest punt, ja estem preparats per entrar en el santuari més sagrat que hi ha en tot l'univers. Recordem aquells estats intensius subconscients del capítol cinquè? Ara cal estendre'ls a aquest nou centre superior del neocèfal indiferenciat, que està en connexió amb la ment i amb l'inconscient. El neocèfal dona acolliment a les idees lliures de la ment sacsejades per la imaginaria inconscient. En ell es produeixen les més variades combinatòries caleidoscòpiques, els deliris, les allucinacions, els «viatges» més esbojarrats, les relacions més forviades, els pensaments més impertinents, les fascinacions més deliquescents. La droga n'és l'activador químic més eficaç, a nivell artificial, amb el consegüent tribut de desgast i depressió. Els mateixos efectes, més permanents, es poden aconseguir sense les contrapartides de la droga, mitjançant un entrenament psicològic adequat, que resulta difícil perquè exigeix l'alliberament previ de tota cadena que lligui en qualsevol nivell anterior a aquest. És necessària una completa llibertat de moviments tot al llarg i a l'ample de la subjectivitat. Però aquest atractiu joc de la imaginació no és la funció més alta del neocèfal. També pot rebre corrent nerviós immodulat. Aleshores participa de l'experiència inconscient inferior, sense continguts, però a la seva manera, vibrant ella mateixa. Pot participar en l'experimentació d'intensitats variables des de zero fins al màxim que permeti la xarxa. En aquest estat, més enllà de l'inconscient i de la ment tècnica, podem dir que el neocèfal és transconscient o superconscient. Són les regions superiors de la psicologia. I encara es pot dir més. Apuntàvem en el capítol cinquè que calia aprendre a treure l'energia d'un centre i concentrar-la en un altre. La suprema experiència subjectiva consisteix a desmodular tot el nostre corrent nerviós —l'experiència de posar-se en el «no-res»—, a retirar-lo de tots els centres inconscients i també, feina ben difícil, del centre de la consciència, la tècnica o l'escorça cerebral —la sàvia ignorància o el dubte metòdic—, i concentrar-lo tot en

el neocèfal. Una vegada concentrat, a poc a poc, aprendre a mantenir-lo allí el temps que es vulgui sense que la màquina es cremi o pateixi, cosa que no es pot improvisar alegrement. «Qui ha vist Déu, ha de morir.» I, després, a saber fer d'aquesta energia superconcentrada allò que ens sembli més convenient amb plena llibertat, inclús l'abandó provisional o definitiu del cos. Aquesta estat de màxima concentració és l'èxtasi i produeix, després, la felicitat més neta, el consum més inútil i gracios que es pugui fer. Hom es pot cremar voluntàriament en holocaust total. Tanmateix, també en aquest estat de màxima exaltació es pot renunciar a la felicitat consegüent. Aleshores no es produeix consum de cap mena. És l'«adoració» subconscient. El temps s'atura. La roda del desig resta enrera, ja perduda en la llunyania. I amb el desig vivent es perd la màquina del desig, el cos. Es pot tornar o no tornar al cos. La tornada tampoc no és fàcil. Però, quan s'ha ben après, és una tornada triomfal. «Se m'ha donat tot poder.» En direcció al subconscient esclata la joia més plena, la productivitat més elevada. En direcció de la consciència tècnica s'obté una claredat meridiana, un devessall d'idees noves que revitalitza la «visió del món» establert, s'obté un poder de decisió irresistible, una voluntat de ferro per a les empreses més difícils. En direcció del cos s'aconsegueix la superació de les malalties; es vessa salut. En direcció exterior es transformen les coses, la vida, la sensibilitat que ens envolta; s'influeix poderosament en els esdeveniments, en l'ànima dels altres fins a extrems inaudits... fins a formar una ànima comuna, feina tot just iniciada i que cal aconseguir a escala universal.

Bons resultats aquests de la màquina de vera pau! En aquests antics homes del paleolític superior, plus-vàlua ben repartida! És el primer regne de la llibertat: tots acionistes de l'empresa dita de Verapau.

TERCERA PART

LA FORMACIÓ SOCIAL DE L'HOME

Capítol novè: l'home salvatge

- L'home biològic -

La natura, sense el concurs humà, ha posat ja damunt la terra el nou model biològic que és l'*homo sapiens*. No podíem saber quin era aquest model fins que l'home de Cromagnon no s'hagué desenvolupat totalment. Acompleix les dues condicions essencials per ésser considerat com a home prehistòric o «natura humana predecessora». La primera és que no pertorba encara la naturalesa pre-humana. Ja hem vist com no més recull, recollecta; es manté simplement paràsit de la natura com els animals; gairebé no transforma res. Són anunci de la seva prodigiosa capacitat transformadora futura uns lleus retocs que s'observen en la superfície d'algunes pedres i fustes. Són per collir més. Són l'excepció. En realitat només ell mateix es transforma. La segona condició és encara més decisiva. No manipula ni pertorba l'home: ni la societat, ni l'individu. No es formen classes socials, explotadora una de l'altra, la societat roman unitària, íntegra, tot i que fracassa en l'intent d'integració universal humana. El clan de cinquanta a cent persones va perfecte. La tribu de dos a vuit clans va perfecta. Les confederacions de sis a dotze tribus funcionaren amb gran estabilitat. Mai no es pogué passar més enllà. En canvi la història que havia de venir, amb les seves tragèdies i

eeccc/

primitiu/

els seus horrors, ~~seria~~ la constitució de la humanitat com un tot unitari integrat i orgànic: la màquina vivent superior, projecte mai no somniat per cap espècie animal, la meravella de les meravelles. No es produeixen tampoc, en aquest estadi primitiu, individus internament desgavellats, l'home no exalta una part del seu cos o de la seva ment tot reprimint-ne una altra. L'individu roman íntegre, fornint el fonament del mític do preternatural de la integritat. Ni malalties físiques ni mentals seran la regla, com en els temps posteriors històrics, però tampoc no assolirà aquest home primitiu el sentit de la dignitat i la responsabilitat de la persona humana adulta, els drets i els deures d'aquell que té la «ciència del bé i del mal», el poder de destruir i edificar. L'home paleolític romandrà personalment infantil sense assumir encara el lloc únic que té destinat en l'univers, el de líder del món. L'home paleolític encara és només home biològic, no és encara home històric.

Ara cal passar endavant i veure, en primer lloc, com l'home descobreix la forma d'incidir sobre la natura predecessora, tot transformant-se per transformar-la. En segon lloc, cal veure com aquesta natura predecessora i aquesta humanitat transformadora reaccionen. Accions i reaccions, innovacions fabuloses, cataclismes consegüents i correccions dràstiques, tota la humanitat travessa una etapa adolescent turbulenta i cega, amb moltes víctimes innecessàries, vist des de la nostra perspectiva final, però inevitables en un període de provatures a les palpentes. Fem-nos la idea des d'ara que, d'una banda, la natura no té cap projecte previ. Sempre s'equivoca. D'altra banda, tot equivocant-se avança. Quan la naturalesa comença una aventura nova va completament a les palpentes. Quan està acabant l'aventura va segura, de dret, fins al final, plena d'experiència i de decisió. Al principi tots són víctimes, els que maten i els que moren. Al final tots són responsables, els que maten i els que moren. La nostra posició de final d'història ens obliga a prendre consciència de tot el procés de l'aventura col·lectiva i individual humana per tal d'accelerar els resultats positius sense les contrapartides degudes a la ceguera inicial. Cal afanyar-se per arribar a una etapa final d'aventura en què home i natura pre-humana, home i home aconseguen les relacions més simples i més aptes de con-

vivència: la vera pau final, tot allò que és capaç de donar de si l'home biològic que ja coneixem. Aquestes planes només volen contribuir a augmentar el sentit de responsabilitat solidària per accelerar l'adveniment d'aquesta vera pau humana final.

— *l'home històric: la història és la subjectivitat de la humanitat*

Abans de començar la història dels homes, vull precisar el sentit d'història. D'antuvi s'ha d'establir el límit entre història i prehistòria. El criteri divisor dels historiadors clàssics és l'aparició de documents escrits. És certament un fet molt significatiu que estat i escriptura apareixen simultàniament. Ho haurem de tenir en compte. Però, l'estat és un fet derivat de causes anteriors i el criteri de l'aparició de l'escriptura és un criteri massa còmode per als historiadors. Quin és, doncs, el nostre criteri per marcar l'inici de la història? És el pas de l'home recollector a l'home productor. Allò que determina l'entrada en la història, en qualsevol lloc, és la primera domesticació d'animals promoguda per l'home, la primera llavor de cereal plantada per l'home, la primera gota de metall o de vidre foses per l'home i, potser, abans que tot això, la primera figureta de fang cuita al foc i esdevinguda ceràmica. Comença la història quan la naturalesa predecessora pre-humana comença a ésser realment tocada, pertorbada, profanada, sotmesa, des de fora per l'home en el seu cor, en la seva constitució fonamental, en la seva intimitat subjectiva, quan l'home pren en la seva mà els processos naturals, tot passant decidit el Rubicó del respecte, i els controls al seu albir. Aquesta aventura és totalment nova, magnetitzant, embriagadora. L'home s'autoafirma definitivament com a creador. Treballar, produir, vol dir donar existència a allò que no havia existit mai fins ara. Ningú abans de l'home no havia fet una cosa semblant. Només l'home és capaç de controlar, amb la ment tècnica, els processos naturals, i és capaç de transformar-los amb la ment màgica. Així es comprèn que l'home se senti com un déu i la idea de déu comenci a ballar en la ment humana. Per això la història humana mereix el nom d'història per antonomàsia. L'home històric és l'únic ésser capaç amb el seu treball d'afegir valor a qualsevol cosa que toqui. La plus-vàlua afegida a qualsevol primera matèria, pel treball humà, creador de novetat, és la que defineix científicament el concepte «home his-

tòric», per oposició a «home biològic». Home biològic és l'animal amb encèfal conscient. Home històric és l'home biològic que aplica l'encèfal conscient a la transformació de tota la natura. I, quan acaba la història? La capacitat i l'activitat transformadora de l'home no té fi previsible. En aquest sentit la història comença però no acaba. Tanmateix la història es pot considerar acabada quan aparegui una novetat que doni sentit a l'inici d'una nova etapa. En aquest altre sentit, considero que acaba la història humana o història per antonomàsia en el dia de la gran responsabilitat colectiva.

L'home creador, entusiasmat per la seva nova capacitat transformadora, ha estat provocant des de l'inici de la història una quantitat tan gran de trasbalsaments en la natura, l'home inclòs, que tota la història és una tempestat continuada de desequilibris gegantins, d'accions i reaccions, de proves i fracassos. La història dura tant com duri la ineficàcia de l'home. La vista de l'home, des de l'home salvatge a l'home socialista, es va allargant paulatinament. El primer veu només el tros de terra que té davant del nas, el darrer anirà descobrint el cicle sencer que abraça tota la terra i tots els homes, i com l'egoisme és una peça perniciosa de la màquina completa de vera pau. La història durarà mentre duri el joc cec d'accions transformadores irresponsables de l'home format i les reaccions equilibradores de la natura formadora. Aquest joc brutal encara continua avui. No ha acabat. Acabarà el dia de l'equilibri solidari responsable, quan totes les consciències coordinades assumeixin tota la realitat extraconscient. No són propens als messianismes. Senzillament, com que cada espècie biològica ha assolit el seu equilibri després d'un període d'adaptació, ¿per què l'espècie humana no havia d'assolir-lo també després del seu propi període d'adaptació? Vindrà l'equilibri que obrirà pas a processos ulteriors avui impensables. En termes de temps biològic, no n'estem lluny i, quan arribi, tindrà llarga, molt llarga durada. En termes de temps històric potser encara tardarà alguns segles a arribar. Aquesta història definida pels seus extrems és l'etapa biològica d'assentament de la novetat. Apareixen esquerdes com en l'assentament d'un edifici nou sobre el terreny en què s'ha construït. Etapa llarguíssima de dolor i de sang, com veurem, però petita etapa

per a tan important part: la humanitat sencera responsable de la natura sencera. Cal estudiar tota la natura per evitar les reaccions cegues del desconegut i cal organitzar tots els homes per evitar les devastacions produïdes pels encéfals egoistes. Per una obra tan ambiciosa, no em negareu que els cinc/mil anys d'història no representen un temps excessiu. QU 11.2E

L'home és una petita màquina paràsita, posada, com els animals, en derivació que viu a expenses de la química inorgànica i vegetativa. En una primera etapa la màquina vivent humana iniciarà el seu treball original productiu: la recreació del món sencer, la creació de la «naturalesa artificial», la domesticació de la naturalesa. Domesticació vol dir convertir quelcom en una «domus» (llatí), en una llar, en una «oikia» (grec) ordenada, «nòmica» (grec). L'economia, la casa ordenada. Convertir el món en una bella llar acollidora. Cal recuperar aquest sentit humà de l'economia, que l'economia clàssica ha perdut. En una segona etapa engendrarà unes línies interconnectades, els serveis comercials, financers, tecnològics particulars, i després com un sistema neurovegetatiu central, aplicat cada vegada més exhaustivament a la natura. Es tracta de l'administració o servei públic central. La xarxa de cervells humans relacionats formarà una superfície on s'anirà enregistrant acumulativament allò que va passant en la natura predecessora. Aquesta codificació pressiona sobre la societat treballadora i n'extreu nous sistemes, òrgans i membres que la van remodelant, organitzant, a través de conflictes, contradiccions, passes endarrera i endavant, sempre parcials i relatives, però, a la llarga, sempre positives. Arribarà, finalment, el dia de la collita sencera, de la festa de la recol·lecció, no pas de l'home sol, com ocorregué en el paleolític, sinó de la natura sencera. La collita serà la nova vera pau global amb la natura i entre els homes i la festa una perpètua i democràtica civilització de l'oci, el regne de la llibertat. L'home egoista no hi té lloc en aquest paradís. Està condemnat a l'extinció. Només l'home solidari hi té un lloc i una missió. I ja, des d'ara, només té sentit el sofriment i la lluita, amb vista a aquesta solidaritat. No ens enganyem, com els nostres avantpassats, és molt probable que morim abans de l'hora de la collita. Hi ha massa gent segadora i massa poc sembradora. Només té sentit el

sacrifici individual i àdhuc de generacions senceres quan està inserit en una empresa històrica important. I l'empresa de la vera pau global és la més transcendental empresa de tot l'univers. La solidaritat ens fa vencedors abans de la victòria. Inconscientment la humanitat camina cap a la victòria. Però la consciència de la victòria accelera la fi i estalvia víctimes. Estudiem, doncs, a fons el procés històric per fer economia de víctimes, perquè cadascun de nosaltres surti del seu miniprogressisme egoista i amb la nostra limitada vida siguem el reflex i el signe del Progrés universal.

— El pas de l'home recol·lector a l'home transformador —

Encetem la primera etapa de la nova ruta: l'etapa salvatge. Amb el títol convencional de Salvatgisme vull cobrir el període que va de l'inici de l'activitat explotadora de l'home fins a l'aparició de l'escriptura —12.000 a 3.000 a.C.—. En diferents llocs i a diferents ritmes van apareixent la ramaderia, l'agricultura de secà, la ceràmica, l'agricultura de regadiu, la metallúrgia, etc. Per tot el mesolític i el neolític. De menor importància és l'aparició de la pedra polimentada. L'essència positiva de la novetat consisteix en això, que es descobreixen i dominen els processos més senzills de les màquines mineral, vegetal i animal. L'home comença a dominar i fins i tot a introduir variacions en aquestes màquines. Aliatges metàl·lics, obtenció del vidre, coccio de l'argila, creuament i hibridacions de vegetals i animals, conversió de la prada i del bosc en camp de cultiu, transformació del secà en regadiu, contenció, regulació i canalització dels rius. Si anomenem home neolític el protagonista d'aquestes transformacions —sistema productiu— i home paleolític al que resta en el sistema econòmic de recollecció, es pot dir que la nova etapa ve fonamentalment caracteritzada pel fet que l'home neolític produeix una plusvàlua que no produeix l'home paleolític. Ell se la produeix i ell se l'apropia. L'home neolític no oprimeix l'home paleolític directament. No s'apropia res de l'altre. Però l'home neolític acumula ràpidament mentre l'home paleolític es manté igual que abans. En un segon moment l'acumulació neolítica devalua el treball paleolític. I l'home paleolític s'endeuta envers l'home neolític.

Ací comença la primera esquerda social: home neolític

creditor - home paleolític deutor. El deute se salda amb dons, amb prestacions de treball. Apareix per primera vegada la subjecció, la submissió. Uns pocs homes en uns pocs llocs comencen aquesta història: el Nil, el Jordà, l'Orontes, L'Eufrates, el Tigris, L'Oxus, el Jaxartes, el Danubi, L'Indo, L'Hoang-ho. Més tard s'incorporen el Mediterrani, el Ganges, el Jang-tsé Kiang, Mèxic, Perú... Finalment gairebé tots els pobles van entrant en aquest nou mode de producció. No comencen els més llestos sinó els més sortosos, aquells que tenien més pastures, més cereals, més ruminants dòcils, més aigua, més filons superficials de metalls, més argila. En tot Amèrica només hi havia un cereal aprofitable, el blat de moro, de Mèxic, i encara calgué una mutació espontània i una hibridació per poder-lo aprofitar, i només hi havia un ruminant dòcil, el llama del Perú. I les dues riqueses estaven separades per molts centenars de quilòmetres. En canvi tots aquests descobriments conjuntats en l'excepcional cruïlla de camins que és el Mig Orient produïren una explosió de béns acumulats que, amb raó, es pot parlar de la revolució neolítica. No ens pensem pas que aquesta revolució es produí disciplinadament. La major part dels homes, les tribus i les nacions continuà vivint en llur món feliç de vida dura i senzilla, treballant per a la subsistència i festejant, alegres i confiats, l'oci i la llibertat. Només alguns, estimulats per les circumstàncies exteriors abans esmentades, dedicaren llurs estones d'oci a observar com alguns animals vivien, menjaven i es reproduïen. També observaren el cicle d'alguns vegetals. Altres, jugant amb foc, veïeren com quedava cuit el fang, o com suava coure, en algun incendi, una pedra especial. La facultat creadora no crea plus-valua fins que no s'aplica a transformacions reals. No és la facultat creadora la responsable del guany econòmic, sinó el «treball creador» que clava la consciència en el pit de la terra i li

arrenca els seus secrets més amagats. Consciència + natura = valor. Ni el flux de vida natural o pre-paleolític, ni el flux del pensament sol del paleolític no poden crear valor, un valor útil molt variat que engendrarà bescanvis de mercat tot seguit. S'instaura entre els elements de la tribu i entre tribus veïnes una economia de bescanvi en espècie. L'un té massa cereal, l'altre massa xais, l'altre massa ceràmica i l'altre massa coure. Surt poderós el comerç entre els homes rics del

*consultar
manuscrit*

}} ?

*}} ?
falta alguna
raó/la*

neolític. Al flux de treball segueix un flux de mercaderies. Sobre la terra comencen a córrer uns nous rius, els rius de caravanes carregades de «naturalesa artificial». Tot plegat fou l'inici d'una actitud agosarada, violenta, traumàtica, una conducta adolescent del qui vol independitzar-se dels progenitors, que té necessitat de contradir, mossegar, ferir per *autoadmirar-se* i per imposar la pròpia llei. Si és difícil que un adolescent s'imposi a un adult, no ho és tant que l'home s'imposi a la natura predecessora exterior que, necessàriament, és inferior a ell. Aquesta gran mutació externa del neolític no es deu a una mutació biològica del cervell com les mutacions anteriors. Es deu únicament a l'aplicació d'un cervell format a la terra. És l'inici de la subjectivització de tota la natura des de l'home, equivocadament confosa de primer moment amb la submissió de tota la natura a l'home. A partir d'ara i fins que s'acabi la història s'instaura el primer gran trencament i el primer gran antagonisme: home històric-natura prehistòrica. Abans de partir-se la societat humana s'ha partit la natura. El fill s'ha rebel·lat contra la mare i la vol per esclava. Només en els nostres dies, com veurem al final d'aquest llibre, l'home, dificultosament, va descobrint el seu error. No es tractava d'aconseguir una naturalesa sotmesa sinó una naturalesa subjecta, una naturalesa humanitzada, la llar acollidora de l'home, la «natura socialitzada» de què parlen els economistes actuals preocupats per la venjança de la natura que s'està fent insuportable. L'home neolític comença la història actuant com una vulgar formiga que ha descobert un gra de blat, ignorant del seu destí de responsable del gran patrimoni de la «Nau Espacial Terra» de la qual ha estat constituït hereu universal.

— El trencament de la Societat en classes: l'home neolític acrector i l'home paleolític deutor —

Estudiem ara les conseqüències de l'opció neolítica, aquesta bifurcació d'una transcendència incalculable. Uns homes romangueren centrats en ells en un equilibri infantil. D'altres, pocs, atrets per suggeridores oportunitats, es llancen a la conquesta de la natura pre-humana. Aquests *reduïren* de seguida llur jornada de treball, car el seu temps de treball era més productiu, més ben retribuït. El desequilibri. Com si fossin milionaris de loteria, llurs ulls no podien creure el que veien. Vivien en una perpètua exaltació com un drogaddicte ben proveït. Immediatament se sentiren separats dels altres. Més

rics. Menys treballadors. Incompresos. Orgullosos. De vegades ells s'apartaven dels altres. La dona cregué alliberar-se del matrimoni comunitari i seguí sola l'home ric. S'enceta el matrimoni monogàmic fluix. Però la dona comença a caure sota la fèrula de l'home. De vegades és el clan que aparta aquesta nova mena d'homes incomprensibles, negant-los el pa i la sal. El clan obligarà la dona desertora al tribut de prestar-se temporalment als homes de la tribu i, després, la deixarà anar, forçat per les circumstàncies. Aquesta dona encara paleolítica i, com a tal, de la natura predecessora, comença a ésser explotada per l'home neolític al costat de la cabra i el bou, el blat i l'ordi, l'argila i el coure. I al costat de la dona comença l'opressió de l'home. El ric tard o d'hora torna al clan. De grat o per força l'han d'acceptar. Com que és ric sempre té els «stocks» plens per canviar amb uns homes paleolítics que, en el canvi, es queden sense res. Ell va imposant les condicions del canvi. Els altres s'endeuten i comencen a treballar per al ric, que torna al clan i se'n fa el cacic. Per sotmetre el deutor, per defensar-se d'altres rics, per apoderar-se del que vol, el ric inventa «l'arma», de primer de coure i poc després de bronze. El ric pot armar-se, el pobre no. El més ric pot armar-se més bé que el menys ric. Armes i economia van intrínsecament plegades. El cacic ric i armat destrona la dona de la presidència del clan. S'inicia la tribu patriarcal paternalista. Encara es respecta la llibertat relativa dels germans tribals. Però se sotmet a una esclavitud encara bondadosa al presoner de guerra. És l'esclavitud patriarcal.

L'herència, que ara esdevé un factor molt important, es transmet per via paterna. Cal saber bé quins són els propis fills i distingir-los dels fills d'un altre home. I per consegüent cal aïllar la «pròpia» dona totalment d'altres homes. La dona adquireix la funció honorabilíssima d'esposa del ric, ficada dins d'una gàbia de museu. Les dones lliures esdevenen menyspreables. Tothom va imitant els més rics, però la societat ja està trencada en neolítics rics de rang superior, creditors permanents, i paleolítics pobres de rang inferior, deutors permanents. Aviat la nova producció porta que el patriarca cacic controli les primeres matèries i els secrets de la producció. Però ell, bondadós, perdona deutes i reparteix allò que els

companys de rang inferior necessiten. El paternalisme, que és la rapinya dissimulada, va substituint la llibertat primitiva. Sembla com si la força tribal dels avantpassats hagués fugit de la tribu. Cal fer-la retornar. La festa democràtica ancestral es torna planyívola, masoquista, com a reacció al sadisme del cacic. L'antic mantenidor de la festa se sotmet al poder del cacic. Cal que vetlli pels seus interessos, pel seu prestigi. Cal que amb el seu art i el seu domini de la subjeccivitat de la tribu, vagi sotmetent des de dintre la tribu i estalviant actuacions de força al cacic. El mantenidor es va transformant en bruixot, es va envoltant de misteris. Comença a marcar amb sang els cossos dels joves iniciats que podran ja assistir a l'assemblea dels adults, amb la condició que se sotmetin als misteris... de la subjecció. Si fins ara un deutor podia fugir d'un clan i ésser acollit en un altre lloc, des d'ara ja no. La marca de foc o de ganivet de pedra en la carn farà del fugitiu un maleït refusat de tothom a tot arreu. La crueltat en la carn de l'iniciat i en els ulls espectadors de tota la tribu assistent és el signe del trencament de l'equilibri i el substituït d'una guàrdia civil supertribal, encara inexistent. Els ulls espantats dels infants graven a sang i foc la relació de dependència en el propi cervell. A poc a poc la tribu esdevé propietat privada del patriarca-cacic. Ell supleix la manca de força tribal que tots senten que ha fugit. Ell esdevé la figura visible de l'ànima de la tribu. I el bruixot va esdevenint sacerdot d'un culte a l'ànima tribal o déu de la tribu. La festa es fa religiosa. L'ànima tribal en un primer moment és l'antagònica del cacic. Vaga per fora perseguida pel cacic invasor. S'ha aixoplugat en un animal, en un arbre, en una muntanya, en una tomba d'avantpassats, en un llamp o tempestat, en el sol, la lluna o en algun estel. Surten tòtems, tabús, i sacrificis expiatoris. Després el cacic perdona, ajuda, reuneix la tribu sota la seva protecció, es reconcilia amb el déu de la tribu, li ofereix sacrificis abundants, i torna la pau. El patriarcat queda consumat. El patriarca-cacic, aleshores, comença una feina interna demolidora. Va trencant sistemàticament tots els llaços de solidaritat tribal. Les lleis de prohibició de relació amorosa primer entre pares i fills i després entre consanguinis de la mateixa generació configuren la fesomia de l'incest. Fins ara la tendència selectiva natural dificultava aquesta mena de rela-

Cervell anterior figuratiu
- el metaron complet -

Cervell posterior
teòric

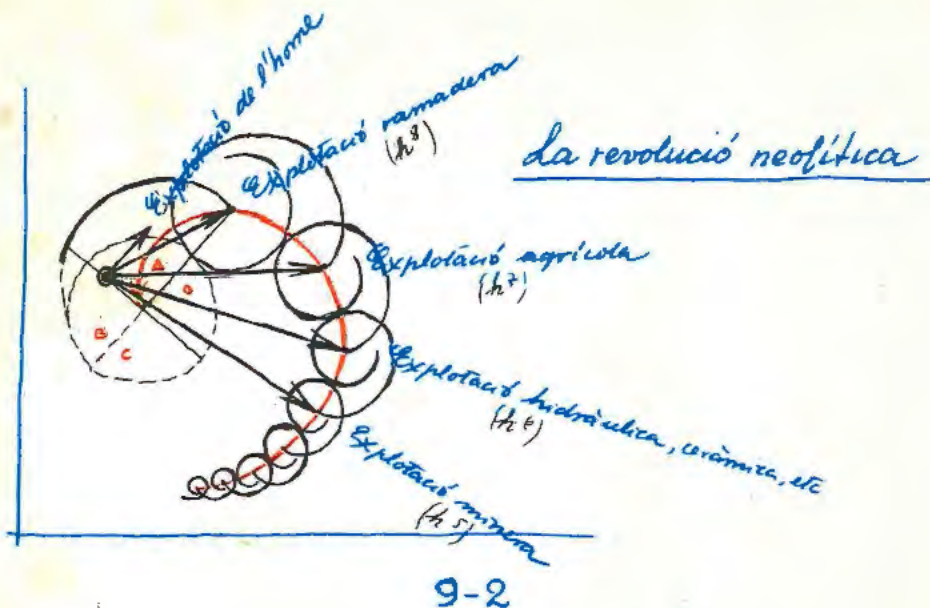
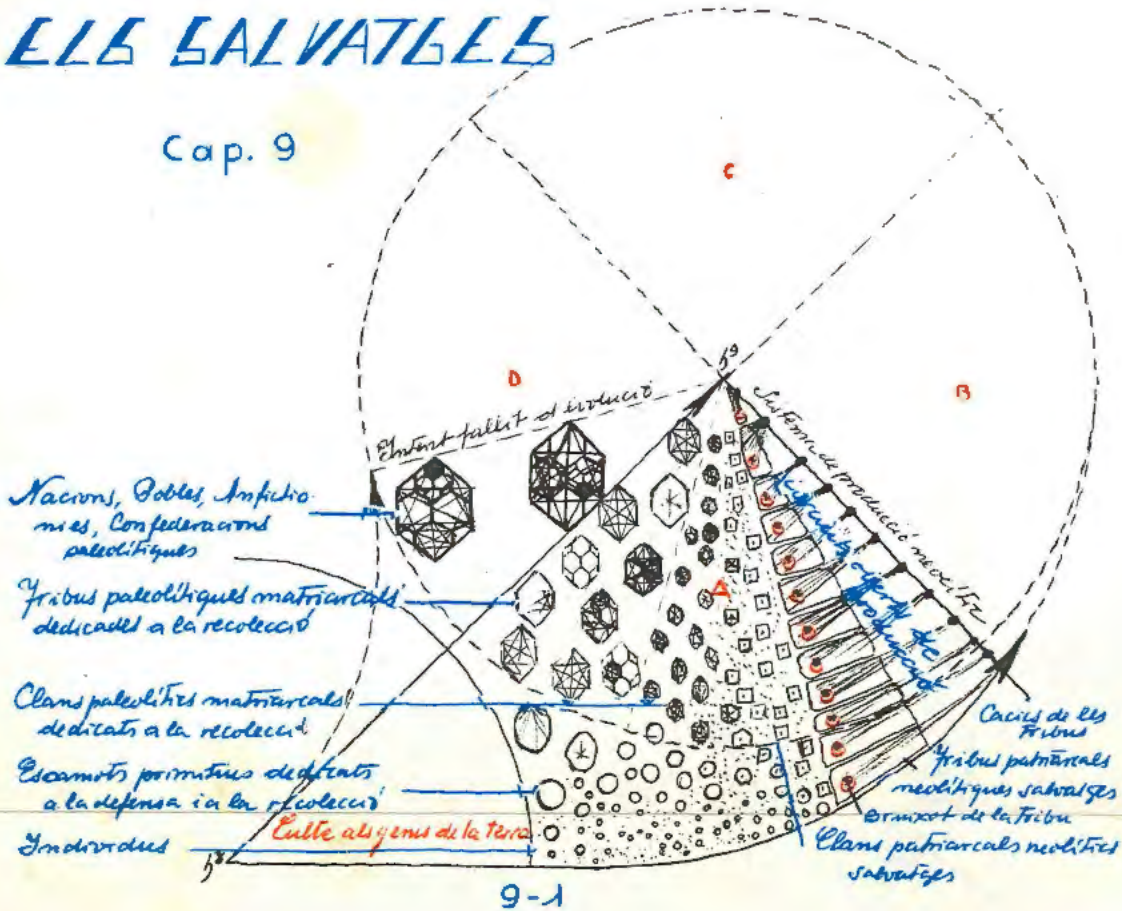
La feula
L'art
La màgia
La mistica
La imaginació
Estats superiors de
consciència

8-4

ELS SALVATGES

Cap. 9

cions, però ara apareix la prohibició legal estricta, la primera «llei». El desig connectiu espontani, la màquina de fabricar comunitat és reprimida, no solament a nivell social, sinó a nivell familiar. Els fills ja no tindran cent pares i cent mares, només en tindran un i ai si es mor aquest pare. Ningú no sabrà què fer de l'orfe ni de la vídua, figures vivents de la desgràcia en tota l'antigor històrica. Aquest pare-mare únic aïlla els fills de la comunitat del clan i constitueix la família triangular pare-mare-fill. Disgregada la tribu en famílies triangulars mínimes és més fàcilment dominada. I dintre de la família el pare-mare domina el fill i l'aïlla amb ocasió d'una nova prohibició dels cants de germans abans tots assequibles a la comunitat d'amor.

La repressió social disgrega la tribu en famílies i indueix dins de la família la repressió familiar, que disgrega la família en tres persones. Neix per primera vegada «la persona» com a ésser particular, reprimint i disgregat. La persona separada és el resultat d'una gran excomunió o prohibició de comunitat i reducció a bestiar marcat. Abans l'individu humà era un centre vivent i radiant que rebia la influència de tots i ell al seu torn influenciava tots. Ara és una cella tancada juxtaposada a legió d'altres celles formant un munt desarticulat que es pot ficar en un sac per portar-lo a on es vulgui. Les institucions socials i familiars porten a la submissió. També perd el seu equilibri la relació entre tribus o pobles. La tribu forta domina la feble i s'observa de seguida entre els salvatges de tots els temps la instauració d'un primer feudalisme. Els imperis salvatges tenen una comunitat dominadora superior, unes comunitats intermèdies semidominades i semidominadores, i altres comunitats de rang inferior totalment dominades. Abans d'establir-se l'esclavitud del presoner, marcat amb un senyal estrany, aquest és sacrificat en el pal del suplici enmig de la festa cruel de la tribu vencedora o, més endavant, en l'altar del sacrifici de la cerimònia religiosa, i es combrega amb la carn de l'enemic per menjar-se el seu esperit, la part més substancial de l'enemic.

La crueltat és també l'arma de la subjecció intertribal. Allò que comença amb una dominació fàcil de minerals, plantes i

animals, acabà amb la dominació difícil de l'ingenu però llest home paleolític. Com a ingenu que era l'home primitiu donà ocasió a l'ambició de l'home desvetllat, però com a llest que era, li sortí a l'explotador la subjecció més difícil del que esperava. Fou una gran equivocació de la qual encara no hem acabat de sortir: confondre l'home paleolític amb els animals i les plantes, creure's —l'home neolític— una nova espècie superior. La història de les revoltes de les classes oprimides ha demostrat a bastament l'equivocació. La classe opressora no és una espècie nova, sinó una «pseudoespècie»: d'home a home va zero. La màquina que es va muntant per oprimir homes és la més rendable de totes, perquè és la més fecunda, la més creadora, la més ajustada amb vista a una alta productivitat, però també la més perillosa, i, en el fons, absurda. La crueltat, més o menys dissimulada, aplicada als homes no té parió amb la que s'aplicava als animals. L'equivocació consistia a aconseguir que uns pocs acaparessin tota la renda de la terra i la resta dels homes fossin reduïts a la condició anterior a la del paleolític superior, la d'*homo habilis*, la d'*homo* merament treballador. La resistència fou molt superior de la prevista. De moment, la humanitat primitiva, agafada per sorpresa, fou subjectada amb una torrentada de crueltat. Quin terrabastall més impensat! La salvatgia! Aquest és el sentit popular del mot, quan diem: «Quina salvatjada!». «Ets un salvatge!» «Una barbaritat!» «Ets un bàrbar!» Tots tenim notícia dels costums horrorosos de certs homes primitius. La humanitat civilitzada ha anat descobrint, escandalitzada, més enllà dels seus límits d'influència, durant tota la història, pobles dits salvatges o bàrbars en els quals descobreix aquests quadres horripilants de vida. Medes, perses, parts, cimeris, teutons, gots, huns, magiars, eslaus, mongols, azteques, maies, inques... Sacrificis humans. Suplicis. Totemitzacions. Antropofagies. Bruixots. Supersticions. Sovint aquests pobles envaiïen zones civilitzades tot negant-les en el terror. Quina excusa més bella per implantar de sec a sec l'hipòcrita terror encobert anomenat ordre civilitzat! La crueltat del salvatge és aparatosa perquè encara conserva una resta de la ingenuïtat primària de l'home paleolític. L'home neolític encara no té la màquina complexa i esotèrica de l'Estat per reprimir sense que ho sembli. Les relacions d'home a home són encara simples, a

la llum del dia. Sovint desconcerta l'observador del salvatge una estranya barreja de pau, noblesa, candor i equilibri d'una banda, i de tirania, agressivitat, caciquisme, ferocitat i impietat d'una altra. Es tracta indubtablement de la superposició i barreja de dos estadis absolutament distints: el paleolític i el neolític.

- Balanç del salvatgisme -

Hem de fer un judici, un balanç d'aquesta primera etapa històrica. Si resumim el procés, tenim de primer una societat en equilibri, primitiva. Segon, uns quants homes descobriren el treball creador de valor. Tercer, aquests homes acumulen plus-vàlua. Quart, aquesta acumulació desvalora el treball recollector dels homes primitius. Cinquè, els primitius esdevenen deutors dels avançats. I sisè, la societat es trenca en opressors i oprimits. El resultat positiu és la instauració del treball productiu, i el preu negatiu que s'ha pagat ha estat el fet de l'opressió de part d'uns pocs sobre la natura, l'home primitiu inclòs. No podem perdre de vista que tot el procés és fet a les palpentes, sense mestres, sense projectes previs. Tanmateix, nosaltres, a la vista dels fets posteriors podem criticar-lo. Quines equivocacions s'han comès? Quins encerts hi ha hagut? És positiu o negatiu el resultat final? Assagem algunes respostes. Primerament les equivocacions, culpables o no, cal corregir-les. Inclús aquells que s'han equivocat culpablement s'hauran vist obligats a suportar unes contrapartides inevitables de llurs equivocacions, que no volien de cap de les maneres. A tots interessa aclarir errors. No es tracta de dir qui foren els bons i qui els dolents, sinó de saber com s'obstaculitza el ver progrés i com s'accelera. És una equivocació conservadorista de l'home primitiu l'aferrarse al seu sistema antic de recollecció, o després l'aferrar-se a sistemes antiquats sobrepassats per tècniques més modernes. És reaccionari l'antimaquinisme, el destruir màquines, el fet de romandre o de retornar a mètodes artesanals, com a sistema. També és reaccionari voler ignorar la ciència de la naturalesa i els processos econòmics. I, a nivell social, és reaccionari i idealista voler reinstaurar unes formes comunitàries de vida a l'estil de la forma equilibrada primitiva. És equivocat el clanisme, el tribalisme, el gremialisme, el nacionalisme. També és equivocat el refugiar-se en la superstició i la màgia, en un

recurs a déus, a messies salvadors, dipositaris de l'esperit d'equilibri perdut en la societat trencada.

No em refereixo a excepcions tàctiques. De vegades cal donar un pas endarrera per fer-ne després dos endavant. Em refereixo a principis. Tot plegat és idealisme estèril i retardari. Moltes d'aquestes equivocacions dels endarrerits, marginats i explotats, són promogudes pels explotadors. A més els explotadors cometen tota una altra sèrie d'equivocacions. El cervell humà, com hem vist, actua globalment, totalitzant i universalitzant les experiències sempre limitades de la realitat exterior. Els primers experimentadors no tenen temps material d'haver acumulat suficient nombre d'experiències per tenir una idea global aproximada dels processos reals que ha començat a pertorbar. La ignorància i la irresponsabilitat han anat acumulant malvestats en el medi ambient natural en tan gran mesura que en els nostres temps hem entrat en una autèntica crisi ecològica de dimensions planetàries. S'ha anat a la rapinya inconsiderada de la naturalesa i ens hem anat segant l'herba sota els peus. S'ha anat cegament des del temps del neolític amb més o menys velocitat, a l'obtenció del lucre a qualsevol preu, a l'acumulació indiscriminada, a la producció per la producció —desenrotllisme. Tot un munt d'errades, des del principi. Avui s'imposa la planificació conscient i responsable, i la vigilància del benestar, de les condicions de vida i de producció, el control del medi ambient, vis a vis de l'esforç de l'augment del producte nacional brut. Finalment, potser la font principal del desastre social que hem descrit és la ceguera egoista i ofuscada dels homes avançats del neolític. Esbojarrats pels nous descobriments, tiren endavant tan de pressa, que esclafen tot el que troben en el seu camí. Els retardats són mirats despectivament com si constituïssin una espècie inferior superada i domesticable. És una greu equivocació. Si l'idealisme del retardat és condemnable, l'estret realisme sense escrúpols de l'avançat, també. Es tracta d'un fals realisme que cal analitzar. Certament la producció neolítica i, més encara, la posterior producció, crea valor, crea una gran acumulació com a resultat d'una gran força de treball, crea plus-vàlua, crea abundantment. Això és real. ¿De qui serà aquest poder derivat d'aquesta riquesa que no és res més

que treball acumulat? En el salvatgisme primitiu se n'apropia el qui l'ha descoberta i l'ha creada. Això és just. Si es repartia amb els retardats amb possibilitats d'avançar es fomentava el retard i la vagància. Tot allò que incita a passar l'home de recollector a productor és encertat. Però és equivocat no ajudar, no repartir als menys afavorits per les riqueses naturals, als privats de condicions objectives favorables. És equivocat retenir allò que no és necessari privant del progrés a altres que necessitaven aquesta plus-vàlua sobrera. I encara és més equivocat subjectar a explotació forçada aquests homes endarrerits. L'encert rau a empènyer el retardat fins a l'empat amb l'avançat. L'equivocació és vèncer-lo i sotmetre'l, perquè a la llarga es rebel·larà. I així ocorregué.

Una altra equivocació dels avançats fou de confondre llur gran propietat privada amb la riquesa biològica d'una espècie superior. Biològicament, avui ho sabem, tots els homes eren iguals. La diferència era tan externa que, qualsevol veí una mica més poderós, podia arrabassar-la i reduir l'orgullós ric en un pobre treballador sotmès, com contínuament succeí. Això produí una gran inestabilitat en els imperis salvatges, unes contínues guerres de rapinya amb les consegüents tràgiques migracions, invasions i devastacions. La destrucció anava seguint la producció com l'ombra segueix el cos. I la darrera equivocació que vull apuntar és la del costum de l'home avançat de retirar-se de la feina directa per dedicar-se exclusivament a explotar altres homes obligats a treballar per a ell. L'home que s'enriquí pel seu treball, ho féu en pau. L'home que s'enriquí —molt més de pressa— pel treball dels altres ho féu en una guerra sense treva. Totes aquestes equivocacions ensorraren el sistema de producció salvatge consumit de contradiccions internes. Fou un sistema de llarga vigència, però inestable. De tota manera no passà endebades. És imprescindible de fer l'esforç necessari per extreure'n els avanços positius amb vista a la vera pau final. Està comprovat que la vida, a la llarga, sempre progressa. ¿Quina és la «troballa definitiva» d'aquesta etapa amargant? Creiem que és la instauració de la producció humana, l'aplicació de la força de treball creador de l'home a la natura sencera amb tota la seva profunditat. És l'inici de la humanització de la natura sencera. Fins ara

L'home hàbil era un treballador animal, un recollector paràsit. Ara esdevé un treballador humà, un productor-creador. Aquest productor-creador mercadeja el seu producte especial —que se li ha disparat en les seves mans quasi per sorpresa— amb els altres elements de la tribu i amb les tribus veïnes. Un flux de productes artificials connecta les màquines humanes neolítiques que xuclen i se satisfan, que produeixen i frueixen tot produint. L'home productor, a més, es personalitza en la seva feina. Mentre fa es fa. Esdevé un individu responsable de les conseqüències de les seves innovacions, un home ple d'esperit d'iniciativa, progressista, amb projectes de futur. És ell el que fa avançar la història, perquè història és innovar, és crear temps nous millors que els antics. Ell comença a exigir uns drets i a carregar-se voluntàriament amb uns deures. La societat es reforça amb aquestes personalitats responsables. Cada màquina treballadora aconsegueix la seva missió insubstituïble en aquesta multiplicitat bigarrada que és la humanitat salvatge i que sembla un «vegetal humà». Aquest nivell vegetatiu-productiu ja no es perdrà mai més. Roman fins als nostres dies. I romandrà en endavant. A causa de la seva vigència bàsica, ens sembla útil derivar-ne unes observacions pràctiques per a nosaltres amb vista a l'equilibri final: a) Ens convé fomentar el sentit positiu de l'activitat laboral primària i secundària; tots hauríem de desitjar participar en el treball manual de transformació de la naturalesa per mitjà de l'agricultura, la ramaderia, la mineria, la pesca, la indústria, etc., font directa de creació de plus-vàlua, fugint d'exclusivitzar-nos en els serveis administratius, comercials, intel·lectuals, directius, i tractant, en canvi, de compartir amb tothom aquesta segona classe d'activitats; també ens és bo de retrobar el gust, la felicitat i la plenitud vital en el treball i, en especial, en el treball manual, físic. b) Ens convé, sobretot en la joventut, fer els estudis i l'aprenentatge per dominar un o més oficis segons la nostra capacitat, i ens convé també conrear totes les nostres habilitats d'enginy i de pràctica de què som capaços per resultar màximament útils a la societat. c) La tria de la nostra professió hauria d'ésser guiada per un coneixement previ de les necessitats socials previsibles, tot establint un compromís entre allò que jo puc fer i allò que la societat necessita. d) Cal mantenir-se sempre oberts, enmig de la nos-

tra especialització, a aprendre, a ensenyar, a innovar, a comunicar en tot allò referent al treball, de forma que el nostre treball sectorial sigui viscut en unió efectiva amb el treball total de la societat, influent i influït fins al màxim; cal que en els moments d'emergència sapiguem cuinar a ajudar allà on calgui de tot el cos social; que, si convé, sapiguem canviar d'ofici, parant compte en les nostres possibilitats reals. En un mot, que sapiguem viure el treball per dintre, amb tota flexibilitat i llibertat, formant la gran subjectivitat o comunitat de tots els treballadors del món —per ara, la classe treballadora—, i que mai no perdem l'entusiasme ni l'apreci del treball eficaç i creador que ens fa homes adults.

Capítol desè: l'home esclau

- L'aparició de l'Estat -

El sistema salvatge estava estrictament muntat sobre el treball de l'home neolític, el qual s'apropiava dels guanys, augmentava la producció, desvalorava la recollecció de l'home paleolític, i aquest quedava reduït a la condició de deutor. Ningú no explotava directament ningú de moment, però s'anaven preparant inexorablement les condicions de l'explotació. De seguida el sistema inestable relliscà cap a una forma primitiva d'explotació dins de cada tribu. El cacic cessava de produir i obligava els altres a produir, excepció feta dels companys d'estol: els guerrers que el recolzaven. En cada tribu es constitueix un petit rang aristocràtic que desplaça de l'assemblea d'ancians els treballadors i que flanqueja el cacic en la seva gestió. Aquesta aristocràcia omple la funció d'acondicionar, organitzar i donar sortida al treball del poble explotat. Aquesta aristocràcia s'apropia de la plus-vàlua del treball del poble. En part la destina a atresorar per cobrir eventualitats. En part la destina als seus luxes i comoditats. I en part a reinversió per possibilitar més treball i més rendibilitat. En el clan ja es dibuixen els primers esclaus per deutes. A part els companys treballadors lliures a jornal, hi ha el company de clan reduït temporalment a esclavitud total per saldar deutes. O aquell que cedeix els fills o filles en esclavitud temporal. El clan i la tribu esdevenen un laboratori d'experiments socials. Es busca nerviosamente la superació de la inestabilitat salvatge. De moment l'esclavitud perpètua, és a

dir, la possessió total d'un home per un altre home, no és gairebé res més que una amenaça. En canvi aviat la classe paràsitica explotadora i administradora de «tot» el treball dels salvatges acabà essent un fet consumat. És la primera «xarxa nerviosa» social, estesa per damunt de la multiplicitat de les màquines treballadores del «vegetal» social. Aquesta classe nova, antagònica com a explotadora, és útil com a administradora, i coordina la producció dels salvatges fins ara completament desordenada. Així augmenta la productivitat. És l'aparició del sector terciari en la producció: els serveis financers, tècnics, administratius, comercials, formatius, etc. Aviat aquesta capa sobreposada s'enrotlla i constitueix un centre superior integrador, unificador: el rei.

El rei no és res més que la cara humana, personalitzada, d'una nova màquina, que serà miraculosa, l'«Estat». Centre superior, màquina integradora al servei de la classe dominant, l'Estat apareix ja a nivell de tribu sedentaritzada en descomposició que es converteix en ciutat. Si les primeres ciutats-estat ja apareixen cap al 8000 a.C., la transformació esclata amb tota la seva força entre el 4000 i el 3000 a.C. Ràpidament uns estats-ciutat es mengen els altres, el gros acaba amb el xic i es munten nacions-Estat i imperis-Estat. L'Estat és la nova màquina miraculosa que supera la màquina paranoica del caciquisme. S'allibera dels lligams de la terra, de la nissaga, de la dona, de la democràcia, de la comunitat i creix, creix turbulent cercant els límits del món. L'Estat imperial, l'Estat despòtic oriental, tal com neix a Mesopotàmia, a Egipte, a Assíria, a Pèrsia, vol ser el «sistema nerviós central» de tota la humanitat i de tot l'univers, davallat i descendent dels déus, amb cosmogonies explicant els orígens de tot, «reis dels quatre punts cardinals», carregats de meravelloses promeses futures de triomf universal. Els canvis que introdueix l'Estat són d'importància major. Substitueix la bruixeria arrelada a la terra per la religió baixada de les altures. El bruixot, «que amenaçava d'acabar amb el poble» i que sabia massa coses dels sistemes paleolític i salvatge, cal perseguir-lo. Tots els codis s'omplen de lleis contra la bruixeria. Instaura un sacerdoti de nova planta, sant, net i pur; un culte solemne on el poble combrega amb els déus i se sent transportat al cel per

una estona; uns déus, transfiguració dels tòtems principals, defensors del poble contra tots els caciquismes. Es persegueixen els cultes tribals. L'Estat edifica temples monumentals on, a més de celebrar-hi les funcions, es controla el comerç i la indústria per tal que no es descontrolin. Allí hi ha el magatzem. Allí es custodien les mesures oficials de longitud, de pes, de capacitat. Allí es rep i es guarda el tribut en espècies. Allí es finança, es presta. Sota la mirada del déu i com a cosa divina apareix la llei, aparentment destinada a protegir el feble dels abusos del fort. En realitat, la funció de la llei consisteix a evitar la destrucció de la màquina opressora de produir profit. Per exemple, el dia de festa, cada setmana, no és res més que el repòs necessari perquè el treballador forçat i les bèsties no s'esgotin. La llei consagra, normalitza l'exploració, n'evita les conseqüències negatives, la fa honorable i racional.

Amb la llei vénen els tribunals de justícia. Es castigarà i es matarà en nom dels déus. La crueltat salvatge cedeix el seu lloc al temor de déu. La llei és com el bisell d'un flabiol que bifurca l'aire. Una part treballa i l'altra és desestimada. El desig del poble és també bifurcat per la llei en dos corrents: l'aprofitat i el prohibit. Una part de l'energia del poble és exaltada fins a esdevenir la principal responsable del progrés productiu sempre creixent, i una altra part és reprimida fins a esdevenir la principal responsable dels entrebancs oposats al progrés dictat des de l'Estat despòtic. Són d'una banda les forces productives bones i legals, i d'altra les forces destructives dolentes i il·legals. El desig i la vida s'oposen al desig i a la vida. Gairebé ja no es reconeix la cara del desig. El poble queda desorientat. Està partit en dos en la intimitat i en la societat. Aquells en els quals domina el desig legal i aquells en els quals domina el desig il·legal. Els primers són alliberats dels lligams tribals del bruixot i esdevenen ciutadans lliures. Mai més no seran marcats en llur carn. Només pagaran un tribut a l'Estat, de moment en espècie o en treball. És substituït el deute parcial i limitat pel deute permanent que genera una acumulació inacabable en mans del nou gran creditor baixat del cel, l'Estat. Cap ciutadà no es podrà eximir. L'empadronament el lliga. Relacionat amb la llei i el tribut entra

en escena un nou personatge important: l'escrivà: «X, tres sacs de blat», «Y, dos dies al mes de feina», «Z, cinc xais». Cal escriure. Els primers escrits són de caire econòmic: control de tributs, transaccions comercials. Es va liberalitzant el ciutadà i comença a poder fer contractes davant l'escrivà. Comença el registre públic de la propietat privada. Tributs, contractes, lleis, cròniques, mites i llegendes... Així comença l'escriptura: màquina de control humà des de fora, que al seu torn reforma el llenguatge parlat, el pensament, les creences. S'estrenen els llibres sagrats, barreja de lleis divines i cròniques meravelloses. Les lleis són l'expressió dels instints socials establerts i les cròniques són l'expressió del funcionament atzarós extrainstintiu de la societat. Els escribes saben tot el que passa. Són els contables de l'empresa estatal. Es transmeten llur saber i llur ofici de pares a fills: una casta. Els escribes viuen controlats pels sacerdots del temple, que també es perpetuen per natural descendència: una altra casta. Els creditors rics transmeten llurs riqueses a llurs fills per herència; una altra casta. Amb aquestes riqueses sostenen el culte, els escribes i les despeses militars. Perquè també hi ha una casta militar, formidable màquina de poder destinada a reprimir en l'interior del territori de l'Estat i a expandir-se cada vegada més. Diners i milícia van molt lligats. Les antigues línies gentilícies es perpetuen amagades formant el nervi de la nova institució social de les castes dominants. Les castes es respecten perquè es necessiten mútuament, però cadascuna lluita per una posició predominant en l'Estat. En realitat l'Estat n'és llur expressió i funciona com a defensor de llurs interessos. No és un Estat monàrquic encara, bé que hi hagi un rei o un faraó. És un estat aristocràtic on les diferents castes, la casta rica, la casta santa, la casta sàvia i la casta forta hi són representades. Ells a través de l'Estat controlen la gran indústria naviliera, minera, etc., i el gran comerç, servits pels esclaus estatals. El poble lliure es dedica a la ramaderia, a l'agricultura, a l'artesanía. D'ells surt la massa principal de tributs de pau. Ells, fora de petites reformes transitòries, estan desposseïts de representació en l'Estat. Ells estan desproveïts d'armes, d'instrucció, d'accés als grans negocis i al sacerdoci.

Aquells en els quals domina el desig illegal són fets esclaus sense remissió. El tret fonamental que dóna nom a aquesta nova societat reequilibrada és la institució de l'esclavitud: l'home amo de l'home. Hem vist com ja apareixien esclaus al final de l'etapa patriarcal salvatge. No són més que l'anticipació de la nova màquina brutal de produir profit. El company o companya de tribu o poble eren reduïts a esclavitud temporal per tal de pagar deutes o tributs. En tots els pobles antics es troba aquest costum, encara ben moderat. Només es podia allargar l'esclavitud a sis o set anys. Després d'aquest període era obligat l'alliberament de l'esclau. La màquina despòtica estatal instaura l'esclavitud per un camí diferent i amb una altra forma de funcionament. L'origen és la guerra. En l'etapa salvatge la guerra exigia el suplici o el sacrifici del presoner. Ara, d'una banda, l'Estat suavitza els procediments davant el poble. S'han acabat les sessions macabres de suplicis en presència del poble. I d'altra banda, creix el sentit de l'eficàcia. En comptes de matar el presoner és reduït aquest a l'esclavitud. Rendirà beneficis tota la seva vida, i inaugurarà una nissaga d'esclaus. El fill o filla d'esclau seran esclaus de naixença. S'estableix així la casta inferior, els pàries de la societat, la classe explotada per excel·lència d'uns homes no solament desposseïts de tot excepte de llur força de treball, com els jornalers lliures, sinó desposseïts de tot àdhuc de llur força de treball que sempre és propietat de l'amo. No solament treballaran el camp o menaran el ramat mentre el petit amo fa de ciutadà lliure, sinó que ells faran els treballs més pesats, la mineria, la fosa, la tala de boscos, la construcció de grans palaus, temples, muralles, carreteres, dics, i monuments; construiran les grans galeries i les empenyeran amb els rems, portaran a l'esquena el pes del comerç per terra, totes les empreses econòmiques bàsiques de l'Estat despòtic. Hauran de treballar per a ells, per als ciutadans lliures, per a l'aristocràcia, per a l'Estat. A ells es deu principalment el progrés econòmic de l'Edat Antiga i també el progrés cultural, artístic, científic i filosòfic. Ells deixen les mans i el cap lliures a molta gent paràsita que es podrà dedicar a enginyar arquitectura, pintura, escultura, literatura, música, dansa, astronomia, geometria, teatre, filosofia, per omplir el seu oci. Les arts són cortesanes, no mai democràtiques. El poble és

espremut, mentre l'aristocràcia llueix com un sol. Vista la gran utilitat de l'esclau, l'Estat liberalitza la seva possessió. S'instaura el mercat lliure d'esclaus. L'augment de les guerres fa afluir torrentades d'esclaus als mercats. Tothom, si té riquesa, pot comprar esclaus, i si no en té pot vendre'ls. A l'entorn de grans rius pantanosos que exigeixen imponents obres hidràuliques es formen els primers imperis esclavistes. I si Egipte sembla una excepció, penseu que pràcticament tot el poble era reduït a treballs forçats al servei de l'Estat durant el temps que persistia la inundació del Nil, una semiesclavitud generalitzada.

- Crisi dels Imperis - Estat -

La primera reparació de la màquina social ha donat un resultat miraculós. L'Estat, com l'inconscient en el cos humà, ho enregistra tot, ho comunica tot amb tot, permet que el cos social es diversifiqui en òrgans i sistemes socials, les institucions, les castes. El desig humà unitari i no diferenciat en el seu origen, ara es va ramificant en el desig polític de manar en l'Estat, en el desig crematístic de tenir i atresorar en els rics, en el desig religiós de somniar en els sacerdots, en el desig cultural de saber en els escribes i en el desig militar de força en l'exèrcit i el rei, tots ells diferents circuits o centres de poder sovint semiautònoms i de vegades antagònics. És la vertebració de l'Estat. La història de l'Edat Antiga és una successió d'imperis cada vegada més grans i cada vegada més vertebrats. El darrer gran imperi antic, l'imperi romà, fou un prodigi de vertebració i de creació de jurisprudència: cos d'instints socials codificats. A cada expansió imperial nous pobles salvatges queien en poder dels civilitzats i nous pobles paleolítics en contacte amb la civilització queien en el salvatgisme. Els esclaus augmentaven, la plus-vàlua cada bé. La producció econòmica i la cultura en el zenit de cada imperi és prodigiosa. La brillant civilització basada en l'esclavitud ofereix un gran contrast si se la compara amb la tenebra salvatge que la precedí i amb l'obscurantisme feudal que la seguirà. Aquest segon experiment de la humanitat, malgrat les seves espantoses misèries, traspua grandesa material en l'extensió dels seus imperis, en la magnitud dels seus monuments, en les transformacions econòmiques, en la grandesa espiritual i en l'avanç de les ciències, de la filosofia, de l'art,

del dret. La humanitat progressiva, significada per les classes dirigents de cada imperi, somniava d'arribar a dominar tot el món i a establir la pau universal i definitiva. Els romans, després de les furioses guerres de conquesta s'hi atansaren força. La «*pax romana*» d'Octavi August fou un ideal fins l'Edat Moderna. ¿Era aquesta la màquina de vera pau que la natura cercava a les palpenes, o calia esperar-ne una altra? Tant de sofriment, no donaria ja un fruit? Però no. Encara no havia arribat la solució. Les dràstiques correccions i reparacions introduïdes per la màquina estatal en el sistema salvatge no aconseguiren donar mai un saldo positiu en la «comptabilitat general» de cada imperi. Fora d'una curta edat d'or, sempre sobrevenia l'envelliment de la màquina, que moria irremissiblement. *L'aparició de l'Estat representà una coordinació cega, potencialment a escala mundial, de tota la producció.* Un exponent clar és l'expansió immediata del comerç per tot el món conegut.

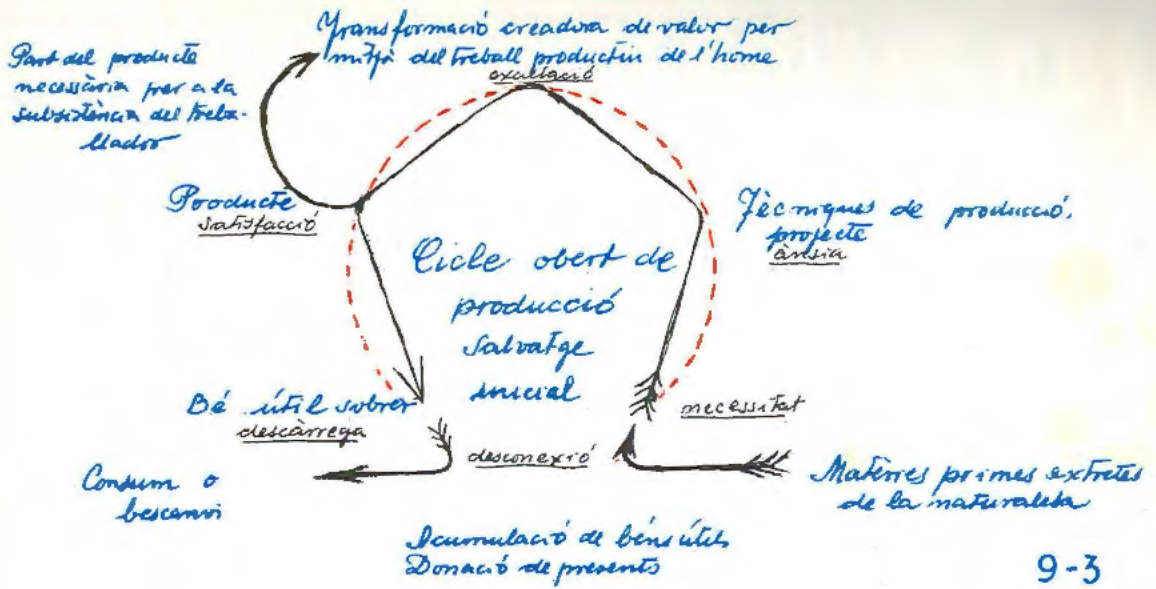
Els fenicis i els grecs recorren tota la Mediterrània, puguen a tota l'Europa atlàntica, circumnaveguen l'Àfrica i enllacen amb els comerciants de l'Extrem Orient. Només Amèrica resta fora de l'abast de l'economia esclavista. Ràpidament les noves tècniques s'estenen per tot el planeta. El diferent repartiment geogràfic de les primeres matèries accelera l'impuls del comerç d'aquestes matèries que es fa internacional, inter-imperial, intercontinental: és la primera socialització del treball humà. L'home produeix i comercia a cegues, perquè encara no sap fer-ho d'una altra manera. La socialització és eficaç i autèntica però inconscient, perquè encara no existeix la màquina planificadora conscient. El treball antic ja neix social. El ramader, l'agricultor, el minaire, el llenyataire, l'artesà, es necessiten tots. L'especialització del treball obliga com a mínim a la socialització automàtica de producció i comercialització. L'Estat és el cos que fa possible aquesta socialització inconscient a màxima escala. L'Estat, en aquest aspecte poc recalcat, era un avanç indubtable. Però aquest avanç fou pagat a un preu que a la llarga conduí a la mort del sistema. Aquesta mort sobrevenia bastant abans que l'imperi determinat assolís els quatre punts cardinals, el desig invariant de tots els emperadors. L'organisme moria tòxic, per què? Molts

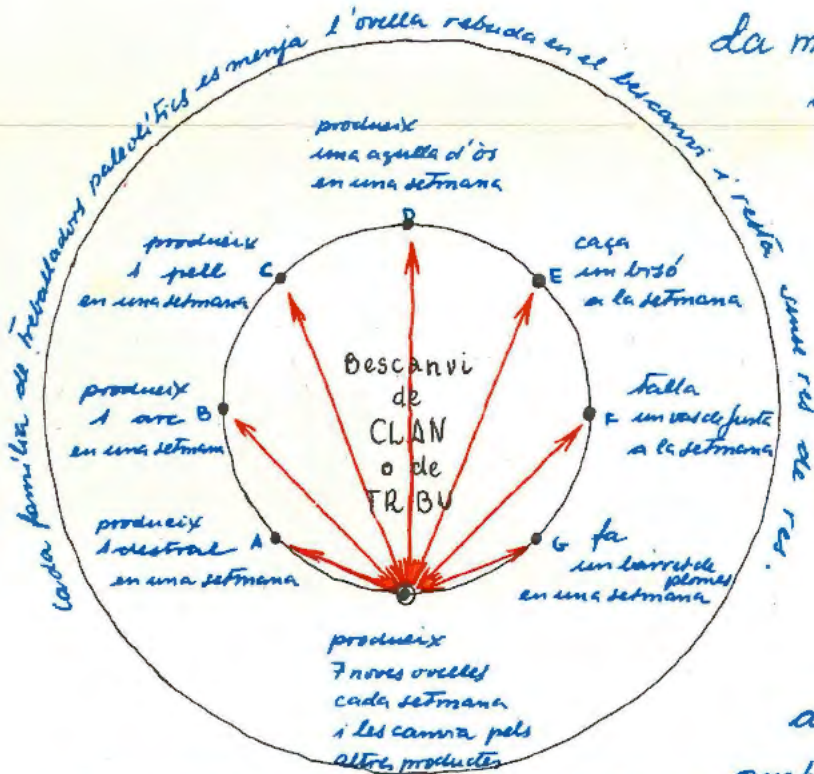
historiadors atribueixen el fet a la pressió dels salvatges o bàrbars limítrofs amb els imperis. Acusació errònia. Els salvatges no «poden» entrar en l'imperi civilitzat, igual com els microbis no poden entrar en el cos humà, si l'imperi no es corrompia abans per dintre. La mort venia de fora, però abans pujava ja des de dintre. És el mite de Troia. Els troians civilitzats no podien sucumbir davant els bàrbars aqueus si no hi havia abans una intervenció des de «dintre». Els continuats ensorraments d'imperis a les mans d'invasors bàrbars són allò que podríem anomenar simples «liquidacions físiques». El cos social ja estava mort abans de les invasions, tot i que encara s'aguantava dret. De tots els imperis potser el romà fou el que adquirí un major grau d'organització. Després de l'imperi romà, l'imperi bizantí, l'àrab, el mongol, el turc, el xinès o els diferents de l'Índia no saberen engendrar un cos ple d'òrgans tan ben coordinat com el que resta codificat en el dret romà. Si algun imperi estava destinat a durar era aquest. I, en efecte, fou el que més durà, més de mil anys, i, comptant la prolongació de l'imperi bizantí, més de dos mil anys. Ni cap dels imperis egipcis, societat també força equilibrada i molt més aïllada, no durà tant. Tanmateix també morí.

- Crítica del sistema esclavista. -

No era l'autèntica màquina de vera pau, tot i que havia donat un pas endavant imprescindible per arribar-hi un dia; un pas irreversible, la coordinació de tota la producció, l'establiment d'un mercat a escala internacional, la superació de la parcel·lació tribal, i, a continuació, la tendència de l'organització de les relacions socials a escala planetària. Calia destacar de cada tribu un cos paràsit que, connectat amb els de les altres tribus, constituís la xarxa coordinadora, el control de totes les operacions, la selecció i eliminació de les improductives, l'organització de la distribució i el transport de les primeres matèries i dels elements de producció, que fins ara xocaven desordenadament, fins a aconseguir la influència i comunicació de tot amb tot. Calia transformar una societat humana «vegetativa» de cèl·lules socials —les tribus— indiferenciades i simplement juxtaposades en una societat «animal» orgànica i vertebrada, amb institucions particulars, locals, regionals, nacionals i, per damunt de tot, amb un Estat internacional imparcial o «inconscient» que arribés a tot arreu i

9-3

la més primitiva acumulació

9-4

aconseguida amb tota justícia

El treballador neolític (romader) reb 1 destrial, 1 arc, 1 pell, 1 agulla, 1 brís, 1 vas i 1 barret. En pocs setmanes té una sobrecabundància de tot, es fa poderós, es quanija els altres amb presents. Esdevé el cacic.

9-5	Paleolític (cap. 8) origen	Salvagisme (cap. 9) progressió	Esclavisme (cap. 10) progressió	Feudalisme (cap. 11) regressió	Capitalisme (cap. 12) progressió
ECONOMIA	Equilibri Recollida Treball equilibrat Austeritat Treball genèric Nomadisme Presentis gratuïts No comerç	Deutor - acreedor Cànnies, ramat, agne, mines Treball intens Abundància - careència Inici de divisió del treball Seminomadisme Presentis obligats Comerç veïnal	Arno - esclau a més a més artesanía i grans obres individuals Oci, treball lleure, fr. fortat Luxe - potresa Divisió del treball Sedentarisme Tributs Comerç, intermac. (correlatius)	Senyor - servent Ramat, agne, min, artes. Corporativisme (gremis) Abundància - careència Retorn a la divisió del treball Migracions de pobles Prestacions, delmes, tributs Comerç veïnal que s'augmenta	Patró - proletarià Revolució industrial i automació Sindicats Gran luxe i potresa, consumisme Superespecialització Migracions laborals Política fiscal Mercat i transports mundials
FAMÍLIA	Matrilineal Unió amorosa Demografia limitada Clan: família ampla	Patrilineal Matrimoni interessat laxo - promiscuïtat sagrada Demografia creixent Clan: mitjaques genèrics	Paterfamília Monogàmia estricte - promiscuïtat estricte Demografia creixent "Famuli": dona i fills són esclaus del paterfamília	Honor a la dona Matrimoni laxo Regressió demogràfica Família estricte: pare - mare - fills	Unió d'emancipació de la dona Divorci, relaxació de la monogàmia Explosió demogràfica Relaxació familiar: emancipació del jove
DRET	Matrilineal Propietat comunal Societat integrada Homogeneïtat "Dret costumier"	Patrilineal laxo Unió de la propietat privada Societat que esparteix a claus Rangs socials Benedicció, maldicció, vendutges de clan	Patrilineal estricte Propietat privada estricte Classes socials autògenes Castes socials Lleis imperials "Justícia imperial"	Patrilineal laxo Propietat mixta Classes socials autògenes Blacos (noble militar de castellanització burgès, ritz Poble de vassallatge, fidelitat)	Juridic i equiparació de la dona Propietat privada estricte Classes socials autògenes Classes i capes socials Declaració dels drets humans
POLÍTICA	Democràcia directa Pacifisme Poblat obert Assemblea d'adults No prohibicions No partits	Aristocràcia i monarquia Armes, guerra, Fortesa Poblat fortificat Càsic Prohibicions Associacions màgiques	Emperador, castes demerants Ciutats amural·lades Ciutats tancades Emperador, Estat Codi legal diví Patris i plebeus	Grans nobilitats, eclesiàstics Castells Castell - gleba Senyor feudal Acllarga: Dret Romà Sectes secretes	Democràcia burgesa de representació Grans guerres de moviment Gran urbanització Poders: legislatiu, judicial i executiu Legislació per l'assemblea parlamentària Partits polítics
RELIGIÓ	Festa Immanència social Plenitud Felicitat Mantenedor Mística	Misteri Trascendència terrenal Totems, tabús Crueltat - por Oraxot Bruxeria	Mitologia Trascendència celestial Diu (idol) - Temple Pecar - redempció Sacerdot Religió imperial	Teologia abstracta Trascendència espiritual Diu (imatge) - Temple Pecar - penitència cruel Pontífex cèlibe Religió monoteïsta mitigada	Teologia abstracta (separació de l'Estat) Immanència individual Diu (sense imatge) - Temple Abat general - fe que salva Pastor Religió monoteïsta estricte
ART, CULTURA	Art equilibrat Cultura oral Coneixements intuitius Saviesa popular	Art estilitat gòtic Signes incantats en la terra (magia) Secrets artesans Saviesa de lecta, proverbes	Art monumental i refinat Cultura escrita, literatura Ciència incipient Filosofia realista	Art espiritualista Relion personal a cult. oral Secrets arxius. Alquímia Filosofia idealista	Art humanista Cultura de la impremta i de l'electrònica Fenologia Ciència racional i experimental

assumís el servei d'integració total de la comunitat humana. Empresa difícilíssima i arriscadíssima. Si això s'hagués fet democràticament, malgrat haver exigit sacrificis majúsculs inevitables, hauria estat glòria. Però els atzars de la geografia, la llei de l'acció i de la reacció, la inexperiència històrica, la recerca miop de resultats a curt termini, la competència entre imperis, i entre castes pel domini de cada imperi, les molèsties dels pobles bàrbars i molts altres imponderables, permeteren només organitzar la societat des de l'Estat a base d'uns incontinentius poderosíssims a benefici dels «teixits neuro-vegetatius» de les castes superiors de la classe dominant, implicades en l'Estat i a expenses dels «teixits merament vegetatius» de les castes inferiors de la classe dominada.

Els imperis sucumbiren per dues raons. La primera raó, la principal, per l'antagonisme entre la classe dirigent i la classe treballadora. Les fronteres dels imperis, cada vegada més dilatades, portaven moltes despeses de guerra, però allò que resultava més antieconòmic era tenir a ratlla les castes baixes. Els esclaus, sempre en nombre creixent, començaven a desvetllar-se i a reaccionar davant l'explotador, i cada vegada requerien una policia més gravosa per a la classe assalariada, els tributs de la qual eren cada vegada més onerosos. Els agricultors fugien del camp a la ciutat per evitar els impostos. Les grans ciutats imperials no donaven abast a ocupar tants immigrants. La misèria de la ciutat es féu proverbial. Esclataven rebel·lions plebees. Es tractava de distreure la població lliure amb pa i circ. El treballador lliure estava mig enganyat pel sistema. Especialment la religió suplia efiçament la policia. Però l'esclau no. Les rebel·lions d'esclaus eren molt més freqüents i intenses. Els esclaus adquirien consciència de classe i s'unien. Les despeses per tenir a ratlla els esclaus i per fer-los treballar, finalment, foren superiors a la plus-vàlua que s'aconseguia d'ells. D'això Anglaterra, a finals del segle passat, en prengué consciència política quan es féu capdavantera de la llei anti-esclavista. Però la ceguesa dels imperis antics al respecte els precipità a la ruïna. Els ciutadans lliures, amb la seva il·lusió, més o menys fundada de poder algun dia escalar un lloc alt en la piràmide social, eren una mica més rendables econòmicament. Però el ciutadà lliure havia contínuament d'abandonar

la feina per marxar a la guerra contra els bàrbars exteriors, contra les nacions rebels de l'interior de l'imperi poc respectades, i contra els esclaus insurrectes. No podien produir gaire. Calia a més mantenir un cos d'escribes, uns quadres militars, una administració imperial, la cort, un sacerdoti amb el seu culte. La primera raó de fracàs es resumeix, doncs, en les exagerades des economies que exigia la repressió. La segona raó de l'ensorrament dels imperis la constituïren les lluites intestines de la classe dominant per fer-se amb el poder en exclusiva: l'acumulació d'energia en uns centres de poder a expenses d'altres i les lluites entre poders oposats. L'equivocació consistia a confondre l'Estat superior com a poder per l'explotació del poble en comptes de l'Estat superior com a servei integrat del treball del poble. Les intrigues donen com a resultat que de vegades s'instauren dictadures econòmiques, plutocràcies; de vegades, militars; de vegades, tecnocràtiques de juristes; o burocràtiques d'escribes; o teocràtiques dels sacerdots.

En l'imperi romà baix mana més el papa que l'emperador. Altres vegades dues d'aquestes capes socials s'enfronten posant en perill la supervivència de l'imperi, com en l'oposició entre el militar Cèsar amb les seves legions i el senat plutocrata. També la crueltat de la tribu salvatge es retroba en els palaus imperials decadents. I fins en els moments de més feblesa rebroten grups sorprenents que instauren comunitats equilibrades com les del paleolític que lluiten per un equilibri final humà sense menysprear les adquisicions positives de l'Estat. És el cas del floriment de les comunitats cristianes en totes les grans ciutats de l'imperi romà, ja arribat a la seva màxima altura. La segona raó del fracàs es resumeix, doncs, en les contradiccions internes de la classe dominant, mestressa de l'Estat, que confongué poder i servei. Aquestes dues raons socials porten una conseqüència: cada individu, cada nació del gran cos social, se sent trencat a trossos. Les diferents possibilitats del desig de l'energia de les màquines humanes han estat separades i absurdament enfrontades per les exigències draconianes del moment. La força pot ésser exercida pels militars però és reprimida en totes les altres capes socials. L'èxtasi profund és per als sacerdots, els altres se n'han

d'abstenir. La saviesa només la pot exercir l'escrivà. Les decisions, els polítics. El gran consum, només «els rics». El treball només els plebeus i els esclaus. Aquests darrers sense poder fer res més. Un Estat on tothom treballi, com tots els punts del cos biològic, àdhuc els nervis que també tenen metabolisme vegetatiu, un Estat on tothom controli, com tots els punts del cos tenen accés a alguna terminal nerviosa, un Estat on sigui possible que tothom s'extasiï, com es pot aconseguir plaer en qualsevol lloc del cos, un Estat així és impensable a l'Edat Antiga. El desig vivent de la natura ho havia aconseguit a nivell biològic i ja ho treballava a nivell social. El descobriment de l'Estat-ciutat, al principi, i de l'Estat imperial organitzat, al final, fou fet a expenses d'aquells grups humans atrapats en una posició de retard en el moment crucial, «per culpa» d'unes condicions geoeconòmiques adverses. Aquest resulta un «trist» destí inexorable de totes les espècies inferiors a l'home. Sempre romandran a sota. Si no es fa adequadament, es rebel·laran, reaccionaran i ens obligaran a tractar-les amb respecte, però sempre en situació inferior. En l'Edat Antiga, Mitjana i Moderna la rebel·lió animal, vegetal i mineral encara no era perceptible. Avui ja la tenim al damunt. Tanmateix, la natura anterior a l'home ja ha cristallitzat. Cada espècie ja passà la seva «història» de rodatge i ara ja està fixada en el seu lloc fatal. L'home, tant l'explorador com l'explorat, està en fase històrica, està en un temps de virtualitats fascinants, elàstiques, modelables al màxim. No és que no puguem organitzar-nos millor. És que no sabem encara quina és la nostra forma equilibrada. No hi ha res decidit pel que fa a l'home. Un oprimít pot passar a opressor i un opressor pot pasar a oprimít, com tantes vegades s'ha vist en la història, pel simple fet d'un canvi d'oportunitats, d'un canvi de condicions objectives, o per l'actitud de major vigilància en saber-les aprofitar. L'oprimít no encerta quan es resigna a acceptar els seus desavantatges objectius inicials, sinó que encerta quan, després d'haver-ne pres consciència, aprofita al màxim les noves oportunitats objectives de progressar. Cada sistema econòmic desequilibrat genera el seu contrari. En la pujada dels imperis l'oprimít estava en condicions adverses, però ja en el punt culminant comencen les condicions favorables per acumulació de contradiccions del

sistema. Progrés, al nivell ^{en què} del qual parlem, significa, no solament transformar la natura per la producció creadora, cosa que l'oprimit fa amb escreix, sinó també participar en la millor coordinació i control de la producció —l'autogestió obrera— i la socialització dels béns de producció, i fer participar l'opressor en el treball directe de producció —supressió del parasitisme social—. Aquest és el fi de la ^{lluita} ~~sort~~ dels explotats al llarg de tota la història. En els primers moments d'una ofensiva —en el nostre cas el salvatgisme— l'avantatge està sempre de part de l'ofensor. No hi havia condicions perquè els salvatges sotmesos s'alcessin amb el control de la producció. Si la liquidació del salvatgisme, en el començ de la història, deixà en posició d'avantatge la classe dominant, que encetà la nova etapa amb la imposició de l'Estat despòtic i de l'esclavisme total, la liquidació dels imperis antics i en concret la de l'imperi romà, al bell mig de la història, salda a zero. Empatena amos i esclaus. L'esclau ja és més fort que el salvatge i l'Estat despòtic més feble que els cacics.

— L'Estat servei administratiu integral o l'Estat òrgan de poder polític —

Al final de l'imperi romà la lluita entre les dues classes antagoniques esdevé tan ferotge que s'autoanihilen. És fals que l'esclavitud desaparegué principalment per l'acció del cristianisme. Altrament, ¿per què torna a aparèixer en el segle setze plenament cristià? L'esclavisme desaparegué per la dinàmica de la lluita, desaparegué com desaparegueren les classes dominants. Tot desaparegué excepte la «memòria» social de tots els experiments fets fins al moment, codificada en una llavor petita, el Codi de Dret Romà, sistema de relacions socials, tan perfecte en el conjunt de lleis administratives —servei— que conté, com equivocat en el conjunt de lleis polítiques —poder— que conté. La confusió entre servei administratiu i polític es contagiarà al període feudal. Per a impedir la presa del poder econòmic pels treballadors s'emprarà l'Estat administratiu com a òrgan de poder polític de la classe dominant.

Fins als nostres dies arriba aquesta confusió que afebleix el poder polític derivat de l'econòmic i encarcara i burocratitza el servei administratiu de l'Estat. Encara avui en molts llocs arrosseguem problemes de l'Edat Antiga. Hi ha en ple segle vint renaixements sorprenents. El «fascio» era el feix de vares

per bastonejar els esclaus i els plebeus que portaven els lic-tors romans en llurs antics temps. La mà alçada també és un posat dels temps romans que adoptaven els militars i patri-cis per saludar l'emperador. L'estatisme, l'estatització, els ab-solutismes presidencialistes que preparen diluvis, els règims autoritaris, les dictadures, tot al servei d'unes classes domi-nants paràsites dels treballadors, rebroten amb sorprenent vivacitat. És una pura reacció, el retorn a l'Edat Antiga de l'Estat despòtic. Però cal analitzar-les de prop. Totalitarisme ve de «tot». Cal recordar ací que comparàvem l'inconscient individual amb els llibres diari i major de la comptabilitat, on es registra tot el que passa. Doncs bé, la màquina social també necessita el seu diari i el seu major per on passi tot el movi-ment de la producció social creadora, tot allò que sigui va-lor. És imprescindible en una societat coordinada la feina de control, classificació i consegüent organització de totes llurs activitats. Pot semblar una feina paràsita però és un servei imprescindible per obtenir el màxim rendiment de la producció. Hi ha una segona feina també imprescindible: que cada part tingui accés a aquest control i classificació per tal que, vistes les interferències, repeticions, equivocacions i, en ge-neral, deficiències, a poc a poc, la base pugui invertir els be-neficis bruts a millorar o reorganitzar el conjunt de la pro-ducció.) Un Estat merament administratiu hauria d'ésser una superfície polida, com un mirall que reflectís automàticament, sense manipulacions ni interferències interessades d'egoismes individuals o de grup parcial, per damunt de tota la multipli-citat de base, tot allò que passa en la societat a fi que qualsevol ciutadà o grup social pogués veure la seva feina relacionada amb totes les altres feines del conjunt sense moure's del seu segle. Aquest innegable servei en derivació de l'activitat bà-sica productiva és una temptació permanent per al grup més poderós. Dóna avantatges al que l'acapara en exclusiva amb afany particular de lucre i genera una capacitat d'oprimir im-mensament més gran que la que tenia el petit cacic rural o salvatge aïllat. Una lluita furiosa per la possessió del mirall màgic i per fugir de feina és el nostre pa de cada dia en els llocs de l'administració privada, i, sobretot, en els de la pú-blica. En els països rics altament monopolistes sota un règim presidencialista. En els països amb burgesia baixa abundant i

en perill sota un règim feixista. En els països pobres i colonials sota un règim militarista. Progrés és participar en la gestió, en el control, en la propietat, en l'aplicació dels guanys, sense deixar de participar en el treball creador de vàlua. Reaccionarisme és acaparar la gestió, el control, la propietat, l'aplicació dels guanys; és apropiar-se del treball dels altres i fugir del treball productiu. No es pensa prou que qui fuig de feina o la fa rutinàriament oprimeix i mata, retalla la vida dels altres a trossets. Cal estar a la base, un treballador més enmig dels treballadors, diligent i enginyós. Però cal també no fugir de responsabilitats, de riscos. Hi ha qui nega la utilitat del servei administratiu i combat i fins tracta de destruir l'aparell de l'Estat. Igualment, d'altres, tracten l'aparell de les organitzacions de masses que lluiten per l'alliberament. No tenen sentit social dialèctic. No saben veure que l'administració és una fase oposada a la producció però complementària i tan necessària com ella. Són cucs atomitzats que només entenen una societat productiva merament vegetativa. No veuen que una societat així és reaccionària i va a parar al model salvatge. Tots hauríem de col·laborar en l'administració asseguts en cadires i tots hauríem de doblegar l'esquena per llaurar la terra. Socialització de la producció, de la gestió i de la propietat. Cal muntar un doble sistema de circulació «sanguínia» de productes valuosos, i de circulació «nerviosa» d'informacions i decisions que arribi a tot arreu per un igual.

— *Relacions actuals entre base i Estat autoritari.* —

Per aconseguir aquesta socialització cal desallotjar les classes poderoses de l'Estat, el seu «bunker». Quan no temen, els burgesos es tornen liberals, però quan temen s'atrinxeren en l'Estat, que esdevé estat autoritari, la dictadura dels poderosos. Actualment les opcions en relació amb un estat autoritari poden ésser aquestes: indiferència social-política, recolzament i adhesió al sistema autoritari, participació tàctica en el pla públic oficial de la possible oposició des de la legalitat, lluita en la clandestinitat, reclusió a la presó i permanència a l'exili. La indiferència política és fomentada pel sistema a base de distraccions superficials: consumisme, esports. Les adhesions vénen dels qui en reben beneficis i d'alguns enganysats que en reben la subsistència. Un sistema semblant té com a enemic potencial la major part del poble, tot i que els mè-

todes repressius i despolititzadors redueixen aquesta majoria en benefici del primer grup. També avui un estat autoritari distreu, igual com distreien els romans amb «blat i circ». La clandestinitat margina, atrofia, desentrena de la lluita real, aïlla, idealitza, artificialitza la lluita. Sense el contrast lliure dels enemics reals la clandestinitat perilla de muntar castells en l'aire. Gandhi i Marx eren partidaris de reduir al mínim la clandestinitat. Tot, com més aviat millor, a la llum del dia. El primer anava sempre a parar a la presó. El segon, a l'exili. Lenin tastà la presó, l'exili, la clandestinitat i la participació legal en l'oposició. La clandestinitat, però, té l'avantatge de la relativa seguretat que forneix, de la netedat dels principis polítics propugnats i de la proximitat al teatre de la lluita. També presó i exili tenen pros i contres: són posicions clares, entenedores, que fan un efecte i una influència sobre el poble quan s'arriba a assabentar, feina informativa que depèn principalment dels grups clandestins. Però el gran perill de la presó i l'exili és la marginació. Donant per descartades les dues opcions primeres, ni en recomanaria cap en exclusiva ni n'exclouria cap, de l'estratègia de lluita. Crec que el ferm lluitador per la vera pau comptarà amb agilitat amb els dos extrems oposats inevitables: la «participació» i la «marginació», en relació mútua dialèctica determinada per la situació de cada moment, sense dogmatismes de cap mena. De la banda de la participació el servidor de la pau i de la llibertat opta per barrejar-se en la realitat imperant, en la prova difícil de la feina pública, en l'empresa de formar la gran màquina social equilibrada del futur. Sempre que veu condicions objectives d'incidència en el terreny públic ho fa des de la plataforma més convenient en cada moment, a cos descobert, des de la clandestinitat, des de la presó o des de l'exili. Cal instaurar una constant *pressió de participació* de tots els lluitadors en el camp social. De la banda de la marginació cal dir que el lluitador també s'espantia en la lluita. Necessita acumular informació i estudi i la lluita no li ho permet. Hi ha militants amb llur ideologia ben desgavellada i no tenen temps per reparar-la. També la lluita desgasta el cos i crema els nervis. Les llargues vigílies després del treball esgotador, les tensions nervioses, la repressió destremen la voluntat més poderosa. Cal aleshores saber marginar-se, saber enretirar-se a rera-

guarda per recuperar i reparar els equilibris interiors trencats. Cal, en silenci, recompondre aquella màquina que eixí perfecta del paleolític i que aviat haurà de tornar a la lluita. Una destitució d'un càrrec, l'oci, la clandestinitat rigorosa, l'exili, una malaltia i potser, més que cap altre, la presó poden ser situacions molt aprofitables per llegir, per estudiar, per sanar, per enfortir-se i assaonar-se, per meditar, per contemplar i observar, per aprendre a concentrar-se i disciplinar-se, per planificar, per escriure, per discutir amb altres amb calma, per assajar experiments comunitaris microsociològics, per ajudar a altres en aquesta recuperació. La situació de reclusió, tant corrent en un règim autoritari, i que sovint determina desequilibris, desesperacions i esfondraments psicològics, són molt aptes per a tot el contrari. Cal instaurar un autèntic *aprofitament de la marginació* de tants de lluitadors. Empaitant l'Estat hauríem de saber doblar l'Estat. No estarem madurs fins que no haurem carregat damunt les nostres espatlles les mateixes responsabilitats de l'Estat que volem alliberar de la invasió a què ha estat sotmès per part dels poderosos. Aquestes planes indiquen una colla de punts que poden esdevenir objectes d'estudi en aquestes situacions de reraguarda, que podent ésser fecundíssimes resulten a vegades estèrils. És una bona ocasió per qualificar lluitadors de base, amb vista a fer desaparèixer l'odiosa formació d'«élites» superiors, fins al dia joïós en què tot el poble, a una sola veu, pugui dir aquella frase de Lluís XIV: «*L'État c'est moi*».

Capítol onzè: l'home servent

- El feudalisme primitiu o el retorn a la salvatgia -

Quan l'historiador llatí Tàcit descriu els costums dels pobles bàrbars del nord de l'imperi romà, en els moments de màxima eufòria d'aquest imperi, es troba amb gent de cultura econòmica neolítica i d'estructura sòcio-cultural, encara en bona part paleolítica. Aviat aquests bàrbars evolucionen pel contacte amb l'imperi romà. Durant tot el segle cinquè d.C. van envaint l'imperi en descomposició i, al final del segle, el territori de l'imperi és seu. Llevat de l'Orient bizantí, ^{tot} Europa retrocedeix a uns costums neolítics, àdhuc en el terreny econòmic, que s'estenen sobre una cultura material més civilitzada. Curiosa inversió. La màquina sòcio-econòmica ha fet marxa enrera i torna a començar. El gran Estat coordinat desapareix i es torna a un dissimulat caciquisme salvatge. Cada senyor de guerra té el seu petit comtat, baronia, ducat o marca. Retornem a la tribu rural. La ciutat esclavista es mor. El ciutadà lliure també. Mana de nou el cacic en el camp. Una altra vegada lliga els individus per mitjà d'un jurament en una cerimònia: el vassallatge. Els seus castells amb muralles, encimbellats en les muntanyes, que vénen a substituir les ciutats romanes situades en la plana, recorden les construccions micèniques dels bàrbars invasors aqueus, que devastaren les ciutats cultes i florents dels anteriors pobladors hellènics de Grècia a finals del segle tretzè a.C. La història de Grècia es repeteix a l'Europa occidental divuit segles més tard. A Grècia fou tan gran el trasbalsament produït per l'esfondrament

de la primera civilització esclavista hel·lènica i per l'adveniment dels doris, jonis, eolis, etc., que es perdé àdhuc l'escriptura. Se suprimiren els tributs, les lleis i els contractes i no calgué escriure. Ara, a l'Edat Mitjana de l'Europa occidental, no desapareix l'escriptura, però poc se'n falta. Es refugia espanyada en els monestirs, com a peça de museu. De moment desapareixen els contractes, els tributs, les lleis romanes escrites. Tot es fa de paraula. El dret bàrbar és encara un dret costumer. També desapareix l'esclavitud com a sistema, o, millor, no es reinstaura de moment. Es torna al sistema creditor-deutor. La terra és del senyor de la guerra, que la té per dret de conquesta com en l'inici del salvatgisme. Com que el pagès llatí la necessita, el senyor li atorga el favor de deixar-la-hi. Amb aquest gest el senyor es mostra generós envers el vassall, el qual li jura fidelitat. Ara el vassall està endeutat i la fidelitat, en la pràctica, representa mantenir el senyor i la seva cort amb les despeses de guerra, treballant per ell uns quants dies la setmana, posem-ne tres. També haurà de pagar el delme a l'església. Amb prou feines li'n resten tres per a mantenir-se ell i la seva família. Una secada o una pedregada endeutaran el pagès. El servent feudal, a tot arreu del món, és un home sempre endeutat. Ell no és esclau, és lliure, però està lligat a la terra, a un tros concret de terra, si vol sobreviure. Els tres dies setmanals no li donen res més que la pura supervivència. Multitud d'altres obligacions, fins la de cedir l'esposa al senyor en determinades circumstàncies, redueixen el servent a un estat equivalent al de l'esclau, i potser inferior, perquè en les ciutats els esclaus estaven molt units i eren forts, mentre que en el camp els servents estaven completament disgregats, lligats al tros, a la gleba. És el servent de la gleba. L'esclau era venut, comprat, importat, i exportat. El servent de la gleba, no. La societat integrada de l'imperi s'esquarterà en innumbrables coàguls, com un fangar ressec. El retorn al tribalisme. El comerç internacional i fins i tot l'interior desaparegueren. L'economia conjunta s'aturà. Sembla impossible de creure, però el temps històric tornà endarrera, de futur a passat. Caldrà recomençar de nou. La primera prova que havia escalat glòries divines resultà fallida, rodolà fins l'abisme més profund. Després de tantes suors! A cavall dels segles vuitè i novè Carlemany vol ressuscitar l'im-

peri a cops d'espasa al nord, i els àrabs de Còrdova ho intenten a cops de simitarra al sud. Endebades! Torna l'obscuritat fins al segle desè, el més negre de la història d'Occident. Cinc segles de foscor!

— L'Església medieval o l'estat teocràtic per excel·lència. —

En tot aquest llarg període en què decau l'economia, la cultura i la llengua, fins a perdre's la parla llatina a nivell de poble, hi ha una excepció que se salva de l'ensulsiada miraculosament: l'Església. No retornen els bruixots i les bruixes. Millor dit, tracten de retornar amb llur característica barreja d'encant angèlic primitiu i d'horror demoníac salvatge. Però són refusats enèrgicament amb procediments salvatges sadolls de crueltat. Són proverbials les caceres de bruixes durant l'Edat Mitjana, sobretot al nord d'Europa, seu original dels pobles bàrbars, tardanament dominat per l'Església. Els bàrbars que travessen en el segle cinquè les fronteres, ja havien canviat els bruixots pels sacerdots cristians arrians. L'Església imperial havia corregut més de pressa que les armes imperials, tal com passarà després a Amèrica. L'única força que roman intacta en establir-se els bàrbars a l'Occident fou l'Església. Igual com la religió de la Babilònia vençuda vencé els vencedors assiris, igual com la religió de la Grècia vençuda vencé els vencedors romans, ara la religió de la Roma vençuda venç els vencedors bàrbars. Avantatges de la ideologia més independent de les arrels infraestructurals! Mai no apreciarem prou la força, el poder, la vitalitat acumulada pel poble en aquesta ideologia o superestructura suprema, tan allunyada de l'economia que n'afirma la independència, tan autònoma que sovint es perden de vista les amagades artèries de les quals rep la vitalitat prodigiosa de què disposa. L'Església cristiana, en temps de Constantí havia abandonat definitivament el missatge revolucionari de Jesús de Natzaret i els seus i havia heretat el poder de la casta sacerdotal jupiterina. Entrava així, per la porta gran, en la classe dominant. S'acaben en sec els martiris i les persecucions, i comencen en sec els honors, les proteccions, les donacions. Més apta, pel seu universalisme, que la salvatge religió romana, constituí la capa social dominant en el baix imperi. L'emperador acabà com a escolanet del papa i dels bisbes. La capa sacerdotal es féu amb el control de l'Estat. Esfondrat l'imperi, l'única màquina imperial

que romangué inalterada durant l'Alta Edat Mitjana fou l'Església. Havia sortit força beneficiada de les llargues persecucions dels temps de l'imperi. Aquesta màquina no era *casta* perquè llurs quadres no es transmetien en principi per descendència. No era localista, era l'única organització internacional, sense destruir al principi els patriarcats nacionals. Existien el patriarcat bizantí a Bizanci, el siri a Antiòquia, el palestí a Jerusalem, l'egipci a Alexandria, el romà a Roma, el llombard a Milà, el franc a Lió i el mossàrab a Toledo. El papa era el dipositari de la superior unitat internacional. L'imperialisme de l'Església no era uniformista sinó internacionalista. La màquina eclesiàstica sancionava l'abolició de l'esclavitud: tots els homes són germans. Dulcificava, a nivell de sentiments, la lluita de classes que portà la desfeta de l'imperi. Un altre formidable motiu d'adhesions.

L'Església feia de pont entre els senyors i el poble. En els darrers temps de l'imperi romà també l'Església fou profundament atacada de corrupció en entrar en contacte amb les altres capes i castes poderoses. Aleshores sorgí, com a reacció, la màquina monacal cèlibe, que, salvada en el naufragi general, com una nova arca de Noè, codificà després tota la cultura romana lingüística, literària, artística, tècnica, jurídica i filosòfica que pogué recollir al principi directament, o després a través dels àrabs. El monestir fou la màquina de màxima rendibilitat en l'Alta Edat Mitjana. Tots els monestirs començaven pobres i acabaven rics. L'acumulació pre-capitalista, que tant preocupà Marx, es féu sobretot en els soterranis dels monestirs dels ordes militars. Els monestirs esdevingueren el centre de la política. Els senyors depenien dels monestirs i els monestirs esdevenien senyors. Immòbils —els monjos feien vot d'estabilitat— enmig d'una marea bellugadissa de bàrbars en contínues migracions, a més de dipositaris de les tècniques de l'agricultura romana, foren els dipositaris del poder estatal imperial. «Prega i treballa», deia el fundador Benet de Núrsia. Però succeí que molt aviat els papes i els bisbes eren triats d'entre els monjos. Els preveres foren obligats a portar una vida quasi monacal. I una nit de Nadal, la de l'any 800, Carlemany anà al papa de Roma a demanar-li la corona imperial. I Déu donà l'imperi al rei. Aquest imperi vingut de Déu és una

concessió de poder graciosa, a esquena del poble —font de tot poder?—; és un favor de Déu custodi del poder de l'imperi de Roma, als bàrbars francs, desdeificats, privats dels seus genis ancestrals; és un perdó generós que oblida la invasió sacrílega. El subconscient bàrbar queda alliberat. Però és un poder delegat que es pot retirar en qualsevol moment. Els fidels a Déu obeiran el senyor bàrbar perquè l'Església ho vol.

L'emperador germànic és vassall del papa. L'Església, en qualsevol moment, pot excomunicar el senyor emperador, i retirar l'obligació de fidelitat dels seus vassalls. Sembla un somni que l'Església pogués acumular tant poder. L'economia, la cultura i els desigs i sentiments de tot el poble li pertanyien. Aquest mateix fenomen el tornarem a trobar en la revolució francesa i en la russa. En la francesa es barallen l'aristocràcia i el poble i l'estament de l'alta burgesia se n'aprofita. En la revolució russa la guerra entre el kàiser i el tsar, tots dos poderosos, obre la porta a una feble social-democràcia: una maquineta que es manté amb discreció i comoditat apartada en el moment dels cops en què s'enfonsa un antic règim i l'hereta tot sencer. En aquest cas fou l'Església. Poc es pensaven els bàrbars victoriosos trobar-se amb un enemic tan perillós després d'haver desfet la darrera legió romana. L'Església fou el ver Estat polític —«*dominium mundi*»— en l'Alta Edat Mitjana, i el braç secular bàrbar li féu de guàrdia pretoriana. Però aquesta Església, tan ben dotada en sortir de les persecucions, cometé greus errors de cara a conservar la seva posició. Un d'ells fou l'esperit de casta. Els clergues, que vol dir «separats», «selectes», es distanciaren dels laics i esdevingueren una pseudocasta. Els fadrísterns de les famílies nobles acapararen els alts càrrecs. Unes poques i poderoses famílies romanes es tornaren en el càrrec papal. El papa i els bisbes acceptaren senyorijs particulars i fins un Estat pontifici al costat dels regnes feudals. L'Estat pontifici i els múltiples territoris controlats per bisbes i monestirs convertiren l'Església en un Estat terrenal, en competència amb d'altres estats en formació. A la llarga perdé la batalla. No era el seu fort. Un altre error més subtil fou mantenir a nivell espiritual el sistema de l'imperi opressiu romà: l'oposició paranoica espiritual entre controladors i controlats.

El poble de Déu no fou marcat, com els joves salvatges, amb incisions i circumcisions de ganivet o tatuatges de foc, però s'imposà un sistema sacramental, bell i profund en el seu origen, que en l'Edat Mitjana esdevingué un instrument d'opressió. Per al naixement, el baptisme; per a l'entrada en la vida adulta, la confirmació; per a la procreació, el matrimoni; per a entrar en la capa privilegiada, una escala iniciàtica d'ordes sagrats; per a morir, els sants olis i el viàtic; per a cada any, la penitència quaresmal amb la confessió i l'eucaristia. Heus ací el poble ben controlat en la nova «tribu» parroquial. Parròquia, diòcesis, patriarcats, calquen l'organització de l'imperi romà. Partides de baptisme, de confirmació, de matrimoni i de defunció constituïren els únics arxius administratius de l'Edat Mitjana. El senyor rector de parròquia farà de notari i arxivarà també els testaments. En comptes de la marca de ferro roent, el caràcter indeleble que imprimeixen per a aquesta vida i per a l'altra el baptisme, la confirmació i l'orde i la indissolubilitat matrimonial. «Des del néixer ets destinat a ciutadà del cel per sempre més, per a gràcia o per a desgràcia teva». Si l'opció hagués estat lliure, reservada als adults, com en el baix imperi romà, s'hauria evitat aquesta opressió moral. Però a l'Església li havia pujat el poder al cap. Ja l'infant de bolquers, abans dels set dies, cal que sigui batejat. Un és cristià vulgues no vulgues. Carlemany hi collabora. Bateja a cops d'espasa. Els senyors de Catalunya, Aragó, Castella i Lleó hi col·laboren. A matar infidels si no es volen convertir! Tot això es va crispant. Es desfan els patriarcats per abús de centralisme. L'Orient se separa enfadat. Més tard la fallera constructora menarà a la construcció del palau més gran del món —el Vaticà— amb indulgències. Ara serà el Nord que se separarà enfadat. Ja feia temps que un tribunal execrable, la inquisició, determinava turments i la mort dels dissidents. El braç secular obediènt i interessat feia de botxí a gratient. L'Església, segons la seva missió original, hauria pogut ser la promotora de la màquina de vera pau i de vera llibertat en el món, com volien els profetes d'Israel, l'iniciador Jesús i tants màrtirs i sants homes com Francesc d'Assís i Savonarola. Però no. Encara avui, mancada d'un programa propi coherent de vera pau, l'Església esporuguida manté absurdes màquines de poder econòmic, polític i cultural pròpies les quals, tot entrant en com-

petència amb les equivalents màquines de la societat civil, li impedeixen servir des de la seva pròpia plataforma a la remodelació de les opressives relacions humanes imperants. Encara practica la idolatria del dret romà conservat dins de la beina del dret canònic. Encara perviu l'església medieval, la religió imperial, tot i que avui ja craqueja per tots quatre costats.

- La reaparició de l'Estat absdut -

Enfront de l'Església, la societat anà fent el seu camí. S'entaulà un elegant torneig entre el dret germànic i el dret romà i acabà per imposar-se el segon amb esmenes germàniques. Els diferents senyors s'anaven jerarquitzant. El senyor inferior en la guerra esdevenia vassall del senyor superior. Com els galls en un galliner. Aparegueren els reis i l'emperador. Les relacions dins d'aquesta piràmide entre els senyors, abans aïllats, augmentà. També augmentà el comerç i, per tant, la producció. Una sèrie d'expedicions de senyors europeus, les croades, desbloquejà la ruta comercial de les espècies, bloquejada per l'avanç àrab sobre Bizanci. Tot beneït i aconduït per la creu. A l'entorn dels reis reapareix l'Estat, aquesta vegada alliberat de l'esclavitud. Per combatre els senyors bàrbars, el rei civilitzat fomenta la fuga de servents de la gleba i els ajuda en llur assentament en els burgs. Els camperols esdevenen burgesos lliures, protegits de llurs amos en nombroses viles franques. Reneixen, doncs, les ciutats i els ciutadans, civils o civilitzats. Amb diverses minirevolucions burgeses s'estableixen en molts llocs unes corts parlamentàries o consells amb representació dels diferents estaments ciutadans i gremis de producció i serveis. Aquestes institucions mantenen un aire tendre i tancat. Els gremis són cledes closes amb ritus d'iniciació, festes i sants patrons propis i tècniques secretes de fabricació. Els burgesos, avançats d'un món futur, es tanquen en el corporativisme artesà, perquè encara no ha arribat llur hora. Es posen al servei del rei. D'antuvi es liberalitza el comerç i apareix un primer capitalisme mercantil. Les ciutats-Estat comercials com Barcelona, Gènova, Pisa, Venècia, Bizanci, Hamburg, etcètera, arriben a llur edat d'or. En aquesta segona prova, la naturalesa no pot fer un salt en el buit. Canvia alguns aspectes i en perpetua d'altres. S'intenta alliberar l'artesanía del control estatal, però tot seguit es tanca ella mateixa en

uns gremis anticompetitius que recorden els clans dels inicis. Apareixen cartes magnes i lleis constitucionals que limiten l'autoritarisme estatal, però tot seguit es reimplanta l'absolutisme. El rei allibera el burgès de la submissió feudal de vassallatge però, en reunir-se els senyors feudals en la cort reial, la noblesa cortesana torna a recuperar els avantatges perduts. D'altra banda segueix pesant amb tota la força la presència de l'Església, de forma que s'estabilitza el nou Estat absolut amb dues capes dominants: el braç noble o aristocràcia i el braç eclesiàstic; i dues capes dominades: el braç popular burgès, sovint només simbòlicament representat en el parlament —com els plebeus romans— i l'estament camperol no gens representat —com els esclaus romans— i tanmateix principal creador de la plus-vàlua produïda en l'Edat Mitjana. Així s'inicia l'Edat Moderna, on abunden les guerres de religió contra la superestructura eclesiàstica, i les guerres camperoles contra l'opressió infraestructural econòmica. Sovint es barregen agricultura i religió. Floreixen per tot Europa, en aquesta situació inestable, utopies de pau, en els escrits i en el terreny experimental, provatures de màquines comunistes instal·lades en el camp, com per exemple «els germans de Moràvia», o en ciutats com Munster, o mixtes, com «els germans de la vida comuna», molts d'ells provinents del franciscanisme perseguit.

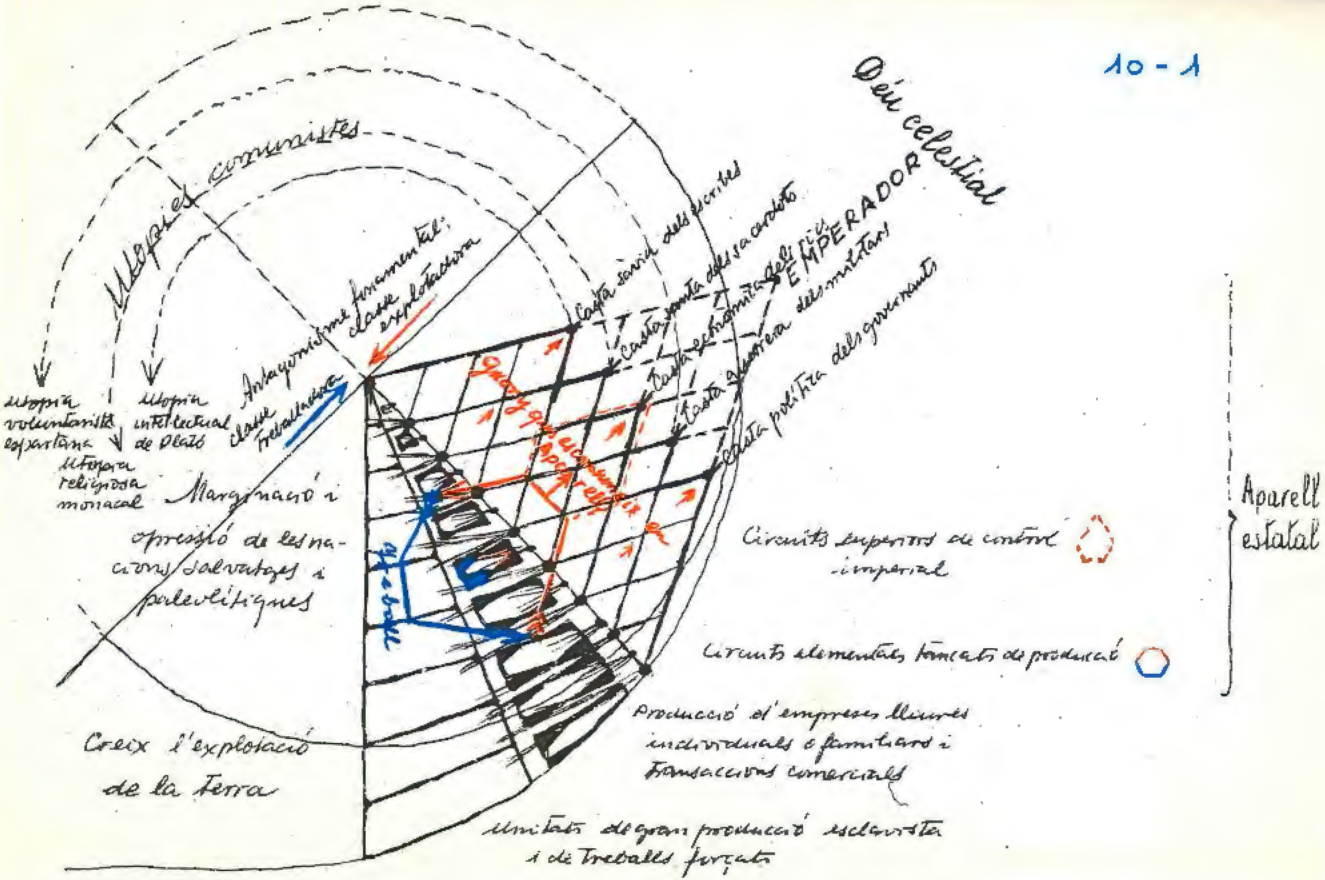
El Renaixement cultural i artístic és el signe de com la infraestructura estatal ja s'ha reinstal·lat, independent de l'Església que ha regnat mil anys, i ja s'hi pot sobreposar un edifici com el de l'antiga civilització greco-romana. Abans del Renaixement cultural havia tingut lloc el Renaixement polític, que bandejà la màquina feudal bàrbara i implantà de nou la màquina estatal, i això fou possible primer que tot en els llocs de comerç marítim on pogué abans esclatar un Renaixement econòmic fruit del capitalisme comercial: Toscana amb Pisa, Venècia, Barcelona, els Països Baixos. Un cop apareixen aquests petits estats, el joc del sistema mobilitza totes les forces i aviat comencen a aparèixer grans estats-nació. La naturalesa avança una altra vegada inexorablement. Tant a nivell econòmic-polític com a nivell cultural sorgeixen novetats respecte a l'imperi romà. A nivell econòmic no s'imposa un imperi únic. Uns quants grans estats absoluts, la unió alemanya, França i Espanya es

disputen la supremacia imperial i cap no la pot imposar de fet. Romanen en competència uns quants models d'estat. Això divideix i afebleix de moment, però, a la llarga, estimula, exercita la mútua crítica i la revisió constant i perfecciona la funció de l'Estat. Tanmateix, la voluntat imperial inherent en cada un d'aquests estats, la formidable concentració de poder que des de sempre produeix l'Estat absolut, no solament desdibuixa la força dels estaments aristocràtics i eclesiàstics com a tals, sinó que vessa fora en un imperialisme irresistible. Aquest imperialisme produeix la colonització d'Amèrica, d'Àfrica, i bona part d'Àsia. El disparador fou la necessitat de descobrir una nova ruta comercial per a les espècies de les Índies, puix la ruta antiga estava obstruïda per l'imperi turc.

Agricultura, ramaderia, artesania i comerç subministraren a l'Estat en forma de tributs l'energia necessària per a l'expansió. Els mitjans tècnics foren fornits pels descobriments de la nova ciència, la pólvora i la brúixola sobretot. Per primera vegada els imperis comencen a tenir dimensions verament planetàries. Si el cos físic de la humanitat —la demografia— fou planetari 20.000 anys a.C. i si el cos «vegetatiu» humà del treball neolític fou planetari 2.000 anys a. C., els «nervis» —l'estatalització administrativa— de la humanitat esdevenen planetaris amb l'establiment dels imperis colonials absolutistes que envolten tota la terra en el segle setzè: l'imperi portuguès i l'espanyol. Es veu la naturalesa reaccionària d'aquests imperis en què, tot i la presència de l'Església, rebrota l'esclavitud amb tota la seva antiga puixança. L'emperador catòlic per antonomàsia hi dóna el vist i plau. No cal pintar el quadre obac de la colonització, la vigència del qual perdura fins als nostres dies. Tots ens el sabem de memòria. És deplorable. Però per molt deplorable que sigui cal reconèixer que «cap» poble colonitzat no pogué sublevar-se des del seu salvatgisme. Al colonitzat li ha calgut abans civilitzar-se, estatalitzar-se. L'Estat civilitzat, ho diem una vegada més, és immune a l'atac primitiu o salvatge. És una adquisició biològica irreversible, mentre s'entengui en un sentit reduït al mínim, com una xarxa coordinadora administrativa que comunica tot amb tot i que organitza aquesta comunicació i la producció bàsica. I, tanmateix, malgrat els esforços revisionistes, l'Estat absolut de l'Edat

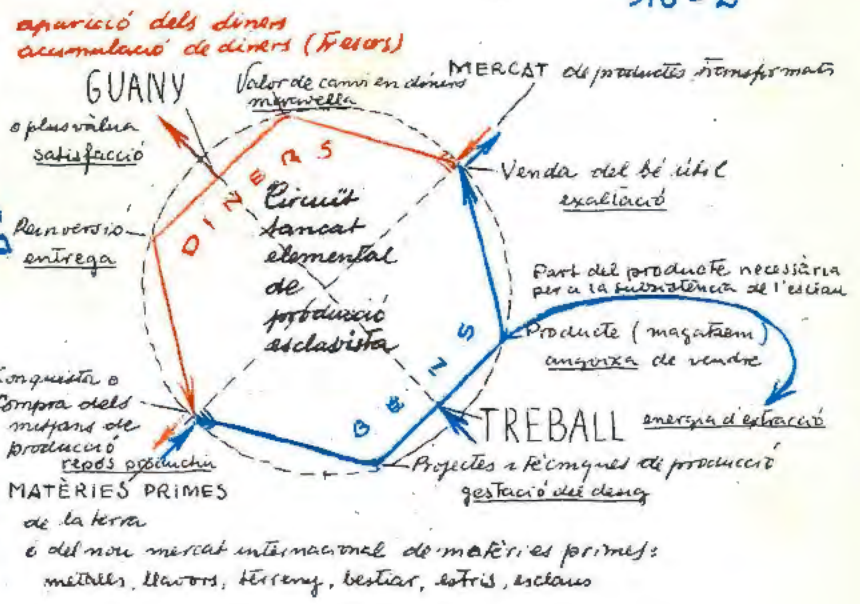
cap
(civilitzats no)

ELS IMPERIS ESCLAVISTES

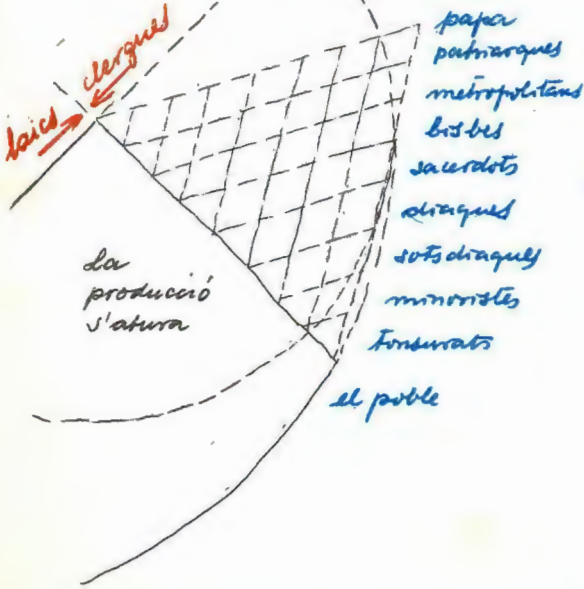
Cap. 10

desplaçament de la finalitat de la producció: en comptes de la producció de béns útils es cerca la producció de plusvàlua (comparar 10-2 amb 9-3); l'augment del treball!

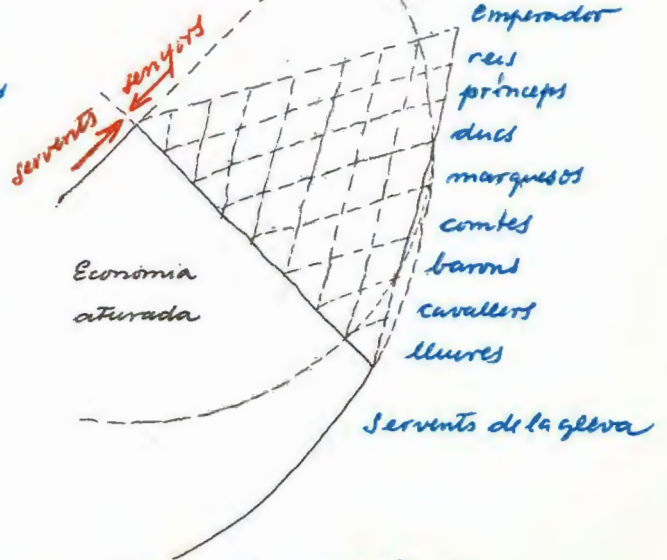
11-1

Imperi alt medieval teocràtic
des del 487

11-2

Imperi alt medieval militar
des del 800

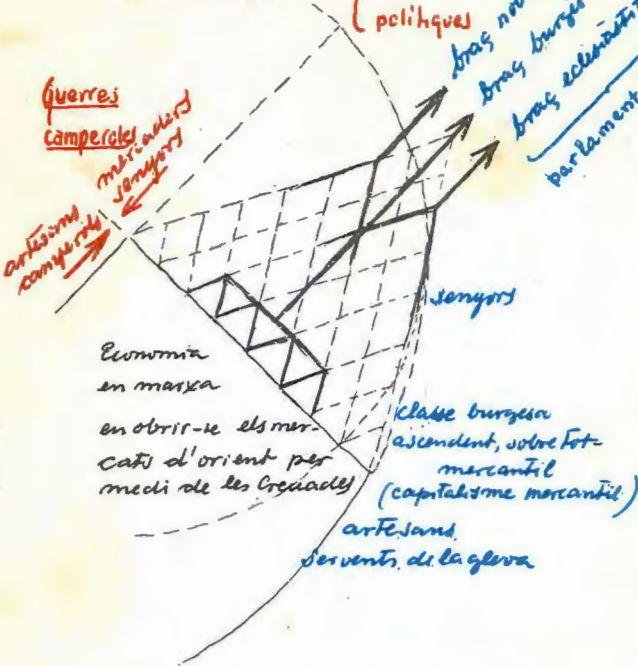
L'EUROPA GERMÀNICA Cap. 11

Querres d'influència

- militars
- de religió
- polítics
- bras noble (militar)
- bras burgès (ric)
- bras eclesiàstic (clau)
- parlament medieval

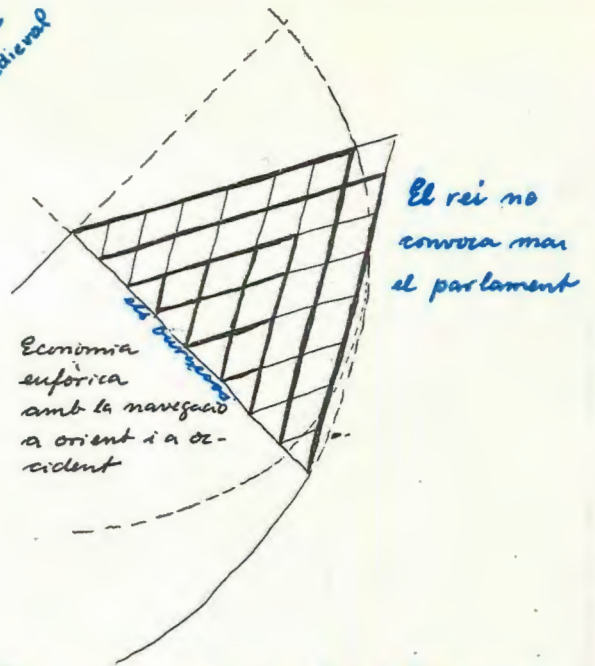
Querres

camperols
artesans
campesors

Regnes de la baixa Edat Mitjana
des del 1100

11-3

Estats absoluts de l'Edat Moderna
des del 1500

11-4

Moderna torna a portar dintre seu el verí que el menarà a la seva pròpia destrucció per no conformar-se a la seva funció reduïda i no renunciar a explotar el poble, la màquina productiva bàsica.

L'Estat és el servei del bé comú, diu la teoria escolàstica d'aquests temps. L'Estat, diu la pràctica renaixentista de l'absolutisme en boca dels maquiavels, és el servei del poderós. És arrancar la plus-vàlua produïda de primer pels negres esclaus, després pels indis semiesclaus, després pels servents de la gleba, després pels artesans i comerciants, i servir-la en safata als nobles, als eclesiàstics, al rei. Aquest Estat déu totpoderós ha de morir. Quan els vertebrats constituïren la màquina inconscient del sistema nerviós central, s'apoderà d'aquesta màquina de «servir» una adolescent bogeria centralista de «manar» i d'«explotar», i feren acte de presència els peixos i els rèptils depredadors, les aus de rapinya, els mamífers carnívors. A nivell humà també en el cos individual l'inconscient centralitzat genera poderosos vicis i passions esclavitzadores, sobretot en la crisi de l'adolescència que desequilibren la nostra salut i que a vegades deixen malmesa tota la vida posterior. La màquina inconscient social també s'embriaga del mateix vi: el centralisme, l'estatalisme concentrat. En els nombrosos graons i passadissos de l'Estat pot haver-hi persones conscients, però la gran màquina estatal es munta, es posa en funcionament, s'espatlla i es repara tota sola. És l'energia natural que empeny endavant, és l'excés de producció que tendeix a augmentar els serveis, que tendeix a estructurar-los, a integrar-los. És la producció que genera el cos paràsit d'antiproducció retroactiva que encara accelerarà més el procés productiu. L'acció productiva, ella mateixa, provoca la reacció estatalitzadora que munta en derivació la màquina disjuntiva de control per sobre de la màquina connectiva de producció. És tan eficaç aquesta nova eina que, sense adonar-se'n, acumula poder extret de les màquines productives. Es troba involuntàriament amb el poder a les mans. Cal fer un esforç revolucionari sobre la nostra lògica clàssica de pensament. L'evolució no sempre és positiva, no es regeix pel principi de no-contradició. Avança en terbolí, tot enrotllant-se. Un moment primer —tesi— és d'avanç. Un segon moment —antítesi— és de retroacció en què cami-

na en sentit invers al de la fletxa del progrés. És, en el nostre cas, la creació de l'Estat paràsit. És paràsit i és avenç retroactiu ensems. I un tercer moment —síntesi— és de l'establiment d'un equilibri dinàmic nou, en què els contraris es complementen dinàmicament. En el segon moment de la formació de l'Estat la producció és espremuda i el control és deïficat. Sobra energia. La natura l'està acumulant per donar un gran salt endavant, però encara no l'ha donat perquè no ha encertat el punt d'equilibri que tanqui el cicle cibernètic. Encara no sap com fer-s'ho. Tempteja en el buit. Projecta l'energia sobrera endavant, que en aquest cas és endarrera, com el peix que cerca la seva pròpia cua i no la troba. Aleshores cau sobre els retardats: els salvatges exteriors, i sobre els servents de la gleba interiors, i se'ls menja, els crema, els esclafa, els xucla la sang tot cercant el punt de suport que no troba. Així s'acumula més poder però es destrueix la base del poder. És l'explicació clara de per què el desig i la vida de la natura van contra el desig i la vida de la natura. Aquest fenomen social evident, només resulta absurd per a una lògica de no-contradició, ja sia l'antiga d'Aristòtil ja sia la de la matemàtica moderna que professa Jacques Monod, en nom de la qual estigmatitza el pensament dialèctic revolucionari confirmat avui dia per la teoria cibernètica.

La història dels Estats, fins als nostres dies, és un seguit de fer-se, projectar-se inquietos i nerviosos per tot el planeta, i desfer-se per les contradiccions esmentades. Com veurem en els capítols següents només els Estats «que comencen a trobar la pròpia cua» assoleixen un mínim d'estabilitat. Als imperis espanyol i portuguès han seguit l'imperi francès, l'anglès, uns intents frustrats d'imperis alemany, italià i japonès, l'imperi americà i finalment l'imperi rus soviètic i els nous intents europeu i japonès. Amb tot, la vertebració del món no està plantejada adequadament. Són aquests imperis com diferents plexes i centres parcials que, enduts per una pretensió d'esdevenir sistema central, administren diferents i canviants repartiments del món per mitjà de l'explotació econòmica, de guerres cada vegada més mundials i d'aliances i pactes econòmics, comercials, financers, monetaris cada vegada més generals. El primer projecte de vertebrar del tot el món des d'un centre no

dependent de cap gran potència, d'estatalitzar tot el món no imperialment, fou la Societat de Nacions. Les mateixes grans potències que la crearen l'ensorraren: típica reacció d'adolescent que vol i dol. Les forces progressives la necessitaven, les forces reaccionàries la boicotejaven. Ara, en fase més avançada, funciona l'ONU. Nascuda de l'imperialisme dels vencedors de la guerra del 1939-1945 ha vist com una multitud de petits Estats novells l'ocupaven i s'enduïen les votacions. Ells han adquirit consciència de llur importància per obtenir l'equilibri dinàmic final, de la vera pau. Malgrat les falles fundacionals, en l'ONU vencen els més nombrosos, els pobres. Però, ail, l'ONU no té a penes força executiva. Immediatament ha començat l'aliança dels febles del tercer món, recolzada pels països amb poder popular. Ara, finalment, comença a equilibrar-se el joc d'estats i s'acosta el dia de l'Estat universal: humanitat vertebrada solitària enmig de la natura predecessora. Serà el darrer dia de vida de l'imperialisme.

— La ciència i la industrialització. —

També per motius econòmics, a nivell cultural, la renaixença de l'Edat Moderna produeix una altra novetat en comparació amb la cultura greco-romana. Ens referim a l'aparició de la ciència experimental. És evident que amb l'estabilització econòmica de capitalisme comercial, tots els fils culturals antics, trencats en l'Edat Mitjana, són de nou nuats en el Renaixement. La filosofia, l'art i la ciència antics poden tornar a seguir llur curs interromput. L'economia els ha de menester. Però l'afluència de capital mercantil i de mà d'obra del camp es troba amb els límits de la producció artesanal. Cal transformar els mètodes de producció. L'economia necessita la investigació científica. Els científics se senten de cop i volta imprescindibles. I el creixement quantitatiu de la investigació opera una mutació qualitativa fonamental, decisiva: la redefinició de la ciència.

A l'art se li concedeix una llibertat creixent. Però al coneixement utilitari se li van fixant condicions, se li unifiquen les bases per tal de coordinar tots els cervells del món. Es tracta de muntar «un cervell únic global», de moment informatiu. És una de les decisions més impressionants que es pugui imaginar. S'ha hagut de dipositar una paga i senyal que encara avui dia no hem pogut rescatar: aquest cervell serà automàtic, res

de llibertats, res de sorpreses, res de creació estricta. Es tracta només de relacionar-ho tot amb tot automàticament. Fins als nostres dies la ciència és encara «inconscient», automàtica, tot i que des dels inicis d'aquest segle se sap dels seus límits i de la urgència de superar-los. Aquesta ciència experimental, orgull d'Occident, fou obra d'uns quants homes, formulada per primera vegada per l'anglès Francis Bacon. Implica una doble condició convencional. Primera: no entrarà en el gran cervell científic res que no pugui ésser observat pels sentits externs de qualsevol home. Resten per tant excloses aquelles experiències particulars, subjectives, que només poden ésser captades per un mateix o per grups determinats i que no es poden compartir amb precisió amb els altres individus o grups. Des d'ara estarem sempre d'acord a què ens referim, a escala mundial. Aquesta primera condició separa definitivament a nivell social l'experiència científica de l'experiència artística. I segona condició: no sortirà res del gran cervell científic que no vingui expressat en llenguatge lògic-matemàtic. Queden, per tant, excloses totes aquelles expressions particulars que només poden ésser enteses per les persones o grups amics o simpatitzants i que no es poden compartir amb precisió amb altres individus o grups. Aquesta segona condició separa definitivament a nivell social l'expressió científica de l'expressió artística. Ja Euclides, Tales, Pitàgores, Al-Warichzmi i altres havien contribuït a la creació d'aquest original llenguatge universal que reflecteix les lleis del funcionament ^{/de les /} ~~de~~ catorze mil ^{/de neurones /} milions ~~del~~ del nostre cervell individual, amb independència del contingut experimental a què es refereixi (Kant). Amb aquestes dues acotacions, per exemple, la frase «això és hidrogen» queda perfectament precisada en els seus dos extrems. Caldrà que «això» sigui sempre quelcom observable. I «hidrogen» caldrà que sigui sempre expressable o legislable matemàticament. De les coses que no aconsegueixen aquestes dues rigoroses condicions «millor és no parlar-ne». És tota una opció. Si recordem, no és res més que l'opció de l'home neolític portada a l'extrem: la renúncia total als lliures i gratuïts somnis animistes del paleolític. La reducció del cervell-*sapiens* a cervell-*faber*, a cervell-*hàbilis*, a cervell-treballador. Si en l'Edat Antiga l'Estat coordina automàticament per primera vegada l'activitat escampada de totes les tribus treballadores, ara la ciència experimen-

tal i tècnica coordina automàticament per primera vegada l'activitat de totes les escorçes cerebrals pensants per mitjà d'unes convencions «administratives». Es l'Estat a nivell mental que en la seva primera arrencada —fins a l'inici del segle vint— se sentirà imperial: el racionalisme! L'acumulació de plus-vàlua mental que això representa explica no solament, com hem dit, el descobriment de totes les parts encara desconegudes del món geogràfic, sinó la possibilitat de tota una revolució industrial, impossible fins a aquest moment, que comença on la ciència avança més de pressa, a Anglaterra.

La naturalesa predecessora exterior és escrutada fins als seus secrets més gelosament amagats. Allò que importa de primer és afinar els sentits externs. La natura inventa telescopis, microscopis, telèmetres, fotòmetres, dinamòmetres, l'anàlisi química i espectrogràfica... En segon lloc s'afinen els estris matemàtics: geometria analítica, anàlisi diferencial, càlcul integral, noves geometries, càlcul de conjunts, lògica formal, axiomàtiques... En tercer lloc s'afinen les eines: es munten laboratoris d'experimentació aplicada, cal fer màquines «legals», «matemàtiques», de precisió que executin allò que les nostres mans no haurien pogut fer. I esclata davant dels resultats un triomfalisme racionalista abassegador. L'home-humanitat és omniscient, inerrant, totpoderós. L'Edat Moderna es clou amb el segle de les llums, el del racionalisme francès, el de la deessa Raó, que encara avui té devots fervorosos, perseguidors invertebrats de l'animisme paleolític. Si encara la raó no ha pogut controlar-ho tot, tard o d'hora ho controlarà. Estat universal i ciència racional són l'un per l'altre. En aquest moment, segle divuit, les mentalitats més progressives clamen per l'universalisme ensems a nivell polític i a nivell científic. La impremta, reprimida i perseguida pels Estats absoluts, s'afanya a prendre les paraules d'aquests homes avançats i les escampa a tot vent. Creix la consciència del poble. La ciència, la política, l'economia, ofegades pels tancats Estats absoluts s'estenen semiclan-destinament. Economia universal, ciència universal, estat universal. Llibertat, igualtat, fraternitat. Darrerament s'imprimeix en francès l'Enciclopèdia monumental del racionalisme: tot definit racionalment. Cada país la copia. La veritat s'ha escapat de l'Estat absolut, que és relativitzat pels nous corrents. El

poble comença a voler viure la seva vida. De bracet amb el coneixement i la industrialització va la politització de l'estament popular, l'«estat pla». Si la raó científica critica els coneixements mítics anteriors, l'Estat universal critica la política absoluta imperial. Cal establir un equilibri sense excepcions, un respecte mutu universal, uns drets igualitaris per tothom: l'Estat al servei del poble, l'aliança autènticament política entre Estat integrador i poble treballador. El braç noble i el braç eclesiàstic són la suma de la ignorància científica i de la imperícia política. La màquina social despòtica absolutista és un fre per a la vida humana. La segona prova de l'Estat despòtic ha fracassat.

Capítol dotzè: l'home proletari

— La revolució burgesa. —

Retornada la màquina social al taller revolucionari és sotmesa a dràstiques correccions. La revolució burgesa, espectacular a França en 1789, s'ha anat realitzant amb menys soroll però amb igual o major eficàcia en altres llocs. Avui dia encara s'està realitzant i, en alguns indrets, encara ha de començar. De moment sembla l'adveniment esperat de l'equilibri final, la desaparició de l'opressió. A Lió, a París, i després una mica pertot arreu, es feren experiments comunistes. La bandera era de la igualtat. Es destruïa l'Estat absolut. Es destruïen els braços generals de noblesa i l'Església. Els «plebeus» burgesos de la indústria productiva accediren al poder. La democràcia accedia a l'honor de sistema privilegiat. La raó accedia a l'honor dels altars. «Tots els homes són iguals.» Declaració racional universal dels drets de la persona humana. Si el salvatge conservava encara el clan, el civilitzat conservava encara la família. Ara en la nova república tothom queda atomitzat. Per damunt de tota opressió caciquista, estatal, familiar, regna la persona, el ciutadà. Per protegir la persona privada s'arriba a la propietat privada més rabiosa. Liberalisme. La igualtat porta a la llibertat. Cada persona és lliure. Pot fer el que vulgui. Només cal que respecti el mateix dret dels altres. La fraternitat. Tots els homes del món som germans. Fraternitat també universal per damunt de les fronteres, els credos, les races, els continents. Cal abolir l'esclavitud. S'instaura el sufragi universal per primera vegada. Tothom podrà participar en el poder.

Tothom podrà accedir al control de la màquina estatal. Aquesta és la gran illusió, el desig de la natura que s'ensenya impudicament en aquests inicis de l'Edat Contemporània. És el nou projecte de revisió de la màquina vivent social de vera pau. Però la revisió real no seguí encara aquest camí. Era un canvi massa gros. Les reaccions bonapartistes, despòtiques il·lustrades, militaristes i feixistes ho han anat impeding fins als nostres dies. Cal un temps perquè el nou fruit maduri.

L'Església es desestatalitzà. Es replegà sobre ella mateixa. Però en la seva caiguda arrossegà milions de consciències, que seguiren votant a la reacció. Condemnats per l'Església (vençuda políticament) els principis liberals, s'excomunica a tort i a dret. Les llibertats són demoníques. Es conspira a tot arreu. Es nomenen bisbes reaccionaris i se separen de llur seu els bisbes tocats de liberalisme. Se cerquen de nou aliances amb els altres grups de poder. En molts llocs les immenses propietats de l'Església són desamortitzades, però passen, en fàcils subhastes, a mans de nobles terratinents que després tornen a pactar amb l'Església i a sostenir-la. La noblesa de moment també s'amaga. Dissimula les aparences externes de grandesa però conserva la terra i a vegades l'augmenta a costa de l'Església. Els grans terratinents, a poc a poc, aniran aproximant-se a la burgesia industrial; pactaran amb ella i acabaran invertint en el camp els diners manllevats als burgesos industrials, fins a esdevenir ells industrials agrícoles. Es veu, doncs, que les forces de l'«*ancien régime*» es repleguen tàcitament, però no desapareixen. Adhuc torna a emergir el rei, aquesta vegada despullat d'absolutisme, emmarcat en un sistema constitucional, molt il·lustrat, per cert. No resta al rei altre camí que el del compromís i el pacte amb les noves forces. El joc democràtic permet a les antigues forces absolutistes de moure's folgadamente. La revolució, a la llarga, no desposseeix de llur poder les capes socials que abans el posseïen. Només el retalla, el comprimeix per donar cabuda a una nova força ascendent. Tots pensàvem que aquesta força era el poble. Però ja endevinem que encara no havien arribat els temps de l'acompliment de la gran illusió. Fourier, Owen, Proudhon, Cabet, fan provatures utòpiques de tota mena. S'instauren, fugisseres, comunes exemplars, admiració de sociòlegs. D'on ha sortit tanta saviesa,

— El sistema de producció capitalista —

tanta imaginació? Comença ja a néixer el neocèfal social capaç de crear imatges delirants de noves societats? Les experiències acumulades durant els pocs mesos de vigència de la Comuna de París de 1871 ha estat un doll d'inspiració per a projectes del món a venir: «La natura, automàticament, té preparat un projecte acabat i ens l'ha ensenyat per fer-nos dentetes». Després, de nou, la cruel repressió, la foscor.»

— Els camperols, des de sempre, resten marginats, endarreïts, explotats, espremuts. Els ex-nobles els continuaran oprimint. Seran la ventafocs del nou sistema, dins de casa. Fora de casa, els països colonials, amb aparences de llibertat política, seran tots ells reduïts a submissió econòmica: els esclaus modernitzats. Ja no individus esclaus, sinó Estats sencers esclavitzats: els països del tercer món. Els nous amos de la situació són els ciutadans, escapats del camp i vinguts a la ciutat, al burg. Els burgs i els burgesos ja existien ~~des~~ ^{des} dels segles onzè i dotzè. Són la gent més decidida i emprenedora. A l'Edat Mitjana, el rei, l'Estat acorralat pel feudalisme, recolza en ells per recuperar la seva força enfront dels senyors rurals dels castells. Aquells, són temps de glòria primerenca per a la burgesia, llur primera embranzida amb què obtenen un terç de la força representativa en les corts o Parlaments. Però el rei, un cop reinstaurat l'estat antic, oblida les Corts i en especial el braç popular o estat pla. Tanmateix, bastant abans de la revolució francesa, ja hem vist com es dispara la revolució industrial, quan la burgesia oprimida descobreix la importància de la ciència. El capital mercantil s'alia amb l'enginy industrial a l'esquena del rei, i, per sota de l'Estat, esclata la forma capitalista de producció industrial. La part més progressista del poble ha fet un pas endavant, ha pres una opció decisiva. Ha posat en comunicació l'atresorament medieval amb l'avanç científic i ha muntat el mode de producció dit capitalista. En successives ~~etapes~~ ^{etapes} reunió manufacturera, especialització del treball, aplicació del vapor, inverteix uns diners en uns treballadors i en unes màquines que produeixen més que les mans nues. Així s'enriqueix més i torna a invertir amb màquines millors per avantatjar els imitadors que l'empaiten. La producció inunda els mercats. Els mercats rebenten les fronteres, les duanes, els aranzels, abans que els rebentessin

les idees universalistes del racionalisme. S'instaura el lliure canvisme en un mercat potencialment universal. Es compren les primeres matèries i l'energia en qualsevol part del món. S'elabora el producte en qualsevol part del món. I es venen en qualsevol part del món. El primer universalisme és l'universalisme econòmic. Els amos del món són els amos del mar, perquè és per on es transita més pes a menys cost. La primera industrialització es fa a la vora de la mar. Malgrat el gran augment dels productes industrials més variats, fem-nos la idea que la màquina capitalista produeix, sobretot, plus-vàlua, guany, diners, capital.

Els diners comencen a funcionar de veritat. Ells són finalment els que s'han alliberat de veritat de la presó de l'atresorament feudal, i corren d'un lloc a l'altre travessant continents i oceans. L'or, una mercaderia especialíssima, funciona com a diner internacional. L'or és l'energia nerviosa de l'inconscient social, que funciona en derivació de les màquines productives de la industrialització. És l'instint de la nova societat, que tot ho resol. Fins el temps, que sempre s'havia mesurat amb el rellotge, a partir d'ara es mesurarà en diners: el temps serà or. Un any serà el 7 % d'un capital qualsevol. Fins ara cobrar interessos d'un préstec era usura. Des d'ara no cobrar-los és una pèrdua i una niciesia. I és boig aquell que tenint diners no compra una «màquina de fer diners». L'empresa capitalista no fabrica mitjans o bigues de ferro o medecines, tot això li és accidental. La seva finalitat fonamental és fabricar guany. Els mitjans d'aconseguir-ho són indiferents. La màquina capitalista és el principi de la fi. L'inconscient social ja assoleix un equilibri mínim. Ja li sobra plus-vàlua pura, prescindint ara de qui se n'apropia i amb quin dret. Les màquines treballadores i productores estan tan ben coordinades que ragen dividends contínuament. Els bancs poden assegurar un interès anual a tot diner dipositat en els seus soterranis. Sobra energia subconscient social. Què en farem? És intensitat pura, més o menys guany. No més o menys farina, o plom, o teixits. De tots aquests productes de les màquines tècniques i laborals, la màquina capitalista n'extreu sempre el mateix superproducte: el profit, el lucre, el guany, la plus-vàlua, igual com l'infant treu la llet del pit de la mare. S'agleven poderoses acumulacions d'or al marge

del control de l'Estat. La màquina de guardar or, que tenien el rei, la noblesa i l'Església, amb llurs grans tresors acumulats, no pot fer front a la màquina de produir or que és el mode de producció capitalista. Llurs preats, tresors, en dues generacions, es converteixen en deutes. I se'n va tot a terra. Aparentment semblava que el poble havia fet la revolució. Sobretot ho semblà a França. El poble anava creixent en consciència social. Però el poble, la majoria del poble, en la revolució, restà a terra. Quatre burgesos rics acabaren d'arrodonir llur patrimoni. I la major part de «burgesos», els que feien voltar les màquines, restaren tan pobres com abans. /+

La traïció i l'ensarronada de la llibertat, igualtat i fraternitat de la revolució francesa consumà la partició dels habitants dels burgs en dues classes ben separades i antagòniques: els patrons industrials i financers i els proletaris treballadors. Els primers, amos de la màquina de produir guanys i, els segons, peccs d'aquesta màquina, noimés amos dels seus braços. Cada classe tindrà els seus aliats. La classe patronal s'alia amb els nobles terratinents i amb els eclesiàstics i ajuda la burgesia mitjana i petita, dóna feina a la gent de professions liberals, els paga bé, es guanya alguns obrers i els constitueix capatassos sobre els altres també amb més bon sou. En alguns llocs, com hem dit, arriba a restaurar una monarquia constitucional que vetlli la permanència de l'Estat. La classe proletària té, com a aliats possibles, els camperols, alguns artesans i petits comerciants, gent de petita burgesia espantats per la fam devoradora de la gran burgesia. També surten aviat uns altres aliats del proletari. Són alguns estudiants i intel·lectuals que, amb llurs estudis, assoleixen consciència de la dinàmica del problema social. Esclata una lluita paranoica entre els patrons, els nous amos de l'Estat capitalista, el nou inconscient social, i els proletaris, els nous esclaus del treball productiu bàsic, el nou vegetal social, els uns per obtenir plus-vàlua, els altres per sobreviure. Superproducció i misèria absurdament barrejades fou el resultat. La població augmenta al galop. Més demanda de productes, insuficiència de l'oferta, encariment dels productes, més guanys pels capitalistes, més inversió en producció, excés d'oferta, abaratiment dels productes, més demanda de productes, pocs guanys per als capitalistes, menys inversió

en producció, insuficiència de l'oferta, i així successivament. És aquesta la famosa llei de l'oferta i la demanda. Expansió, recessió, expansió, recessió. A cada volta alguns peixos grossos se'n mengen molts de petits, alguns poderosos es fan més poderosos eliminant competidors que van a augmentar el munt dels proletaris condemnats a l'infern. A cada volta s'afecta a països més llunyans, que van caient en el nou sistema i resten reclosos a la nova esclavitud. El capitalisme comença en algunes ciutats, passa una fase de capitalisme nacional. Vessa més enllà i, avui dia, després d'una fase imperialista en la qual una nació s'imposava a d'altres, s'arriba a un estadi final que és plenament internacional i universal ensems, amb l'aparició d'aquests pops omnipresents que són les empreses multinacionals.

aquest Aquest creixement desficiós és degut que un capitalisme parat tendeix a una producció zero de guanys. Quan tots els fabricants tenen màquines iguals, els preus baixen. Quan tots els obrers reclamen, els sous puguen. Calen sempre màquines noves i obrers retardats. Què passarà ara que s'acaba el món, que el capitalisme ja no es pot estendre més, que tots els pobles s'industrialitzen?

- la política se separa de l'administració de l'Estat. -

El capitalisme encerta a introduir una producció social amb el màxim de racionalitat. La conseqüència és que en poc temps la màquina social rebenta de guanys. Uns guanys en part desaprofitats que es giren contra la màquina i amenacen amb devorar-la. El sistema absolut tenia menys profit però més equilibri i s'introduirà en el sistema nou amb els anomenats plans d'estabilització. El sistema liberal té menys equilibri però més profit i constituirà els plans de desenrotllament. El sistema absolut sotmetia bona part de l'economia a l'Estat. Controlava l'agricultura, la indústria, les finances, la moneda i, al principi, fins el comerç, però produïa ofec econòmic. El sistema liberal arrenca l'economia del control de l'estat i el qui s'ofega és l'Estat, carregat amb les empreses més estratègiques i menys rendables. En aquest punt de la revisió capitalista els guanyadors, la classe dominant, decideixen dedicar una part dels guanys a «discutir la jugada» i neixen els *partits polítics* els quals, en realitat, són partits econòmics, partits que discuteixen sobre economia. Amb ells neix la ciència econòmica. És

cabdal la importància d'aquest moment. La natura, que treballa incansablement empesa pel seu propi desig i que camina inexorablement cap a la consecució de la màquina de vera pau total, acaba d'entrar en la tercera fase preparatòria. En la primera fase, la del neolític salvatge, inventa les màquines parcials de transformar els productes de la natura predecessora en productes artificials. Aquesta primera fase començà amb la ramaderia, l'agricultura, la ceràmica i la mineria. En els darrers temps s'ha accelerat amb la física, la química, la biologia, la tecnologia, i arribarà al seu terme quan es domini del tot l'energia atòmica i les claus xifrades de la genètica. És una fase que produeix producció; és una fase «vegetativa». En la segona fase, la de l'edat antiga civilitzada, inventa la màquina d'enregistrar i de coordinar la producció dispersa en la primera fase. Aquesta segona fase començà amb l'establiment de l'estat imperial mesopotàmic, egipci, etc. S'accelerà amb la restauració moderna de l'Estat absolut i arribarà al seu terme quan cessi l'Estat d'identificar-se amb unes nacions per oprimir-ne unes altres i s'instauri l'Estat mundial. És una fase que produeix registre i és una fase «sensitiva inconscient», administrativa. I ara arribem a les portes d'una tercera fase en entrar en el segle dinovè, inevitable si es vol tancar i equilibrar el cicle, en què s'inventa la nova màquina de jugar tot consumint la producció. Tal com ocorregué en les altres fases anirà aquesta acompanyada de processos negatius paràsits innecessaris però també, de moment, inevitables. De moment la nova màquina estarà dominada per la classe poderosa. Aquesta tercera fase comença amb l'establiment d'una zona paraestatal en derivació, un «campus» de joc, on es fa balanç del moviment productiu, però no de faisó administrativa, no com a registre sinó en visió de conjunt, panoràmica. Es fabrica una «escorça cerebral» social, que és el parlament «democràtic» modern, amb participació, de moment, de totes les forces que controlaven l'inconscient social: l'Estat. S'obre així la possibilitat d'un gran debat periòdic. Si la revolució industrial és anterior a la revolució francesa, es pot dir que la institucionalització definitiva del parlament burgès neix amb la revolució francesa, tot i que des de l'Edat Mitjana la burgesia empeny per a la formació d'aquest organisme netament polític i no pas administratiu.

L'assemblea revolucionària de París és el «palcoencèfal» de la futura màquina social de vera pau. Es un òrgan que neix viciat. Només el podran fer servir els grups poderosos, però és un òrgan necessari. L'assemblea periòdica delegarà en un govern l'exercici quotidià de la política, igual com la junta general d'accionistes d'una empresa delega facultats a un consell d'administració o a un director o gerent. L'assemblea es reserva la potestat de retirar la confiança al seu govern. Des d'aquest moment, a poc a poc, el centre de gravetat del poder s'anirà desplaçant des de l'administració de l'estat al parlament o l'assemblea. L'assemblea és la consciència de la societat. És com un quadre unitari que integra la pluralitat coordinada estatal amb un joc, amb una autonomia propis. Els parlaments, aquestes juntes generals d'accionistes de l'empresa social, amb les dades del balanç de l'exercici faran els seus jocs, els seus castells, els seus projectes, lluny del soroll de la producció i lluny del farrigo-farrago de registres i xifres de l'administració, en un camp neutral —de moment simbòlicament neutral—, netament polític. Ells marcaran les grans línies d'acció segons una concepció unitària de la societat que es diu un programa polític, que sol ser, si és seriós, un programa econòmic.

En l'Anglaterra del segle passat és on es veu millor el joc. Els «centres nerviosos» de l'«inconscient» estatal absolut desbancat projecten en l'«escorça cerebral» del parlament, des del govern o des de l'oposició, uns nodes fixos, una constel·lació d'estels fixos que constitueixen el programa inicialment intervencionista i proteccionista del partit «*tory*» o conservador. Les onades revolucionàries dels burgesos industrials ascendants, vingudes de fora, projecten en el parlament unes figures canviants, flexibles i lliures que constitueixen el programa lliurecanvista del partit «*whig*» o liberal. Els grans economistes liberals Adam Smith, Stuart Mill, Ricardo, etc., són l'exponent màxim de la nova màquina social pensant, de la intel·ligència social que acaba de néixer. Amb totes llurs equivocacions, representen el primer pas per a l'establiment de la consciència a nivell social. Fins ara la societat era un resultat inconscient, però ara anirà esdevenint conscient i per tant mestressa de si mateixa. La globalització és un tancament, el peix finalment s'atrapa la pròpia cua. L'efecte retroactiu influeix en la causa

activa; d'una faisó molt parcial i molt imperfecta, però real i efectiva. L'equilibri final ja s'albira a l'horitzó. Moment transcendental: es passa d'una sociologia utòpica, cega, a una sociologia científica, amb defectes, però ja científica. Ciència d'un mateix. Personal/social. Societat-subjecte. La ciència econòmica, si vol ésser completa, té aquest curiós encís. És una ciència objectiva/alhora. És ciència exterior de l'home en conjunt i, ensems, experiència interna de l'home en conjunt. Però aquesta segona part encara no ha arribat en aquest moment. L'economista liberal veu/només econòmicament el capital, no pas el capitalista (el propietari, la propietat són temes per a juristes, no per a economistes). Veu econòmicament el treball, no pas el treballador (~~l'home~~/condicions de vida, ~~l'home~~/educació són temes per a societats caritatives i de socors mutus); veu econòmicament les primeres matèries i les fonts d'energia, no pas la naturalesa (les pertorbacions del medi ambient, l'ecologia són temes per a biòlegs). El polític liberal, una mica més llest, veu el capitalista i «decideix» de concedir-li tots els dividends per a satisfer-lo, però continua ignorant el treballador i la naturalesa. Error funest del qual no ha sortit encara l'Occident «lliure». Ells, els amos de tot, terratinents antics, aristòcrates i burgesos nous industrials, discuteixen entre ells el destí de l'univers administrat a través del control polític de l'administració estatal (*tories*) o directament per l'empresa privada (*whigs*). Grans despeses, espremudes a proletaris i pagesos, alimenten la creació i el manteniment del nou «cervell» aparegut: el parlament modern amb els partits polítics que li són inherents. Un cop cada quatre, cinc o sis anys cal fer balanç. És obligat de consultar el poble. És l'inventari del balanç. Cal fer eleccions. Però els diners dels poderosos estraflan l'inventari. Greu equivocació econòmica, desfalc permanent de l'empresa social. Aquest no és un ver resum de la producció creadora del poble. Les eleccions, els programes, són trucats per mitjà d'uns guanyos bestrets gustosament, destinats a produir vots favorables tot enganyant els cànדים votants. El poble és traït pel desig vital, per la força viva del mateix poble acumulada en forma de diners en mans d'uns pocs. Es van veient les equivocacions del primer intent de solució final. La política, ja des d'ara distingida de l'administració, resta presonera de la classe dominant creadora de l'administra-

/personalitat

/i subjectiva/

2
1

/ ( ) /
/ les robes /
/ la seva /

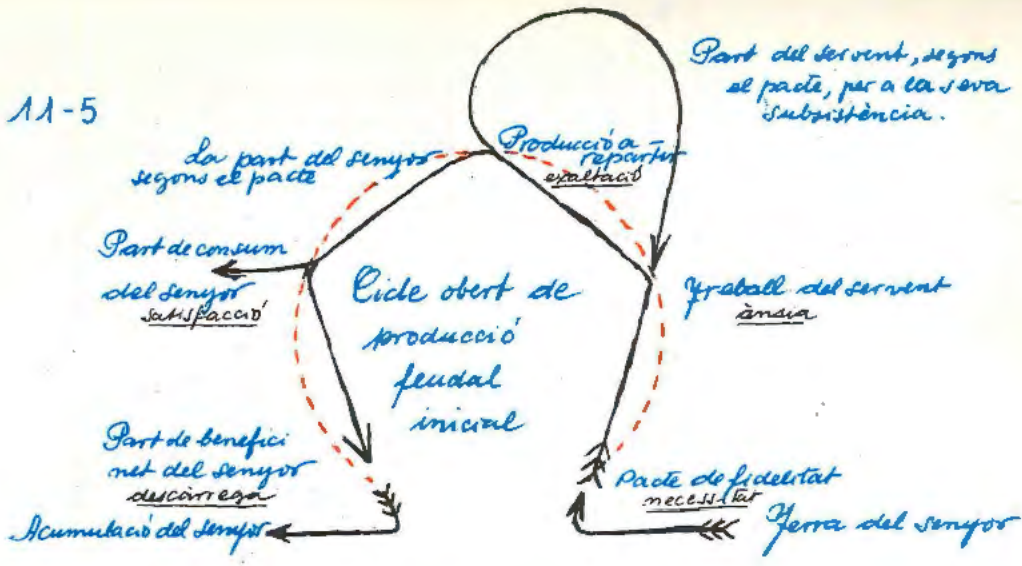
/

ció. És la mateixa classe que fa política i administració. La independència política i administrativa són més teòriques que reals. Tanmateix ja es distingeixen i el «cervell» polític s'institucionalitza. Aquest «paleoencèfal» ja mostra barrejades les seves pròpies dues funcions: la racional o tècnica i la creadora o artística. Apareix per un costat l'economia política que, si domina, produeix la tecnocràcia i, per l'altre banda, tímidament l'art polític que no acaba d'imposar-se mai per manca de la base popular directa i només està a mercè de l'aparició d'alguna personalitat genial.

- Experiència marcial de la màquina de producció capitalista. -

El capitalisme no acaba de trencar amb l'absolutisme estatal burocràtic. Vacilla en el seu nou camí. Després d'una etapa lliurecanvista es «convenç» el poble que cal protegir l'equilibri previ, i el poble vota els conservadors. Després d'una etapa proteccionista es «convenç» el poble que cal deixar més llibertat, i el poble vota els liberals. El cervell capitalista és un cervell esquizofrènic malalt, amb la ment partida en dos, un tros reaccionari absolutista i un tros progressista liberal. Amb aquesta moderació i amb la consciència inconfessada de la pròpia feblesa congènita es van esquivant els romponents i els aiguamolls d'un desenrotllisme esbojarrat, es van trampejant les crisis cícliques d'aquesta solució a mitges que és el capitalisme. Inconscient col·lectiu i consciència col·lectiva, burocràcia i tecnocràcia, s'alternen. Tothom veu la insuficiència de cadascun per separat. No són cap dels dos la definitiva màquina de vera pau. L'equilibri és massa precari. És un equilibri de poderosos que no són prou poderosos. Sense cap solució definitiva, el més espavilat se n'aprofita i acaba menjant-se la gallina dels ous d'or. L'estat proteccionista, cada vegada que puja al poder polític renova la crisi de l'estat absolutista de l'Edat Moderna i l'estat lliurecanvista, cada vegada que puja al poder porta a la crisi de la superproducció. Deflació i inflació. Recessió i superproducció. La nau avança balandrejant perillosament. La nova revisió tampoc no és satisfactòria. La nau volia estabilitzar-se deixant fora els mariners. A costa d'ells s'havia fet la sala de màquines i es feia funcionar. A costa d'ells s'ha constituït la torre de comandament amb els aparells precisos per governar la nau. L'economia política teòrica —intelligència social— que produeix la política econòmica —voluntat social—

11-5

aparença d'evolució progressiva

11-6	Esclau (cap.10)	Servent (cap.11)	Proletari (cap.12)
SITUACIÓ JURÍDICA VARIABLE	L'esclau és propietat privada de l'amo	El servent pacta "lleiurement" amb el senyor i resta lligat a la terra.	El proletari pacta "lleiurement" un contracte de treball amb el patró.
MILLORA ECONÒMICA APARENT	Feta la producció per a l'amo Cap retribució per a l'esclau	Part de producció per al senyor Part de producció per al servent	La producció és per al patró Però aquest paga el seu contractat al proletari
SITUACIÓ ECONÒMICA REAL	L'amo gastà tot el necessari per a la supervivència de l'esclau	El servent només es queda la part necessària per a la seva supervivència	El proletari reb un salari equivalent al que costa la seva supervivència
	L'amo es queda la plusvàlua no necessària per mantenir l'esclau	El senyor es queda la plusvàlua no necessària per mantenir el servent	El patró es queda la plusvàlua no necessària per mantenir el proletari

constància en l'exploatació

Membre /

↑

és una màquina en derivació encarregada de «veure» el conjunt de la societat i dirigir el timó de la nau. Però no dirigeix. Va de sorpresa en sorpresa. La teoria econòmico-política deu tenir greus errors. Les «visions del món» conservadora i liberal estan trucades. Perseverant enllà en qualsevol de les dues s'arriba al naufragi irremissiblement. Això fa al capitalisme molt vigilant. Se salva per un temps: el temps que tardarà a prendre possessió del món, un món esquizofrènic, partit en dues zones: la liberal (primer món) i l'absolutista-dictatorial (tercer món).

El nou sistema es dedica a exportar superproducció de mercaderies, misèria de treballadors i pollució i degradació de l'ambient. Les escombraries a fora, sempre més enllà, fins que no hi hagi més enllà. A la recerca de compradors, de primer, ja donà la volta al món i desmuntà un a un tots els imperis que va anar trobant. Els tresors acumulats durant segles amb paciència de formiga passaren de Mèxic, del Perú, de l'Índia, de la Xina, etc., a les grans metròpolis i, juntament amb els tresors la sobirania nacional. Perduda la sobirania, els nous territoris són objecte del pillatge i del saqueig més despiadat. Primeres matèries, energia i mà d'obra, a preus d'escarràs, passen a alimentar la gran màquina metropolitana. Desenes d'Estats sobirans esdevenen Estats «proletaris» o colonials. I, sense adonar-se'n, els mateixos proletaris d'Estats «patrons» colonials esdevenen opressors amb llur alt nivell de vida. De vegades un treballador mitjà d'un Estat capdavanter té un racó de món per envair i per embrutar, l'economia de mercat va tirant sense massa preocupacions. Els milions de xinesos morts en la construcció del ferrocarril transcanadenc no foren tinguts en compte mentre existien molts altres milions de xinesos ignorants d'aquesta tragèdia, que muntaven en vaixells a la Xina il·lusionats per anar al Canadà a guanyar-se «la vida». El capitalisme —nou imperi extraordinàriament més àgil que els imperis anteriors— ha agafat per sorpresa la resta del món. El mateix Gandhi, tan perspicax, romangué mitja vida servidor de l'imperi britànic, entusiasmat per les novetats aportades en comparació a l'imperi mongol que abans havia dominat l'Índia. En els llocs més endarrerits del món, els indis d'Amèrica del Nord, els negres de l'Àfrica del Sud, els salvatges d'Aus-

falta alguna ratlla

tràlia, s'han esgotat o escombrat la població original. En altres llocs la població autòctona és reduïda o sotmesa. En alguns llocs com el Japó l'entrada ha estat ben difícil. En els llocs dòcils la dominació ha estat fèrria. En els llocs proterviosos i obstinats han calgut guerres terribles, boicots comercials sense entranyes, represàlies implacables fins a implantar la submissió econòmica.

Tant a nivell de persona com a nivell de família o de nació, el tracte capitalista no té res a envejar a la pitjor etapa esclavista o salvatge. Les aparences són hipòcritament refinades, quan convé, per raó de l'experiència acumulada. Es concedeix la llibertat política als països colonials. Libèria, país de llibertat, primer Estat africà declarat lliure pel president americà liberal Monroe. La capital, en agraïment, es dirà Monróvia. Tot ell, en agraïment, és una immensa propietat de la Firestone, l'empresa més gran del món productora de pneumàtics. S'arrencà tota la selva i es plantà cautxú. Tothom treballa, viu i mor al preu que la Firestone dicta a través de l'únic banc de Libèria, que no fa massa temps emigrà als Estats Units. Fins aquest únic banc resultà innecessari. Evidentment el president de Libèria és negre, negre de veritat... L'obrer europeu o nord-americà rep molt més del que necessita per sobreviure. Al Sahel, a Etiopia, a Calcuta, al nord-est del Brasil, rep molt menys del que necessita per sobreviure. Avui dia continuen morint de fam milions i milions, esgotats com aquells xinesos del transcanadenc. La vera barbàrie encara està ben arrelada en el nostre món. En aquests inferns hi ha les primeres matèries del progrés, però només amb les mans i els peus no es poden arrencar. I si les arrencaven amb les mans i els peus, el preu que els pagarien per la venda serviria només per pagar-se l'enterrament. tractar de conjunt els obrers dels països avançats com si fossin capatassos i encarregats, que reben una paga molt superior al mínim vital. Aquests callaran, compraran neveres i cotxes, i seran els còmplices de la gran expoliació. La fam creix més de pressa que el benestar. Si els obrers d'Anglaterra, França, Alemanya i Rússia foren els primers a alçar-se, qui donarà el cop de gràcia a l'ordre absurd del sistema capitalista és el tercer món.

la nova terminologia ha unit tots els països en una totalitat
intercomunnicada. Podem

hi falta algun rengle

(, qui)

- El capitalisme, sistema progressiu i sistema opressiu. -

Com a resum d'aquest capítol i per fer obra de vera pau cal precisar dos extrems. Enemics acèrrims del capitalisme com a sistema opressiu cal, tanmateix, que sapiguem cantar-li les lloances com a sistema progressiu. Perquè és un sistema progressiu en el qual el patró és patró, no perquè hagi estat més dolent que el proletari, sinó perquè la revolució industrial l'ha atrapat en una situació objectiva avantatjosa i ell l'ha sabuda aprofitar. El coneixement i el domini de la ciència i de la tècnica, l'aprofitament màxim de les possibilitats de la naturalesa, el conreu de la ciència econòmica, l'acumulació de diner, l'encert de la seva inversió en béns de producció, detraient-lo dels béns deperidors de consum, els drets individuals de l'home, les llibertats cíviques, de reunió, d'expressió, d'associació, de religió, la capacitat de muntar empreses, una necessària agressivitat professional mínima, la inquietud i curiositat intel·lectual, l'afany innovador i, en general, un augment prodigiós de les forces productives, són conseqüències positives del negatiu instint de profit propi d'aquest sistema de producció. Ens hem de fer la idea que no es pot arribar al final sense haver acomplert unes condicions imprescindibles. I que aquestes condicions les hem de descobrir i complimentar amb sang, llàgrimes i equivocacions. A nosaltres ens dolen la mala distribució de la renda nacional o mundial, la mala distribució del poder, de les oportunitats, de la cultura. Però tot plegat, per gros que sigui, és un accident paràsit comparable el mal geni i als disbarats propis de l'adolescent. A l'igual que les equivocacions i les espifiades d'un adolescent permeten que qualli la seva personalitat adulta enfront d'uns adults ja instal·lats i egoistes, així l'afany de profit arrenca brutalment d'una societat absolutista inerta que s'estanca en la seva evolució, la plus-vàlua necessària per a constituir una autèntica personalitat social conscient separada dels mecanismes automàtics irresponsables, de l'administració de l'Estat. L'altra consideració es refereix al capitalisme com a sistema opressiu.

Cal que sapiguem la causa central de l'opressió per guarir la malaltia. El sistema capitalista a l'igual que l'Estat absolut, però més dissimulat, té exèrcit, policia, guàrdia civil, lleis, jutges, presons, multes, propaganda, religió, literatura, etc., per mantenir l'opressió. Però tot aquest formidable aparell re-

pressiu no es podria pagar si no hi hagués una forma més amagada, més radical d'oprimir, o, millor, en aquest cas, d'espremer. El motor únic del capitalisme, com a sistema opressiu, està amagat en el si de la fàbrica. Convé entendre'l ben clar. Aquest motor té dues parts a considerar: la màquina i la gasolina. La màquina d'aquest motor són les màquines de la fàbrica. La gasolina és la mà d'obra. En general, en tot procés productiu hi ha uns elements materials: terrenys, edificis, instal·lacions, màquines, primeres matèries, energia, eines, etc., i un element humà que treballa amb tot això: l'obrer, ja sia manual, tècnic o intel·lectual. De la producció surten dues classes de mercaderies, les unes per al consum directe, com pot ésser el pa, o indirecte, com pot ésser el carbó, el cotó, una màquina de teixir. El primer obrer no tenia eines i agafà fang amb la mà i féu un plat, agafà una pedra i féu una destrat. Les destrats, les eines, les màquines, les fàbriques no són res més que treball obrer acumulat. És evident, doncs, que en la producció només intervé un element, que és el treball humà, sota dues formes: el treball viu de l'obrer i el treball mort acumulat en màquines, materials i energia per obra d'altres obrers anteriors. En forma activa no intervé res més. De la conjunció d'aquests dos treballs surt el producte nou carregat amb més valor, amb més treball humà que no tenia la primera matèria necessària per a fabricar-lo. Aquest valor nou es diu valor afegit i és el que compta econòmicament. Enginy i esforç humans adherits a la matèria bruta. Les màquines, fora d'una insignificant batzegada en el moment d'introduir-les, no fan augmentar el valor del producte, només n'abarateixen el preu. Abaixen el preu i apugen la producció. La màquina, treball anterior acumulat, no augmenta el valor, perquè només augmenta la quantitat de producció. L'única causa important en l'augment del valor d'un producte és el treball de l'obrer. Si la primera matèria, el desgast de la màquina, l'energia, etc., val M , el producte acabat valdrà $M + V$, essent V el valor afegit pel treball de l'obrer. El preu de venda s'estabilitzarà en $P = M + V$. Si es venia més car, la competència l'ensorraria. Si es venia més barat perdria interès la seva fabricació. Sembla clar que si V , el valor afegit, és obra del treballador, sigui ell el que se n'apropiï. Però en el sistema capitalista las coses no van així. Ací rau el secret del sistema: el valor afegit, V , es desdobra en dues quantitats:

$V = S + G$. S és el salari, els diners necessaris per mantenir l'obrer en vida i que pugui criar obrerets que un dia el puguin substituir. Aquest salari es disfressa com si fos el pagament d'unes hores o d'uns jornals de treballs. «A tant l'hora». Però no paga segons el treball sinó segons allò que un obrer, per exemple amb dona i dos fills, necessita per viure un dia. Necessita 240 ptes? Doncs direm que el preu mínim és de 30 ptes. l'hora, suposat que es treballi vuit hores. Aquest és el preu hipòcrita. El preu real és de 10 ptes. l'hora de vida d'una família, que ha de viure 24 hores cada dia i necessita per viure 240 ptes. Parem esment com en aquests càlculs mai no és té en compte el treball real fet per l'obrer, que val V. I, què és G? G és el guany sobrer, la plus-vàlua. L'obrer treballa el que val el sou (S) per mantenir-se i treballa encara més (G). Aquest plus de treball, que existeix des del paleolític, s'escapa misteriosament de les mans de l'obrer. se'l queda l'amo amb l'excusa que ha avançat uns diners per comprar la maquinària, energia, etc. (M) i per pagar els salaris (S) abans de vendre el producte. I si l'amo hagués adquirit aquests diners prestats? Però d'això no vol ni sentir-ne parlar. Ell, reduït a un vulgar obligacionista o rendista? On s'és vist! A més, com s'ho ha fet l'amo per tenir tants diners? Totes les investigacions detectivesques duen a la mateixa conclusió: l'amo, els seus bancs creditors, els seus avantpassats han estat també apropiant-se del plus-treball (G) d'altres obrers, des de l'inici, a ritme creixent. Són molt variades les formes que fa servir el capitalista per apropiant-se la plus-vàlua (G) creada pels treballadors. El lloc principal, fins ara, ha estat en la fàbrica a l'hora de pagar el salari (S). Jo he vist empreses on cada dissabte, a banda i banda del caixer, posaven dos guàrdies civils per frenar les ires dels obrers sistemàticament expoliats de llur treball. També l'apropiació es fa pels bancs que retribueixen baix l'estalvi petit i cobren alt el crèdit concedit. Un altre mitjà d'apropiació de plus-vàlua és la inflació que et devalua la força adquisitiva del salari sense tocar-te'l de la butxaca, com per art de màgia. Avui els grans monopolis estafen per mitjà d'uns preus de mercat més alts que V perquè han polvoritzat la competència. Això es nota molt en la cistella de la compra, en els preus agrícoles i en els internacionals de les primeres matèries. Aleshores s'acumulen quantitats ingents de treball obrer, de

vida obrera, arrencats a l'obrer i controlats pel capitalista, que esdevé indirectament amo i senyor d'innombrables vides alienes, i que en disposa com si fos la pròpia vida sense consultar cap dels interessats. Aquesta explotació sistemàtica és el robatori més gran que mai s'hagi pogut somniar. Al seu costat semblen ridículs els gàngsters de Xicago o la màfia internacional. És tan gran que ja no es veu. La quasi totalitat de la humanitat que treballa, ha treballat o treballarà honradament, és desposseïda minut a minut amb tots els avals de la llei, amb tota la serietat d'un contracte de treball, amb tots els drets de la persona humana, amb totes les previsions i assegurances socials. Cada dia milions d'hores de vida humana són arrabassades als seus amos i irònicament invertides en sistemes per arrabassar més hores de vida als homes. Aquest gran furt monstruós és consumat no solament sobre allò que és del poble, sinó sobre allò que és el poble: el treball creador. Si l'obrer retira la mà de la maneta, si el comptable equivoca la suma, si el pagès saboteja la collita, si el pescador no repara la xarxa, si la telefonista talla la comunicació o el guarda-agulles no gira la palanca, si el soldat ras no afina la punteria o el policia no afina la vigilància, tot s'ensorra de cop i la màquina social s'atura. Només un suprem i habilíssim engany mena el poble a desitjar i col·laborar submís a la seva pròpia explotació sistemàtica: la seva distracció de pertànyer a un únic corrent social, la desunió social, la son social, la inconsciència social, a base de fomentar l'individualisme, la competència entre els treballadors. «Si et dessolidaritzes dels teus veïns potser seràs ric, ho tindràs tot.» «A tu et pagaré més que a l'altre, però no li ho diguis.» És de la màxima importància que tot el poble tingui consciència del cicle tancat de la producció capitalista: inversió-producció-salaris-venda dels productes-cobrament-guany-inversió-producció... Quan una persona sap això, quan viu el problema/econòmic-social complet, mai més no es deixarà ensarronar. El poble pot només alliberar-se d'aquest drac devorador, si és conscient de la naturalesa exacta del mal que pateix i s'uneix per atacar-lo. Ja no és possible la solució individual. Serem homes lliures si sabem abans

esdevenir humanitat unida. El producte del nostre treball és nostre. El treball acumulat de segles pel poble, pertany al poble. La humanitat no serà més sotmesa. Vol esdevenir subjecte lliure, protagonista dels seus destins.

Capítol tretzè: l'home socialista

— L'ascensió de la classe proletària. —

L'etapa esclavista fou de franc predomini de la classe dominant. Ara veurem com l'etapa capitalista està acabant amb una mena d'empat entre les dues classes antagòniques. El poble, aquesta vegada, ha donat unes passes decisives endavant. Els patrons es van veient obligats a pactar amb intel·ligència. La revolució industrial i liberal afectà tots els escapats del senyor feudal. Els escapats es concentren a la ciutat perquè la indústria funciona millor concentrada. Una vegada reunida la burgesia a la ciutat, la màquina industrial fendeix aquesta burgesia en dues classes irreconciliables: patrons, amb el control dels béns de producció, i proletaris, els quals només disposen de llur força de treball. És impossible la reconciliació sense l'abdicació dels privilegis de la classe poderosa. No poden estar junts el «llop devorador» i l'«ovella innocent», per moltes prèdiques cristianes que s'hi vulguin dedicar a intentar-ho. Hem vist com la classe patronal deté el poder en exclusiva. Però la classe proletària no dorm. Després dels intents fracassats de la revolució francesa, de l'assaig de diferents utopies socials, especialment a Anglaterra i a França, aturades pels poderosos o refusades pel poble, i de l'experiment de comunes ciutadanes ofegat en sang, la classe proletària, concentrada en les ciutats industrials, comença, cautelosament, la seva definitiva ascensió històrica que resultarà imparable, com una marea que supera tots els dics de contenció. En realitat l'obrer manual no frueix de millors condicions econòmiques que el servent de la gleba

medieval o que l'esclau primitiu. Tots tres, de fet, treballen per l'amo, tots tres es reserven només el mínim per sobreviure. Només que l'estatut jurídic del proletari, més hipòcrita, salva les aparences de llibertat, que no salvava gens l'estatut jurídic de l'esclau i que salvava a mitges l'estatut jurídic del servent de la gleba. El proletari pot treballar on vulgui i amb l'amo que vulgui, però els amos, a fi de comptes, són iguals a tot arreu. El proletari pot gastar-se els diners com vulgui, però només té diners per sobreviure. En què se'ls gastarà? El proletari pot dedicar al que vulgui les hores lliures, però només li resten les forces i el temps just per menjar i reposar, perquè l'amo li ha arrencat tota altra possibilitat. I si algunes zones del món tenen proletaris més ben tractats, cal que aquests afortunats sàpiguen que, per la llei de bronze dels salaris, en altres zones del món altres companys treballadors són privats, àdhuc del més necessari per sobreviure. Però si la relació explotador-explotat és dura com sempre en tota la història, des del salvatgisme, les condicions exteriors que envolten aquesta relació han canviat.

La impremta posa a l'abast del poble, per mitjà d'una certa llibertat d'expressió, una informació que abans no tenia. La màquina d'imprimir ha fet molta més feina de la que ens pensem, malgrat els controls, les censures, les multes i els càstigs. D'aquesta feina s'en dirà la «guerra de paper». Durant els darrers temps de les monarquies absolutes, ja ho hem vist, la passió per la ciència amarà més les classes populars que les classes altes. El poble comença a participar en la informació global. És una condició essencial per arrencar-lo de la posició de massificació i de submissió i elevar-lo a la situació de conscient, de subjecte responsable. El poble comença a esdevenir adult. Ja no l'han de péixer. Comença a saber procurar-se ell mateix l'aliment de la informació. Un altre fet important és que el salvatge totemitzat, l'esclau i el servent de la gleba estan escampats pertot arreu. En canvi l'obrer industrial està concentrat com l'urani d'una pila atòmica o d'una bomba atòmica, tot formant grans masses urbanes que, a més a més, aviat estaran interconnectades pel ferrocarril, el telègraf, el telèfon. Aquests conjunts permeten aprofitar al màxim la informació. Les parets del carrer esdevenen el diari del poble.

I encara més, la concentració permet la brostada primaveral d'assemblees, comitès i centres de debat, de reflexió i de decisió. El poble es comença a fer respectar. Se'l té a ratlla, però no se'l pot esclafar. Seria suïcida. La complexa societat moderna depèn massa del poble. Se l'ha de consultar a l'hora de l'inventari electoral periòdic. Se li ha de donar un estatut jurídic honorable, un simulacre ben imitat de contracte legal. Se li han de concedir uns drets personals i socials declarats amb tota solemnitat. L'Església publica les seves encíclicques socials que, encobrint l'expoliació fonamental, pledeja per evitar-ne algunes conseqüències més funestes. Ja es veu, tot això és trampa, és una concessió a la galeria, però és un signe de feblesa. La galeria verament enganyada són els petits burgesos, encara no reduïts a la condició d'assalariats i els assalariats amb els sous més alts. Aquest engany dura fins avui dia en moltes àrees consumistes de població, en molts sectors tradicionals d'Església, en el si de moltes professions encara lliberals, en l'oficialia mitjana de l'exèrcit i, en general, en amples capes del poble en els països rics. Per molt que es digui, els drets de la persona humana no es poden mantenir per a tots si uns pocs acaparen les màquines de fabricar guany. La votació no és lliure si uns pocs acaparen amb llurs diners la propaganda electoral. I ja hem dit que el contracte lliure de treball no és lliure si l'alternativa és restar sense feina o anar a raure a un altre patró igual que l'anterior.

— *Les lluites reivindicatives.* —

Tanmateix, el poble conscient d'aquests miratges no renega de les llibertats cíviques, i les juga sense deixar-se entabanar. Són conquestes moltes vegades només formals, però positives altres vegades. Sobretot són aprofitats els drets de llibertat de pensament, d'expressió i d'associació per passar al contraatac. Es formen, d'una banda, cercles d'economistes polítics al servei dels interessos del proletariat que col·laboren al naixement d'una intel·ligència social, d'una visió del món proletària, d'una cultura de la classe treballadora, amb la consegüent memòria de classe. D'altra banda, ja abans, neixen els grups laborals d'ajuda mútua, les cooperatives i, sobretot, els sindicats obrers. La classe obrera, d'antuvi, s'estructura una mica a les palpenes. Està descobrint, amb equivocacions i marrades, el seu propi camí. Els sindicats tendeixen a esdevenir l'inconscient col·

lectiu, un sistema automàtic i, a ser possible, central de control i registre de tot allò que afecta al poble treballador: salari, hores de treball, vacances, higiene, i seguretat en el treball, igualtat de salari per a la dona, protecció de la dona i dels menors, guarderies infantils, seguretat social de malaltia, velleja, accident, atur, cronometratges i controls de productivitat, de qualitat, de personal, representació obrera en la direcció de l'empresa, participació en els beneficis, etc. És un mecanisme tan útil i eficaç que la patronal finalment l'ha d'acceptar, com una mena de poder paraestatal paral·lel. El sindicalisme és un pas transcendental, l'inici de l'Estat popular, la correcció de l'error radical de l'Estat dels temps anteriors. La legislació resultarà pertorbada de soca-rel, per l'aparició en l'administració de l'Estat dels problemes laborals plantejats i defensats per les agrupacions sindicals. S'instaurarà una lluita dialèctica entre els organismes de l'Estat burgès i la xarxa sindical social. En un suprem esforç el sindicalisme és frenat, i, en els països rics, recuperat, per la classe prepotent. Se li fixen uns límits, unes regles de joc, com antigament s'havia fet amb els monjos contestataris dins de l'Església. Per sota les aparences, aquests límits representen que només podrà reivindicar tot allò que sigui imprescindible per a la protecció del treball, no del treballador. Els patrons estaven més interessats que ningú en aquesta protecció. Els excessos dels primers industrials liberals havia dut a jornades de divuit hores, al treball extenuant de dones i menors d'edat, a condicions infrahumanes d'habitabilitat, de sanitat, d'educació. L'«espècie» proletària amenaçava extingir-se. És, doncs, evident que també el sindicalisme merament reivindicatiu, tot i ésser necessari i irrenunciable, era insuficient i amagava una nova trampa. L'obrer obté com un gran favor, en un llarg i laboriós conveni col·lectiu, una puja de salaris o una paga doble quan ja s'han apujat tots els productes del mercat fa temps. L'amo mateix pot astutament provocar una vaga en un moment en què no té massa feina per als seus obrers. Aquest joc del gat i la rata, en què el proletari conquereix un dret i el patró l'hi neutralitza amb una hàbil maniobra, encara dura avui dia. A la llarga, limitant-se a aquest camí, sempre perd l'obrer i guanya el patró a nivell econòmic. Però l'obrer va prenent consciència de l'engany. Va coneixent el sistema d'engranatges de la fàbrica de produir

profit. I sobretot es va organitzant: comissions i assemblees de fàbrica, comitès i assemblees sectorials, territorials, aturs, manifestacions, vagues més o menys generalitzades. El moviment obrer està en marxa. L'obrer pateix en la seva pròpia carn les contradiccions de la màquina capitalista desajustada. Fins ara no sabia què li passava, ni per què s'alçava en vagues salvatges, en manifestacions monstruoses, en aturs i sabotatges cecs. No sabia què feia, ni per què.

condorós
vía / El poble va sortint també del seu ~~condorós~~ infantilisme de colom i va entrant per la vida ~~astuta~~ de la serp. Conscient de l'engany a què va essent arrossegat, no renega de les llibertats cíviques i sindicals. Les juga totes sense deixar-se enganyar. En aquest moment comença a rebre una ajuda decisiva. Jovent de classe mitjana, la classe condemnada a convertir-se de lliure en assalariada, degut a la seva possibilitat d'estudiar, acaba comprenent el problema fonamental de la societat. El to científic de les publicacions i textos d'estudi, tan apreciat de la burgesia des de la seva naixença, col·labora a la formació econòmico-política d'aquest jovent. En els països menys absolutistes: França, Bèlgica, Anglaterra, una allau de periòdics, revistes i llibres sobre economia política envaeix el mercat literari a mig segle passat. La qüestió econòmica ocupa el centre de l'atenció com a gran debat del segle. Aquest debat revolucionaria la política, el dret, la filosofia, l'art, la teologia. Joves burgesos, que encara no han patit en llur delicada carn les contradiccions reals del sistema, ja pateixen en llur ment les contradiccions racionals del sistema. Acaben entrant en contacte amb el moviment obrer ascendent. La conjunció històrica entre proletaris militants conscients —«praxi»— i burgesos crítics radicals —«teoria»— fa esclatar el *partit del proletariat* que encapçala la lluita del moviment obrer de masses socialment inconscient i l'eleva a lluita política socialment conscient. Surt el sol de la consciència obrera, una consciència que serà la contrapartida dialèctica de la consciència política burgesa, una consciència inicialment tímida en la socialdemocràcia i després clara en el socialisme revolucionari. El flux de ciència econòmica i el flux ~~ø~~ moviment obrer coincideixen i s'aigua-barregen al marge del capital que fins ara els controlava. El *partit de la classe obrera* era necessari i surt a la palestra de

la història no com un partit més al costat d'altres partits. Vol ser l'avantguarda oberta, conscient i responsable, d'un poble que acabarà essent tot ell conscient i responsable del seu destí. No vol ni pot substituir els sindicats, que tenen una altra missió necessària. La missió del partit no és el registre i reivindicació de les necessitats dels treballadors, sinó l'emmarcament del moviment obrer en una visió i en una estratègia d'acció global en la realitat de cada moment històric. És missió seva la d'anar duent a la pràctica uns programes de conjunt que vagin donant resposta a les qüestions més fonamentals dels sistemes de producció i llurs relacions socials derivades, i que duguin el món i la humanitat a l'equilibri final somniat, d'una forma científica, descobrint les fallàcies que la burgesia havia introduït en el quadre científic capitalista per portar l'aigua al seu molí. Cal insistir que el planteig del nou partit representa una innovació irreductible als models anteriors. Aquest partit planteja la consecució de l'equilibri final social, assolit el qual ell desapareixerà junt amb l'Estat opressor i la diferenciació de la societat en classes antagòniques. És, doncs, un rar partit inevitablement únic a la llarga tot i que puguin cabre en el seu interior diferents corrents d'opinió, però fuig de la inestabilitat essencial del dualisme dels partits burgesos. Si més no, al final, és impossible la pervivència d'enfocaments polítics a l'estil absolut conservador o burgès liberal, perquè l'enfocament polític popular abraça tots els extrems del cicle social en equilibri dinàmic. El joc dialèctic ja no serà interpartidista sinó intrapartidista: es subjectivitzava, es fa immanent el dinamisme entre poble, administració i política.

— La ciència dialèctica de la societat. —

Aquest partit polític no vol controlar-ho tot, però necessita fer un inventari global d'una faisó genèrica. És internacional per essència i va quallant en les famoses internacionals socialistes. Es tracta d'un cervell que no solament s'informa i pensa, sinó que també delibera, programa i executa. Admira el naixement d'una forma tan pura de l'equilibri futur, fruïnt de milers d'anys de llàgrimes i patiments dels sembradors matiners. La natura, amb paciència i tenacitat, ha anat aprofitant-ho tot, tant les utopies teòriques com la de Plató o la de Tomàs Moro; les experiències pràctiques com l'espartana, l'essència, la cristiana; les comunes modernes. Aquests intents

espontanis, inconscients a nivell col·lectiu, han estat criticats i aprofitats dins un sistema científic conscient a nivell col·lectiu. Quan diem científic, en aquest punt de l'evolució social, cal afegir revolucionari. La ciència racionalista del segle divuitè era una ciència burgesa. Com a ciència, havia superat els mites dogmàtics de l'absolutisme medieval, però com a burgesa patia d'un defecte congènit. Havia nascut paralítica, basada sobre el principi d'identitat i la noció de l'ésser immutable, excloent el principi de contradicció i la noció de l'esdevenir històric. Encara avui dia en els països liberals s'ensenya en totes les universitats aquesta ciència paralítica. Tan paralítica que els ha portat a un horitzó tancat de contradiccions, perquè en el fons el dominador burgès no pot permetre una ciència verament lliure i mòbil.

Tanmateix està comprovat que tot sistema formal que estigui basat en el principi de no contradicció acaba produint no-sentits o contrasentits. Cal retocar perpètuament els axiomes per evitar l'aparició de contradiccions: la lògica paralítica depèn essencialment de la semàntica vivent i esvalotada. La ciència racional occidental és materialista perquè descobreix que l'adveniment de la vida superior segueix en el temps al de l'aparició de la matèria. Però no pot explicar una evolució que «veu» i que, a partir de l'ascensió del moviment obrer, «pateix». La matèria per al burgès no és viva, és una estructura racional projectada a la realitat, pur idealisme de l'ésser immutable. L'evolució, el moviment canviant real és inexpressable. L'atzar és l'ordenador del caos original. En rigor, és dir: «No hi ha res que empenyi endavant». La vida i la història són antientropies absurdes. Hegel és el primer que accepta la contradicció dialèctica per poder explicar la història natural i social. Però encara és esclau de l'ésser immutable vestit d'idea primordial. Els positivistes anglesos i els neopositivistes alemanys fan un darrer esforç per explicar-ho tot des d'un reixat mecànic que ens recorda les presons. El pensament lògico-matemàtic burgès iniciat per Descartes, no és una màquina vivent de pensar sinó una màquina mecànica de pensar, una peça *inert* ~~incerta~~ / un «organon». Descartes afirmava que els animals eren meres màquines mecàniques. Estem davant l'automatisme més ferotge, davant de la màquina sen-

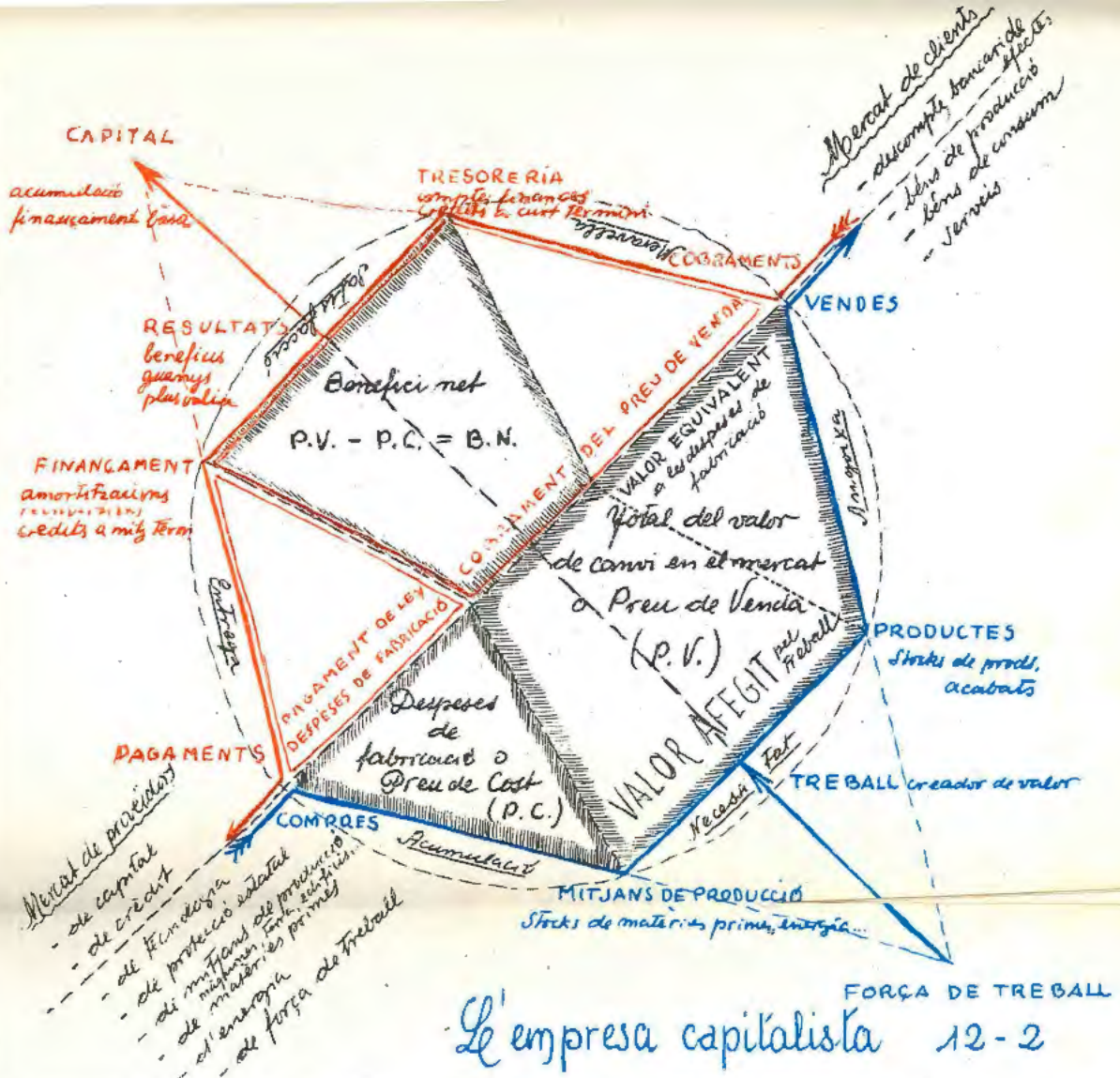
se desig com la descriu en el capítol primer, davant de la màquina no dialèctica, sinó dogmàtica, que fabrica conceptes i principis en sèrie, estandarditzats. Les màquines mecàniques són només una part de la màquina vivent de l'empresa capitalista, són el seu esquelet inert. No són capaces de superar-se, tot negant-se i recreant-se. No són capaces de funcionar espatllades i de reaccionar adaptant-se. Així és el pensament teòric científic, jurídic, teològic de la burgesia, un cop establert. No així el «pensament» pràctic, inconscient a nivell col·lectiu, de les classes poderoses, extraordinàriament viu, adaptable i dialèctic.

Es mèrit del moviment obrer i una de les seves més preuades adquisicions, haver introduït la vitalitat dialèctica en la ciència, en el coneixement de la realitat. Malgrat el pensador burgès actualment de torn, Jacques Monod, no l'entengui i el classificui dins de l'animisme paleolític, és aquest pensament dialèctic l'únic capaç fins ara d'interpretar el desenrotllament vivent, «animat», de les forces productives i llurs tensions i influències sobre les superestructures socials, jurídiques, religioses i sobre la màquina estatal, com també l'única aliança possible entre producció popular, política democràtica i administració pública. Només així pot començar un socialisme científic i viable en la pràctica i es pot oblidar definitivament tot socialisme utòpic. El món és material, una immensa màquina en equilibri dinàmic general, feta de moltes màquines parcials. Aquestes màquines no són màquines aturades que esperen l'àngel que les arrencarà de llur paràlisi i les posarà en moviment. Són màquines vives amb empena pròpia, amb desig, amb consum i producció, amb reproducció, amb registre i coordinació, amb antiproducció, amb segregació de profit i consum de residus, amb progressió per selecció, etc. La màquina és vida i la vida és màquina, com en la famosa equació einsteiniana, $e = m c^2$, en què energia és matèria i matèria és energia. El materialisme revolucionari del poble no és mecànic, és dialèctic, sadoll d'energia interna des del primer moment de la seva evolució. Hi ha el moment mecànic de racionalitzar les dades històriques i aleshores val la ciència burgesa i hi ha el moment de submergir la maquineta en el torrent històric real, i aleshores no val la ciència burgesa. Praxi

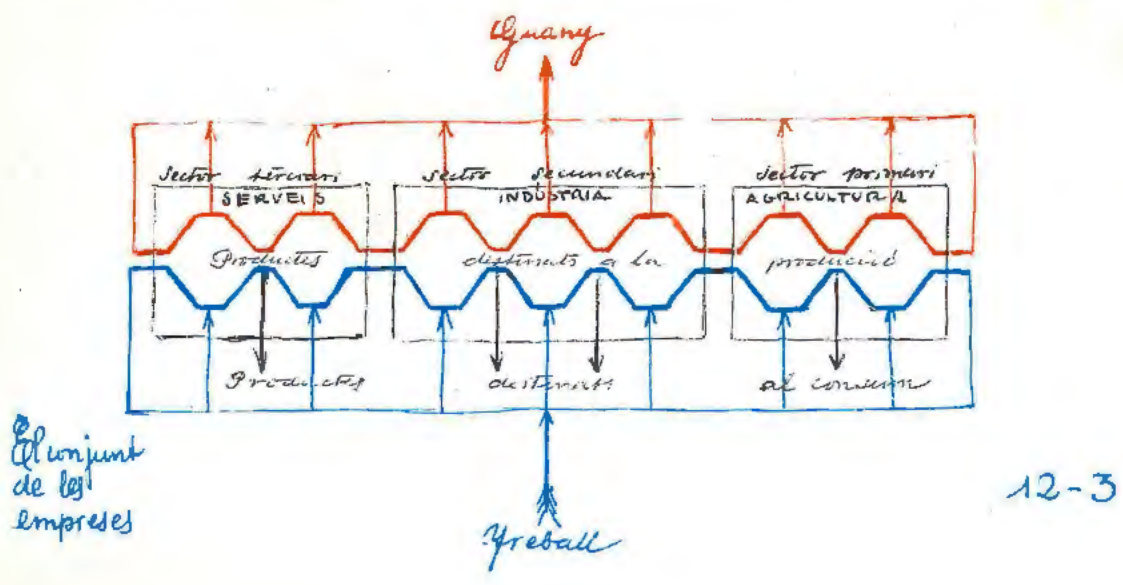
i teoria alternant dialècticament com fluxos naturals o artificials i màquines que els transformen, produeixen o consumeixen. De vegades els militants obrers cauen en la temptació d'actuar en la pràctica amb els ulls clucs, aplicant mecànicament consignes polítiques derivades d'una teoria dogmàtica: doctrinarisme. En nom de la idea s'esclafen els éssers vivents. Quantes vegades s'ha fet això en tota la història! Cal al contrari, quan es baixa al terreny pràctic, tenir els ulls ben oberts al joc continuament canviant d'antagonismes i superacions. Cal extreure el moviment i el progrés històric de la realitat, no inventar-se'l. Cal mantenir ben flexibles els nodes o punts fixos de l'«escorça cerebral» científico-política. I, al contrari, cal també saber seleccionar punts fixos i lleis rigoroses i no deixar-se arrossegar per un vague oportunisme vitalista. No té sentit una lluita cega, sense programa, sense estratègia, sense estudi, sense anàlisi, sense línia. Des de l'aparició del socialisme científic, que cal que sigui la consciència de la màquina social humana, la pràctica inspira la teoria, la teoria accelera la pràctica, la pràctica reforma la teoria, etc. Aquest és el secret del «paleoencèfal» social fundat pels descobridors del socialisme científic.

*desigs /
alliberats /* Aquest descobriment provoca una primera gran acumulació, una gran càrrega de ~~vells~~ *vells* / reprimits en el cor de les masses, *ara* alliberades / un xic sobtadament, en una direcció útil, la més útil i eficaç. Pertot arreu esclaten moviments revolucionaris. El poble, intuït l'esdevenidor de la vera pau, es treu el pa de la boca, àdhuc es juga la vida per acabar l'obra suprema. Ja es té la informació social conscient i la deliberació social conscient. Ja es té el moviment en marxa a nivell sindical i a nivell polític. Falta l'execució social conscient plena. La classe obrera segueix al marge del poder en la línia executiva a nivell de l'Estat administratiu i del parlament i govern en mans de la burgesia en uns blocs, o de l'aristocràcia i l'Església, en altres. Els desfasats estats generals, o els partits burgesos tenen el timó en llurs mans i esclafen un a un els intents revolucionaris. La tragèdia no es perdona a si mateixa ni un dels seus actes i quadres. El vell estat capitalista augmentarà el perfeccionament del terror i de la destrucció. El geni tenebrós de Fouché ja donà l'exemple des de la

Le' empresa capitalista 12-2

revolució francesa. Si cal, el sistema farà anar les rodes a l'inrevés i es refugiarà en un absolutisme reaccionari. La lluita entre els diferents estats liberals o absoluts, de cara a aconseguir monopolis cada vegada més amplis anirà també paral·lelament aguditzant-se. Aquesta lluita encara no ha acabat. El liberalisme econòmic engegat per una consciència econòmica sectària, s'abandona al seu inevitable destí inconscient. Cada vegada els imperis més grans porten a guerres més universals. S'hauria de témer que l'experiment capitalista, com antigament l'esclavista, acabi en zero. Consumit per la lluita de classes i per les contradiccions internes de la classe dominant, podria provocar unes guerres que duguessin a un buit de poder semblant al del final de l'imperi romà, aprofitant el qual s'introduïren els bàrbars en la Mediterrània. Però sembla que aquesta vegada les coses van millor. Anihilat el poder tsarista per la guerra, de primer amb el Japó i després amb Alemanya, les exigües forces del proletariat prenen el poder a Rússia en 1917, que esdevé un primer i extens estat controlat per la consciència política del poble. En aquest moment es posa la darrera anella per tancar el cicle. Des d'ara ja només mancarà reforçar-lo. Es dota la màquina social humana d'una «voluntat» social: *la planificació econòmica*. Previsió en els programes socialistes, és la gran innovació del nou i primer estat socialista, la Unió Soviètica; els famosos plans quinquennals, l'execució social conscient. L'antic estat nascut a Mesopotàmia fa 4.000 anys era una xarxa administrativa que coordinava cegament tota l'activitat de producció. Des d'una mica abans de la revolució francesa una economia política parcial intervenia més o menys en l'Estat i en la producció amb mesures de política econòmica oportunistes. Els partits conservadors de torn augmentaven els privilegis dels poderosos oligarques. Els partits liberals de torn donaven lleis antitrust, antiaranzels, etc. Els obrers havien entrat tàcticament en aquest joc polític inestable introduint nous partits oficials anomenats laboristes o socialdemòcrates, els quals, quan aconseguïen el poder a l'estil burgès, patrocïnaven tímids intents de planificació o nacionalitzacions de determinades empreses. Però l'experiment de planificació soviètic representava fer cada temporada, de cinc anys, un autèntic balanç i un projecte vinculant per la propera temporada. Fins que se sàpiga planificar

bé passaran molts anys, però ja ha començat la feina. Intel·ligència, judici, voluntat. La consciència social ha quedat completada finalment. Es tracta, fora de l'àrea socialista, d'imitar pertot arreu la planificació. Però s'ensopega amb un entrebanc indefugible. Més perfecte, potser, en les tècniques econòmiques i sociomètriques emprades, el sistema de planificació capitalista fracassa davant de la iniciativa privada que el llença per terra. Només cal comparar el resultat de la planificació xinesa amb el de la planificació índia. L'especulació financera, comercial, del terreny, etc., boicoteja les decisions globalitzades del pla. Al màxim s'aconsegueix un desenrotllisme que fa pujar la renda nacional per cap i fa créixer, ensems, la distància entre rics i pobres dintre d'una mateixa nació. Augmenta la renda i empitjora la seva distribució, millora el nivell de vida i multiplica el nombre de perversos, paranoics i neuròtics, perquè en el càlcul s'ha oblidat que han quedat fora, d'una banda la voluntat egoïsta i suïcida dels grups poderosos interiors i exteriors i d'una altra banda la voluntat popular que treballa de sol a sol sense parar produint la plusvàlua necessària per a redreçar el país.

- L'inevitable confrontació entre els dos monjos: del prendre i del donat -

Instal·lada la classe obrera en el poder d'un país i ajudada des d'aquest país, en altres llocs, va progressant ací i allà aprofitant buits de poder liberal gairebé sempre en temps de guerres entre els poderosos del capital. Aquestes preses del poder de l'estat només s'estabilitzen en països tercer-mundistes o «proletaris». Els països rics han reaccionat afalagant amb sous alts i nivell de vida alt els seus obrers. Aquestes mesures han augmentat la misèria del tercer món i, amb la misèria, l'efervescència revolucionària. La unió, abans inimaginable, dels països productors de petroli és l'inici d'una guerra descaradament econòmica: la guerra de les primeres matèries. Els països pobres, que només tenen primeres matèries, no s'haurien pogut alçar contra l'imperialisme occidental si no haguessin pogut comptar amb el recolzament del socialisme. A hores d'ara ja estarien esclafats. Estem arribant a un equilibri mundial tràgic i grandios. Dues concepcions del món enfrontades, encarnades en dues grans unions: els Estats Units d'Amèrica i la Unió Soviètica. Ningú no s'aguanta entre mig. Els semirics, Europa, Japó, voldrien jugar a part, però es veuen obligats a

arreglar-se amb els EE.UU. Els semipobres, els àrabs, també voldrien jugar a part, però es veuen obligats a arreglar-se amb la URSS. En aquests moments estan en joc posicions bàsiques massa importants perquè ens entretinguem amb romanticismes de barriada. D'una i d'altra banda són sacrificats sense contemplacions interessos valuosíssims, nacions senceres, partits polítics addictes, fabuloses inversions, generacions de combatents. Cada dia ens sorprèn alguna escaramussa en qualsevol part del món. Els enemics s'estudien. La batalla no està decidida. La tercera prova, la prova socialista, de la màquina de vera pau encara no ha vençut la màquina resultant de la segona prova, la màquina capitalista. Encara falta temps per a això i, mentrestant, en la lluita, aquesta nova màquina també ha demostrat patir defectes de construcció. ¿Ha de vèncer necessàriament la màquina socialista? ¿Es destruiran mútuament? ¿Reaccionarà la màquina capitalista i podrà vèncer? Excuseu la comparació, però és un problema semblant al que es plantejava a nivell de màquines biològiques, entre els grans mamífers especialitzats, més inconscients que conscients, d'una banda i els simis antropoides, no especialitzats, més conscients que inconscients, d'una altra. La primera impressió era d'avantatge per als carnívors, l'equivalent del primer món, ben assentats damunt dels ruminants, l'equivalent d'un segon món que se surt per la tangent. Després es veié que no. La vera victòria mai no és del qui venç ni del qui és vençut, sinó del qui troba la sortida tangencial.

- La fi del capitalisme. -

En el següent capítol estudiarem per on falla la nova màquina socialista, però ara cal que deixem ben clar que la miraculosa màquina capitalista, tot i la seva esplendor actual, està tocada de mort. Serà una mort difícil. Anirà desapareixent per força la seva magnificència enlluernadora: la gran Babilònia! Ha estat prometenent felicitat a cabassos. En els països rics, per fer-se'ls seus, ha deslligat tots els instints fermats per la repressió salvatge, esclavista, feudal i absolutista. Els ha deslligat per a atiar-los, com gossos famolencs, sobre el consum, tot esquivant per aquest baix procediment el fantasma de la superproducció. Ha fomentat la destrucció de l'equilibri nerviós del poble, endurint les lleis repressives per una banda i augmentant la propaganda de les màximes satisfaccions per

l'altra. Tota classe de pulsions tradicionalment i legalment prohibides, com l'alcoholisme, la droga, el sadisme i el masoquisme, l'erotisme, la inversió sexual, la mollície, els costums més sofisticats en el menjar, en el beure, en el vestir, en el divertir-se, en l'expressar-se, són servits i promocionats per a consum del poble. El sistema ha remogut cels i terra per a crear-se addictes, consum-addictes. Qui ha tastat aquesta copa dels déus difícilment tornarà a fruir bevent amb la senzilla copa dels homes. Som presoners d'aquesta propaganda insidiosa que ens arriba pertot arreu, infiltrant-se en el nostre subconscient des de la més tendra infància. El món socialista fa servir vestits bastos, encara no té les nostres fibres sintètiques. Els seus cotxes són antiquats, lents, durs de suspensió. Les seves pel·lícules, sentimentals; la seva literatura, rústega. Hi ha llocs on tothom va d'uniforme, on els més alts dignataris van vestits de campanya. Un cap d'estat del nou sistema vivia en una cova i calçava espadenyes. Un altre vivia en una cabana de troncs. Encara no és l'hora de la festa. A nosaltres ens costa desprendre'ns de les variades comoditats i els refinats capricis a què estem acostumats. Ens agrada amb bogeria la moto darrer model i les llums folles dels anuncis de nit de la gran ciutat. És més excitant córrer a 180 qm/h amb cotxe esport propi per una autopista que a 60 qm/h en un tren de l'estat. Però encara no és l'hora de la festa «per a tots». Qui s'hagi tornat tan egoista que no pugui desprendre's de totes aquestes galindaines i llaminadures no s'adona que amb aquest capteniment està matant a tort i a dret sense pietat i que està destinat a desaparèixer. Cal declarar la guerra a aquestes paus precipitades. Si hem descobert que no hi ha dret a fer festa quan no és per a tots, deixem aquestes frivolitats verinoses i posem mà a l'obra. Com diu el «nen» Anfhony Quinn a l'«adult» estelar Anthony Quinn en la seva autobiografia: «Ningú en el món no ha arribat a la meta en tant que tots no rebran un tracte just» («*El pecado original*», Barcelona, 1973, pàg. 418). A desinstallar-se criden, que a la lluita falta gent! El tigre farà encara moltes víctimes traïdorament, però acabarà en un circ de fira. És molt elegant i eficaç el tigre, però convé que ens anem acostumant a una altra cosa molt diferent...

Capítol catorzè: l'home en equilibri

— El salt a l'equilibri —

Caldrà ja deixar la màquina llesta. Caldrà encertar el retoc definitiu perquè l'assentament de l'espècie humana damunt el planeta Terra assoleixi una estabilitat equivalent a aquella que totes les espècies predecessores assoliren en llur moment. «Els revolucionaris obliden sovint, o no els agrada de reconèixer, que es vol i es fa la revolució per desig, no per deure. Ací com en totes parts el concepte d'ideologia és un concepte execrable que oculta els veritables problemes, sempre de naturalesa organitzativa» (Gilles Deleuze i Fèlix Guattari, «El Anti-èdipo», Ed. Barral., Barcelona, 1973, pàg. 355). La humanitat ha perpetrat i ha sofert moltes salvatjades, moltes barbaritats, molts despotismes, molta servitud i esclavitud, molta explotació. Però mirat de conjunt, tot comptat i debatut, la realitat és que no n'hem sabut més. No hem sabut fer-ho millor. Prou el desig natural pressiona endavant a la recerca de l'equilibri somniat. Però el desig s'enreda en les dificultats del llit del riu i forma terbolins reaccionaris. El flux històric del desig és «terbolinari» com qualsevol corrent de fluid físic. És inútil ra-bejar-se en les figures visibles de la reacció. Són com un tap de suro insignificant arrossegat per poderoses fluències d'aigua. Ells, més que no responsables, són els indicadors del desig popular que estranyament s'ha girat contra si mateix, perquè la policia és poble, l'exèrcit és poble, el capital és suc del poble treballador en conserva. És tot un poble enganyat o equi-vocat el que en un moment donat vol un feixisme o vota per

*tata algu.
resigle
consultar manuscrit*

presàlies, la gana d'electrodomèstics. Són tota una classe social explotadora i el subconscient de bona part de la classe explotada els que col·laboren en el desig imparable de repressió. Sí, és una equivocació, però una equivocació imprescindible. Cal aprofundir, fent el cor fort, el sentit positiu d'aquest moviment repressiu. Les forces progressives, com qualsevol altra fluència de l'univers, no poden avançar sinó enrotllant-se en terbolins. El moviment real no és continuadament progressiu endavant. El moviment real té un primer temps d'avanç localitzat, un segon temps retroactiu en què davant les resistències de front i la manca de recolzament de flanc, l'avançada s'obre com un ram i es cargola pels costats marxant enrera tot cercant contacte amb la pròpia base, oprimint-la i reprimint-la inevitablement, i un tercer moment en què, completant la formació del terbolí en equilibri, que ja no reprimeix sinó que represa, avança de nou des de la plataforma de la nova realitat. La llei és: avanç del desig - complicació estructural - nou avanç - nova estructuració, etc. O bé: vida - màquina cibernètica - vida nova, etc. De vegades una sola pedra posada enmig del corrent del riu ja produeix una munió de terbolins i, segons com és la vora del riu, es formen tolls aturats i fins contracorrents que remunten el riu una bona estona. Si no hem arribat encara a la vera pau és perquè els extrems de la renglera encara no s'han trobat per donar-se la mà, per tancar la rotllana i dansar la sardana festiva de tota la humanitat que avança donant-se les mans." L'adolescent encara no és equilibrat perquè encara no és adult. Pateix, sí. Però són el desequilibri i el patiment els que l'esperonen en el camí del seu progrés. El salvatge descobreix la producció com a transformació profunda de la naturalesa, però és al preu de trencar l'equilibri paleolític. El despota esclavista crea el registre administratiu que integra tota la producció salvatge dispersa, però al preu de matar la llibertat del productor que esdevé una cosa propietat del seu amo. L'home capitalista descobreix el joc polític pur que globalitza home i natura i racionalitza la producció, però munta una mena d'execrable vampirisme que xucla el plus-treball de tots els obrers del món. L'home socialista fa accedir el poble al poder per primera vegada en tota la història i la seva dictadura és en favor del poble, però com ara veurem és també carregada de defectes.

El capitalisme, arribat al seu màxim grau d'expansió, en aquests darrers temps ja comença a veure quina serà la seva fi. Si fos un sistema estabilitzable es podria acontentar dintre d'uns límits. Però és un sistema inestable que només s'aguanta avançant i expansionant-se. La famosa llei de la taxa decreixent de plus-vàlua s'evitava només internament explotant més la natura amb una tecnologia cada vegada més avançada. Això té uns límits: els dels recursos naturals. S'evitava externament reduint a explotació països nous cada vegada més allunyats. També ací existeix el límit de la superfície de la Terra. La superproducció exigeix una demanda creixent de consum que també té un límit. O es pot augmentar artificialment el nombre i eficàcia de les guerres destructives. La paciència dels pobles víctimes també té un límit. Adhuc la ciència tècnica, des de principis d'aquest segle ha descobert honradament els seus límits teòrics i pràctics. Aquests límits, els uns més urgents que els altres, però tots ja presents, assenyalen el sostre d'expansió del capitalisme. La ciutat alegre i confiada, si no creix, es mor. Hem vist un petit assaig d'apocalipsi en països altament industrialitzats, com Holanda, a propòsit de la crisi del petroli. Calgué tornar a la bicicleta. Mai no ens hauriem imaginat que l'orgullosa Holanda arribaria a assemblar-se a la Xina endarrerida. Les polítiques de «desenrotllisme» a ultrança arriben tard. És un ideal ja mort tant per a ús dels estats, com de les famílies o les persones. Els egoïsmes acorralats, encarrats amb la mort, d'aquesta etapa final seran terribles. Procurem no col·laborar-hi però preparem-nos a patir-los. Tothom, ja avui, vol estirar al mateix temps la manta. Peix per a Andalusia o peix per al Marroc. Plataforma continental petrolífera per a Grècia o per a Turquia. Aigua de l'Ebre per a Barcelona o per als margeners. Capital per promocionar Israel, Aràbia o Sibèria. Les reivindicacions d'un sindicat perjudiquen un altre sindicat. La promoció de l'agricultor perjudica la situació de l'obrer industrial. Ens haurem d'entendre, sense remei, perquè la terra és limitada. El liberalisme a hores d'ara és un fracàs. Com un càncer hostatjat en un cos limitat. El creixement del càncer és la mort de l'amfitrió i la mort del càncer. L'encarregat d'extirpar aquest càncer és el socialisme. És l'alternativa. I de moment pensàvem que podia ser la solució final. El socialisme nasqué reflexiu i conscient i es constituí planificador.

Semblava que tenia totes les eines necessàries per equilibrar la màquina que navegava a la deriva. Un partit coherent, nascut del poble, coneixedor de les lleis estadístiques econòmiques, capaç d'imposar a un estat popular les grans línies de treball per a establir l'equilibri de la producció. La màquina socialista estava molt ben dotada per a resoldre el fatal problema de límits plantejat al capitalisme. Però aquesta perfecció ha enganyat a molts.

Hi ha molta gent que se sent avui profundament defraudada davant els resultats del socialisme després de prop de seixanta anys de vigència en un gran Estat. Però ja s'havia avisat d'entrada que el socialisme era només un estat transitori, que no era la solució definitiva. No hi ha raó per a sentir-se defraudat. Les coses no podien anar d'una altra fàcil. Si el socialisme hagués aparegut a la terra sense cap enemic o antagonista, hauria vençut immediatament el desequilibri imperant. Però el socialisme tingué una doble preocupació. La principal fou la de traçar-se un camí instaurant unes noves relacions productives i socials. Però l'estrenyia l'altra preocupació: resistir al capitalisme que no tolera competidors i tractar de vèncer-lo. Calia construir la muralla amb una mà i, ensems, lluitar amb l'espasa contra l'enemic amb l'altra. La feina de resistir ha absorbit tota la capacitat vital del primer temps, certament encara no massa llarg, del socialisme. Preguntàvem al final del capítol anterior si té resposta segura la victòria o la desfeta del socialisme. El socialisme enfront del capitalisme, com, en la biologia anterior els simis enfront dels carnívors, està de moment empenyat en una lluita per la supervivència. No li vaga d'exercitar les noves facultats lliurament. Com els simis, es veu obligat a posar la seva consciència nova de trinca, el partit de l'avantguarda del proletariat, al servei exclusiu d'un Estat-màquina dictatorial, absorbit en superar l'oposició burgesa que ve de fora i l'oposició burgesa que resta dins. Se sent a dir que el partit comunista controla despòticament l'Estat en la Unió Soviètica, però malgrat les aparences, la realitat és exactament al revés. L'Estat ha forçat al partit a prescindir de democràcies internes, d'exèrcits populars, d'autocrítiques des de la base, de rotació en els alts càrrecs, de fluïdesa informativa, de reduccions policials, de permeabilitat amb

l'exterior, i l'ha metamorfosat en un apèndix tecnocràtic de l'Estat. Les raons d'Estat, les peremptòries exigències socialment inconscients de subsistència, l'instint social de conservació enfront de l'enemic ha absorbit totes les capacitats del partit. Primerament la ciència dialèctica ha anat cedint lloc a una ciència dogmàtica. Una informació filtrada i anèmica ha idealitzat les conclusions. La dialèctica s'ha afirmat però només s'ha practicat a nivell defensiu, de consolidació de les posicions adquirides. S'ha substituït el joc praxi-teoria per un sistema poc flexible de creences, reflex dels instints estatals de defensa. Els militants es van desresponsabilitzant, negats en un devesall de consignes que han de complir sense discussió, per apuntalar un Estat combatut pel capitalisme amb totes les armes. A través de les Kominterns i Kominforms, les directrius emanades de Moscou obliguen els partits germans, escampats per tot el món, a servir l'instint de conservació del primer Estat socialista. El militant acaba no pensant, i només obeeix. La ciència és paulatinament substituïda per la fe. Els intel·lectuals comencen a fer nosa. Si en el capitalisme feien nosa tots aquells científics que no eren rendables econòmicament, ara fa nosa tot científic discrepant de l'apressant instint d'Estat. La nova intel·ligència social està de moment emmordassada. En conseqüència el socialisme es fabrica una «visió del món» esguerrada. L'internacionalisme es transforma en imperialisme. Si el capitalisme tenia bloquejat el dispositiu per a obtenir una «visió del món» global, el socialisme acaba també bloquejant-lo. La «visió del món» política del socialisme soviètic, a causa de la lluita per l'existència, esdevé un vulgar reflex o calc de l'estructura instintiva de l'inconscient estatal que, per mimetisme, es conforma a l'estil capitalista occidental i àdhuc a l'estil tsarista absolut. L'estat socialista es torna nacionalista a l'estil burgès i tsarista. Si Lenin havia constituït una unió de nacions, aviat els grans russos són exaltats a costa de les altres nacionalitats, tendint a uniformar-ho tot a nivell de decisions tant polítiques com administratives. Només es deixa una certa autonomia cultural i folklòrica. L'intent leninista de simultanejar la revolució en diferents Estats cedeix el pas a la construcció de trinxeres al voltant de la URSS. És un fenomen inevitable com a reacció de defensa i de supervivència. El socialisme real s'ha d'esperar, com l'es-

corça cerebral dels simis. La revolució permanent, com un dimoni expulsat, vaga pels ermots sense repòs, sense trobar un cos on encarnar-se. Perquè de cap manera el socialisme triomfant en el primer estat pot abaixar ni un moment la guàrdia. Seria un crim contra el progrés.

FF / De vegades sembla que tot està en pau, que el socialisme en el primer estat ja mai més no podrà caure. Però no ens enganyem. Hi ha una guerra sorda i fosca a mort entre aquest socialisme i el capitalisme. És una guerra integral, en tots els camps. L'espionatge no és solament militar, estratègic, atòmic. És un espionatge social, polític, comercial, tecnològic, científic. La primera missió del socialisme, constitucionalment superdotat respecte del capitalisme, és resistir, sobreviure. Tots els experiments anteriors havien fracassat. Aquesta vegada no fracassarà. Però l'internacionalisme proletari resta greument afectat. Es produeix la dolorosa escissió trotskista. Per reacció a aquest internacionalisme apàtrida, la pàtria socialista deriva més cap a l'imperialisme. A llur torn els partits d'altres Estats reaccionen cap al multinacionalisme. Iugoslàvia, Xina, Romania. I es va afeblint la necessària unió. Els cops i contracops que van seguint donen com a resultat el fraccionament de l'original partit únic del proletariat: tendència soviètica, tendència trotskista, tendència maoista. ¿On és ara aquell partit únic, avantguarda del món futur? En el primer Estat socialista i en tota la seva zona d'influència, uns partits confonen socialització amb estatisme i esdevenen partits conservadors larvats. Per reacció, en altres llocs confonen socialització amb anarquisme i esdevenen partits liberals larvats. Sempre l'efecte de mimetisme. L'enemic copia les tàctiques de l'enemic. L'inventari conscient polític oblida adés l'internacionalisme, adés la democràcia, i, sobretot, oblida avançar cap a l'equilibri final. Amb aquestes premisses es comprèn que la voluntat socialista també falli. La planificació també pateix deformació sota la pressió de l'instint de defensa. Perd l'agilitat dialèctica, només es porten del tot a la pràctica els plans de defensa. En l'interior no s'arriba ni de lluny a allò de «a cadascú segons les seves necessitats». A cadascú segons el que treballi, i ben just, i reduir les necessitats al mínim. Cal estalviar per fondre canons i armar cuirassats. En lloc d'una economia planificada

pel poble es munta un capitalisme d'Estat paternalista per defensar el poble de l'enemic. Un llarg període de militarisme a ultrança, que encara dura, ha servit per parar els peus al tigre famolenc del capitalisme però ha endarrerit el desenvolupament econòmic harmònic. El manteniment de tantes divisions en peu de guerra resta capital per a invertir en l'explotació dels recursos naturals que dormen en les planures siberianes. Totes aquestes actituds creen hàbits socials difícils de reformar. La propaganda comercial enemiga farà impacte en un poble forçat a una interminable austeritat. La temptació del consumisme serà inevitable. Ara que el socialisme està assolint una mena d'equilibri militar amb el capitalisme per causa de les armes atòmiques, ara que ja li comença a sobrar una mica d'energia de plus-vàlua, ara s'obre al mercat capitalista com un gran capitalista més, projectant també en l'interior una dissimulada però real economia de mercat. I la producció basada en l'augment del desenrotllament també perilla, encara que més a la llarga que el capitalisme, de pertorbar l'ecologia de la terra, perquè també fabrica contaminació inconsideradament, també perd primeres matèries innecessàriament, també extingeix espècies irresponsablement. Té, doncs, greus defectes la nova màquina socialista. Tot i representar un avanç transcendental, tragina un «handicap» que, de moment, l'impossibilita per donar el salt endavant definitiu. Es formula contra aquest socialisme, de primer, un judici dur: els «simis» seguiran la seva línia i caldrà una bifurcació. El socialisme no és definitiu. El salt a l'equilibri final és una autèntica nova revolució que deixarà enrera el socialisme.

— La innovació final: política popular encadora i global. —

Ací acaba la història realitzada. El que ve és profecia, és una boirosa visió de futur, feta des de la nostra perspectiva actual i per tant només útil en el moment d'arrencar a caminar. Referent al lloc on ha de brollar l'equilibri final, sembla més probable que el «salvador del món» neixi en qualsevol galilea sotsdesenvolupada del tercer món que no pas en el betlem promès de la «real» estirp socialista. Ja s'han fet moltes proves des de 1917 i d'altres se'n faran encara. A fi de comptes la Rússia tsarista ja era un país de tercer món. Xina també, Corea i Vietnam també, Cuba també. El desig de vera pau de la naturalesa esclata ací i allí. Es nota una pressió

tercer / natural que mena cap a l'equilibri. Els països del *primer* / món són flanquejats pels països del segon món. Ho reconeguim o no, certs experiments innovadors importantíssims en matèria social realitzats a Xina i a Cuba, i l'actitud col·lectiva àrab a propòsit del petroli o l'actitud col·lectiva dels països productors de primeres matèries, no haurien estat possibles sense el paraigües militar soviètic. Els països del primer món són els que estan més lluny. Llurs classes dominants continuen fabricant opressió a la recerca de guanys; continuen neutralitzant les experiències innovadores per mitjà de bloqueigs econòmics, guerres o pactes comercials discriminatoris. En els països rics, la classe proletària no pot estrènyer massa perquè immediatament provoca reaccions feixistes o enduriments autoritaris, presidencialistes de llurs «democràcies». Els països capitalistes avançats són com el consell d'administració de la gran empresa capitalista mundial. És absurd esperar que la revolució esclati en el si d'un consell d'administració. Però no és inútil per al conjunt dels pobles del món el creixement i enfortiment de la classe proletària en aquests països. Tanmateix, més interessant que saber on apareixerà l'alliberament esperat, és saber els criteris per a distingir-lo, és saber cap a què hem d'adreçar els nostres esforços i adhesions. Penso que l'espècie humana no reposarà en la recerca del seu equilibri fins que tingui desenvolupades totes les seves potencialitats, fins que no calgui oprimir, reprimir ni marginar res, fins que tot sigui representat en el tot.

Allò que corona i estabilitza l'espècie humana per damunt de les espècies animals a nivell de màquina biològica, és l'aparició del neocèfal. Ja s'ha vist en el capítol vuitè tot el que això representa d'alliberament. Aquest alliberament creador, des del neolític, ha estat bloquejat i esclavitzat en els treballadors. La creativitat humana ha estat limitada al servei del profit, de l'explotació, de l'autodefensa, però tot explotant i autodefensant-se, l'home ha creat sense adonar-se'n la gran màquina social humana vivent, productora, reproductora, progressiva, evolutiva, àgil i elàstica, que adquireix avui dimensions planetàries. L'individu humà va veient, cada dia més ben reflectides en el conjunt, les seves pròpies capacitats biològiques. I com més ben reflectides siguin, més concòrdia hi haurà

entre individu i societat. Allò que mai no podrà tolerar l'home biològicament madur és que una màquina social «vegetal» —el salvatgisme—, una màquina social «carnívora» —el capitalisme—, o una màquina social «simiesca» —el socialisme— el domini d'una forma estable. Les petites maquinetes, perfectes en la seva petitesa, es neguen, si no és transitòriament, a funcionar dintre d'una gran màquina que no aprofita llurs possibilitats, totes llurs riqueses biològiques. De seguida esclaten tensions entre la base i la gran màquina, com ho hem vist cinc vegades en aquesta tercera part i que, en la història, sempre acaben amb l'esfondrament de la gran màquina. Cal advertir que, malgrat això, les maquinetes aprenien en cada fracàs a millorar el projecte de màquina social, que, al cap i a la fi, era obra d'elles mateixes. En aquests moments al projecte no li falta estrictament cap peça nova. Només la segregació i la independència del «neocèfal» social, la zona política popular creadora i lliure, diferenciat de l'«escorça cerebral» social, la zona de política econòmica tècnica. Totes dues parts de la consciència social cal que estiguin connectades amb la resta del cos social i del cos de la naturalesa sencera, i a llur atent servei, com ho està el seu equivalent biològic en l'home paleolític. En què consisteix aquest «neocèfal» social? L'activitat política global distinta de l'activitat administrativa estatal és el «cervell» social conscient i responsable, distint dels «centres nerviosos neuro-vegetatius» instintius de l'inconscient social. El capitalisme reserva aquesta nova activitat als amos de l'Estat, la classe dominant: és el «paleocèfal» social. El socialisme intenta democratitzar l'activitat política, posant-la a l'abast del poble amb el partit del proletariat. Aquest constitueix el poder: assemblea, govern i tribunals, i es fa amb el control de l'administració i inclús de l'exèrcit. Però la pressió de l'enemic, de moment, més poderós deforma aquest «paleocèfal», aquesta consciència de les masses treballadores, i el redueix a una «escorça cerebral» dogmàtica, contrafigura rígida de l'automatisme inconscient administratiu. Ara en canvi, donades aquestes passes prèvies inevitables, cal fer el nou pas per a posar en funcionament la màquina de la llibertat social conscient, el «neocèfal» social creador, caixa de ressonància globalitzadora, plàstica i lliure, de tot el que passa en el cos social, i en el cos de la naturalesa sencera.

Em sembla que en el lloc on tot això s'ha portat més endavant, tot i estant en una fase incipient i «dirigida», és en la República Popular Xinesa. Es tracta d'un esforç començat des de l'inici de la revolució i accelerat amb la revolució cultural. Cal distingir els tres nivells ben separats: a) el nivell productiu: agricultura, ramaderia, pesca, mineria, construcció, indústria. b) el nivell antiproductiu administratiu: sindicalisme, educació, ciència, investigació, informació, comerç, finances, exèrcit, seguretat social. c) el nivell polític: legislació, justícia, governació, planificació econòmica, afers exteriors, ideologia. En la Xina socialista s'obliga a treballar productivament tothom, si més no a temporades. No hi ha privilegiats que no dobleguin l'esquena. Allí s'obliga també tothom a participar en els aspectes administratius si més no en el sindicalisme, la informació, l'educació, la sanitat i l'exèrcit. Finalment allí també es dediquen algunes hores diàries a la discussió ideològica política amb conseqüències executives en els altres sectors de la política. Allí es fa autocrítica i heterocrítica, i el més alt jerarca pot ésser sotmès a examen i censura per part del poble. Amb molts defectes encara, em sembla que és un esdeveniment històric concret sobre el qual cal parar atenció. Enmig de la guerra xino-japonesa passada, l'exèrcit popular, en les estones de calma, es reunia en cercles i el soldat ras podia criticar el general més encimbellat. Després continuava la batalla i... la disciplina més exigent! Lenin practicà aquesta democràcia que, no solament respecta, sinó que té en compte l'opinió minoritària. També experimenta en aquest terreny la revolució permanent preconitzada per la internacional trotskista.

En els països del primer món la joventut impacient ha esclatat en diversos moviments anarquitzants, antiautoritaris, contraculturals, antirepressius. En els països del tercer món, ofegats pels problemes de la supervivència, és la utilització de les primeres matèries com a arma política nova allò que els dona força. En tots ells s'endevina el tret essencial de la innovació final: l'accés del poble productor a la política creadora lliure. Cal exercitar aquesta nova zona franca de llibertat social. Una Agora per a tots, un Fòrum per a tots. Un Hyde Park que no sigui de broma. Una nova assemblea democràtica

permanent, responsable i festiva ensems com la del clan paleolític, després d'assumir tot el progrés històric acumulat en l'inconscient/administratiu. Una opinió pública protegida de productiu grups de pressió perquè el poble estarà en la producció, en l'administració i en la política: el desig reprimat, la imaginació, al poder! Pas a la joventut! Pas a les noves nacions! Rejovenir els càrrecs! Confiança mútua entre generacions, entre nacions, entre races! És cert que encara no existeixen unes condicions objectives òptimes per a l'aparició en escena del desig social lliure a nivell planetari. Només esclaten, ací i allà, aïllades caramboles casuals. Però no. No són tan casuals. Són els primers símptomes d'una fase final molt ferma, molt falaguera, infinitament millor que l'ideal de llibertat personalista de la revolució francesa. Ningú no restarà frenat pels límits de l'àrea de llibertat del veí, límits que convertien cada àrea de llibertat en una angoixosa i estreta presó. Tot compartit. Responsabilitat personal i corresponsabilitat social. Cadascú en ell i tots en tots, fins a satisfer la set quasi infinita que hi ha en cadascú. Com aquelles partícules infraatòmiques que, segons la física moderna, cadascuna pot estar en tot el recinte. Jo sóc jo i tot el gènere humà. Jo no avançaré més oprimint els endarrerits. La humanitat serà un poble que dansa i que avança donant-se les mans. Fins que no arribem a complir les condicions esmentades, hi haurà llop i ovelles. Fins que no arribem a acomplir les condicions esmentades, no podem anomenar-nos germans. Només un cop acomplertes del tot aquestes condicions, haurem arribat a la Vera Pau.

congrés dels soviets

partit

comissaris del poble

presa del poder 1917

ideologia socialista

auto-determinació nacional

13-2
La primera flor socialista

planificació estatal

- dictadura del proletariat
- desaparició de la propietat privada dels béns de producció

sindicats

13-3

La gran flor socialista

revolució democràtica i zupostava

revolució cultural xi-nèsca

la revolució permanent trotskista

l'anarquisme

may 68
les comunes
la contracultura

riada repressió stalinista, "reflexe de defensa" del primer estat socialista; consolidació de la 1ª conquesta

unió dels països del Tercer món
periculis de les matuses primals
de l'opressió imperialista

(he afegit en el gràfic del cap 14: b?)

CONCLUSIÓ

LES CLÀUSULES DE L'ALIANÇA POLÍTICA ENTRE LA PRODUCCIÓ CREADORA I EL SERVEI COL·LECTIU

¿Com aquest «anarquisme» final resoldrà la ingent problemàtica organitzativa de la màquina vivent universal de vera pau? Aquesta etapa final no pot ésser imaginada ingènuament com la tornada al caos. Es tracta d'un anarquisme especialíssim, qualificat en grau extrem. No es tracta de massificar la societat en un caos ni de quadricular-la en una presó cellular. La vida avança ensems multiplicant-se i organitzant-se. Aventurem ací un avantprojecte, una primera pensada, un deliri:

Una nova política: a) reactiva -

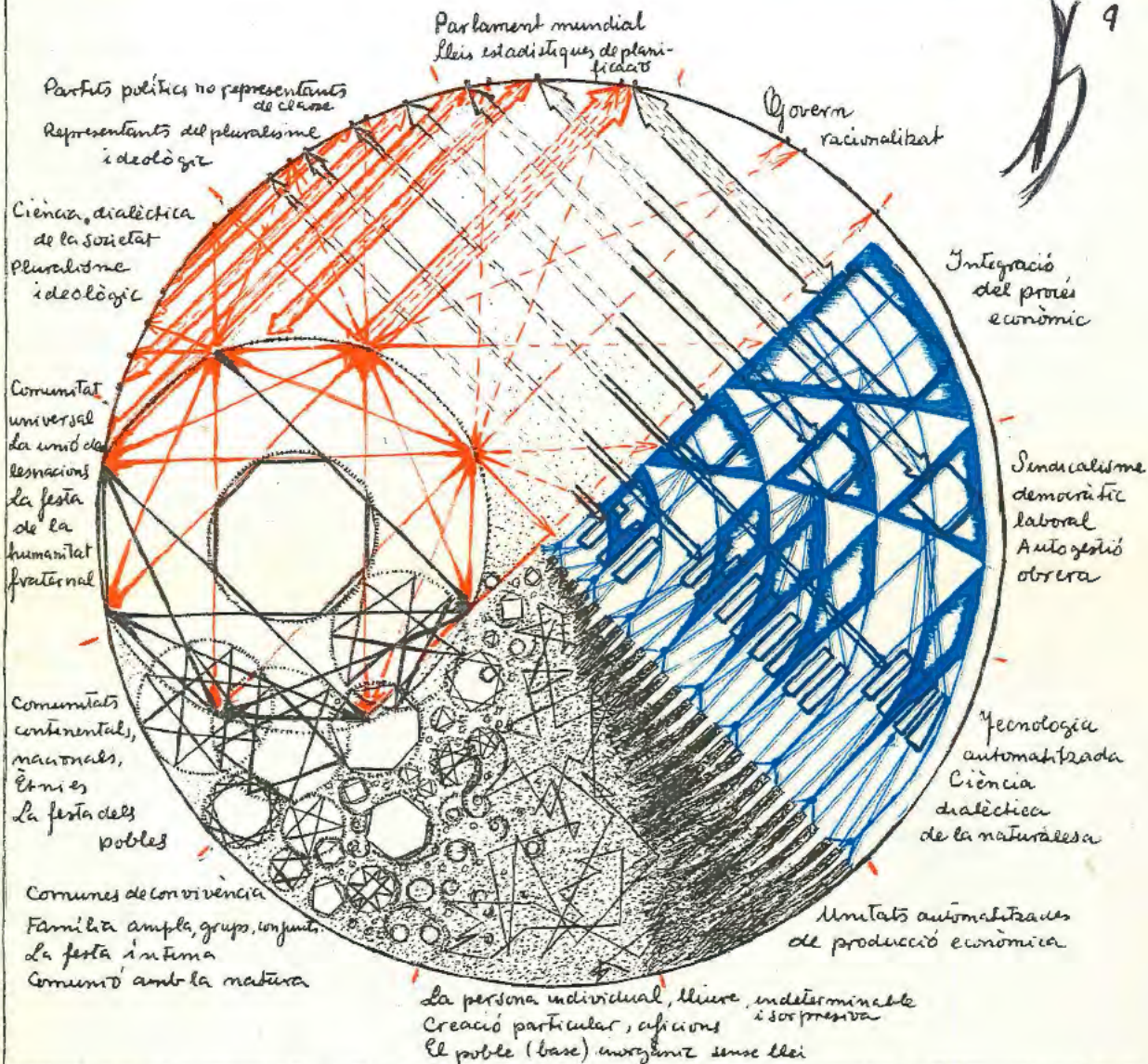
1. El desig del poble ha conquerit l'àrea política. El partit discerneix en el seu interior dues zones, una en relació directa amb la producció creadora lliure i l'altra en relació directa amb l'antiproducció administrativa coordinadora. Les anomenarem ací zona política creadora i zona política planificadora. La zona política creadora, com a ressò globalitzat de l'energia lliure del poble, té un àmbit totalment autònom exempt de coacció planificadora. Allí es recull la plus-vàlua sencera que resta, un cop assegurada l'economia de subsistència, i es destinarà lliurement a reinversió, a consum feliç o a investigació de futur. Així cessarà l'opressió sobre el poble, la repressió sobre la família i l'individu, el conflicte amb artistes i intel·lectuals i la creació de burocràcies i tecnocràcies. Condi-

LA VERA PAU FINAL

Cap. 14.

"... es vol i es fa la revolució per desig, no per deure
... els problemes de veritat (són)
sempre de naturalesa organitzativa."
(G. Deleuze i F. Guattari)

Cessa el coneixement absolut no dialèctic,
cessen els partits de classe
cessen les lleis absolutes no dialèctiques
cessa l'estat representant de la classe oprimida
cessen les classes socials que trenquen la unitat
cessa la competitivitat que distorsiona la producció
cessa el desequilibri psicològic personal
cessa l'exploració i explotació de la natura
cessa l'opressió familiar, nacional, racial

ció prèvia indispensable és que s'hagi aconseguit en tota la terra una mínima economia de subsistència, que, a la llarga, interessarà a tots i per la qual cal que des d'ara lluiti tota persona i tot grup conscient. Ja es veu que per obtenir aquest resultat no hi ha altre camí que l'augment del socialisme en el món, que freni, insubornable, el distanciament sempre creixent entre països rics i països pobres provocat pel capitalisme.

1.a. Aquesta zona creadora política és una màquina social a nivell de comuna o municipi, a nivell comarcal, regional, nacional i internacional fins a atènyer tota l'espècie humana, sempre en forma d'assemblea democràtica sobirana. El seu fi és l'equilibri vivent, dinàmic, creador, progressista. És un equilibri que tota altra espècie, cadascuna a la seva manera segons la seva constitució, ha assolit en etapes pretèrites. Perquè sigui global cal que pugui recollir el ressò de totes les realitats de la natura predecessora: la terra amb els seus recursos, els seus equilibris ecològics, els seus cicles vitals; l'individu humà amb els seus drets, dignitat i creativitat personals, amb la seva àrea de responsabilitats; la comunitat íntima o privada dels parents grans i petits, dels amics, dels estimats, sense intromissions públiques; la nació amb la seva llengua, els seus costums, els seus valors, el seu autogovern; la raça amb el seu geni peculiar i el seu destí propi i la humanitat sencera amb el seu patrimoni històric, biològic, econòmic, social. Segons el principi de subsidiaritat, tot allò que pugui fer l'estament inferior que no ho faci el superior. Segons el principi d'igualtat, que un estament no pugi damunt d'un altre del mateix nivell. I segons el principi de globalitat, que cap estament no es tanqui ans ofereixi i demani als altres tot el que calgui per mitjà dels estaments superiors. Aquesta màquina té les següents funcions: un joc útil per a la producció, un joc inútil i un joc d'assaig per a l'evolució futura. El joc útil per a la producció és enginyeria social i d'innovació per a millorar l'organització del treball, dels serveis administratius, del control de la natura. Ja a Nord-amèrica certs investigadors citen a reunió a gent qualsevol del carrer i els demanen que divaguin lliurement sobre un tema determinat. Sovint sorgeixen aportacions valuoses. El segon joc, el joc inútil és allò que Marx anomenava «el regne de la llibertat». Suposades satisfetes les

necessitats bàsiques, és la més alta ocupació de l'home. Des dels jocs de mans fins a l'èxtasi col·lectiu de les festes socials, des de sempre ha estat una rara necessitat sentida per la humanitat. En aquest terreny ens esperen meravelles. El joc d'evolució de cara al futur és un templeig a cegues, un anar assajant nous camins inexplorats. Feina, inicialment insignificant, anirà prenent volum a mesura que s'estabilitzin tots els mecanismes humans. Què serà el superhome?

— b) *planificadora.* —

1.b. La zona política planificadora, que en els temps immediats anteriors haurà tingut la màxima importància, ara es simplificarà. Una sèrie de reduccions duran al traçat de les decretes definitives de coordinació de la producció. Seran unes reduccions automàtiques, no uns programes forçats per una classe tecnocràtica que domina la gestació dels plans o per una classe burocràtica que domina l'administració pública. Cada sector de producció, cada especialitat, cada centre coordinador farà sentir la seva veu sindical des de tots els nivells. I la resultant estadística a nivell d'àrea política planificadora serà sotmesa a l'enginy de l'àrea política creadora. La planificació resultant serà democràtica per doble camí, pel camí de l'home treballador creador i pel camí del treball tècnic coordinat. No hi haurà necessitat d'aparells eclesíastics, jurídics, econòmics o polítics que censurin la ciència en nom de l'ortodòxia, de la justícia, de la rendabilitat o de l'ordre públic. La ciència tècnica serà lliure per primera vegada, del tot. I serà alliberadora del tot. Es tracta que la consciència social no interferirà ja més la projecció en ella mateixa, com en una pantalla neutral, d'una «visió del món» realment estadística, la qual cosa donarà llum verda a un dret i a una política verament científica. Des de 1901, tot i sofrir les pressions racionalitzants del capitalisme i del socialisme, les lleis macrofísiques, que són aquelles que afecten un gran nombre d'individus —elements, partícules atòmiques—, són lleis estadístiques. No afecten els fenòmens individuals. Són lleis tant més rigoroses i sense excepcions com més individus conté. Només són violades i s'omplen d'excepcions quan s'apliquen a uns pocs individus determinats. Es pot dir que una llei macrofísica no obliga a cap individu tot i que s'acompleix gairebé sempre. A nivell individual la «lleï» és la imprevisibilitat més gran, la

científics

sorpresa permanent. La nova màquina social de vera pau al seu més alt nivell estarà dotada d'una consciència política governada per unes lleis econòmiques, administratives, tècniques, científiques, que seran macrosociològiques o estadístiques. Ja vam veure en el capítol setè com el nostre cervell biològic funciona així, per línies i àrees de probabilitat estadística. El nostre cervell social funcionarà també així i salvarà l'ordre i la llei estadístics del caos, tot salvant ensems la llibertat de totes les unitats sindicades, de producció i administració, de la llei i l'ordre absoluts. Exigeix una autèntica revolució a nivell laboral. L'estatalisme burocràtic i la planificació tecnocràtica cessaran d'oprimir el sindicalisme laboral i aquest prendrà la iniciativa en l'administració i en la planificació que no desapareixeran mai. Desapareixeran totes les ideologies rígides, repressives, les crencés, els mites, les representacions falses, els tabús, els ídols, les alienacions. Es podrà preveure sense lligar. Es podrà programar sense els indicadors cruels del mercat. Per assolir la llibertat informativa total, que exigeix una autèntica estadística, cal que el poble s'alliberi de tot allò que encara el lliga, de tota pressió econòmic-psicològica capitalista i de tota pressió político-psicològica socialista. La societat i la natura sencera s'han de poder projectar tal com són sense manipulacions de privilegiats en la pantalla política socialitzada amb els seus nodes o punts fixos i els seus ventres o oscil·lacions, les seves constants característiques i les seves variables canviant. La «visió del món» social seguirà essent «ressò», «probabilitat», «camp estadístic» i no realitat, però resultarà una visió subjectiva eficaç en ressonància dialèctica amb la realitat pre-social.

— *Una nova administració pública.* —

2. La permeabilitat entre base productiva i política planificadora a través de l'administració pública provocarà la desaparició de l'Estat. Des dels seus orígens, en el 3000 a.C., l'Estat fou el poder de la classe dominant encarnat en l'administració pública. Des d'aleshores fins ara l'administració pública ha actuat com un endimoniament, enfront de les forces populars productives, amb un vampirisme insaciable. Ara el diable és expulsat de l'administració central en tots els nivells i aquesta adquireix la seva fesomia pròpia, un rostre humà, com a servei de registre unitari de tot per a posar-ho al servei de tot.

La seva missió entre els innombrables elements de la base lliure i la pantalla política global planificadora de comportament de grans conjunts, és la d'enregistrar fidelment —«diari de comptabilitat»— només amb vista a possibilitar —«major de comptabilitat»— l'estudi estadístic —«compte de resultats»— en la zona planificadora, de cara a reunir —«repartiment de dividendes»— en la zona creadora una acumulació social de valor creat al servei —«inversió»— d'una millor producció, d'unes satisfaccions per al poble i d'un progrés endavant. Desapareix la llei de bronze dels salaris del capitalisme, desapareix la llei d'oferta i demanda del mercat, desapareix la llei de la taxa decreixent de plus-vàlua. Des d'ara es retribuirà cadascú segons les seves necessitats. No hi ha equacions econòmiques superiors que constrengin la llibertat del poble. Senzillament: l'inconscient social ocuparà estrictament el seu lloc i es limitarà: *a*) a referenciar la producció, *b*) a interconnectar-la, *c*) a organitzar-la estadísticament de forma automàtica per la pressió de la base, *d*) a elevar els resultats al nivell polític i *e*) a actuar segons les impulsions derivades del nivell polític en mans del poble. Convé que totes aquestes funcions siguin ben lliures d'obstacles, complexos, prohibicions i repressions. Aquesta és la missió dels sindicats dels treballadors que ja han adquirit la maduresa necessària per a exercir l'autogestió obrera de l'empresa productiva a tots els nivells i que fins i tot es responsabilitza de l'elaboració de la planificació política. En tota l'administració no es formarà cap racó de monopoli de poder, cap grup de pressió o acumulació de sobirania. L'energia del poble cal que la pugui recórrer de cap a cap sense que hi hagi zones vedades. Designació i destitució en qualsevol moment des del poble, i en aquest cas, des de les unitats de producció. De tal faisó que els grans organismes macrosociològics siguin alimentats des de les cèl·lules productives populars. L'administració estarà realment en derivació del poble per la via sindical, com la política hem vist en el núm. 1 que estava en derivació del poble per la via d'assemblea popular. Desposseïda del seu poder ancestral acumulat, com un endimoniat a qui s'ha expulsat el dimoni, cessa l'administració de conspirar contra el poble. Cessa d'inventar espiritualitats, ideologies i creences per a adormir i drogar el poble. Cessa de distreure el poble dels problemes reals amb

problemes futbolístics o consumístics. Cessa d'organitzar carencies i necessitats artificials. Cessa de desvetllar interessos competitius. Cessa d'assenyalar finalitats esclavitzants. Cessa de reprimir la voluntat popular amb policies i exèrcits d'ús intern. Cessa d'oprimir la dona. Cessa de tancar en l'estret marc familiar i individual aquella energia popular que li feia nosa per als seus sucosos negocis. Cessen els aparells administratius d'oposició, els «estats fantasma». Tot això cessarà.

Un nou poble lliure. —

3. El poble cessarà d'ésser poble sotmès i esdevindrà poble subjecte, protagonista de la seva pròpia vida. El subjecte; aquell que estant posat a la base, o sota de tot, ho omple tot, ho vivifica tot. Les unitats de producció, ja socialitzades en l'etapa anterior, hauran adquirit un grau de concentració, unes dimensions i una coordinació tan grans que cap individu no serà necessari, més que estadísticament. L'empresa no dependrà del canvi d'aquest o d'aquell individu. En aquest nivell val l'anarquisme simple. L'educació tècnica especialitzada anirà desapareixent per la introducció de la mecanització avançada i la ciència cibernètica farà possible que un mateix llenguatge serveixi per múltiples funcions distintes. L'especialització correrà a càrrec de les màquines. Lur llenguatge de control serà universal. Lliures de l'esclavitud de la divisió del treball els individus disposaran d'una àrea nova, en la base, de vida autènticament privada, íntima. La família sofrirà una metamorfosi radical. Les comunes de convivència seran més amples que la reduïda família tradicional i seran prou grans i variades perquè la marxa o el canvi d'alguns dels components no les facin trontollar. La llibertat i la creativitat democratitzades donaran al poble la serenitat necessària per desistir-se de les seves pulsions obsessives individuals i col·lectives. Com la pulsio de producció, de comandament, de propietat, etc., així la pulsio sexual assolirà la seva mesura justa i el control de la natalitat esdevindrà fàcil, lliure, responsable. La pulsio de possessió dels fills i la pressió exagerada sobre ells desapareixeran. L'erotisme retornat al seu terreny, l'inconscient, farà lluir tots els aspectes de la vida descarregant l'única zona, fins ara oficialment permesa, del sexualisme orgànic. No existirà la perversió sàdica del jutge que condemna sense poder ésser condemnat pel reu, del mestre que ensenya

sense poder ésser ensenyat pel deixeble, del líder polític que arrossega sense poder ésser arrossegat pel poble, del buròcrata que empresona en arxius sense poder ésser arxivat pel ciutadà, del sacerdot que perdona sense poder ésser perdonat pel pecador. Tothom serà crític i criticat, responsable i lliure. No hi haurà cap «meu» que no pugui ésser «teu». Serà una societat de convivents, que s'uneixen o es separen, que es compentren o es respecten, sense nerviosismes, sense precipitacions, sense irresponsabilitats ni capricis. Un moviment perpetu aparentment caòtic, l'únic capaç de generar vàlides lleis estadístiques de conjunt: la llei natural humana només visible al final del trajecte. Els conjunts —comunes, municipis, comarques, regions, nacions, àrees, continents, races— sortiran o es desfaran sols, sense repressions ni exaltacions, sense afanys de predomini, sense mandra de desgraciats. La igualtat en la varietat. S'instaurarà l'equilibri horitzontal, la treva definitiva entre els homes, l'empat dinàmic de la pau semblant al moviment brownià de les molècules d'un gas, sotmès, tanmateix, de conjunt, a les lleis de Gay Lussac i Boyle-Mariotte. No es formaran acumulacions de cultura, de poder o de riquesa. Com en el cos humà, no creixerà més un membre que un altre. Aleshores entre els homes serà veritat la fraternitat somniada pels revolucionaris francesos de 1789; una fraternitat dura, dinàmica, seriosa, tensa, viva, intel·ligent, no basada en la igualació de tots sinó en la radical i insuperable desigualtat de tots que constitueix la llibertat o imprevisibilitat a nivell de base. No hi haurà més masses humanes perquè, a la inversa del que succeeix en la nostra societat standarditzada, la humanitat, en la seva base serà una perpètua font de valor, d'originalitat, de creativitat, d'organicitat a tots els nivells. Serà aquella esperada pau davant de la qual finalment tots diran: «Sí, això era!».

— *Una nova natura artificial.* —

4. Finalment la natura pre-humana haurà d'entrar també en la vera pau, després dels greus traumes i pertorbacions a què ha estat sotmesa per l'home històric. La consciència verament científica, no bloquejada per la pruija de profit capitalista o per la crispació defensiva socialista, adquirirà un coneixement global de la natura. Fins ara les incursions depredatòries artificials no feien més que trencar els cicles naturals

i introduir uns perillosos desequilibris que es podien girar contra nosaltres. La producció d'una allau de substàncies químiques artificials no ha estat més que el preludi de la producció de models biològics artificials a mesura que es vagin desxifrant les claus secretes del codi genètic. Vegetals, animals i home rebran l'impacte de les transformacions artificials. No solament estan amenaçats l'aigua i l'aire, la terra i els seus recursos sinó també les espècies biològiques i l'home mateix. Ara, nostàlgicament, tractem de protegir, en reserves i parcs naturals, retalls de naturalesa predecessora. Però a la llarga caldrà humanitzar-ho tot i deixar per al museu aquesta estimada i turmentada natura predecessora. En l'equilibri final l'home assumirà els cicles naturals sencers, els engranatges cibernètics de la natura, per planificar el muntatge de la màquina total Home-Planeta, un cel nou i una terra nova humanitzats, la paradoxa d'una naturalesa artificial, on home i natura es perdran i es recuperaran integralment en un reciclatge dinàmic i en equilibri. Economia total. Operació planeta. Reconciliació home-natura.

— *¿Un nou futur?* —

5. I després un futur nou. Tan diferent de com el pensem, que millor és callar. Més enllà del planeta? ¿Estats superiors de consciència lliure? ¿Condemna termodinàmica o antientropia? Envelliment de l'univers o univers cíclic? Sols en l'univers o germans en altres galàxies? De moment, millor és callar. No sabem, no sabem. Només sabem que hem deixat una petita engruna anomenada Terra en Vera Pau.

LAMINES

Nota de l'Editorial

Les làmines corresponents a cada capítol presenten un esquema ideològic de la matèria del capítol.

La numeració que hi ha en les làmines no es refereix a cap pàgina determinada del text, sinó que ordena esquemàticament els temes principals tractats en els capítols.

Aquestes làmines són una reproducció dels originals escrits i dissenyats pel mateix autor.

Entre les pàgines

16-17	Cap. 1.—	L'univers objectiu, fig. 1
16-17	Cap. 2.—	L'univers subjectiu, figs. 1-6
32-33	Cap. 2.—	L'univers subjectiu, figs. 7-9
32-33	Cap. 2.—	L'univers subjectiu, fig. 10
48-49	Cap. 3.—	Els minerals, figs. 1-2
48-49	Cap. 4.—	Els vegetals, fig. 1
64-65	Cap. 4.—	Els vegetals, figs. 2-3
64-65	Cap. 5.—	Els invertebrats, figs. 1-5
80-81	Cap. 5.—	Els invertebrats, figs. 6-8
80-81	Cap. 6.—	Els vertebrats, figs. 1-3
96-97	Cap. 7.—	La consciència, figs. 1-2
96-97	Cap. 7.—	La consciència, fig. 3
112-113	Cap. 8.—	L'home savi, figs. 1-2
112-113	Cap. 8.—	L'home savi, fig. 3

- 128-129 Cap. 8.— L'home savi, fig. 4
128-129 Cap. 9.— Els salvatges, figs. 1-2
144-145 Cap. 9.— Els salvatges, figs. 3-4
144-145 Cap. 9.— Els salvatges, fig. 5
160-161 Cap. 10.— Els imperis esclavistes, figs. 1-2
160-161 Cap. 11.— L'Europa germànica, figs. 1-4
176-177 Cap. 11.— L'Europa germànica, figs. 5-6
176-177 Cap. 12.— La revolució burgesa, fig. 1
192-193 Cap. 12.— La revolució burgesa, figs. 2-3
192-193 Cap. 13.— Els socialistes, fig. 1
208-209 Cap. 13.— Els socialistes, figs. 2-3
208-209 Cap. 14.— La Vera Pau final, fig. 1

INDEX

5. *Presentació*

PRIMERA PART: L'HOME ELEMENTAL

13. *Capítol primer: L'objecte humà o l'home per fora*

13/15 / Producció de l'home / 3. — Expansió de l'espècie, 14. — L'espècie més complexa, 14. — I més eficaç contra l'atzar, 14. — No té norma fora d'ella, 1, més aviat, normalitza segons és/ella, 16. — I pertorba i reorganitza la natura anterior, 17. — Després d'un període de tempteig, les espècies opten per la llei del mínim esforç, 18.

22. *Capítol segon: El subjecte humà o l'home per dins*

El cicle fonamental de l'experiència interior o subjectiva, 22. — Diferència entre l'experiència interna o subjectiva i l'externa o objectiva, 26. — La vida subjectiva no depèn de mi; jo en depenc, és la meua vera mare, 28. — Els infants palesen el cicle fonamental subjectiu, 28. — Les societats infantils, 30. — El viatge a les fonts de la humanitat, 34.

SEGONA PART: LA FORMACIÓ BIOLÒGICA DE L'HOME

37. *Capítol tercer: L'home mineral*

Les engrunes de matèria: partícules, àtoms, molècules, 37. — Química i física subjectives, 38. — La matèria en estat amorf, 40. — Les exigències i les qualitats de la matèria amorfa, 41. — El primer intent d'equilibri de les engrunes: la matèria cristal·lina, 43.

46. *Capítol quart: L'home vegetal*

La reproducció: línia ramificada, 46. — La cèl·lula, també, línia ramificada, 47. — Els invasors vegetals, 48. — La vida vegetativa subjectiva: a) el control intern de la salut, 49. — b) "no mata-ràs?", 50. — Les paus entre la vida i la mort, 53.

56. *Capítol cinquè: L'home invertebrat*

La xarxa nerviosa elemental, 56. — La sensibilitat, 57. — La motoricitat, 58. — Els centres nerviosos, 58. — La novetat dels nervis, 59. — L'experiència subjectiva nerviosa: sensitiva, motriu, basal, 61. — Relaxació i èxtasi, 63. — Intensos estats d'experiència nerviosa, 64. — El dolor, 67. — La lluita subconscient per la pau, 69.

72. *Capítol sisè: L'home vertebrat*

La sèrie d'imatges subjectives, 72. — L'alliberament de la imaginació, 73. — El subjecte, 74. — L'evolució interioritzadora, 76. — Les contradiccions subjectives, 77. — El subjecte lliure, 80. — Les condicions subjectives, 81.

84. *Capítol setè: L'home simi*

La producció de plus-vàlua biològica, 84. — L'aparició de la consciència i del pensament, 86. — La visió global del món, 90. — La realitat objectiva, 93. — Conscient i inconscient, 95. — Pensament tècnic i pensament figuratiu, 98. — La voluntat, 98. — L'afectivitat límit entre el conscient i l'inconscient, 100. — Llibertat i opressió mental, 101.

99

104. *Capítol vuitè: L'home paleolític*

Les darreres etapes fins a l'equilibri biològic final, 104. — La subsistència: l'home treballador del paleolític inferior, 106. — L'home treballador actual, 107. — La plus-vàlua: l'home del paleolític mig, 111. — L'home del paleolític superior, 113. — La vida superior, 117.

TERCERA PART: LA FORMACIÓ SOCIAL DE L'HOME

119. *Capítol novè: L'home salvatge*

L'home biològic, 119. — L'home històric; la història és la subjectivitat de la humanitat conjunta, 121. — El pas de l'home recol·lector a l'home transformador, 124. — El trencament de la societat en classes: l'home neolític acreedor i el paleolític deutor, 126. — Balanç del salvatgisme, 131.

136. *Capítol desè: L'home esclau*

L'aparició de l'Estat, 136. — L'esclavitud, 140. — Crisi dels imperis-estat, 141. — Crítica del sistema esclavista, 143. — L'Estat servei administratiu integral o l'Estat òrgan de poder polític, 147. — Relacions actuals entre base i Estat autoritari, 149.

152. *Capítol onzè: L'home servent*

El feudalisme primitiu o el retorn a la salvatgeia, 152. — L'església medieval o l'estat teocràtic per excel·lència, 154. — La reaparició de l'estat absolut, 158. — La ciència i la industrialització, 163.

167. *Capítol dotzè: L'home proletari*

169 La revolució burgesa, 167. — El sistema de producció capitalista, 168. — La política se separa de l'administració de l'estat, 172. — Expansió mundial de la màquina de producció capitalista, 176. — El capitalisme: sistema progressiu i sistema opressiu, 179.

184. *Capítol tretzè: L'home socialista*

L'ascensió de la classe proletària, 184. — Les lluites reivindicatives, 186. — El partit polític avantguarda de la classe obrera, 188. — La ciència dialèctica de la societat, 189. — El poder en mans dels treballadors, 192. — La inevitable confrontació entre els dos mons: cal pendre partit, 194. — La fi del capitalisme, 195.

197. *Capítol catorzè: L'home en equilibri*

El salt a l'equilibri, 197. — Les limitacions del capitalisme i del socialisme, 199. — La innovació final: política popular creadora i global, 203.

CONCLUSIÓ

209. *Les clàusules de l'aliança entre la producció creadora i el servei col·lectiu*

210 1. Una nova política: a) creadora, 209. — b) planificadora, 211. — 2. Una nova administració pública, ~~213~~. — 3. Un nou poble lliure, 214. — 4. Una nova natura artificial, 215. — 5. ¿Un nou futur?, 216.

217. *Làmines*

COL·LECCIÓ ELS DAUS

1. SALMS, clamor d'Amèrica, *Ernesto Cardenal*

Els salms de Cardenal són cants de lluita i d'alliberament. En cap de les paraules dels salms la religió no es converteix en opi del poble. Sofrint i lloant clama contra els qui odien Déu i l'home.

2 LA VIDA EN L'AMOR, *Ernesto Cardenal*

En aquesta època de crueltat, angoixa, confusió, guerra, Cardenal mira el món no amb desconfiança i por, sinó com realment és. Aquest cant a l'amor i a la vida és un salm al segle XX que ve a nodrir la nostra reflexió, la nostra pregària, el nostre viure.

3 TENEBRA I LLUM D'UN GUILLOTINAT, *Cartes del presoner Jacques Fesch guillotinat a 27 anys.*

És justa la pena de mort? Una resposta a aquest interrogant batega dins d'aquest llibre. A la fredor d'un judici legal s'hi contraposa un plec de cartes de J. Fesch, on hi ha tota l'escalfor humana del qui ha actuat bojament, ha disparat en la follia de la persecució. L'advocat defensor així s'expressava: "Ahir era la mort dins la desfeta de la voluntat engegada per l'instint animal. Demà, sobre el cadafal, serà la mort per la freda determinació de les vostres voluntats".

4 SUBJECTE, meditació delirant a prop d'una font dita «Font de Vera Pau», *Lluís M. Xirinacs*

Antropologia subjectiva de la lluita per l'equilibri de l'espècie humana en el concert de la naturalesa. L'autor enterra la pau sota un cúmulo de contradiccions i guerres, amb l'intent d'obligar-nos a remoure la terra en guerra cercant el tresor de la pau.

5 CADA DIA, *Jesús Renau*

La vida feta pregària. El contacte amb els esdeveniments de "cada dia" una ocasió per a trobar-se amb Déu.

(en preparació)

collecció
ELS DAUS

Editorial Claret